

МИСЪЛ, СЛОВО, ТЕКСТ

Пловдивско университетско
издателство „Паисий Хилендарски“
ISSN 2815-2816

Сборникът се публикува онлайн в Български портал
за отворена наука: <https://bpos.bg>

BPOS | Bulgarian
Portal
for Open
Science

„Мисъл, слово, текст“ е адресиран предимно към българската научна аудитория, поради което се издава на български език с изключение на резюметата и ключовите думи на научните статии. По тези причини не разполага с импакт фактор или импакт ранг и няма условия за рефериране в международни бази данни.

Сборникът е регистриран в **НАЦИД**
Национален референтен списък
на съвременни български научни издания
с научно рецензиране

*Редакционната колегия не носи отговорност
за изказаните мнения, идеи и хипотези на
авторите.*

ДА ИЗРАСТВАШ И ДА БЪДЕШ ОЦЕНЕН: ОПИТИ И РЕЗУЛТАТИ

**Том 17 (23) нова серия,
2024**

Сборникът цели да осигури публичност на авторските дискусии от научен (но и популярен) характер, да даде възможност за споделяне на изследователски и коментарни текстове, анализи, съобщения, рецензии, публикации по проекти и свободни теми и др. Широкият профил осигурява по-голяма възможност за дискутиране на различни научни и образователни теми с интердисциплинарен характер.

Приоритетно направление в него е 2.4. Религия и теология. Изследователското поле остава отворено за неограничените полета на хуманитаристиката.

Рецензенти

Проф. д-р теол.н. Авксентий
Делипапазов
Проф. д-р Димо Пенков
Доц. д-р Павел Събеv
Доц. д-р Стоян Чиликов
Доц. д-р Иво Янев
Доц. д-р Ивелина Николова

Съставителство и научна редакция

Доц. д-р Ивелина Н. Николова
Д-р Жасмина Х. Донкова
Д-р Маргарита Д. Загарова
Д-р Борислава Петкова

Редактор английски текст

Д-р Илина Амер

Коректор, технически редактор
и консултант *Жана Д. Ганчева*

@ Графичен дизайн и преглед
Ивелина Н. Николова

Контакти:
sbornik_misul@abv.bg

СЪДЪРЖАНИЕ

Сборникът е регистриран в НАЦИД
Националния референтен списък на съвременни български научни издания с научно рецензиране

МИСЪЛ, СЛОВО, ТЕКСТ

Том 17 (23) нова серия, 2024

ДА ИЗРАСТВАШ И ДА
БЪДЕШ ОЦЕНЕН:
ОПИТИ И РЕЗУЛТАТИ

Пловдивско университетско
издателство
„Паисий Хилендарски“

ISSN 2815-2816

ПРИЛОЖНО-ЕТИЧЕСКИ ДИСКУСИИ

Свещ. Георгиос Вакулас

КРАЯТ НА БИОЛОГИЧНИЯ ЖИВОТ НА ЧОВЕКА.
ЕВТАНАЗИЯ / 3

Величко Тезгяхов

ХРИСТИЯНСТВО И ЕВТАНАЗИЯ / 10

Марияна Иванова

АБОРТЪТ: СМЪРТЕН ГРЯХ ИЛИ ПРАВО НА ИЗБОР ЗА
СЪВРЕМЕННИЯ ЧОВЕК? / 18

Жанета Златкова

ИИСУС ХРИСТОС И ЧОВЕШКАТА ЛИЧНОСТ / 26

ДОГМАТИЧЕСКИ ИДЕИ

Светлана Тенева

ДА СТРАДА МЪЛЧАЛИВО: ЩРИХИ КЪМ ЖИВОТА
НА ПРЕСВЕТА БОГОРОДИЦА / 32

Панайот Поляков

ОТНОВО ЗА НЕЯ: БИБЛЕЙСКОТО ПОВЕСТВОВАНИЕ
ЗА ПРЕСВЕТА БОГОРОДИЦА / 38

Михаил Максимов

ЗАДГРОБНАТА УЧАСТ НА ДУШАТА ПРЕЗ ПЪРВИТЕ
ЧЕТИРИДЕСЕТ ДНИ СЛЕД СМЪРТТА / 44

С ГРИЖА ЗА РЕЛИГИОЗНОТО ОБУЧЕНИЕ НА ДЕЦАТА

Прот. Павлин Събев

ПРИМЕРНИ РАЗРАБОТКИ НА УРОЦИ ПО РЕЛИГИЯ
В НАЧАЛЕН И ПРОГИМНАЗИАЛЕН ЕТАП / 81

Ивелина Николова

ПРИМЕРНИ МЕТОДИЧЕСКИ РАЗРАБОТКИ
НА ТЕМИТЕ ОТ I. РАЗДЕЛ. ПОД КУПОЛА НА ХРАМА
И II. РАЗДЕЛ. ТРАДИЦИЯ И СВЕТЦИ / 102

ПРЕЗ ОЧИТЕ НА ЛЮБОВТА: БИБЛЕЙСКИ И ПРАКТИЧЕСКИ МОДУСИ

Йоанна Иванова

ЖИВОТЪТ НА САМАРЯНКАТА СЛЕД СРЕЩАТА И
С ИИСУС ХРИСТОС / 122

Захари Клинов

ЕСЕИСТИЧНО ЗА ЛЮБОВТА / 128

Жанета Златкова

ЕСЕИСТИЧНИ БЕЛЕЖКИ ВЪРХУ ПОНЯТИЕТО „СЪРЦЕ“ –
ИЗТОЧНИК НА ЛЮБОВ И ЗНАНИЕ.
СЪРЦЕТО-ПОСРЕДНИК МЕЖДУ ДУХА И ЧОВЕШКАТА
ЛИЧНОСТ / 135

Величко Тезгяхов

ЛЮБОВТА КАТО ВРЪЗКА В СЪЗИЖДАНЕТО НА
ЦЪРКВАТА СПОРЕД ЕФ. 4:15-16 / 141

Величко Тезгяхов

АСКЕТИКА И ЕВХАРИСТИЯ / 147

НЕДОВЪРШЕНИТЕ ТЕКСТОВЕ: IN MEMORIAM

Парашкева Татарлиева

ОБУЧЕНИЕ НА УЧЕНИЦИТЕ ОТ ИИСУС ХРИСТОС.
ИЗПРАЩАНЕТО ИМ ПО ДВАМА
НА ПРОПОВЕД (БИБЛЕЙСКИ БЕЛЕЖКИ) / 156

Васил Петров

СПЕЦИФИЧНИ ОСОБЕНОСТИ НА ТАЙНСТВАТА
И ОБРЕДИТЕ, ИЗВЪРШВАНИ В МЕСТАТА
ЗА ЛИШАВАНЕ ОТ СВОБОДА ДНЕС / 173

Свещ. ГЕОРГИОС ВАКУЛАС

КРАЯТ НА БИОЛОГИЧНИЯ ЖИВОТ НА ЧОВЕКА. ЕВТАНАЗИЯ

Abstract: One of the important topics in theology is related to euthanasia and the end of human life. In this article, we will try to present the Orthodox view on this issue. This topic remains open for constant discussion, especially now that human capabilities are expanding and human rights are becoming almost limitless.

Key words: euthanasia, morality, Orthodox view

„Да живееш по християнски е буквално
невъзможно. По християнски можеш да умреш“
(преп. Софроний Сахаров, 1896 – 1993 г.)

Нашето самосъзнание е върховен дар, съкровище, ценно като самия живот. Това ни прави хора. Животът обаче има много скъпа цена: раната на тленността. Съществуването ни завинаги ще бъде засенчено от знанието, че ще пораснем, ще „разцъфтим“ и неизбежно ще се свием и ще умрем.

Смъртта ни „яде“... Тя ни „яде“ почти във всеки един момент, винаги е с нас, драска по една врата вътре в нас, пърха тихо, почти незабележимо, точно под повърхността на нашето съзнание. Тя е добре скрита в тревогите ни, в ежедневните ни страхове, във вътрешните ни конфликти, загнездва се дори в желанието ни за слава и богатство, в имплантите с хиалуронова киселина, има вкус на потта ни и празни очи, „върви“ нагоре-надолу по спираловидното стълбище на нашия генетичен код

Данни за автора

Свещ. Георгиос Вакулас,
свещеник в Тесалиотска
света Митрополия (Гърция);
преподавател по
Византийска църковна
музика в Школата по
Византийска църковна
музика на Тесалиотска св.
Митрополия (гр. Кардица)

Научна област

теология, византийска
църковна музика

Научни интереси

теология, византийска
църковна музика

E-mail

vkls.giorgio@yahoo.gr

и винаги е облечена в нашия тленен „кожен хитон“.

Всеки човек се страхува – това е напълно нормално и оправдано – от биологичната и екзистенциална реалност на смъртта и я управлява по свой отличителен, специален начин, тъй като края на биологичния живот е основен и неразделен елемент от културната му идентичност. Животът и смъртта заедно съставляват великите, вечни въпроси на човешкия вид и винаги доминират във вътрешните му битки и търсения. Някои успяват да намерят отговори, други – не.

Смъртта е в нашата природа. Ние се раждаме със смъртта. От първия момент на нашето раждане ние придобиваме гените на стареенето, гените на болестта, гените на смъртта. Носим я в плът, колкото и да не ни се иска. Никой не може да преодолее смъртта. Дори и медицината се бори със смъртта, стреми се да удължи биологичния живот на човека, но не е в състояние да я победи; не може да помогне на човек да я „надскочи“, единственото, което може да предложи е облекчаване на болката, която причиняват болестите и смъртта.

Всички сме толкова различни в смъртта, колкото и в живота. Винаги зависи от личната ни ценностна система, конкретното визуално и критично възприемане на нещата около нас, възможните ни „закотвяния“, нашата изразявана всеки път свобода, религиозните ни вярвания и личните ни избори. Някои биха

предпочели незабавна смърт, други може би по-бавна. Някои предпочитат да умрат спокойно с минимална медицинска намеса. Други биха искали да се борят докрай, за да изсърбат и последната капка живот. Има и такива, които желаят да си отидат от живота, защото са го изживели (според своето лично мнение) или искат да постигнат пълнота на живота, за разлика от някои други, които искат да останат в живота, за да се покаят в смирение, осъзнавайки приближаващия край, като по този начин ще се стремят към духовното съвършенство, за да се срещнат със своя Създател след подходяща духовна подготовка.

Човекът, въпреки че не е в състояние да разгадае тайнството на смъртта, тъй като тя е отвъд и над силите му, опитва по всякакъв възможен начин и средства да прогони страха си от нея, да „смекчи“ тъгата, която му причинява това неизбежно трагично събитие. Той се опитва да облекчи нещастieto, което изпитва поради тленността си, и да се справи с траура от загубата. Един от най-големите източници на стрес за психиката е справянето със страх от смъртта, т.е. как ще успеем да се справим с факта, че всички сме смъртни и че няма да живеем вечно на земята. Рано или късно сме призовани или принудени да се примирим с идеята за смъртта, колкото и да ни плаши пътуването в неизвестното. В контекста на тази теоретична рамка различните човешки намеси в края на биологичния живот са

дефинирани и намират своето начало.

Нашето време се отличава с един манталитет на евгеника и евтаназия, и даже с една концепция за насърчаване само на здравите и продуктивни членове на обществото, същевременно маргинализирайки неговите възрастни, застаряващи и непродуктивни, „безполезни“ членове. Изживяваме проявите на този манталитет почти всеки ден. Само си помислете, че подобно възприятие се насърчава дори от медиите, в лоното на едно „човекоядно“, неморално общество. С други думи, животът си струва само когато е красив, продуктивен, млад. И тук възниква въпросът: кой оценява хората като достойни или недостойни за живот?

Всъщност това е мислене, което категорично отрича тленността и страданието, както и болката, свързаната с тях, но същевременно пренебрегва доверието в Божия промисъл. Преобладаващите лозунги за управлението и избора на живота и управлението на смъртта, както и правото на живот и смърт представляват едно схващане, което абсолютизира и автономизира човешкия живот.

Лесно е да се види, че не става дума за правото на живот или смърт, а засяга начина, по който човешката личност управлява своята свобода, своята свободна воля, своите взаимоотношения със себе си, с другите и с Твореца.

ВИДОВЕ ЕВТАНАЗИЯ

Терминът „евтаназия“ означава „добра смърт“. Понятието „добра смърт“ може да придобие различно значение от човек на човек, от епоха на епоха, от различни културни групи и това е уважавано, и дори представлява голям интерес за изучаване. Същото се тълкува по различен начин от съвременната наука и теология.

Основните видове евтаназия, според своята дефиниция, се разделят на две основни категории: а) пасивна евтаназия, когато всякакъв вид предоставяне на здравни услуги от страна на медицинския персонал към пациента се изоставя, за да „угасне“ сам и б) активна евтаназия, когато различни химически вещества се прилагат, уж от съжаление, в тялото на пациента в смъртоносна доза. Последният случай се разделя допълнително на „симптоматична“ и „несимптоматична“ евтаназия.

Тук трябва да се направи ясно и необходимо разграничение: когато лекарят прилага на пациента едно допустимо от медицинска гледна точка лечение, с цел да приложи дадена терапия, това по никакъв начин не представлява активна евтаназия, а метод на утеха, облекчение, за да се освободи пациентът от непоносимите телесни болки. Например, ако на пациент, който се намира в последен стадий на рак и чието тяло и душа вече не могат да издържат на непоносимото бреме на болката, бъде даден морфин

без рецепта, това медицинско действие не може да се характеризира като евтаназия, въпреки че винаги съществува риск от смърт поради морфина. И изведнъж в нас възниква въпросът: колко лесно е да вървим към смъртта, когато болестта е безпощадна? Когато тялото е деформирано и изпитва болка, когато пациентът е зависим от близките си, за да изпълнява основни дейности като хранене или правене на две или три стъпки? Как да помогнат на своя близък да премине спокойно в отвъдното, когато предстоящата смърт се преживява като собствена? Може би с молитва, оставяйки малко място, за да се случи чудото... Може би няколко думи на истинска обич, последно сбогуване, любяща ласка, св. Причастие...

Също толкова важно и решаващо отвъд грижата на роднините на умирация, е да се внуши или по-добре да се укрепи културата на хуманизма, културата, която насърчава човешките отношения лекар-пациент. Присъствието на лекаря или сестрата до болния, с тактичност, дори и за най-простото нещо, да го изслушва, е наистина много важно!

В контекста на „симптоматичната“ евтаназия, т.е. когато лицето, което желае и се подлага на евтаназия, е едно и също, от гледна точка на моралната оценка, няма съществено разграничение между активна и пасивна евтаназия. Горното мнение може да се стори скандално за мнозина, но трябва да помним, че човешкият живот съществува в действителност само като онтологично

трагична смесица от живот и смърт („βίος“) и че изразяването на личната свобода винаги има онтологични, а не само морални последици и това е важното. В този последен случай, противно на осъдителното мнение на мнозина и уважавайки трагичната, но реална свобода на личността, ние сме длъжни да замълчим пред трагичния път на човешката свободна личност и да се надяваме и молим от сърце за окончателното онтологично съдържание на конкретното съществуване при общото Възкресение в Христос; да се надяваме на милостта на човеколюбивия Господар на живота и смъртта, молейки се на нашия Бог Иисус Христос.

Случаят на „несимптоматичната“ евтаназия, когато този, който желае евтаназия и този, който се подлага на нея, не е едно и също лице, се счита само за убийство или иначе като „подпомогнато убийство“. Онези, които подкрепят този вид евтаназия, изтъкват антропологични и социални причини за солидарност. Но това е напълно против нашите принципи и ценности, не защото сме православни, а защото сме хора. Не сме съгласни, тъй като е невъзможно да приемем убийство, за което се твърди, че е извършено от съжаление към страдащ ближен. Подобно действие не можем да наречем съчувствие. Наистина, колко ли още ще се опитват методически да отслабят моралната тежест на подобен акт, който някои настояват да представят като акт на мнима любов и съжаление?

МОРАЛНИЯТ КАЗУС

Интересно е да се спомене още, че седемстотин (700) университетски и болнични лекари от всички нива на Аристотелевия университет в гр. Солун в свой официален текст, който изготвиха по времето, когато се заговори за активна евтаназия, изразиха писмено своето отрицателно становище за въвеждането у нас (в Гърция) на активна евтаназия и публично заявиха, че като лекари няма да участват в подобна процедура, която смятат за легализирано самоубийство. Във връзка с горното, споделям с вас предложението на Андреас Карабини, интензивист и президент на Е.О.М (Εθνικός Οργανισμός Μεταμοσχεύσεων – Национална организация по трансплантации), който заяви следното: „Като лекар в интензивно отделение, който постоянно живее близо до смъртта и се опитва да я „победи“, вярвам, че практикуването на евтаназия е обида за моята работа“. В края на краищата не трябва да забравяме, че единственото задължение на всеки лекар е да лекува, когато може, но и винаги да освобождава пациента от физическа или психическа болка.

Забелязваме, че в съвременните общества съществува нарастване на исканията за евтаназия, което не се случва със същата честота в по-традиционните, които често имат ограничени възможности за облекчаване на болката и страданието при лечението на пациентите в крайните стадии. Може би защото дори в тези

общества смъртта е част от живота им. Тя не е ограничена. Когато обаче я ограничиш, когато се преструваш, че смъртта е извън сферата на живота, когато моделът на живот, който обществото насърчава, е този на живот без болка и страдание, тогава могат да се създадат много странични ефекти, като например цялата тази паника, която се предава по телевизията около теми, свързани със смъртта. Превръщаме се в пасивни зрители на една реалност, която не ни засяга. Животът обаче не намира своя смисъл, освен доколкото успяваме да имаме реално участие във всеки негов израз. А смъртта е един от двата определящи момента. Необходима е сила, за да я изживееш, въпреки болката, която често я съпътства, както се случва и при раждането.

Друга характеристика на съвременния начин на живот е самотата, която значително засилва тревожността от смъртта. Нашата култура, за съжаление, твърде често издига завеса от мълчание и изолация около умирация човек. Често приятелите и членовете на семейството се дистанцират от умирация, защото не знаят какво да кажат. Страхуват се да не го безпокоят. Също избягват да се доближават твърде много до него от страх да не се изправят пред собствената си смърт. Самота, разочарование, изолация...

Всеки ден преживяваме малки духовни смърти, скърбим... Но кой придава нужното значение на това? През нашия живот съществуват няколко пъти, в които „умираме“

за момент – духовно, а не физически. А някой интересува ли се от това? Някой усеца ли болката на душата? Работи ли винаги нашият „духовен компас“ и ако не – как се поправя?

„Подпомогнатото самоубийство“ е начин някой да управлява страха си от смъртта, да го преодолее и да се почувства като властващ над играта, като сам причини смъртта. В края на краищата, дали не става въпрос за сеbezадоволяващо достойнство, след като любовта, целта, вярата са престанали да съществуват?

От смъртта обаче трябва да трепери нашата плът, а не нашата душа, тъй като тя е безсмъртна. Православната църква вярва в живота след смъртта, т.е. че душата, дори когато е отделена от тялото, съществува, живее, чувства, както и че въпреки отделянето си от него, съществуването на човешката ипостас не се премахва. При Второто пришествие на Христос душите ще влязат в телата, които ще бъдат възкресени и ще бъдат духовни, т.е. няма да бъдат подложени на тление, смърт, болести и ограниченията на пространството и времето.

Болката прави човека завършен, кара го да обича ближния си и да гледа на живота и ближния си от друга гледна точка. Болката смекчава начина, по който се справяме с живота. Обществата, центрирани върху смъртта, са по-социални и хуманни.

Ние православните се молим за „християнски, безболестен, непосрамен,

мирен свършек на нашия живот...“. Да очакваме с нетърпение възкресението на мъртвите е наистина най-успокояващото, утешаващо и обнадеждаващо нещо. Действа дори като „лепенка“ с лечебен мехлем за нашите дълбоки „екзистенциални“ рани, дава кислород и храна на нашето съществуване, предлага ни сериозна причина да уважаваме смъртта, да се подготвяме за нея, за един живот, който ще не има край, за един празник, който няма да има край, където всички, заедно с Бога, ще живеем във вечността...

Нека изберем очакваното безсмъртие пред евтаназията!

ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА

Αγόρα Κωνσταντίνου. «Πίστη και Βίωμα της Ορθοδοξίας», στο: Δόγμα, Πνευματικότητα και Ήθος της Ορθοδοξίας, τόμος Α΄ (Πάτρα: έκδοση Ελληνικού Ανοικτού Πανεπιστημίου 2010).

Δαμίγου, Δημήτρη. «Ψυχολογικές και κοινωνικές διαστάσεις της ευθανασίας», στο: Ευθανασία: Η σημαντική του “καλού” θανάτου, επιμέλεια: Ελένη Γραμματικοπούλου, εκδόσεις: Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών (Αθήνα: 2000).

Καλλιακμάνη π. Βασιλείου. «Ηθική της ευθανασίας», Θεολογικό Σεμινάριο Ιεράς Αρχιεπισκοπής Κύπρου: Προβληματισμοί στα θέματα Βιοηθικής (2009).

Μητροπολίτη Ναυπάκτου και Αγίου Βλασίου Ιερόθεου. «Βιοηθική και βιοθεολογία»,

έκδ. 2η (Λεβάδεια: 2010).

Yalom Irvin. Στον κήπο του Επίκουρου. Αφήνοντας πίσω τον τρόπο του θανάτου. μτφρ. Ευαγγελία Ανδριτσάνου-Γιάννης Ζέρβας, εκδ. «ΑΓΡΑ» (Αθήνα: 2008).

Интернет източници

Αλικάκου Δημήτρη, Βέλιος: «Αυτό δεν είναι ευθανασία, είναι αυτοκτονία»: <http://www.protagon.gr/epikairothta/44341221024-44341221024>

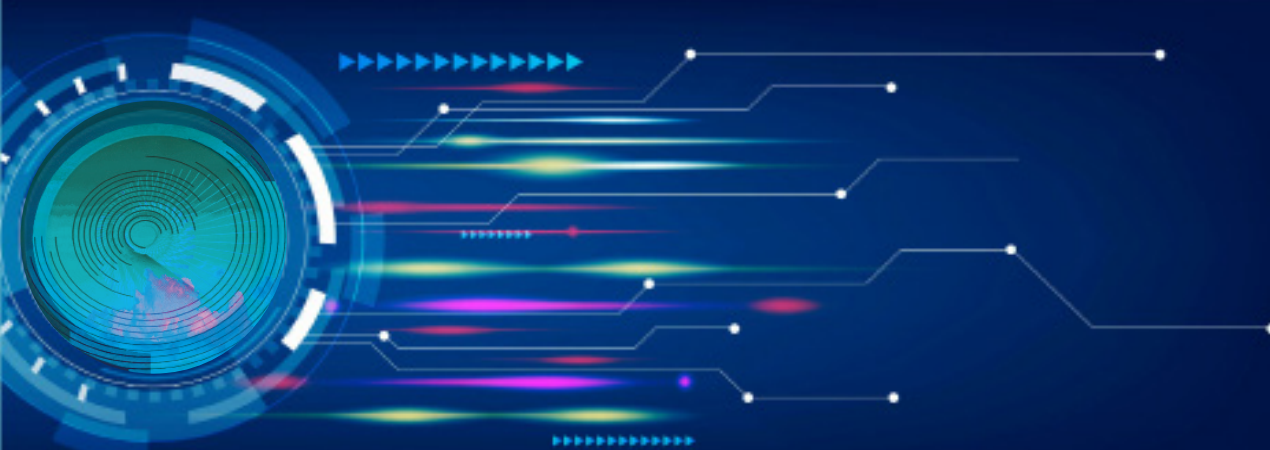
Καραμπίνη Ανδρέα, «Το δράμα της ευθανασίας»: <http://www.tideon.org/index.php/2012-01-20-15-27-29/2016-09-17-12-56-34/8840-2016-09-17-21-04-10>

Κυριακίδη Νίκου, Ευθανασία: «Εκτελέσεις ελέους ή μεταμοντέρνος κυνισμός;», εφημ. Η ΑΥΓΗ 23-05-2016: <http://www.avgi.gr/article/10807/6546562/euthanasia-ekteleseis-eleous-e-metamonternos-kynismos>

Μητροπολίτη Ναυπάκτου και Αγίου Βλασίου Ιερόθεου, «Η ευθανασιακή νοοτροπία της εποχής μας», εφημ. Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, 11-09-2016: <http://www.kathimerini.gr/874295/opinion/epikairothta/politikh/h-ey8anasiakh-nootropia-ths-epoxhs-mas>

Παστρικού Ελισάβετ, «Έχω δικαίωμα να ελέγχω τον θάνατό μου!», εφημ. ΤΟ ΒΗΜΑ 05-12-2010: <http://www.tovima.gr/world/article/?aid=371300>

Σουφλήρη Ιωάννας, «Η τέχνη του αποθνήσκειν», εφημ. ΤΟ ΒΗΜΑ 28-06-2015: <http://www.tovima.gr/science/article/?aid=717125>

ХРИСТИЯНСТВО И ЕВТАНАЗИЯ

ВЕЛИЧКО ТЕЗГЯХОВ

*„Християнски безболестен, непосрамен, мирен
свършек на нашия живот и добър отговор пред
страшния Христов съд от Господа да просим.“*

УВОД

Евтаназия представлява „асистирано самоубийство“, подпомагано от медицинско лице и съответната правна помощ и защита. Това е проблем, който има законово основание, но също и морално такова. В контекста на повдигнатата тема ще направим опит да разгледаме темата от гледна точка на християнската етика. Възможно е да бъдат повдигнати въпроси, чиито отговори биха били субективно нееднозначни. Темата за евтаназията е пресечна точка между няколко науки: етика, медицина, право, философията и религията, което предполага нейната изключително спорна и комплексна смислова натовареност.

От християнска позиция убийството и самоубийството са грехове и престъпления срещу Бога. В етичен план евтаназията, като форма на медицинска практика, може да доведе до деморализиращо и демотивиращо отношение на лекарите към пациентите, а също и до срив на авторитета на професията. От друга страна проблемите за смисъла

на живота, смъртта, свободата на човека и правото му на свободен избор вълнуват човечеството от най-дълбока древност. Според привържениците на евтаназията тя отговаря на съвременните културни възгледи за човешките отношения и за милосърдието, и е в унисон с обществения интерес. Още по-крайни мнения включват тезата, че слабите, недъгавите и болните са безполезни и даже вредни за общността, и трябва да изчезват в суровата борба за съществуване.

ЕДНО ОТ ВЪЗМОЖНИТЕ ИЗЛОЖЕНИЯ НА ТЕМАТА

Думата „евтаназия“ произлиза от старогръцкото съчетание на думите „ευθανασία“ – „ευ“, (eu) – „добър“, „красив“, и „θάνατος“ (thanatos) – „смърт“. Някои я наричат „добра смърт“, „лека смърт с достойнство“ и „смърт от милосърдие“. Евтаназията бива разделяна условно на различни видове: доброволна евтаназия, недоброволна или принудителна евтаназия; насилствена евтаназия (разделя се на

други два вида: активна (пряка) евтаназия и пасивна (непряка) евтаназия); асистирана евтаназия (асистирано самоубийство), действие с двоен ефект (обозначавано като „непряка активна евтаназия“). Под евтаназия се разбира актът, с който някой отнема живота на друг по негова изрична молба или поради „необходимост“ от различен характер. Това категорично е съзнателно действие, насочено към отнемане на живота, най-често асистирано от висококвалифициран медицински персонал. Подобен акт на самоволно прекратяване на човешкия живот е свързан с убеждението и желанието на човека, но облечен в законова рамка, с правна формулировка. Така биват прекратени границите на обикновеното самоубийство и убийство. Интересен факт представлява откритата подкрепа на различни организации в полза на евтаназията, които в същото време категорично водят борба за премахване на смъртното наказание, там където то все още е част от правораздавателната система и се изпълнява. Дава се предимство на личния избор, желание и собствена визия пред обществените нагласи за справедливост. Законовите рамки вкарват евтаназията в графата „бизнес“, с всички произтичащи последствия. Така става възможно да бъде следван определен „бизнес-план“ с цел генериране на съответните печалби. Практиките показват използването на прекрасно оформени сайтове, рекламни портфолия и брошури, дори сезонни и групови семейни намаления.

ПРАКТИКАТА В ДРЕВНОСТТА И ДНЕС

Според историческите и археологически източници, практиката на умъртвяване на неизлечимо болни е известна още от времето на ловците-събирачи. Тогава хората живеели в непрекъснато движение и когато някой от племето се разболеел, или бил прекалено стар, то някой поемал отговорността да го ликвидира. Това било напълно нормална практика, защото когато водиш такъв начин на живот е необходимо да си в добро

Данни за автора

Величко Костадинов
Тезгяхов
бакалавър, специалност
теология

Научна област

Систематическо
богословие, библейско
богословие, практическо
богословие, християнско
изкуство, история

Научни интереси

Систематическо
богословие, библейско
богословие, практическо
богословие, християнско
изкуство, история

E-mail

tezvel@gmail.com

здраве, за да може да допринасяш на групата, в която живееш, а не да бъдеш в нейна тежест. Подобна практика е наблюдавана до съвременната епоха; при ескимосите например срещаме подобни практики във вид на „погребение“: възрастния, безполезен вече човек, е изоставян сам на ледената смърт. В древна Гърция и по-късно в Рим тази практика също е била нещо нормално. В древна Спарта е съществувал обичай увредените деца да бъдат умъртвявани. В идеалната Платонова държава имало специално място, на което се изоставят деца с недъзи и също така той е препоръчвал евтаназия за всички психично болни. През Средновековието евтаназията се е практикувала при тежко ранените в бой войници. Те били убивани със специален меч наречен „мизерикордия“ – милосърдие.

В различни общества и социални слоеве на 19. и 20. в. се оформят някои виждания относно изкуствения подбор и неговите положителни последствия. Повдига се въпроса за „право на евтаназия“, когато би могло да се докаже „вероятността от фатален изход“ по заявка на пациента, съдебен лекар и двама специалисти; за „социална евтаназия“ за хората от най-ниското социално равнище, където смъртността е особено висока. Развитието на „евгениката“ като наука, а също и на расовата селекция води до времето на националсоциализма (1939-1941), когато се осъществява и първата по рода си програма за евтаназия, по която са умъртвени стотици хиляди психично болни, възрастни хора и новородени деца.

Практиката за евтаназия, приложена към стари или болни домашни любимци, също изиграва своята роля в промяна на обществените нагласи към прилагането на тази практика към човека. Тук също е валиден фактът, че организации, защитаващи правата на животните, подкрепят подобни ветеринарни практики.

И в наши дни многократно е повдиган въпрос за ресурсите, които се изразходват за неизлечимо болните. Много от тези хора са приковани на легло, имат нужда от човешки, финансов и материален ресурс до края на смъртта си. И възниква въпроса: ако те така или иначе ще умрат, защо този ресурс да не се насочи към други пациенти, които ще живеят? Поддръжниците на идеята за евтаназия посочват колко много обречени на смърт хора има по света. Хора, които също желаят смъртта си и прекарват дните си в едно безкрайно чакане. Факт е, че тези хора заемат болнични легла, ангажират екип от хора, използват ресурси. А в света има много други, които имат нужда от грижи и помощ, но за тях няма достъп до здравеопазване, няма ресурси, няма хора, които да им обърнат внимание.

БОГОСЛОВСКАТА ПОЗИЦИЯ ПО ТЕМАТА

В Свещеното Писание няма примери за практика на „добра, милосърдна, насилствена смърт“, свързана по някакъв начин със

съвременното разбиране за евтаназия. Св. пророк и цар Давид нарежда смъртно наказание за човека, който твърди, че е убил цар Саул, по собствената му молба (2 Царе 1:9-16). Праведният Йов въпреки страданията си вярва, че смъртта, както и животът, са нещо, което само Бог дава и има право да отнеме (Йов 3:20-21; 6:8-9). Притчата на Исус Христос за добрия самарянин (Лука 10:25-37) е добър пример за новозаветното разбиране относно отношението към страдащия и онеправдания, към другия като към ближен, като проява на християнска грижа и любов. От всички чудеса, извършени от Спасителя или Неговите апостоли, няма нито едно, което да облекчава страданията и болката чрез предизвикване на преждевременна смърт.

Сегашното битие на човека е крайно, то е свързано с тление. От гледната точка на християнството животът е дар от Бога. Той е уникален за всяко живо същество, в контекста на Божественото домостроителство – икономията. Единственото същество, сътворено по образа и подобие на своя Създател, е човекът. Този дар прави хората личности, творци и изпълнители на божите повели, отговорни пазители на собственото и чуждото достойнство. В човека е заложен стремежът към различен, добър, успешен, истински живот. Стойността на живота на всяко живо същество зависи от приемането му от Бога. Бидейки приет от Бога, всеки човешки живот придобива своя собствена стойност и значение. Така човешкият живот има нужда от приемане и от страна на останалите

хора. Грехопадението на човека е основната причина за разстройство и унищожаване на живота. Нарушен е естествения ред, създаден в началото. Въпреки това Божията грижа към живота трябва да намери своето отражение в поведението и отношението на човека към живота. Човекът е призван от Бога да бъде пазител на живота. Смъртта, това противоестествено разрушаване и унищожаване на живота, бива възприемано и преживявано болезнено. Християнската позиция, изразява концепцията, че смъртта е белязана от греха (Рим. 5:12-14, 6:23), тя отделя от Бога и може да бъде преодоляна само чрез живот, извиращ от Бога, който превъзхожда смъртта и всичко смъртно.

Християнската позиция следва да стъпва върху христологичното основание, поред което Исус Христос е Божия Син. От този фундамент трябва да се взима отношение върху проблема „евтаназия“ изобщо. Богословската позиция трябва да изхожда от ядрото на вярата. Християнската логика следва да определи мястото на човека сред творението и да даде основа за взаимоотношенията в обществото, изхождайки от определението, че Христос е Син Човечески, както и че човекът, е образ на Бога. Ясно трябва да бъдат дефинирани ориентирите за мястото на човека в творческия план, да се избегне едно преднамерено самоопределяне като властимащ. Тук християнската позиция контрастира със съвременното разбиране за човека като най-висш авторитет, и затова все по-често биват

прекрачвани граници, които Бог е установил. Общественият натиск за узаконяване и въвеждане в ежедневна практика на много спорни биотехнологични методи произлиза от съвременното разбиране, че човек може да разполага сам със себе си, както и с живота си. Християнската позиция относно човешкото битие към призвание на взаимоотношенията в милосърдие и състрадание, особено към тези, чийто живот е белязан от страданието. В същото време съвременното отношение към биомедицинските проблеми бива все повече осъзнато като крайно и в този смисъл има своеобразен есхатологичен контекст. Християнската есхатология инкорпорира в себе си в известна степен разбирането, че в сегашния век към човешкия живот принадлежи невъзможното, непредвидимото, неясното. В живота, особено що се отнася до бъдещето, има много неясноти, не всичко може да бъде планирано. За християнина бъдещия век е една безалтернативна реалност. Преходността на сегашния век не освобождава човека от отговорност, защото Творецът е оставил възможността да се заработва и вкува тук и сега хляба на собственото спасение. Задачата на християнина е да бъде не просто пазител, а стопанин на творението, той е призван да „свещенодейства“, тоест да претворява, не само да консервира. Научният напредък в медицината има точно такава задача, свързана с християнската позиция за „грижата към ближния“.

Според редица разбирания, лекарят има моралната задача да облекчи страданията на

умиращите чрез насърчаване, подпомагане и намаляване на болката чрез лекарствата, в краен случай с цената на съкращаване на живота. Животът се прекратява по неестествен начин, нужна е външна намеса от някой друг. Въпросът е кой може да даде и кой може да отнеме човешкия живот. Страданието е нещо, което съвременният човек не може да приеме или понесе. За много хора само живот, свободен от страдание, си струва да се живее. Страданието, обаче, е част от този живот. Християнската позиция е ясна: човекът не е изоставен сам в своето страдание, Бог обещава своята подкрепа: „Дойдете при Мене всички отрудени и обременени, и аз ще ви успокоя“ (Мат. 11:28). Всички, участващи и асистирани въпросния акт, според християнската позиция подпомагат убийство, нарушавайки библейската забрана за убиване, залегнала изрично, както в Стария и Новия Завет, така и в цялата история на човечеството, включително и в Хипократовата клетва.

Според същата християнска позиция, евтаназията е недопустима от гледна точка на Христовото учение и християнския възглед за човека като същество, което е определено да живее не само в този свят, но и отвъд него. Известен феномен от човешката естествена нагласа към състрадание и милосърдие е вниманието и грижата за пострадалите при природни катаклизми, бедствия и аварии, за ранените при война, тоест общата нагласа за запазване и съхранение на човешкия живот, облекчаването на страданията категорично

надделява над нагласата за преждевременно и предизвикано умишлено съкращаване на живота. На обратната страна е положен акцентът какво иска отделния човек, какви са желанията и стремежите му, акцентът е върху качеството на живота и ползата, което това качество на живота носи за него, съпоставимо с това на останалата част от обществото. Човек мисли и взема решения за живота си само през самия себе си, няма по-висша ценност от самия човек. Абсолютната автономност на личността и нейното право на собствени решения водят до резултата, щом пациентът желае евтаназия, то законът трябва да му разреши да я направи. Това представлява висша степен на зачитане на личното достойнство на човека, на личната му свобода като най-висша човешка ценност, по-висша и от самия живот. Ако човек има лична свобода, той има правото да определи по какъв начин да прекрати живота си, стига според неговите разбирания тази смърт да бъде достойна. В съвременната действителност, когато надделява склонността да се оценява животът само, доколкото той носи удоволствие и благосъстояние, страданието става едно непоносимо положение, от което на всяка цена трябва да се освободим. Изкушението за евтаназия става все по-силно, така както изкушението към познаване на доброто и злото, към желанието човекът да бъде бог (Бит. 3:5) води неминуемо до изкушението да бъде господар на смъртта, като я предизвика преждевременно и сложи край на собствения живот или на този на другия.

Християнската позиция изхожда от принципа на вярата, че животът е най-висшият дар на Бога, чието начало и край се намират у Бога, защото единствено „...в Негова ръка е душата на всичко живо и духът на всяка човешка плът“ (Йов 12:10). „Не убивай“ гласи шестата Божия заповед от Синайското законодателство (Изх. 20:13), установила неприкосновеността на човешкия живот. Според същата позиция, смъртта представлява събитие, което се свързва не само с края на биологичния живот, а и с цялостното съществуване на човека в този свят. Тъй като животът продължава и след биологичната смърт, начинът, по който човекът живее и умира, определя състоянието му във вечността. Страданието е част от живота, което се стареем по всякакъв начин да преодолеем. То може да има и позитивно и негативно влияние, според същата християнска позиция, може да ни научи на търпение, на смирение и да подтикне към „метаноя“ (гр. „μετάνοια“). Тази промяна на ума, водеща до себеосъзнаването и себеобуздаването. Молбата за евтаназия често е вик за помощ, грижа и любов. Така мисията на медицината е не само преодоляването на болестите и страданието чрез напредъка в произвежданите лекарствени продукти и в развитие методите на лечение, но и в грижа от страна на близките и медицинския персонал. Повдига се етическия въпрос дали е допустимо да се съкрати живота на някого, но и дали е правилно въобще да бъде възпрепятствана неговата смърт. Къде

може да бъде поставена границата, когато е отпаднала всяка надежда за подобрене и използването на специални медицински техники само изкуствено би удължило потенциално агонизиращото умиране. Здравото тяло изпитва срам, предвижда, мисли за бъдещето, дори и след смъртта си, суетно е. Истински желаещото смърт тяло не изпитва суета. Неправомерно разпореждане с човешкия живот може да бъде разглеждано и през призмата на неговото изкуствено удължаване. В края на живота, когато животоподдържащото лечение не осигурява вече целите на живота и когато то е достигнало до своя предел, доколко съществува морално или религиозно задължение за неговото използване, когато то налага ненужен товар или само удължава процеса на умиране?

Намесата в човешкия живот носи проблеми и те не са само от морален характер, но създават редица проблеми от психологически характер, повдигат въпроса и за смисъла на живота. Намесата в живота на друг човек, като се определя кога трябва да бъде началото на живота или кога да дойде смъртта, довежда до непоправими последствия, както за обекта на тези решения, така и за този, който взема решенията.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Християнството, освен всичко останало, е и откровение за смисъла на ценността на живота в този свят, и във вечността. Християнската вяра облича в светлата одежда

на смисъла и бедността, и изпитанията, и страданията, и смъртта, и ги прави спасителни. В съвременния „цивилизован“, отрекъл се от Христа свят, съществува светоглед, чиито принципи и норми правят идеята за евтаназията не само допустима, а и примамлива за мнозина. В съвременното ни общество болката се избягва на всяка цена и с всички средства – психотропни, алкохол, наркотици, обезболяващи, а защо не и чрез евтаназията, като генерално бягство от страданията. Човешката суета и гордост изискват и в смъртта си човек да остане красив и „достоеен“. Това разбиране рязко контрастира с християнския етос, с упование и надеждата в Бога, позиционирани в сотириологичен и есхатологичен аспект. Християнинът търси на първо място Божиата воля и действа според нея. Християнската любов води до най-различни „плодове“ в нашия живот. Насочвайки любовта си към Бога, при християнина неминуемо се проявяват други добродетели като смирение, дълготърпението, емпатията, желанието за жертвоготовност. Грижата за ближния, състраданието и милосърдието за християнина са именно отговора на призива „да любим един другия, както Той ни възлюби“ (Йоан 15:12). Адекватните палиативни грижи, подкрепени от усилен църковен пастирски дейност, кореспондират с християнския мироглед, свързан с факта, че въпреки напредналите технологии и възможности в различни области, включително и в областта на медицината, човек стига до границите на

своите възможности и не може да продължи по-нататък, защото има авторитет, по-голям от неговия и това е авторитетът на Бога. Решението за посвещаване жизнения път в грижа към страдащия, увредения, онеправдания „ближен“ никога не е лесно. То променя изцяло светогледа както на единия, така и на другия. Но както в разказа за грижовния монах и неблагодарния сакат, които отишли за съвет при св. Антоний Велики, оказва се, че спасението е във взаимната връзка на грижа и внимание. Често евтаназията просто „решава проблема“, „облекчава“ съвестта, освобождава от тежките задължения, подтиква към така или иначе предизвестен край. В своята грехопаднала същност, човек инстинктивно желае доброто на ближните си, егоистично изразявайки това си желание заради собственото си добруване. В контекста на християнската етика и светоглед, човекът е призван да съдейства на измолваната Божествена милост за този лелеян „християнски безболестен, непосрамен, мирен свършек на нашия живот“, в очаквания и просен с благоговение и надежда „добър отговор пред страшния Христов съд от Господа“.

ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА

Библия. Синодално издателство. С., 1993
Господинов Г. Времеубежище. С., 2020.
Карамихалева, А. Евтаназията като изход. 12/12/2004 г. Двери. БГ. Видян

11/06/2024 г. <https://synpress-classic.dveri.bg/12-2004/12-evtanaziyata.htm>

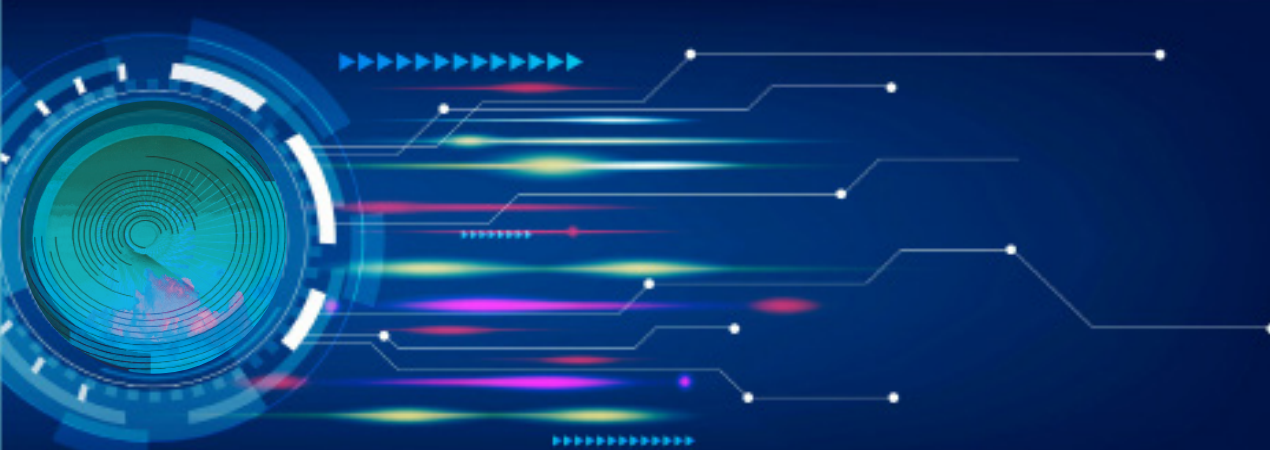
Свиленов, К. Евтаназията. 30/09/2008 г. Православие. БГ. Видян 11/06/2024 г. <https://www.pravoslavie.bg/%D0%B1%D0%B8%D0%BE%D0%B5%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0/%D0%95%D0%B2%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%B0%D0%B7%D0%B8%D1%8F%D1%82%D0%B0/>

Стойков, Д. Евтаназия – право на смърт, убийство или милосърдие. Пловдив, 2015. <http://web.uni-plovdiv.bg/paunov/Stidia%20luris/broi%202%20-%202015/Dimo%20Staykov.pdf>

Теомира-Петкова, Д. Евтаназия и хуманизъм. 15/02/2008 г. Православие. БГ. Видян 11/06/2024 г. <https://www.pravoslavie.bg/%D0%B1%D0%B8%D0%BE%D0%B5%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0/%D0%95%D0%B2%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%B0%D0%B7%D0%B8%D1%8F-%D0%B8-%D1%85%D1%83%D0%BC%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D0%B7%D1%8A%D0%BC/>

Тодоров, В. Съвременни биоетични проблеми в светлината на християнската нравственост (асистирана репродукция, аборт и евтаназия). Автореферат. С., 2017. <http://unilib-dspace.nasledstvo.bg/xmlui/handle/nls/29514>

Ценкова, В. За или против евтаназията на хора (есе по Етика на управлението). 26/04/2021 г. Култура и комуникация. Видян 11/06/2024 г. <https://cominfblog.wordpress.com/2021/04/26/viola-cenkova-evtanazia/>

МАРИЯНА ИВАНОВА

АБОРТЪТ: СМЪРТЕН ГРЯХ ИЛИ ПРАВО НА ИЗБОР ЗА СЪВРЕМЕННИЯ ЧОВЕК?

УВОД

Бог със Своята всесилна и всеобемаща любов сътворява човека по Свой образ и подобие, като му дава право да се разпорежда с цялото останало творение както намери за добре и в негова полза. Пренебрегва ли обаче съвременният човек Бога? Зачита ли Неговите заповеди, за да ги изпълнява, или е твърдо решен да следва своите прищевки, да си угажда във всичко, което желае, и да нехае за заръките на собствения си Творец и Създател и дори в безумната си горделивост да стига дотам, че да си присвоява дори и правата, които принадлежат единствено и само на Него?

Когато човек не иска да приеме Бог за свой Учител, и не иска да Го следва и да изпълнява неговото Учение, то той неминуемо изкривява своя етически, нравствен и цялостен житейски поглед към истината и доброто и навлиза в едно така наречено „умопомрачение, при което той, човекът, творението, започва да вижда себе си като бог и господар на своя

живот, и смята, че всичко му е позволено. Човешката душа се разболява, обезумява от греха и започва да му се струва, че доброто е зло, а злото – добро.

По волята Божия и по неизказания Божий Промисъл става зачеването, износването и раждането на всяко едно човешко същество и това се случва от любов, с любов и в Самата Любов, която е Бог. „Не убивай!“ е шестата от десетте Божий заповеди. Единствено Бог дава живота и само Негово е правото да го отнеме. Човекът няма това право.

Абортът е човешко решение взето без участие на Бога, защото ако Бог е сътворил новият човек в зародиш, как човекът ще има право да прекъсне новият живот по своя воля? Всеки човек има право на живот. Това дали един живот има качество, пълнота, полза и смисъл решава само и единствено Бог.

Абортът е смъртен грях. В своето битие човекът е логосен и само чрез Богочовека Иисус Христос той се връща в себе си, познава себе си и може да прецени

кое е правилно и кое е грешно, кое е добро и кое – зло. Затова и човек без Него нито себе си познава, нито истината за живота; не е в състояние да твори добродетели и да ги прилага; няма вяра, или ако я има, то е кривоверие, изопачаващо християнството до ерес (или до така на шумелите напоследък ереси било на икуменизма или папизма); или в крайна сметка такъв човек върши всякакви смъртни грехове, както и убийства, включващи и аборта като такова.

Всеки човешки живот започва в утробата на майката в момента на сливане на сперматозоида и яйцеклетката. В този момент на оплождане се получава зародиш (нов зароден живот), embryo (лат.). въпреки, че той се развива в утробата на майката, той не е нейна част, а самостоятелен организъм, друг, нов, цялостен човек. Този нов човек има своя връзка с Твореца, с Бога, защото Бог познава още в утробата.

Учението на Православната църква е насочено срещу извършването на аборти, но в разрез на това са светските закони, които ги разрешават, и това ги прави приемливи от обществото и особено в последните години на XXI в., когато в света цари духовен безпорядък, разврат, а стремежа за печалби е поставен на първо място като цел в живота. В цял свят годишно се извършват над 55 милиона аборти, и такова неетично, неморално, бездуховно и нравствено падение не е имало досега в човешката история. Но на съвременния човек,

включително и на българина, му е по-лесно да живее без да спазва Божиите заповеди, без църквата, без Бог, и се получава на практика християнство без Христос или лъже християнство, като числеността на второто надвишава многократно това на първото. Етоса на истинския християнин се определя от начина му на живот, от спазването на Заповедите, от личното му съгласие и свободна воля да пристъпи към своя личен Бог. Затова и животът без Бог е живот в греховност.

В човешката история от сътворението до настоящия момент аборти винаги е имало. В старозаветните времена липсата на деца е било считано за грях, тъй като било разглеждано като Божие наказание и като „знак“, „белег“ за извършен грях от безплодните родители. В новозаветно време и особено в сегашния технологичен век абортите се легализират във все повече страни, няма пречки и всеки, който желае да го извърши, го прави свободно.

Във всички случаи абортът е смъртен грях. Всеки грях е смъртен при липсата на покаяние и участие в тайнството Изповед, в това число и абортът. Той е отнемане на невинен живот, той дори е не дава шанс за живот на невинното същество; жестоко, безчувствено и безскрупулно лишаване от всички човешки права на раждане и съществуване.

Липсата на християнско самосъзнание, липсата на покаяние, светските и

медицински насоки към извършването на аборти, съвременното семейно планиране, извънбрачните връзки и каквито и да са други причини не могат да оправдаят извършването на аборта. Той така или иначе е зло, убийство и грях и нищо не може да го оправдае.

ВИДОВЕ АБОРТИ

Както всеки друг грях и абортът има своето разнообразие и видове. Така например абортът може да бъде:

Спонтанен, който от своя страна може да бъде: ранен, късен, задържан, хабитуален, септичен. Спонтанният аборт не е по желание на човека, а по волята на Бога и по Неговия Велик Промисъл за вразумяване или за доброто за човека.

Изкуствен аборт, който се дели на: аборт по желание, по медицински показания (терапевтичен аборт): по желание; по медицински показания (терапевтичен); криминален аборт. Последните два вида се извършват по желание и със съгласието на жената.

Начините, по които е възможно да се извърши един аборт са толкова ужасяващо жестоки, че ако дори жената, която доброволно се е съгласила на това действие, ако стане свидетел и види как става това, какво в действителност се случва, то тя би изпаднала в такъв стрес, шок и депресия, които биха я преследвали

докато е жива и биха ѝ причинили двойно повече страдание, отколкото ако не знае какво се случва по време на една такава медицинска операция като аборта.

Един от начините за извършване на аборт е този, при който ембриона се убива директно в утробата на майката чрез инжектиране на химикал, (отрова) който умъртвява зародиша, след което той се изважда от утробата и се изхвърля. Ако зародиша е все още жив, когато се изважда, то той бива доубиван напълно. Тука е мястото да споменем и факта, че в този момент от абортираните ембриони се вземат тъкани, с помощта на които се правят кремове за подмладяване, лосиони, маски и всевъзможни скъпи козметични продукти, които добре се предлагат и търгуват на световния пазар. Друго, което в същия момент се прави от съвременната медицина е това, че се извличат клетки и органи, които да послужат на медиците в тяхната професия или за трансплантация или за създаване на нови органи и тъкани.

Съществува и друг начин на инжектиране: на сол в околоплодните течности, вследствие на което детето, зародиша получава конвулсии и в рамките на 24 часа след контракции на матката плодът се изхвърля навън. Понякога подът е все още жив и се налага допълнително да се умъртвява. Този метод на аборт се прилага по-рядко в сравнение с останалите методи.

Тези два метода се наричат „Химически аборти“ и при тяхното прилагане детето бива раздробявано на части и по този начин се изхвърля от матката с помощта на предизвикани контракции, или се изважда с помощта на лекар и хирургични инструменти.

Друг начин на извършване на аборт, това е т.нар. „цезаровото сечение“, или „секцио“. Той се прави когато бременността е в напреднал стадий, и при него лекарят има две възможности – или да убие детето, или да го изчака само да умре.

Най-често прилаганият метод на аборт това е кюртажът. Той е възможно да бъде извършен по два начина: първият е, чрез изсмукване на плода при използване на вакуум. Вторият е, чрез изстъргване на самия плод от вътрешността на матката с помощта на хирургически инструменти. Този начин е по-опасен, защото може да се пробие стената на матката или да се изтъни много и така да предизвика усложнения. При тези два начина ембрионът (зародишът) понякога също се изважда на части, парче по парче, или ако е все още жив се умъртвява.

При разглеждане на темата за аборта като грях е необходимо да се спомене и въпросът за използването на контрацепцията като методи за предпазване от нежелана бременност. Има всевъзможни начини на контрацепция: таблетки, вътрематочни песари (спирали), диафрагми, цервикални

шапчици, кондоми, фемидоми (женски презервативи), спермицидни пени, желета, гелове, свещички, контрацептивни гъби със спермицид, пластир, вагинален пръстен и т.н. При едни от тези методи за предпазване от забременяване се възпрепятства движението на сперматозоида до яйцеклетката като пречи на сливането им и на зачеването, а при други по химичен начин се убиват и двете или ако има сливане то всичко се унищожава и изхвърля навън.

ПРИЧИНИ ЗА АБОРТ

Причините за пристъпване към аборт са много разнообразни и на най-различна основа. Те могат да бъдат и от най-различно естество – от чувства, от материална зависимост, от незнание, и т. н.

На първо място ще поставим наследствената обремененост, която оказва най-силно влияние за един спонтанен или друг вид аборт. То е следствие на това, че в семейството бабата и майката са извършвали аборт, и тогава и внучката ще има такава психологическа и наследствена наклонност към аборт. Както Светият Дух се преподава от поколение на поколение „от рода в род“, така и греха се натрупва като своеобразна „наследствена обремененост“, и ако не се изповядва, клони и укланя към греховни действия наследниците по неведоми пътища. Затова християнинът трябва да живее живота на Църквата и

редовно да участва в Богослуженията и Тайнствата, за да се осветява по този начин домът, който е една малка църква.

На следващо място като най-разпространена причина ще посочим т. нар. „семеино планиране“. Мъжът и жената в семейството решават, че щом вече имат едно, две или три деца, то повече не са им нужни. Дали по начин на мислене според обществените нагласи, дали по финансови и материални причини (когато нямат достатъчно пари в семейния бюджет, или нямат жилище) или пък по някакви други безумно измислени причини, но те твърдо смятат, че са в правото си да решават колко деца да имат общо в семейството.

Друга доста срещана причина за аборт, това е изграждането на кариерата. Когато човек е поставил като основна цел в живота си образованието и въпреки това води полов живот, тоест живот в грях, то появата на една бременност може да се окаже пречка за намеренията и целите му в бъдеще време. В такъв случай се казва, че бременността е „нежелана“. Но щом я има, значи Бог я е пожелал и осъществил на дело, а човекът в своята отдалеченост от Бога, или по-точно казано в своето безбожие решава, че ще прави каквото си пожелае.

Като следваща причина можем да назовем акселерацията и все по-раното съзряване на подрастващите и особено в полово отношение. Всички сме свидетели

и навсякъде около нас има случаи на деца (около 12-14 годишни), които раждат деца. В много от тези случаи и под влияние на родители и близки тези деца пристъпват към аборт, за да не „опропастват“ живота си с раждане и гледане на деца от толкова ранна възраст.

Причина за аборт може да бъде и медицинската констатация, че ембрионът е с увреждания и ще се роди болно, нездраво дете, както и, че установената бременност ще застраши здравето и живота на майката.

Също като причини за аборт може да се приведат случаите за забременяване при изнасилване, нежелана бременност при извънбрачна връзка, при опасност от кръвосмешение, или пък забременяване при различни тежки форми като шизофрения, психично болни и др., които законът (не Църквата) забранява.

КАКВИ СА ПОСЛЕДСТВИЯТА ОТ АБОРТА?

Най-напред ще разгледаме последствията от духовно естество, тоест от гледна точка на нравствените критерий и християнските възгледи за етика и морал. След като жената извърши аборт, убие, премахне детето в утробата си, то тя застава на своеобразен кръстопът. Пред нея стоят два пътя и тя сама трябва да реши кой от тях да избере и да продължи живота си. Единият е пътя на покаянието, и ако избере

него, тя отива в храма, изповядва греха си, поема, понася и изпълнява съответно наложените правила и епитимии, които ги налага изповедника и които са полагащи се за всички, които са убили децата в утробите си, като по този начин след принесеното достойно покаяние и с помощта на Иисус Христос, тежестта от греха вече не е същата. Да, Господ е отнел, снел е тежестта от греха, но не е отнел покаянието и спомена за извършеното. Когато Бог вижда съкрушението на жената, извършила аборт, Той ѝ вмениява неимоверни съкрушителни сили, молитви и деяния, с които и чрез които тя разбира, че чрез изкупителното дело на Боговъплъщението и по обещанието, че никога повече няма да върши греха. И след като грехът вече не тежи, то душата се изпълва с надежда, и заедно с вярата и любовта, тя отново има „крила“ за „полет“ и за молитви; за нов живот.

Другият път е обратен на първият. Липсват осъзнаване, разкаяние, съкрушение на съвестта. Липсва храмът, липсва Христос. Грехът остава да тежи като камък. Вината остава, болката, страданията продължават да измъчват душата, която „агонизира“ и търси начин да забрави за случилото се. А такъв начин на забравата намира в нови забавления и удоволствия, в алкохол, в нови грехове и вероятно нови аборти. Но всичко това ще носи само временна забравата, и скоро след това споменът отново и отново ще се връща като бумеранг. Това е последствието от

неразкаяните грехове. И в новите плътски удоволствия, когато жената продължи живота си без Бога, то над нея остава да тегне злощастната участ и непрестанната мисъл за отнетия невинен човешки живот.

Цялата отговорност за извършването на един аборт носи изцяло жената, която съзнателно и безотговорно пристъпва към изпълнението му, затова и последствията от всеки един аборт се струпват върху нея и те са от всякакъв род: физически, психологически, емоционални. Жената поема своята отговорност и пред Бога и пред обществото за деянието си, и приема риска от всякакъв вид усложнения, увреждания и страдания. Тя се променя, става друг човек, по-озлобен към околните и особено към чуждите деца. Обикновено след първия аборт последствията са тежки и се получава стерилитет, невъзможност от ново забременяване, или следват спонтанни аборти един подир друг, извънматочни забременявания, и жената повече не може да има деца, дори много да желае. Неумолими са психо-физичните фактори, болките, страданията и мъките които трябва да се понесат за отнемането на невинния човешки живот.

Дълъг и безкраен е списъкът с болестите, които могат да последват след един аборт. Първоначално организмът получава стрес, хормонален дисбаланс, и е възможно да се отключат множество заболявания, като възпаления, обриви, страх, нервни и

психически кризи, отклонения, озлобления, избухвания, може да се стигне до лудост или да се отключи раково заболяване и дори да се стигне до смърт.

С напредването на науките, познанията и технологиите човекът се отдалечава от Бога, от истинското виждане и познание за живота, изкривяват се ценностите, стремежите и мечтите на младото поколение, и така живота придобива унифициран вид на „бързи обороти“ и човек в краткия си живот се стреми колкото се може повече да знае, без особени усилия, повече места по света да посети, повече удоволствия и радости да получи, повече пари да спечели, да има всичко, което пожелае, да живее ден за ден, без да го е грижа за утрешния ден, и в цялото това безумие да мисли единствено как да угоди на плътта си, изключвайки напълно истинският смисъл на живота – спасението на душата. Забравя за Бога, и в това е най- голямата трагедия! Започва да се мисли и да се има за бог. Присвоява си правата, които само Бог има – правата над живота и смъртта. Мисли си, че сам е господар на живота си и, че може, че му е дадено право да решава кое зачеване трябва да стига до раждане и гледане на дете, и кое – до аборт. Като преди това се е усадило от мисълта, че му е разрешено да има колкото си иска връзки и да живее по начин който сам си избере, като живее възможно най-лесен живот и пълен с всевъзможни развлечения, и то без каквито

и да са отговорности пред собствения си Творец.

Най-напред Бог във книга Второзаконие, глава пета забранява да се убива. След това Хипократ в IV в. пр. Р. Хр. в неговата клетва също забранява конкретно абортите и с това утвърждава опазването на етичните норми в процеса на работата на медиците. Годината 1852 е повратна в историята като година на допускането на аборта при случаи на „стеснен таз“, тъй като до този момент под влияние на християнския морал и законите в Европа на практика той не е бил разрешен, не е бил прилаган и практически бил изчезнал като медицинска операция. Но в последствие постепенно и поетапно абортите се легализират законово, най-напред в Русия, след това почти и в цяла Европа (с изключение на Португалия), по причина на зачестили смъртни случаи при извършвания на незаконни аборти.

Съвременните технологични микробиология и генетика са извършили научни изследвания по въпроса за това кога ембриона се оформя като човек, и това е периодът от зачеването до втората седмица след това когато оплодената яйцеклетка (т.н. „зигота“) се дели и се оформя целият комплект (набор) от хромозоми и гени, които са носителите на цялата наследственост и информация за новия организъм.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Позицията на Православната църква винаги е била категорична и тя е против абортите.

На практика се е получило едно разделение, една пропаст между Църквата и медицината (обществото) в областта по темата за допустимостта на аборта, като първата ги забранява, а втората ги допуска, и това донякъде е причината човешката свобода в голяма степен да се превърне в „свободия“ и хората да правят аборти, и то безскрупулно, като дори темата за аборта почти не се дискутира у нас. Всеки е приел, че е нормално да прави това, което сметне за „правилно“ според неговите възгледи, които по-често се припокриват с тези на общественото мнение, а не с правилността на Църквата.

Абортът е зло, но добре прикрито зло, което дава своето отражение не само върху отделната личност, но и върху цялото общество. Демографският

срив и стремителното намаляване на раждаемостта в целия свят се дължи преди всичко на неговото прилагане.

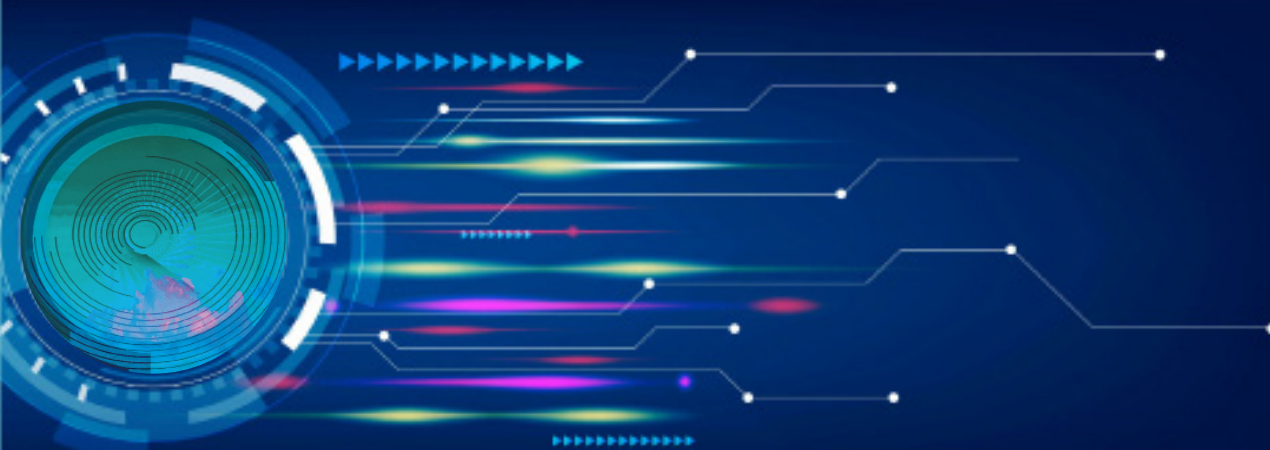
За да има светът едно по-добро бъдеще, то той трябва да се отвърне от вършенето на зло и да прави само добро, защото доброто, мирът и любовта са в основата на всичко, включително и на бъдещите времена.

ЕЛЕКТРОННИ ИЗТОЧНИЦИ

<https://bg.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%86%D0%B5%D0%BF%D1%86%D0%B8%D1%8F>

<file:///C:/Users/Admin/Downloads/Avtoreferat.pdf>

<https://u4ebnimateriali.blog.bg/dru-gi/2013/05/06/osnovnite-etichni-i-deontolog-ichni-problemi-na-syvremennata-.1107504>

ИИСУС ХРИСТОС И ЧОВЕШКАТА ЛИЧНОСТ

ЖАНЕТА ЗЛАТКОВА

„Понеже с вяра ходим, а не с
виждане“ (2 Кор. 5:7)

Според Свещеното Писание Бог сътвори всичко видимо и невидимо, като в природата му вложи закони, по които то се проявява, запазва и постига назначението си. Такъв закон за духовно-нравствената природа на хората е естественият нравствен закон. От една страна той е израз на Божията воля, а от друга страна напълно съответства на богоподобната природа на човешката личност и на нейното назначение. Светостта на Божията воля обуславя висшата ценност и безусловна задължителност на постановления от нея нравствен закон.

Ап. Павел изпитва в себе си непримирима борба между доброто и греха (Рим. 7:22-23). Понятието „плът“, което свети ап. Павел противопоставя на понятието „дух“, не е битийна категория – то не означава човешкото тяло. То е духовно-нравствена категория и посочва създадената греховна разположеност в човешката душа вследствие на грехопадението. Човешкото тяло само по

себе си не е зло и греховно, то е Божие прекрасно създание. Поради това то може да стане храм на Светия Дух. (1 Кор. 6:19-20).

Понятието „плът“, което свети ап. Павел противопоставя на понятието „дух“, не е битийна категория – то не означава човешкото тяло. То е духовно-нравствена категория и посочва създадената греховна разположеност в човешката душа вследствие на грехопадението. Човешкото тяло само по себе си не е зло и греховно, то е Божие прекрасно създание. Поради това то може да стане храм на Светия Дух (1 Кор. 6:19-20). Нравственият закон се характеризира като обективен, всеобщ и несменяем. Св. Иринеи Лионски учи, че старозаветните патриарси не са се нуждаели от писан закон, защото носят в сърцата си неписания естествен нравствен закон. Преп. Антоний Велики изтъква, че на човешкото сърце е присъщо естественото добро. Християнската етика схваща нравствения закон като норма,

която ръководи човека в поведението и дейността му при зачитане на нравствената му свобода, индивидуалните му особеност. Основното съдържание на християнския нравствен закон се състои в любовта, която не може да бъде изпълнявана формално и схематично. Затова християнската етика не носи формален характер. Тя е етика на любовта с персонален и творчески характер. Богообразността на човека може да се разгледа въз основа на следните ап. Павлови текстове: Кол. 1:15; 2 Кор. 4:4; Рим. 8:29.

Иисус Христос е истинският образ на Бога, а тези, които вярват в Него и израждат живота си според Неговото учение, са сходни с образа Му и се уподобяват на Бога. Чрез вярата си в Иисус Христос християните се уподобяват на Спасителя и по естествен път се превръщат в живи органи на Божията света воля и на любовта на Бога. Божия Дух свидетелства на вярващите за богосиновството и за принадлежността им на Бога. От Еф. 4:22-24 се разбира, че първообразът на новия човек е Богочовекът Иисус Христос, а нравствено обновление се постига, когато се освободи от стария човек. Борбата със стария, грешния човек и стремежът към правда и святост са основните насоки, в които протича животът на изкупения човек; Този процес (движението) на човека към целта на съществуването му, е описан от св. ап. Павел като преобразяване в Христа.

ЧОВЕКА Е ОБРАЗ И ПОДОБИЕ НА БОГА

1. Личността, учението и делото на Христа имат пряко отношение към смисъла и целта на живота на човека. Вярата ни, чрез светото писание и светото предание ни учи, че Христос е единственият път за постигане на крайната цел в живота на човека - спасението на душата.

2. Уникален е характерът на обществото (Църквата), което Христос създаде и което Той гради чрез Своите последователи. Тази Негова Църква не познава граници, етноси, възраст, раса, образование, социално положение.

Различието между Бога и човека са в следните характеристики:

Бог е Дух. Човекът е сътворено духовно същество.

Бог е абсолютна Личност. Човекът е образ на Божествената личност.

Бог е абсолютно Свободен. Човекът е сътворен със свободна воля, за да служи на Бога.

Бог е абсолютен Господар. Човекът е удостоен от Бога да господства над земята и да я стопанисва. Бог е сътворил човека като личност, която може да взема свободно решение. Човекът е Божи образ с постоянно призвание за богоуподобяване. Темата за образа и подобие на Божие е

една от централните за християнската антропология. Тя е разработвана доста често от древните църковни мислители. Например Филон Александрийски нарича човека „създаден по образа на идеалния Първообраз“. Гръцката дума „образ“ („eikon“ – от тук и „икона“) означава „портрет“ или „изображение“, т.е. нещо създадено по образец („prototypes“ – „първообраз, прототип“) и имащо сходство с образца, разбира се, нетъждествен по природа на последния. Чертите на образа Божи някои отци и учители на Църквата виждат в разумната духовна природа на човека (на гр. „zoön logikon“). Според Ориген нашият ум е родствен на Бога, той служи като умствен образец на Неговия ум. А св. Василий Велики пише, че човекът е сътворен по образ на Създателя, има разум и слово, които съставят съвършенството на човешката природа.

ЧОВЕКЪТ Е ОБРАЗ БОЖИ

Според св. Василий Велики това не е така, защото Бог е дух и образът Божи трябва да бъде духовен. Съгласно Фотий, патриарх Константинополски, тялото, както и всяко Божие творение, носи в себе си отображение на Твореца: „Човешкото тяло, както и душата, са дело на Божия човеколюбив и благодетелен промисъл. Някои виждат образа Божи в свободната воля на човека и в неговата способност на избор. Бог създава човека напълно

свободен: по Своята любов Той не иска да принуждава човека нито към добро, нито към зло. От друга страна, Той чака от човека не просто сляпо подчинение, но взаимна любов. Само като свободен, човек може да се уподоби на Бога чрез любов към Него. Способността на човека за творчество се явява отображение на творческите способности на самия Творец. Бог се явява „изпълнител“. На човека също е заповядано да „култивира“ рай (Бит. 2:15), т.е. да се труди в него, да го обработва. Човекът не може да твори ex nihilo („от нищо“), но той може да твори от материал, създаден от Твореца, а за материал служи цялата земя, където той е господар и стопанин. Не толкова светът се нуждае от това да бъде подобрен, колкото сам човек се нуждае от прилагане на своите творчески умения, за да се уподобява на Бога. Някои Св. отци на църквата отличават „образ“ от „подобие“, отбелязват, че образът е изначално вложен от Твореца в човека, а подобие то се свързва с предстоящо израстване в добродетелния живот.

Според св. Иоан Дамаскин изразът „по образ“ означава разумно и надарено със свободно воля, а изразът „поподобие“ означава уподобяване чрез добродетел, доколкото това е възможно. Св. Григорий Ниский отбелязва, че всички свои способности човек трябва да реализира в света в творчество, в добродетел, в любов, за да може чрез това да се уподоби на Бог. За стареца Порфирий Кавсокаливит четем

за неговата невероятна разсъдителност. Той уважавал свободата на човека срещу него. Говорел им е с примери, а не директно да ги изобличавал. Правило е голямо впечатление, че е давал свобода на събеседника си. Знаел е кога, колко и как да говори с тях. В негово лице се вижда въплътена цялата свобода на Православието. Старецът Порфирий никога не е задължавал когото и да било да направи нещо и никога не съветвал нещо, което да отнема от свободата на другия. Затова не е искал да се налагаме над другите, а да ги уважаваме. Точно с тази свобода, която е давал на своя събеседник, му е давал да разбере по най-добрия начин, че се намира на погрешен път. С просветен ум и сърце, и такова милосърдие като Спасителя и ние можем да бъдем милосърдни към ближните си. Старецът уважавал уникалността на личността на другия, защото той е „образ на неизказаната Божия слава, макар и носещ отпечатъците на падението“. Не се е опитвал да промени човека насила. Зачитал е свободата отговорността на личността чрез свободната воля. Искал да се отвори душата им и сами да поискат да учат и живеят с Христа. Оставил е тези думи в навечерието на празника на Свети Дух: „И сега Светия Дух иска да влезе в нашите души, като тогава, но зачита нашата свобода, не иска да я насили. Очаква сами ние да Му отворим вратата и тогава ще влезе и ще я преобрази“. Тези негови думи напомнят словата от кн. Откровение: „Ето

стоя пред вратата и хлопам: ако някой чуе гласа Ми и ми отвори вратата, ще вляза при него и ще вечерям с него, и той с Мене“ (Откр. 3:20). Бог е дарил на човека свободна воля, търпеливо чака да Му отворят вратата и да направи слабия човек щастлив. Бог зачита и нашата воля.

ВЛИЯНИЕ НА ХРИСТОС СПАСИТЕЛЯ – БОЖИЯ ЕДИНОРОДЕН СИН ВЪРХУ ЧОВЕШКАТА КУЛТУРА И ХОДА НА ИСТОРИЯТА

Премахването на робството и социалната дискриминация се дължи на християнството. През първия век след Христа в Атина е имало 21 000 свободни и 400 000 роби. По същото време Римската империя е наброявала 120 милиона поданици, от които половината са били роби. Те са били приравнявани с животните, продавани, експлоатирани, малтретирани, избивани. Библията възвести нещо ново: „Няма ни роб, ни свободен... а всички в Христа сте братя помежду си“.

Христос и Неговото учение промениха коренно положението на жената и детето в обществото и семейството. Преди появата на Христос жената се считаше за същество по-нисше от мъжа, разглеждаше

се само като инструмент за биологична репродукция. Тя нямаше право на глас; можеше да бъде продавана, заменяна... Подобна беше съдбата и на детето, с което бащата разполагаше както иска. Християнството прокламира равноправието в семейството, издигна достойнството на жената и постави отношението към детето на съвсем нови принципи. Христос е съвършен и ненадминат борец за социална правда. Чрез делата Си и учението Си Той демонстрира грижата за бедните, слабите, болните, победените, онеправданите, грешниците. Християнството донесе милосърдието на света и прокламира най-правилното отношение към труда. Девизът на християнството: „Който не иска да работи, не трябва да яде“ по-късно беше неправилно плагиатстван от други идеологически системи. Човек се стреми към свобода и независимост. Свободата е неделима от морала, защото нейните корени са във волята, а от силата на волята се определят постъпките на дадена личност. Свободата е неделима и от истината, която определя активността на човешката съвест. Единствен Христос формулира златното правило за постигане на истинска свобода: „И ще познаете истината и истината ще ви направи свободни“. Неправилно разбраната свобода е страхотен бич за прогреса на човека. С право Достоевски пише: „Човек, чиято свобода се състои в това да прави каквото си иска, ще завърши с човекоядство“.

Няма друга личност в историята, която да е оказала такова огромно влияние върху цялостното културно и духовно наследство на човечеството: изкуство, култура, литература, архитектура, наука. Най-великите произведения на човешкия гений са свързани в една или друга степен с личността, делото и учението на Иисуса: „Тайната вечеря“ (Леонардо да Винчи), „Матеус пасион“ (Бах), „Великата дидактика“ (Коменски), „Бен Хур“ (Л. Уолъс), „Quo Vadis“ (Х. Сенкевич) и др.

ХРИСТОС ДОНЕСЕ НОВО ПОЗНАНИЕ ЗА ЧОВЕКА

Християнското учение представя човека като най-висшето земно творение. Той е създаден по образ и подобие на своя Творец. Първият човек бе създаден съвършен, с напълно развити умствени и физически способности. Той бе създаден безсмъртен. Бе му даден един много ценен дар – свободата... Свободата да избира, да мисли, да предпочита, да обича... И той се възползва от нея, като реши да прекъсне връзката си със своя Творец! Така се стигна до най-драматичния момент в човешката история – грехопадението, чиито последствия носим и до днес. Чрез този самоволен акт човек изгуби общението си с Бога, изгуби безсмъртието си, изгуби достойнството си, отдалечи се от Бога,

попадна в царството на страданието и смъртта. При тази трагедия останаха обаче две много важни неща: първо – Божията любов към човека и, второ – желанието у човека за безсмъртие, желанието му да се върне към Бога. Човекът пое напълно погрешен път към изгубения рай – пътя на безбройните лабиринти на езическите религии, чрез които той никога нямаше и няма шанс да намери пътя към Бога. И така остана един-единствен шанс за възстановяване на хармонията между Творец и творение, между Бога и човека, за възстановяване на вечния живот.

ХРИСТОС ДОНЕСЕ НОВИ МОРАЛНИ ЦЕННОСТИ

Всеки обществен политически строй, всяка религия и идеология, епоха и народ градят своя ценностна система, която има своя мотивация, средства за реализация и цел. Общото за всяка ценностна система е, че тя е отражение на съответната обществена структура, идеология и култура. Така е и при ценностната система (християнската етика), завещана ни от Иисуса Христа. Нейната мотивация е Божията любов към човека, средството за реализация – вярата в Иисуса Христа и

произтичащият от тази вяра живот според Неговата воля, а целта - получаване на вечен живот. Христос създаде и едно ново общество от Свои последователи, което Той нарече „Моята Църква“. Той обеща да живее със и във всички, които са приели да са част от тази Църква. Целта на това християнско общество е да разпространява Христовото благовестие, да има общение помежду си и с Христа, да демонстрира на дело Христовата любов и мир, които Той завеща на Своите последователи.

И тъй, това са трите най-важни неща, които Христос донесе на света: ново познание за Бога, ново познание за човека и нови морални ценности.

ИЗТОЧНИЦИ

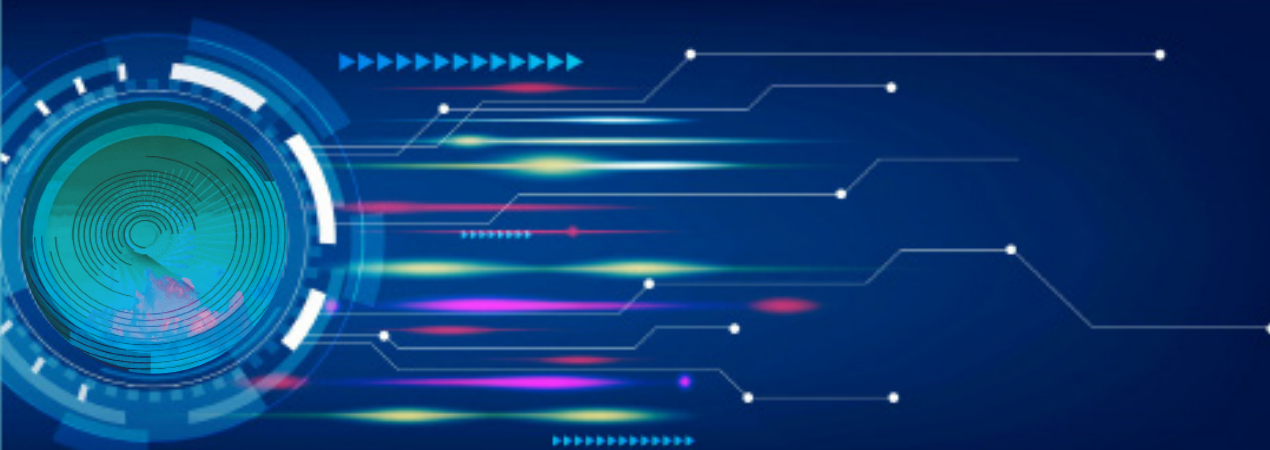
<https://draganbachev.com/>

<https://www.shu.bg/wp-content/uploads/teachers/storage/184/5417.pdf> Кратък наръчник по християнска етика. част I

<https://www.pravoslavieto.com/>

„Букет от съвети“, книга за стареца Порфирий Кавсокаливит

<https://draganbachev.com/category/>

СВЕТЛАНА ТЕНЕВА

ДА СТРАДА МЪЛЧАЛИВО: ЩРИХИ КЪМ ЖИВОТА НА ПРЕСВЕТА БОГОРОДИЦА

И зминали са повече от 18 века от деня, в който Света Богородица, в ръцете на Своя Син, се възнася на великия престол и след живот на неописуема скръб, мъки и унижение, е приета в чудното Небесно царство.

Православното християнство почита Божията Майка като най-велика светица, като първа по значение след Бога. На нея са посветени някои от най-големите християнски празници. Молитвите отправени към Пресвета Богородица имат особено значение, тъй като тя е най-близо до Бога и е най-решаващия ходатай за моления пред Него. Тя е човек, като всички останали и всичките и заслуги се изразяват в нейната непорочност и святост. Появата на Дева Мария е постепенно подготвяно от Божието провидение. Последователно в дълга верига от поколения, богородството се издига, природата става все по-духовно съвършена, докато накрая благословените Йоаким и Анна се оказват плодородната почва, върху която да се появи Пресвета Дева Мария.

На 9 декември, православната църква чества зачатие на св. Анна, а девет месеца след този ден, на 8 септември се ражда Света Богородица.

ЗА ЕДНО ДИВНО ПРЕДАНИЕ

Съществува предание, според което когато Мария била на шест месеца, Анна я сложила на земята, за да види дали може да стои. Детето направило седем крачки, след което се върнало в ръцете на майка си. Анна решила, че дъщеря ѝ няма да ходи по земята, докато не я въведе в храма Господен. Когато Мария била на една година, баща ѝ направил празник, на който събрал свещеници, старейшини и много хора и принесъл Мария под благословението на свещениците и първосвещениците. Анна радостно прославяла Бога, че той е разрешил нейното безплодие.

Още една година по-късно Йоаким мислил да изпълни обета на Мария за посвещение на Бога, но Анна, страхувайки се, че детето ще пропусне детството си в храма, от майчината нежност и за да я задържи при себе си по-дълго, убедила съпруга си да отложи неговото намерение за една година. Едва тригодишна, Пресвета Богородица била въведена в Йерусалимския храм. По това време в храма живеели съпрузи и съпруги

вдовици и момичета, които водели чист, благочестив начин на живот.

Пресвета Дева едва наскоро се била научила да говори, но цялата ѝ душа вече била привлечена към Бога. Сърцето ѝ било погълнато от пламъка на най-чистата Божествена любов. Животът сред хората не изглеждал привлекателен за това невероятно дете със зряла душа. А самата Тя направила на родителите си за изпълнението на обета им. Тъгата от раздялата с дъщеря си се борила в душата на Анна с радостта, да предаде на Бог дара, който тя получила от Него.

Анна и бебето се приближавали към храма в тържествена процесия. В ръцете на момичетата, придружаващи Мария, и в ръцете на останалите присъстващи горели свещи.

Свещениците и първосвещеникът излезли от храма с пеене, за да посрещнат Йоаким и Анна. Анна поставила малката Мария на първото стъпало на притвора на храма, който имал само петнадесет високи стъпала... И се случило голямо знамение. Без ничия помощ, Девата директно се изкачила на върха на притвора. Разбира се, Божиите ангели слезли от небето и неусетно пренесли Богородица по високите стъпала. Всички били изумени. Но Първосвещеникът, със силата на тайнственото вдъхновение, не спрял на мястото, отвъд което молещите се обикновено не отивали. Той повел Мария със себе си в скритите дълбини на храма, в Светая светих. И не само, че жените нямали право да ходят там, но дори свещениците нямали право да

ходят там и само Първосвещеникът влизал там веднъж в годината, носейки със себе си жертвена кръв. Не само всички присъстващи били изумени от това необикновено събитие, но и ангелите, които тогава още не знаели бъдещето на Мария.

Светая светих станало място за постоянна молитва за Мария. Другите девизи нямали право да се доближават до това светилище, но Мария винаги можела да влезе тук.

След като направили благодарствена жертва, благочестивите родители Йоаким и Анна севърналиудомата. Техният живот, макар и самотен, вече не бил помрачен от укори. Никой не ги упреквал за безплодието им. И Мария израствала тихо в Йерусалим, заедно с други момичета на нейната възраст, които живеели близо до храма, точно като нея. Имало благочестиви матрони, които учили своите възпитаници на занаяти и Священото Писание. Тук Пресвета Богородица се научила на ръчния труд, който усърдно упражнявала през целия си живот до края на дните си. За да се помоли, напускайки работа, Тя отивала в Светая светих. Самотата станала необходимо състояние за нея. Тук възвишеният ѝ ум бил изцяло отдаден на богопознанието. Всеки ден тя задълбочено мислела за величието на Бога и душата ѝ все повече отразявала чудните свойства на Божественото.

Благоговейно безмълвие било белязано от нейното поведение. От винаги кротките ѝ устни не се изплъзнала нито една тревожна дума. Речта ѝ била приятна и в тази реч се усещала най-висшата истина.

Всеки ден от ранна сутрин тя се молела до третия час, след което прекарвала шест часа в ръкоделие или четене на Свещеното Писание. От деветия час (от 3 часа следобед) тя отново започвала молитва и се молела, докато ангелът, който ѝ служел, ѝ донесял храна. Умът ѝ бил възприемчив, остър, дълбок. Тя мислела много и говорела много малко. Често бродирала с коприна, особено свещенически одежди.

Посещението на ангели при Дева Мария не убягвали от вниманието на първосвещеника Захария, който бил удивен от това явление и от факта, че ангелът носи материална храна на Девата. И първосвещеникът започнал да мисли дали Дева Мария е онази тайнствена Дева, предсказана от пророците, от която ще се роди Месията. Докато живеела в храма, Пресвета Богородица загубила родителите си. Първо починал 80-годишният Йоаким, последван от Анна. Така на крехка възраст тя била обречена да изживее горчиво сиротство.

Разбира се, съзнанието за нейната самота сред хората трябвало да и обърнат още по-силно сърцето към Бога, в Когото сега се намирало цялото нейно щастие и цялата нейна съдба.

Мисълта за брак и за земна любов е трябвало да изглежда невъзможно за Непорочната Дева, бидейки възплъщение на духовност и чистота, безпрецедентни на земята, и същевременно Тя трябвало да стане майка. Божественото Провидение трябвало да създаде такава среда за живота на Пресвета Богородица, в която Нейното

девство да остане ненарушено и в същото време раждането на Иисус Христос от нея да изглежда естествено за евреите.

След четиринадесет години престой на Мария в храма първосвещениците ѝ обявили, че според обичая тя трябва да напусне храма и да се омъжи. Пресветата Дева им отговорила, че е посветена на Бога от раждането си и желае да пази девство през целия си живот. От една страна, те не смеели да и позволят да остане в храма след навършване на пълнолетие, от друга страна, те не смеели да я принудят да се омъжи. Измъчвани от неизвестността какво да правят, те най-накрая започнали да молят на Бог директно да им обяви Своята воля. След общата молитва на свещениците първосвещеникът, като облякъл свещените си одежди, влязъл зад завесата и там видял ангел Господен. Ангелът казал на първосвещеника: „Захария, събери неженените мъже от племето на Юда, от дома на Давид, и нека донесат своите тояги със себе си. И на когото Господ покаже знаменията, на него ще продадат Девата, за да стане той пазител на нейното девство.

След това Захария изпратил пратеници до всички краища на земята на Израел, за да извикат мъжете в Йерусалим. Междувременно наближил празникът Обновление на храма, за който се събрали много хора, включително мъже от семейството на Давид, за когото говорел ангелът. Първосвещеникът събрал тези мъже в храма и като им отнел жезалите, ги въвел в храма, като казал молитвата:

„Господи Боже, покажи мъж, достоен да стане годеник на Девата“. Когато първосвещеникът впоследствие влязъл в светилището, за да вземе пръчките, той видял, че всички пръчки останали в предишния си вид, но една пръчка разцъфнала. Тя принадлежала на роднина на Пречистата Дева Мария, праведния старец Йосиф, който изкарвал прехраната си като дърводелец. Така се извършило знаменията, което насочило първосвещеника към човека, определен от Провидението за пазител на Дева Мария. Подавайки жезъла на Йосиф, първосвещеникът казал: „Ще приемеш Девата и ще я пазиш“. Йосиф възразил, че има възрастни синове у дома и че ще стане за смях на хората, ако вземе толкова младо момиче в къщата си. Първосвещеникът, обаче успял да го убеди да не се съпротивлява на Божията воля и тогава се състоял годежът. Йосиф бил определен не като Неин съпруг, а като пазач на Нейната девственост и Неин грижовен слуга.

Йосиф бил потомък на Давид и Ломон. Той бил човек с твърд, праведен, искрен характер, скромен, внимателен и трудолюбив. От брака си със Саломе той имал две дъщери и четирима сина. Преди да се сгоди за Дева Мария, той живял дълги години в честно вдовство. Йосиф я взел със себе си в Галилея, в незначителния малък Назарет, в живот, изпълнен с труд и трудности, в скромна участ. И никой не знаел тогава, че с това изселване на Дева Мария в Назарет започнала поредица от удивителни и велики събития, които трябвало да възстановят живота на Вселената.

След като се установила в Назарет, Дева Мария не променила начина си на живот. Изпълнили се времената и годините. Господ заповядал на Архангел Гавраил, да отиде в Назарет при Дева Мария, за да и каже благата вест: „... Ангелът влезе при нея и рече: Радвай се Благодатна, Господ е с тебе; Благословена си ти между жените“ (Лука 1:28).

„Смущавайки се от неговите думи“: така евангелският разказ описва състоянието на тихата душа на Мария при думите на ангела. Нейната дълбока, съзерцателна природа не изразявала удивлението си с думи. Не външни признаци на вълнение, а напрежението на тихата мисъл – това е отговорът на Богородица на необикновения поздрав на ангела.

Затова тя мълчала. И наоколо било прекрасно. И тази тишина била пълна с непонятни тайни и големи обещания.

Докато Девата мълчаливо чакала, ангелът ѝ казал да не се страхува, тъй като Божията благодат се е изляла и, че тя ще зачене Син, Чието царство няма да има край. Със смирение пречистата Мария приела вестта за чудния Син и се преклонила пред волята Божия, но, като неволен вик на девствено сърце, избухнал въпрос, с който тя сякаш защитавала Своята светиня...

„...А Мариам рече на Ангела; как ще бъде това с мен, когато аз мъж не познавам?...“ (Лука 1:34). Всички мисли, чувства, стремежи, са предадени на невидимия, непристъпен Бог.

„...Дух Светии ще слезе върху ти, и силата на Всевишния ще те осени, затова и Светото, Което ще се роди от тебе, ще се нарече Син Божий“ (Лука 1:35), каза ангелът на Девата. И лъчите на най-висшата благодат се излепи върху смирената Избраница на небето, и Духът Господен слязъл върху нея, и силата на Всевишния я осенила. „Ето и Елисавета, твоя сродница, наричана неплодна, и тя зачена син в старините си, и е вече в шестия месец“ (Лука 1:36).

Най-близкият по дух човек била Нейната роднина Елисавета. Девата трябвало да е чула слуха за това как нейният съпруг Захария е онемал в храма. Всичко това накарало Дева Мария да се стреми към среща с Елисавета.

Пречистата Дева отишла при Елисавета. Самата къща стояла на склона на планина, близо до извор. Руините на къщата съществуват и до днес. В средата на двора се разпростирал вековен чинар. Огромните камъни на долния етаж са оцелели от тази бивша къща на Захария. Именно тук, на каменната веранда, водеща на горния етаж, според легендата се е състояла скъпата среща на Дева Мария с Елисавета.

Сърцето ѝ било радостно, очаквайки мига, в който за първи път от часа на Благовещение тя ще сподели великата си тайна с посветения на нея човек. Когато Елисавета я видяла, оставила домашните си задължения за да я посрещне, протегнала ръцете си за добре дошла. Още с първите думи на Мария благодатта озарила Елисавета. Думите, които Елисавета възкликнала тогава,

по вдъхновение от Светия Дух, били тези думи, които заедно с думите на архангел Гавраил постоянно връщат християнството обратно към небето, от което са дошли: „Благословена си ти между жените и благословен е плодът на твоята утроба!“ (Лука 1:42).

Освен това Елисавета, е първа сред хората, нарекла Пречистата Дева „Богородица“: „И откъде ми е това да дойде при мене майката на моя Господ?“ (Лука 1:43). Така тук, в разгара на този тих палестински ден, в разгара на красотата на пролетния сезон, завършващ по това време в тези горещи земи, за първи път Дева Мария била изповядана от благоговейното човешко сърце като Майка на Бога. В отговор на това възвеличаване на Елисавета, Дева Мария отговорила с думи, които също са останали част от ежедневната литургия и представляват както смирена хвала към Бога, който я е избрал, така и смирено съзнание за Нейното велико предназначение: „Душата ми величае Господа и духът ми се зарадва в Бога, Спасителя мой, защото Той милостно погледна унижеността на рабинята Си, защото, ето, отсега ще ме облажават всички родове“ (Лука 1:46, 47, 48).

За какво са си говорили тези две съпруги, носещи в себе си два живота, които трябвало да променят съдбата на Вселената, през трите месеца на престоя на Пресвета Богородица при Елисавета? Какви тайни, какви предчувствия са си доверявали? С какви очи е гледала Елисавета Богородица, върху Която, чудотворно е блестяла светинята на

зреещото в Нея Божествено същество? Това е скрито от нас... Така Старият Завет вече доживява последните си дни и мълчаливо се приближава друго време, което трябва да започне с Рождество Христово.

Мария се върнала в Назарет. Следите от нейното зачеване стават забележими и подозренията на Йосиф ѝ носят голяма скръб. Човек може да си представи позицията на човек, който вижда в Дева Мария най-висшето, най-святото въплъщение на всичко най-висше, най-радостно и чисто.

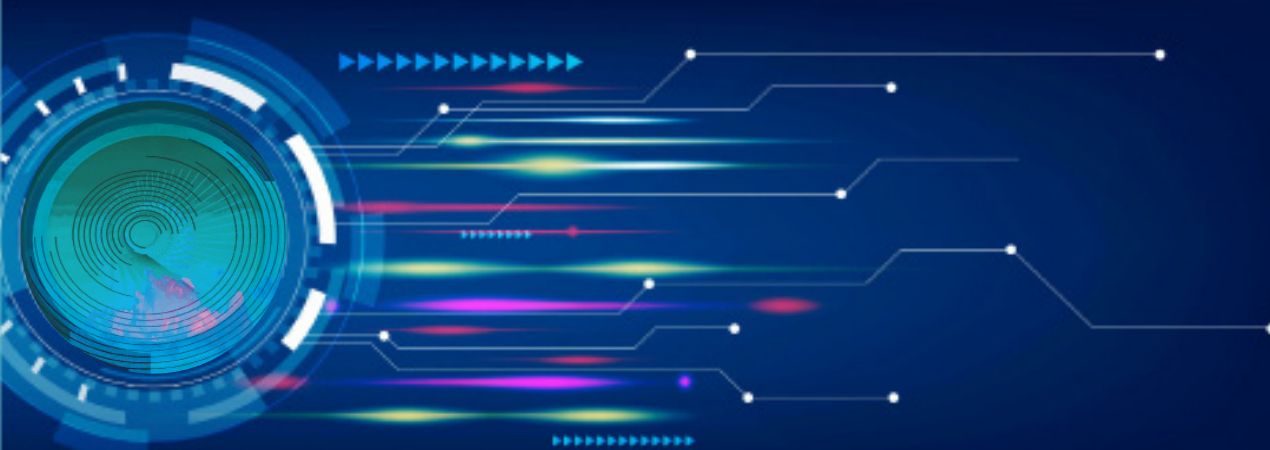
Той се радвал, че старата му ръка благоговейно пази този цвят на чистота, дивната безгрешна Дева и изведнъж Тя се готви да стане майка. Могат ли наистина да лъжат тези очи, през които самото небе гледа в душата? Дали наистина срамът е паднал върху това чело, осветено от сиянието на някаква нематериална светлина? И Пречистата Дева избрала да направи това, което по-късно направила през целия свой неизразимо тъжен, неизразимо изпитан от скръб живот: да страда мълчаливо.

Да страда мълчаливо била нейната неизменна съдба. Тя мълчала, когато в студената декемврийска нощ не можела да приюти новородения си Син в топла къща и воловете стоплили с дъха на ноздрите си Царя на Вселената. Тя мълчала, когато „търсеха душата на Нейния младенец“ и в пламенен страх за Него избягала в Египет с по-възрастния Йосиф и попаднала в ръцете на разбойници... Тя мълчала, когато Синът ѝ

растял в бедност и може би упоритата работа на стария дърводелец и неуморните ѝ ръце не били достатъчни, за да спечелят на Исус храна за един ден. Тя мълчала, когато Той, оставяйки я, се отдал на великото Си дело – да проповядва на хората. Тя замълчала, когато веднъж идвайки да Го посети в къща, претърпкана с народ, и в отговор на молбата ѝ да излезе при нея, Исус Христос ѝ и отвърнал: „Който върши волята на Отца Ми, той Ми е брат и сестра, и майка“. Тя мълчала, когато Той, нейният Син, стоял на кръста, бит, оплут, с трънен венец на главата Си, със засъхнали капки кръв на онова чело, което било на нейното дете, което през изминалите години в пристъп на детска любов се притискало към нейните гърди.

Тя мълчала, когато разтревоженият, луд, обезумял площад крещял; крещял за нейния Син, нейния Исус: „Разпни, разпни Го!“. Тя мълчала, когато Той, падайки, пришпорван от римски войници, носел кръста Си по улиците на Йерусалим. Тя мълчала, когато звуците на гибелния чук, пронизващ с гвоздеи тялото на Божествения и Син, звъняли в ушите ѝ. Тя мълчала, когато, висящ на кръста, изоставен от Отца, Той изпитал мъчението, в което били събрани мъките на всички хора от всички минали, настоящи и бъдещи времена, а Тя, вцепенена от страдание, мълчала и гледала...

Така и сега Тя избрала да запази мълчание...

Панайот Поляков

ОТНОВО ЗА НЕЯ: БИБЛЕЙСКОТО ПОВЕСТВОВАНИЕ ЗА ПРЕСВЕТА БОГОРОДИЦА

Патриарх Иаков имал тайнствено видение, в което му била показана стълба, чиято основа била твърдо стъпила на земята, а върха ѝ достигал небето. Църквата нарича Дева Мария „духовна стълба“, родена на земята и съединяваща земята с небето. Чрез нея, както чрез стълба слиза на земята Бог и открива входа на Царството Небесно за всички свои верни чедата и прибягващи към покрива на Божията Майка.

Образът на Пресвета Богородица вижда и Моисей в къпината, горяща и неизгаряща. В изображението на пламъка на къпината ясно се открива тайната на Девата. Къпина, която гори и не изгаря, Девата ражда Светлина и преминава в нетление. Поради тази причина Църквата нарича Богомайка „неопалима къпина“ и често тя се изобразява с огнено сияние.

Пресветата Дева чрез родения от нея Иисус Христос се явява източник на благодат утвърждава жаждата за вечен живот. В Приснодева Мария се вмества манната на живота Христос, идвайки в света да спаси грешните души и да насити с хляба на

безсмъртието вярващите. Пресветата Дева е пречист храм на Спасителя и свещено съкровище на славата Божия вместваща невместимия Бог: „Планино Божия, планино тучна; планино угоена, планино тучна! Защо вие, угоени планини, гледате завистливо към планината, на която Бог благоволи да обитава (Пс. 67). Тучната планина, оросена от благодатта на Светия Дух, е Пресветата Дева. Тя е планина поради превисокото достойнство на Божията Майка. Планина превъзхождаща по височина и по място всеки хълм и всяка планина. В този смисъл Божията Майка е наречена „височина труднодостижима за човешките помисли“. Като оросена, на Нея по преимущество ѝ принадлежи названието „Благодатна“. „Премъдростта си съгради дом, издяла седемте му стълба (Прит. 9:1) Тази Премъдрост според Църквата е Иисус Христос, а храмът съграден от Нея е Пречистата Богородица. Затова и Божията Майка се нарича „палат на Царя на всички“, „чертог на безсеменен годеж“.

ОБЕЩАНИЕ ЗА РАЖДАНЕТО НА ПРЕСВЕТА БОГОРОДИЦА

След безплоден петдесет годишен брачен живот и дълги упорити сърдечни молитви на престарелите Ана и Йосиф, се явява ангел Господен и казва на Ана: „Ана, Ана! Твоята молитва е чула, твоите въздишки се издигнаха над облаците, сълзите ти възлязоха пред Бога! Ти ще заченеш и ще родиш преблагословена Дъщеря. Чрез нея ще получат благословение всички земни племена и на целия свят ще се дарува спасение. А тя ще се нарече Мария“. Изпълнена с благоговейна радост, Ана възкликва: „Жив Господ Бог мой! Ако имам дъщеря ще я отдам на служение на Бога и нека тя му служи ден и нощ и възхвалява светото Му име“.

Ангел Господен се явява и на праведния Йоаким стоящ в пустинята и му казва: „Бог чу твоята молитва. Жена ти Ана ще роди дъщеря, която ще бъде ваша обща радост. За да се увериш в моите думи, иди в Йерусалим. Там при златните врата ще намериш жена си, на която вече е възвестена тази радост“. Те се срещат и заедно принасят жертви в Божия храм и се прибират в дома си с твърдата вяра, че ще получат обещаното от Господ.

От малка възпитавана, че е обещана като дар на Бога и, че при Бога е много по-добре отколкото при родителите. На три годишна възраст Пресветата Дева е заведена в храма и посветена на Бога. По внушение Божие, Дева Мария е въведена в Светия Святых, подобно на древния Божи кивот служещ за предобраз на Майката на Христа, Изкупителя на света. Лишавайки се от любимите си родители, Дева Мария изпитва горко чувство на сиротство и осъзнава, че нищо вече не я свързва със земята. С цялото си сърце тя се предава на Единия Бог и живее с едно желание – да остане до края на живота си рабиня Господня, винаги покорна на Неговата свята воля. Тя дава обет на Бога да съхрани своето девство.

Данни за автора
Панайот Поляков,
студент 3. курс,
специалност „Теология“.

Област на работа
Теология

Научни интереси
Психология и теология

E-mail
stu2109361014@uni-plovdiv.bg

ОБЕТЪТ ЗА ДЕВСТВО

Преданието разказва, че пребивавайки при храма и навършвайки четиринадесет години и единадесет дни, по силата на закона Пречистата Дева трябва да бъде омъжена и да заживее в свой дом. Така се случва с всички девойки пребиваващи там. Но Пресветата Дева има даден обет пред Бога да запази своето девство. Удивлявайки се от тази твърда решимост, свещениците се смущават. Те не могат да пренебрегнат закона на обета и неговата неприкосновеност. В случая нищо друго не могат на направят, освен да се помолят усърдно на Бог да им разкрие Своята свята воля. Бог никога не закъснява и им възвестява волята Си. Ангел Господен се явява и казва: „Захарие, иди та доведи тези от Израилевите синове, които нямат жена. Нека всеки донесе жезъла си и нека този от тях, с чиито жезъл Бог извърши чудо, вземе Мария за съпруга!“. Цяла нощ жезлите престояват в храма. На сутринта жезълът на праведният Йосиф е намерен разцъфнал. Раздавайки жезлите на всички, свещеника връчва последен жезълът на Йосиф и тогава присъстващите виждат как отгоре слиза глъб и каца върху жезъла му. Бог показва кой е избраника.

Бидейки родственик на Девата, праведен и с нетърпение очакващ идването на Месия, мъж на преклонна възраст, осемдесет години, отдавна вдовец и с деца на зряла възраст. Не криейки притеснението си от това как ще изглежда в очите на хората това обручение, избира да се подчини на Божиата воля.

Пресветата Дева е обручена за Йосиф. Тя му бива поверена не за брак, а за съхранение на нейното девство и служение на Тайната скрита от света.

Пресвета Богородица не се бои да отиде в дома на Йосиф. В преданията е съхранено сказание, че Девата получава откровение да не се бои да отиде в дома на праведния Йосиф, който под името на мъж ще пази тайната й: обета даден пред Бог.

Йосиф се отправя с Мария към Назарет. Той произхожда от Давидовото коляно. Но независимо от знатния си род, не съхранява богатството на своите предци и живее от труда на своите ръце. Божествената Мария възпитана в храма и приучена към изящни ръкоделия без страх последва своя обручник в бедния му дом. Той е изпълнен с благородство и твърд характер, стремящ се към безукорен и чист живот. Мария вярва, че в негово лице Бог и дава баща, закрилник и пазител на девствения й живот.

В мир и благодат преживява Светата Дева през първите месеци на техния съюз. Божието благословение цари в тяхното смирено жилище. Времето минава в занимания с ръкоделия, грижи за дома и молитва, освещаваща всички техни действия.

В дома на своя обручник, Пресвета Дева Мария продължава да води живота, който е водила до този момент. Живееща в уединение и безмълвие, в молитва, четене на свещени книги, ръкоделие и домашни занимания, които

изпълват всяка минута от нейния смирен и мълчалив живот. Сред хората тя живее само за Единия Бог. Домът на Йосиф за нея е молитвен храм. Тя се занимава още с предене на лен и коприна, шийки църковни одежди и достига до изкусно майсторство.

Но идва момент, очакван от човешкия род в продължение на пет хиляди години. От сказанията е известно, че Девата знае от четенето на Божествени и пророчески книги, че се приближава времето за идването на Месия. Много често тя чете пророчествата на Исая: „Ето, Девицата ще зачене и ще роди Син, и ще Му нарекат името Емануил (което означава: с нас е Бог) (7:14). Съществува друго предание, че още по време на пребиваването в храма Пречистата получава тайнствено известие за възплъщението на Бог в нея. Веднъж в полунощ, когато както обикновено пребивава в молитва, зад втората завеса извъднъж над нея възсиява светлина и тя чува глас: „Ти ще родиш Моя Син!“. Според Евангелието, архангел Гавраил се явява на Дева Мария по времето когато тя живее в Назарет при своя обручник Йосиф. По предание в това време тя се занимава с четене на Священото Писание и размишление върху думите на пророк Исая: „Ето, Девицата ще зачене...“ и пламенно стояща в молитва към Бога, за да бъде сподобена скоро да види Месията. В този момент пред нея застава архангел Гавраил и обръщайки се към Пречистата, казва: „Радвай се благодатна! Господ е с тебе, благословена си ти между жените!“. Тя не се плаши от неговото явяване, защото пребивавайки

в храма, привиква с появата и беседите с ангели. Но необичайния поздрав я смущава. Много пъти Господ явява волята си в Стария Завет чрез ангели. Но приветствието „Радвай се!“, никога не е срещано в древните времена. Пречистата стояща безмълвна и в недоумение имайки страх в онзи момент от изкушение изпратено от лукавия. Но Божието известие я успокоява: „Не бой се, Мариам, понеже ти намери благодат у Бога“ (Лука 1:30).

Той и възвестява тайната на възплъщението със същите слова, с които предсказва пророк Исая седемстотин години преди това събитие. Няма как да не се отбележат думите на Девата: „Как ще бъде това, когато аз мъж не познавам?“ (Лука 1:34). Думите на архангел Гавраил, които разсейват съмненията й са: „Дух Светий ще слезе върху ти, и силата на Всевишния ще те осени; затова и Светото, Което ще се роди от тебе, ще се нарече Син Божий“ (ст. 35) Тоест зачатие то ще стане по свръхестествен начин, чрез слизането на Светия Дух и ще я направи Божия Майка по начин непостижим за ограничения човешки ум. Височайшата тайна е открита в Благовестие и архангел Гавраил за пълно удостоверение на Дева Мария и съобщава и за това, което ще се случи с нейната родственица Елисавета. Пречудни са делата Божии. По човешки убеждения е невъзможно непорочна Дева да зачене и роди, а също така безплодна престаряла жена да зачене. Но Всемиловичия Бог ако пожелае побеждава естествения чин. Бог съобщава на Пречистата Дева, че Елисавета ще роди син. Светият Дух

озарява Девата и тя се възрадва за истината на благовестието: „Ето и Елисавета, твоя сродница, наричана неплодна, и тя зачена син в старините си, и е вече в шестия месец„ (ст. 36). Изпълнена с величание и благоговение към своя Творец, осъзнавайки нищожеството на човешкото достойнство в сравнение с това на Всевишния, Мария отговаря: „Ето рабинята Господня; нека ми бъде по думата ти“ (ст. 38) Смирението, кротката воля и покорност пред Божията воля преклонили небесата и довели на земята Сина Божий:

„И Словото стана плът, и живя между нас, пълно с благодат и истина; и ние видяхме славата Му, слава като на Единороден от Отца“ (Йоан 1:14). Изпълнява се великото тайнство на възплъщението на Сина Божи! Девата стана майка и майката пребивава в Дева! Архангелското приветствие: „Радвай се, благодатна! Господ е с тебе!“ (Лука 1:28), сваля проклятието над света, дава на човечеството правото да се радва и отвори вратите на Царството Божие. По внушение на Светия Дух, Мария решава да посети Елисавета, своята любима родственица, за да сподели с нея взаимната радост. Пресветата Дева се отправя без Йосиф към мястото където живеят Захарий и Елисавета на пет дни път от дома Марийн. Път изпълнен с гори, пресичани от ручей. Пречистата Дева, осенена от Светия Дух безстрашно извървява сама пътя до дома на Елисавета.

Пристъпвайки към Девата, Елисавета произнася с благоговение вдъхновените

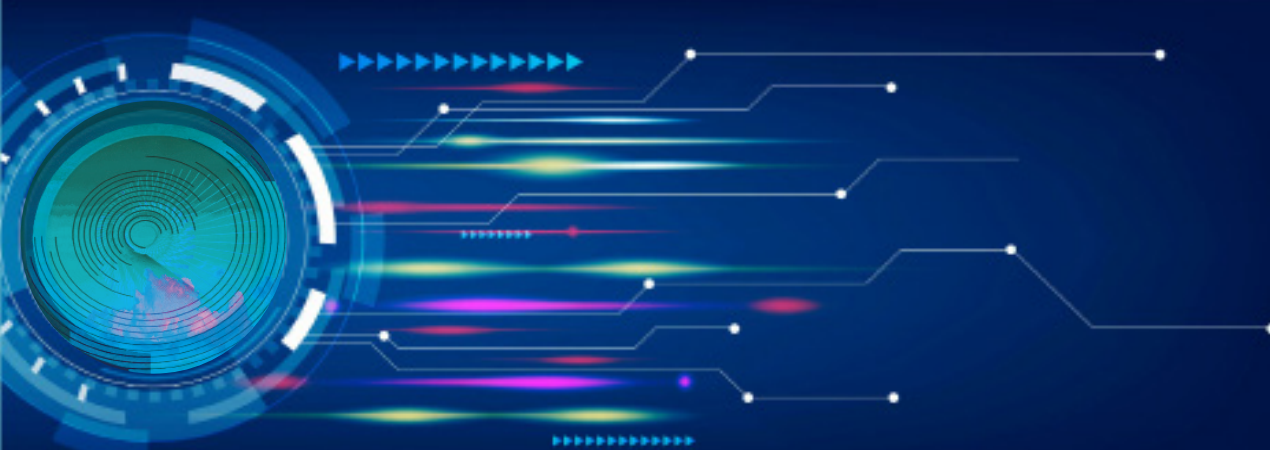
думи: „Благословена си Ти между жените и благословен е плодът на Твоята утроба“. Благословената среща и пророческите думи са неочаквани за смирената Мария, не осъзнавайки повторението на архангелския поздрав. Потвърждава се, че всичко това се случва по внушение на Светия Дух. Тогава с поразителна яснота се подреждат всички пророчества, произнесени по различно време и от различни пророци. Тогава в сърцето на Девата възникват дълбоки чувства на благодарност към Величието на Всевишния и с боговдъхновение се излива пророческата песен: „Душата ми величае Господа и духът ми се зарадва в Бога, Спасителя мой, защото Той милостно погледна унижеността на рабинята Си“ (Лука 1:46 – 48). Необикновено дълбоки и знаменателни са тези думи, с които Девата отговаря на пророческото приветствие на Елисавета по време на тяхната чудна среща. Цялото величие тя принася на Единия, Велик и Всемогъщ Господ. Осъзнава себе си само като немощно оръдие за проявлението на Неговата Слава. По вдъхновение свише, Тя вижда Себе си като предмет на благоговейно почитание: „Защото, ето, отсега ще ме облажават всички родове“ (Лука 1:48). Проникнати от святата вяра във Всевишния, двете свети жени се назидават взаимно, прославяйки Господа. Изминават шест месеца от Божественото зачатие на Пречистата Дева и нейното положение няма как да остане в тайна за праведния старец Йосиф. Йосиф не разбира, че пред него се извършва тайната на възплъщението на Спасителя на света, въпреки че знае за това пророчество,

че Месия ще се яви чрез неизкусобращна утроба. В душата му се развихря буря от съмнения. Тези мъчителни предположения смущават целомъдреното и любящо сърце на праведника. Той недоумява как да постъпи с Пречистата Дева Мария. По строгостта на закона, тя трябва да бъде бита с камъни ако той реши да я обвини пред съда. Но сърцето му се възмущава от тази идея. Праведният Йосиф изпитва благоговейна любов към Мария, независимо от бурните съмнения. Законът му дава право да ѝ даде разводно свидетелство, не упоменавайки причините за развода и той решава тайно да я напусне. Вземайки това решение осемдесет годишния старец е готов да се раздели с Девата, чието присъствие му носи толкова мир и радост в престарялото му сърце. Бог прозира в неговото сърце и чува молитвите му. Всевишния изпраща на своя праведник откровение за великата тайна за спасението на човечеството. Само на Бог са известни тайните на човешкото сърце и Той изпраща Свой Ангел да успокои Йосиф и да озари ума му със светата истина:

„Йосифе, син Давидов, не бой се да приемеш Мария, жена си; защото заченалото се в нея е от Духа Светаго“ (Мат. 1:20). Ангелът споменава, че той е потомък Давидов,

за да му напомни древната слава на царския род, от който ще произлезе Царя на Славата. Вразумява го, че обречената му Дева Мария е чиста и непорочна и той е длъжен да я задържи в дома си, да я пази и се грижи за нейната безопасност и родения от нея Цар на Славата: „Тя ще роди Син, и ще Му наречеш името Иисус; защото Той ще спаси народа си от греховете му (по Мат. 1:21)“, провъзгласява ангелът на Йосиф. Девата по обета си ще роди Син от Светия Дух!

Йосиф се събужда от съня си и в неговото сърце вече няма място за съмнение. Знаейки отдавна за пророчеството на Исаия, думите на Ангела удостоверяват в него вярата в непорочността и чистотата на Дева Мария. Праведният вярва в думите на Господа и няма нужда от доказателство. Със сърце преизпълнено с любов и благоговейен страх, старецът приема пречистата Дева, като всецяло принадлежаща на Бога, като благословена Майка на Божия Син и с усърдие и непрестанна готовност да ѝ служи, като на Владичицата на целия свят: „Като стана от сън, Йосиф направи, както му бе заповядал Ангелът Господен, и прие жена си“ (Мат. 1:24).

Михаил МАКСИМОВ

ЗАДГРОБНАТА УЧАСТ НА ДУШАТА ПРЕЗ ПЪРВИТЕ ЧЕТИРИДЕСЕТ ДНИ СЛЕД СМЪРТТА

Abstract: The topic of the afterlife is interesting, but it must be approached carefully. In this article, we try to present the views of some of the Holy Fathers of the Church. We give examples and quotes that are difficult to prove, but from which we understand the main ideas of the Orthodox point of view on this issue.

Key words: Afterlife, Eternal Life, Orthodox Teaching, Holy Fathers

ВЪВЕДЕНИЕ

От векове тайната на смъртта е вълнувала човечеството. От сътворението на света и до днес всички религии гледат на човешката смърт като ключов момент в човешкото съществуване. Съзнанието за безсмъртието, за личен задгробен живот на душата след разлъчването ѝ с тялото, при това съзнателен задгробен живот, а не безчувствен и в сън – това съзнание, като принадлежаща на човешкия дух съставя общото човешко знание от всички времена и места, независимо от духовното и умственото ниво. Всеки човек – и добрият, и злият, след смъртта продължава своето лично безкрайно съществуване, както е и учението на църквата. Душата преминава в задгробния свят и носи със себе си всички свои страсти, наклонности,

навици, добродетели и пороци. Всичките ѝ дарувания, които е имала на земята, остават с нея.

Ще се опитаме да погледнем към тази тема от гледна точка на виждането на някои свети отци. Тук има много тайни, които не можем да видим и да докажем, има и множество наслагвания, които не можем да премахнем. Засега ще се ограничим само с излагане на специфичните идеи и тези, които се застъпват принципно в темата от православна гледна точка.

Св. ап. Павел в своето послание до римляните пише следното: „платката, що дава грехът, е смърт. Затова, както чрез един човек грехът влезе в света, а чрез греха – смъртта, и по такъв начин смъртта премина във всички люде чрез един човек“ (6:23, 5:12). Следователно грехът е причина за смъртта и то не само за телесната, но и

за духовната, т.е. Когато душата е потънала в грехове, образа и подобие на Бога се затъмняват у нея. По такъв начин тя умира за вечното блаженство, което е предназначено за нея от Бога.

За да се избегне греховният и подочен живот, а по такъв начин и духовната смърт, премъдрият Бог ни съветва да помним „своя край“; нищо в този свят не предразполага човека така, както размисълът за края, под който трябва да разбираме: 1) телесната смърт като предел на човешкия 2) задгробният живот на нашата безсмъртна душа до всеобщия съд; 3) всеобщото ни възкресение; 4) второто и славно пришествие на Иисус Христос и всеобщия съд с неговите последици.

За християнина вярата в Иисус Христос дава увереност за съществуването на вечен живот след смъртта. Постоянното помнене на смъртта не носи малодушен страх на православния християнин, а го подбужда към любовъдрие, благочестие и добър нравствен живот. Вярващият живее с надежда, че след като се освободи от тежките връзки с плътта, ще премина към покой и наслаждение. Според вярата, извършените добри дела и твърдото упование в божията милост, християнинът след смъртта си наследява вечен и блажен живот. „целта на човека не е на земята, а в другия живот. Ако тя бе на земята, ние бихме умирали, а след като умираме, то значи, че истинският ни живот не е на земята. Земният живот е само подготовка за другия...“ (св. Теофан затворник).

ОПРЕДЕЛЕНИЕ ЗА СМЪРТ. ЦЕЛ НА ЧОВЕШКИЯ ЖИВОТ. ПОМНЕНЕ НА СМЪРТТА

Както тайнствено и непостижимо за ума душата се съединява с тялото в утробата на майката, също така тайнствено

Данни за автора
Михаил Максимов,
студент 3. курс,
специалност „Теология“.

Научна област
Библейско богословие,
практическо богословие

Научни интереси
Библейско богословие,
източно-църковно пеене,
класическа музика

E-mail
stu2109361014@uni-plovdiv.bg

става и разделянето на душата с тялото.¹ Според учението на православната църква връзката между душата и тялото на човека е много силна, тъй като човек не е само тяло, нито само душа, а е създаден от Бога като психосоматична цялост, т.е. Създаден е с тяло и душа, които са неразривно свързани. При смъртта душата страда и не иска да се отдели от тялото си. Св. Йоан Дамаскин пише: „Страшна е тайната на смъртта, как душата не иска да се отдели от тялото си, то свята хармонична и най-естествена връзка“. Това означава, че тялото ни не е затвор за душата, но е елемент от човешката личност. Възкресението след смъртта и спасението или осъждането не са само за душата, но и за тялото.² Според ап. Павел нашият живот е подготовка за бъдещия живот, който настъпва след смъртта: „на човеците е отредено да умрат един път, а след това – съд“ (срв. Евр. 9:24), а „най-последният врат, който ще бъде унищожен, е смъртта“ (срв. 1 Кор. 15:26).³ Бог изисква от нас всеки човек във всеки час да бъде готов за смъртта. Като обща съдба на човечеството, като наказание за греховете, затова е страшна смъртта за праведника,

и за грешника. Тайнството на смъртта е еднакво и за праведника, и за грешника. Повелявайки да бъдем готови за смъртта, светия дух открива обстоятелствата, при които се извършва преходът в задгробния живот както за праведника, така и за грешника. Смъртта на първия е спокойна, а на втория – ужасна. Действителността на тези думи е открита на някои божии угодници за наше назидание.⁴ В Свещеното Писание е записано: „Във всичките си работи помни за твоя край и вовеки не ще съгрешиш“ (срв. 7:39). А преп. Йоан Лествичник поучава: „както хлябът е най-необходимата от всички храни, така и мисълта за смъртта е най-нужда от всички други деяния. Невъзможно е за човек да прекара благочестиво сегашния живот, без да живее с мисълта, че всеки ден е последен то живота му“.⁵

Помненето на смъртта е най-добрият път за постигане на духовната истина за живота. Помненето на смъртта помага за изгарянето на страстите на човека. Св. Антоний велики съветва: „винаги помни излизането от тялото и не забравяй вечното осъждане... ако така постъпваш, няма да съгрешиш довеки. Размишлявайки в себе си и си казвай: аз няма да преживея днешния ден тоя свят – и ще се запазиш от грехове... горко на нерадивите (ленивите),

защото крайт им приближава, а нямат помощник, нито надежда за спасение“. Според митрополит Филрет московски мисълта за смъртта е свързана със страх и печал само поради несъвършенството. Който обаче е обзет от любов към Бога, неговата мисъл за смъртта се озарява от радостна надежда. Това извършва божията благодат в човека. Следователно може да разсъждава за смъртта без смущение.⁶

Според православното учение смъртта е разделение на душата от тялото, след което душата остава сама, а тялото бива предадено на земята и та се разлага на съставните си части (елементи). Тази е последната участ на човека на земята – смъртта, за която свещеното писание свидетелства: „И ще се върне пръстта в земята, каквато си е била; а духът ще се върне при Бога, който го е дал“ (Екл. 12:7).⁷

БЕЗСМЪРТИЕТО НА ДУШАТА

„Бог не е Бог на мъртви, а на живи, защото у него всички са живи“ (Лука 20:38). След смъртта на човека неговото тяло, разделено вече от душата, се връща в земята, а душата остава цяла и безсмъртна. Животът на душата продължава зад

пределите на гроба, където тя пренася всичко това, към което не привикнала във временния живот. Принася този начин на мислене, навиците си и склонности, които е имала на земята. Когато душата е съединена с тялото и образува заедно с него едно цяло – т.е., човек, тогава тя се намира там, където се намира и тялото, с което е съединена. Но веднага щом се разруши този съюз, в същото време всяко положение на душата в познатото й пространство се унищожава, всяка нейна привързаност към мястото изчезва, тъй като мястото по необходимост се съединява с тялото, а не с духа. Свещеното Писание и здравият разум ни внушават, че човешката душа има нематериален произход, като за продължаването на нейния живот не е необходимо тяло. Затова може да съществува и без тялото след неговото разрушаване. Божественото откровение ни уверява, че душите на починалите ще получат тяло едва при славното Христово пришествие (1 Кор. 15:42). Следователно дотогава те пребивава безтелесно, безплотно. Божественото откровение ни говори и за това, че душата след смъртта на своето тяло мисли, разсъждава и ясно осъзнава както своето състояние, така и състоянието на другите.

В откровение на св. Йоан Богослов е записано, че душите на светците, живеещи на небето, получават цената на своето изкупление и с ангелите славословят твореца на своето блажено състояние:

¹ Митрофан, монах. Задгробният живот. (б.м.), 2006, с. 13.

² Алексиев, Д. Православна книга за вечния живот. С., 2019, с. 79.

³ Желев, П. (Зографски). Безсмъртието на човешката душа. УИ „Св. Климент Охридски“, С., 2015, с. 16.

⁴ Митрофан, М. Задгробният живот, с. 13, 14.

⁵ Желев, П. (Зографски). Безсмъртието на човешката душа, с. 16.

⁶ Пак там, с. 23 – 25.

⁷ Митрофан, М. Задгробният живот, с. 14.

„двайсет и четирите старци падаха пред седналия на престола, покланяха се на живеещия вовеки веков и полагаха венците си пред престола, казвайки: достоен си, господи, да приемеш славата, честта и силата, защото ти си сътворил всичко, и по твоя воля всичко съществува и е сътворено“ (Откр. 4:10, 11).

От думите на Иисус Христос за умрелия богат виждаме, че той след смъртта, намирайки се в мъки, разбира причината за своето мъчение и размисъл за бъдещата съдба на своите братя, които все още се наслаждавали на земния живот: „И в ада, когато беше на мъки, подигна очите си, видя Аврама отдалеч и Лазаря в лоното му и, като извика, рече: отче Аврааме, смили се над мене, и прати Лазаря да намокри края на пръста си във вода и да ми разхлади езика, защото се мъча в тоя пламък. Авраам пък рече: чедо, спомни си, че ти получи вече доброто си приживе, а Лазар – злото: сега пък той тук се утешава, а ти се мъчиш; па освен това между нас и вас зее голяма пропаст, та ония, които искат да преминат оттук при вас, да не могат, тъй също и оттам към нас да не преминават. А той рече: моля ти се тогава, отче, прати го в бащината ми къща, защото имам петима братя, та да им засвидетелствува, за да не дойдат и те в това място на мъката“ (Лука 16:23-28). От тази притча става ясно, че състоянието на починалите души до всеобщото възкресение няма да е несъзнателно, сънно и, че смъртта не

прекъсва живата връзка, която съществува между членовете на Христовата църква.⁸

ПРИЧИНА ЗА СМЪРТТА. ВСЕОБЩНОСТ НА СМЪРТНИЯ ЗАКОН

Божие слово свидетелства, че Бог не е създал смъртта, а е сътворил човека нетленен (Прем. 2:23), но „по завист от дявола влезе в тоя свят смъртта“ (Прем. 2:24).⁹ Смъртта безспорно е последица от греха, която е преминала чрез прародителите в целия човешки род, съгласно неотменимия божий съд. Божията присъда, изразена към прародители „бездруго ще умреш“ (Бит. 2:14), „Защото пръст си и в пръст ще се върнеш“ (Бит. 3:19), се отнася за всеки човек, като потомък на първите хора, заради което и ап. Павел твърди „на човеците е отредено да умрат“ (Евр. 9:27). Дяволът в образ на змия, прелъстявайки прародителите да престъпят божията заповед, казва: „няма да умрете... но ще бъдете като богове“ (Бит. 3:4, 5). Те му повярвали, вкусили от забранения плод и не само че не станали богове, но били изгонени от рая и попаднали под смъртно наказание. Не само самите те, но и техните деца, и целият човешки род.

⁸ Антоний, игумен. Вечните задгробни тайни, с. 73, 74, 77 – 79.

⁹ Митрофан, М. Задгробният живот, с. 15.

Бидейки преди грехопадението безсмъртни като богове, без страсти и болки, веднага след падението прародителите загубили божеството и безсмъртието си и смъртта получила власт над тях, а чрез тях – и над всички. Затова пророк Давид пише: „аз рекох: богове сте вие, вие сте всички синове на всевишния, но вие ще умрете като човеци“ (Пс. 81:6, 7).¹⁰ Прекъснатото общение на душата с Бога представлява за нея смърт. Законът на смъртта е общ за цялото човечество. Смъртта е неизбежна за всички и за всеки. Божие слово свидетелства за всеобщността на смъртния закон: „кой от човеците е живял, без да види смърт“ (Пс. 88:49); „на човеците е отредено да умрат един път“ (Евр. 9:2 – 7); „в Адама всички умира“ (1 Кор. 15:22).

Смъртта идва при човека тогава, когато той достигне предела на своя живот, предопределен му от праведния божий съд за извършеното дело, за което е предназначен; предел, в който е предвидено всичко полезно за човека. Следователно смъртта е полезна за човека. И на нас ни е заповядано за всичко да благодарим на Бога: „Промислителю, слава тебе, устройващ всичко за наша полза... да бъде името ти, господи, благословено отсега и до века“.¹¹

¹⁰ Антоний, игумен. Вечните задгробни тайни. Издава Неврокопска Св. Митрополия гр. Гоце Делчев, 2007, с. 20.

¹¹ Митрофан, М. Задгробният живот, с. 14, 15.

РАЗЛЪЧВАНЕ НА ДУШАТА

Душата, съединена по божията воля с тялото и съставляваща едно с него – човека, се отделя отново по божия воля, от това тяло.¹² След смъртта душата продължава да е жива и чувства повече, а не по-малко.¹³ „Нищо, което душата е извършвала в този свят, не забравя, но всичко остава в паметта след излизането ѝ от тялото, при това по-ясно и по-добре, тъй като е освободена от земното си тяло“ (авва Доротей. Поучение 12). Великият подвижник от 5. в. преп. Йоан Касиан ясно формулира активното състояние на душата след смъртта на тялото в отговор на еретиците, които вярвали, че душата след смъртта е несъзнателна: „душите след раздалата с тялото не остават празни, не остават безчувствени, което доказва и евангелската притча за богатия и за Лазаря (Лука 23:22 – 28). Душите на умрелите не само не се лишават от чувствата си, но не губят и своите разположения, т.е. Надеждата и страха, радостта и тъгата – както и нещо от това, което очакват за себе си и на всеобщия съд, те вече започват да предвкушат... стават още по-живи и по-ревностно се присъединяват към прославяне на Бога“.¹⁴

¹² Пак там, с. 17.

¹³ Роуз, С. Душата след смъртта. (б.м.), 2006, с. 140.

¹⁴ Пак там, с. 141.

Съвременните „предсмъртни“ преживявания направиха хората потресаващо осведомени за факта, че душата след смъртта съхранява изцяло съзнанието на личността, за голямата острота и бързина на умствените й способности. Често духовните видения започват в умиращите още преди смъртта, когато все още виждат заобикалящите и дори беседват с тях – виждат това, което другите не виждат. Този опит след умиращите е наблюдаван в течение на векове. Не само при благодатните посещения на праведници, когато се явяват светии и ангели, може да сме уверени, че действително са се явили същества от друг свят. В обикновените случаи, когато умиращият започва да вижда починали приятели и роднини, това може да бъде само „естествено“ запознанство с невидимия свят, в който той трябва да влезе, истинската природа на образите на починалите, които се явяват в този момент, най-вероятно е известна само на единия Бог, а на нас не ни е нужно да се задълбочаваме в такова проучване.

Ясно е, че Бог дава този опит като най-очевиден начин да съобщи на умиращия, че животът там също се характеризира с любов, каквато човека изпитва към близките си. Св. Теофан затворник трогателно излага тази мисъл с думите, които отправя към умиращата си сестра: „поклони им се и ми предай нашите привети – и моли да се погрижат за нас. Ще те заобиколят децата ти със своите радостни поздрави. Там ти

ще бъде по-добре, отколкото тук“.

След излизане то тялото душата¹⁵ преминава в царството на същества, еднородни с нея, в духовно царство, ангелско.¹⁶ Обикновено тя скланя към тези, които са й близки по дух, и ако през времето, докато е била в тялото, тя се е намирала под влияние на някои от тях, тя остава зависима от същите и след излизане от тялото, колкото и недобри да се окажат тези духове при реалната среща след смъртта.¹⁷ За усвоените от душата добри или лоши качества тя се присъединява или към добрите ангели – в рая, или към злите паднали ангели – в ада. Тази истина ни открива Иисус Христос в притчата за богатата и бедния Лазар (Лука 16:19 – 28), учейки ни, че душите след разлъчването с тялото, в същия ден попадат или в рая, или в ада. „днес ще бъдеш в мене в рая“ (Лука 23:43), казва Иисус Христос на благоразумния разбойник. Това означава, че всяка душа след отделянето то своето тяло, ще бъде или в рая или в ада. Кога? „днес“, казва спасителят. Как да я съгласуваме с учението на църквата за третия, деветия или четиридесетия ден?

На земята има дни, нощи, години, а в отвъдния живот – вечност – или светла, или

тъмна. За да достигне душата до светлото и тъмното състояние, е необходимо известно време, което и съответства на земните четиридесет дни. Различните състояния, в които попада душата след отделянето ѝ от тялото, съответстват на дните на земята. И думата „днес“ обозначава времето в гроба – вечността. Третият, деветият и четиридесетият дни са дни само на земята – във вечността те не съществуват: там има само „днес“ и няма друг ден.

За изхода на душата и онова, което в това време се случва около нея, св. Отци пишат: пред душата застават ангели – добри и зли. Виждането на последните крайно смущава душата, тя намира утеха във виждането и защита на добрите ангели. Тогава голямата помощ и радост за човека са добрите му дела и чистата му съвест. Тогава послушанието смиреномъдрието, добрите дела и търпението, помагат да душата и тя, съпроводжана от ангели, във велика радост отива при спасителя. Страстната грехолюбива душа пък бива отмъквана от злите духове в ада за мъчения (по св. Теодор Судит).

Веднъж ангели се явили на св. Макарий александрийски: „Душата – казал единият ангел, както на благочестивият човек, така и на неблагочестивия, изпада в страх и се плаши от присъствието на страшните и грозни ангели. Тя чувства и разбира сълзите и риданията на хората около нея, но нито може да произнесе даже думичка,

нито дори да издаде звук. Тя е смутена от предстоящия дълъг път, от новия начин на живот и от разлъчването с тялото (св. Макарий Александрийски). Казаното от св. Теодор Судит и от св. Макарий александрийски е допълнено от следните сведения в словото на св. Кирил александрийски за излизането на душата: „в какъв страх и трепет пребивава душата, докато не се произнесе окончателната присъда! Божествените сили са изправени срещу лицата на нечистите духове и представят добрите мисли, думи и дела, принадлежали на душата и тя, в страх и трепет, посред препиращите се за нея ангели и демони, очаква при своето оправдание и освобождение или осъждане, или погибел“ (св. Кирил Александрийски).

Предишните сведения се допълнят от казаното от Такиот. Той посочва, че добрите ангели имат при себе си ковчеже, от което по време на митарствата вадят добрите дела на човека и ги противопоставят на злите му дела. Св. Григорий, ученик на преп. Василий, във видение попитал св. Теодора за обстоятелствата, съпроводили смъртта ѝ: „... как да ти опиша телесната болка, тягост и теснота, на която са подложени умиращите?“, казва св. Теодора и продължава: „Състоянието на душата при отделяне от тялото е такова, каквото е било състоянието на гол човек, на когото се налага да влезе в огъня, да изгори и да стане на пепел. Когато настъпи часът на моята кончина, ме наобиколиха зли духове; едни от тях ревяха като зверове, други лаеха като

¹⁵ Пак там, с. 142, 143.

¹⁶ Митрофан, М. Задгробният живот, с. 17.

¹⁷ Роуз, С. Душата след смъртта, с. 143.

кучета, трети виеха като вълци. Гледаха ме, зъбеха се, плашеха ме, хвърляха се срещу мен, скърцаха със зъби. Вече изнемогнах от страх, когато изведнъж видях от другата страна на одъра ми застанали двама, чието присъствие ме успокои. Тогава демоните отстъпиха. Един от ангелите попита гневно: „Защо винаги изпреварвате нашето идване при умиралия и плашите и смущавате всяка душа, разлъчваща се с тялото си? Тук обаче не се радвайте. В тази душа има божие милосърдие, и в нея няма да намерите ваш жребий“. Бесовите се смутиха и взеха да вадят мои зли дела, извършени в младостта ми, и викаха: „А това чии грехове са; не е ли направила тя това и това?“. Накрая се появи смъртта, много страшна на вид, подобно на човек, но без тяло, съставена само от коси. Тя носеше и различни оръдия за мъчение: мечове, стрели, сърпове, вили, брадви и др. Смиренията ми душа се разтрепери от страх. Светите ангели казаха на смъртта: „Не се бави, освободи тази душа от плътския съюз, скоро и тихо я освободи, тя няма много греховна тежест“. Смъртта пристъпи към мен, взе малката секира и ми отсече първо краката, после ръцете; после с другите оръдия разби всички членове на тялото ми, отделяйки ги един от друг. Лиших се от ръцете си, от краката си, цялото ми тяло бе умъртвено и вече не можех да се движа. После ми отсече главата и вече не можех да я движа, защото тя ми стана чужда. След това смъртта разтвори в чаша някаква химически съставна течност и,

допирайки я до устните ми, насила ме напои. Така горчиво бе това пиене, че душата ми не издържа, сви се и излезе от тялото, откъсвайки се от него. Ангелите я приеха на ръце. Обръщайки се назад, видях тялото си бездушно, безчувствено, неподвижно, легнало. Както когато друг човек, сваляйки дрехата си, я гледа, така и за гледах тялото си и се удивлявах. Ангелите ме държаха, а демоните пристъпиха, показвайки греховете ми. Ангелите взеха да търсят моите добри дела и по божия благодат ги намираха. Те събираха всичките ми добри дела, направени някога приживе с божия помощ и се готвеха да ги сложат на везните срещу моите злини. В това време се появи преподобният наш отец Василий и каза на светите ангели: „Тази душа много ми помогна в моята старост; аз се молих за нея на Бога и Бог ми я дарува“. С тези думи той извади изпод дрехата си кесия, напълнена с нещо и, подавайки на ангелите, каза: „Когато преминавате въздушните митарства и лукавите духове почнат да изтезават душата, откупете с това нейните дългове. Богат съм с божията благодат, с пот и трудове съм събрал голямо съкровище и подарявам тази кесия на служилата ми душа“. Казвайки това, той си отиде. Лукавите духове изпаднаха в недоумение и взеха да се плашат и се отдалечиха. И отново дойде преподобният Василий, носейки със себе си много съсъди чист елей и драгоценно миро. Той ги отваряше един след друг и ги изливаше върху ми; аз

се изпълних с духовно благоухание и усетих как се измених и просветлих. Преподобният каза на светите ангели: „когато направите за тези душа всичко подобаващо, тогава я въведете за жителство в обителта, подготвена за мен от господата“. След това преподобният стана невидим. Ангелите ме взеха и се отправихме на изток“.

Св. Йоан Дамакин пише: „Бог спасява създанието на своите ръце, с изключение на онези, които явно принадлежат към числото на отхвърлената, погазили правата вяра така, че лявата страна на везните е много по-тежка от дясната. Богопросветените мъже казват, че при последното издихание човешките дела биват претегляни на везни и 1) ако дясната страна земе превес на лявата, то душата на този човек, очевидно ще бъде между сонма благи ангели; 2) ако едната и другата везна са равни, тогава без съмнение побеждава божият човеколюбие; 3) ако везните се наклонят наляво, но малко, то божият милосърдие и тогава запазва недостига. Това са трите божествени съда на владиката: праведен, човеколюбив и преблаг; 4) когато злите дела вземат много голям превес. Всички обстоятелства, които съпровождат смъртта на човека, са тези. Самият спасител, говорейки за смъртта на праведника и грешника, също казва, че първо смъртта на грешника е ужасна („в ада, когато беше на мъки“ – Лука 16:23) и второ, че ангелите отнасят душата на човека в лоното Аврамово („и занесоха го ангелите в лоното Аврамово – Лука

16:22). Следователно обстоятелствата, съпровождащи едната и другата смърт, трябва да се подобни на казаното от светите отци. От нас самите – разбира се, с помощта на божията благодат, зависи нашият изход, нашата смърт. Ние можем да я направим тиха или мъчителна, съдейки по това как приемаме и изпълняваме Христовата заповед: „бъдете готови във всеки час за смъртта“ и „покайте се и вярвайте в евангелието“. Следователно непрестанно покаяние и действената жива вяра в Иисус Христос ще направят благоприятен нашия изход.

РАЗЛЪЧВАНЕ НА ПРАВЕДНАТА ДУША

От ангелското откровение до св. Макарий александрийски се вижда, че излизането на праведната душа представлява съвършена противоположност на излизането на грешната душа. Праведната душа, различавайки се с тялото, е възприета от свети ангели, пазена е от тях и е отнесена в стана, изпълнена със светлина, радост и блаженство. Не е удивително различаването на такива души, защото още на земята те пребивават с ангели. Ето какво пише св. Ефрем Сирин за излизането на праведната душа: „Съвършените подвижници се радват в часа на своето разлъчване. Имайки пред очите си великия труд на своето подвижничество

– бдения, пост, поклони, молитви, сълзи – душите им ликуват, защото са призвани да излязат от своето тяло на покой“.

РАЗЛЪЧВАНЕ НА ГРЕШНАТА ДУША

Смъртта на грешника е страшна. Защо е така? Какво представлява грешникът? Грешникът е човек, нарушител на божия закон; онзи, който погазва неговите заповеди. Като добродетелта, обръщайки се към съвестта, носи неземна радост на душата, по същия начин порокът ражда страх от отговорността. Смъртта е ужасна за грешната душа, защото още в минутата на излизането от тялото душата е посрещната от зли духове, на които без боязън е служила на земята и, с които също както и подобни не нея грешници, ще трябва да влезе във вечен съюз.

Преп. Макарий Велики разсъждава за изхода на грешната душа по следния начин: „когато грешната душа излиза от тялото, се извършва велико тайнство. Към нея приближават пълчища демони, противни и тъмни сили и я грабват в своята област. Не бива да се удивляваме на това. Ако човек още приживе, на този свят, се е покорил на демоните и е станал техен роб, то още повече, когато излиза от света, е пленен и поробен от тях“. Разлъчването с живота – пише св. Ефрем Сирин, опечалява в крайна степен грешника, който вижда пред

очите си своето нерадение с горчивите му плодове. Какво разкажание стяга сърцето на онзи, който тук не се е погрижил за своето спасение! В духа на писанията на светите отци ни се открива, че понякога Бог, по неизразими свои съдби, удостоява преди смъртта със св. Причастие хора, които не са се отличавали с благочестие, и обратното: заради някои предишни грехове, макар в свое време, и очистени в покаянието, той лишава от това последно напътствие дори праведните. Внезапна смърт Бог изпраща като едно от средствата за духовно, само нему известно наказание за очистване на грехове от младостта, на незнание, на забвение.¹⁸

Патриарсите на източната църква в своето послание пишат: „Душите на хората, паднали в смъртни грехове, които не са се отнасяли при смъртта, още преди раздялата с настоящия живот са се покаяли, но не са успели да принесат никакви плодове на покаяние, каквито са милтвите, сълзите коленопреклоненията или молитвените бдения, сърдечното съкрушение, утешаването на бедните и изразяването на любовта към Бога и ближните с дела. Всичко, което вселенската църква от самото начало признава за богоугодно и благопотребно – душите на такива хора слизат в ада и търпят наказания за извършените от тях грехове, впрочем, без да се лишават от

¹⁸ Митрофан, М. Задгробният живот, с. 17 – 22.

надеждата за облекчение. Те получават облекчение по безкрайната благодат, по молитвите на свещениците и добрите дела, извършвани за починалите и особено по силата на безкръвната жертва, която свещенослужителят принася поотделно за близките на всеки християнин, която вселенската апостолска църква принася за всички“.¹⁹

Задгробният свят ще бъде духовен сблъсък, който ще изпробва за положенията на нашата душа по време на земния живот – дали тя е скланияла повече към ангелите и светиите през добродетелен живот и изпълнение на божии заповеди, или по пътя на безгрижието и неверието е направила себе си годна повече за обществото на падналите духове.²⁰ Дните до четиридесетия от смъртта са най-важни за душата, преминала от земния живот в отвъдното.²¹ Третият, деветият и четиридесетият дни са в пряка връзка със задгробната участ на душата. Църковното предание ни уверява в тази истина. Макар, по думите на св. Теофан Затворник „това за нас да е скрита страна“, защото никой не знае безпогрешно, точно и вярно за задгробната участ съществуват множество

¹⁹ Брянцинов, И. Слово за смъртта. С., 2017, с. 10.

²⁰ Роуз, С. Душата след смъртта, с. 143.

²¹ Алексиев, Д. Православна книга за вечния живот, с. 46.

свидетелства от житията на светците и писанията на светите отци, които създават църковното предание по този въпрос.²²

СЪСТОЯНИЕТО НА ДУШАТА ПРЕЗ ПЪРВИТЕ ДВА ДЕНА СЛЕД СМЪРТТА

Според Свещеното предание до третия ден душата пребивава на земята. Тогава на душата е позволено, заедно с намиращите се при нея ангели, да отиде където си поиска на земята, да посети близки и роднини. Добродетелната душа обикновено посещава онези места, където е вършила добро.²³ В православния чин на погребение на починалите преп. Йоан дамаскин ярко описва състоянието на душата, разделяща се с тялото, на която все още се намира на земята, безсилна да общува с обичаните от нея, които тя може да вижда: „горко ми, каква трудност изпитва душата, когато е разделя от тялото! Ах, как се тогава тя в сълзи облиза и няма кой над нея да се смили! Към ангелите очи издига, но напразно се моли, към човеците ръце простира, но няма кой да ѝ помогне. Затова, мои възлюбени братя, като помислим колко е кратък нашия живот, нека изпросим от Христа за преселилите се (или преселилата

²² Пак там, с. 96.

²³ Пак там, с. 96, 97.

се) упокоение, а за душите ни велика милост (осмогласна стихира на погребение, глас 2).

В писмо до мъжа на умиращата своя сестра, еп. Теофан пише: „Ето, сестра ми няма да умре, тялото ѝ ще умре, но нейната същност ще остане. Само ще премине в друг порядък на живота. В лежащото ѝ тяло в църквата, което след това ще изнесат навън, няма да я има, и в гроба си не ще е скрита. Тя ще бъде на друго място. Също така жива, както сега. В първите часове и дни ще бъде около вас с тази само разлика, че няма да проговори, не може да бъде и видяна, а все пак я има... помислете върху това. Ние, които оставаме, плачем за заминалите, а на тях им е по-леко: това е радостно състояние. Тези, които веднъж са умирали и след това отново са били връщани в тялото, са го преживявали като много неудобно за живеене. Това ще чувства и сестра ми – на нея там ѝ е по-добре, а ние се вайкаме, сякаш с нея се е случило някаква беда. Тя гледа и сигурно се чуди на това“ (Душеполезно чтение, авг. 1894).

Трябва да се има предвид, че това описание на първите два дена след смъртта дава общо правило, което в никакъв случай не обхваща всички случаи. Светиите, които изобщо не са се привързали към светските неща, живели в непрестанно очакване на прехода в другия свят, не биват привлечени дори към местата, където са върши добри дела, но веднага започват своето въздигане

на небето. Други започват своето въздигане преди първите два дни да се изтекли, което остава по особено съизволение на божие провидение. Описанието на първите два дни, а също и на следващите, не може да бъде възприето за догмат, това е просто даден модел, който формулира най-общия ред на следсмъртните преживявания на душата. Много случаи както в православната литература, така и в разказите за съвременните преживявания, където мъртвите незабавно се явяват на живите, в първите един или два дни след смъртта, и понякога насън, са примери за тази истина. Истинските явявания на мъртви след този кратък период на „свобода“ на душата, са много по-редки и стават винаги по божие позволение с някаква особена цел, а не по наша собствена воля. Но на третия ден, а често и по-рано, този период приключва.²⁴

СЪСТОЯНИЕТО НА ДУШАТА НА ТРЕТИЯ ДЕН СЛЕД СМЪРТТА

Третият ден след смъртта на човека се нарича „третини“ и тогава споменават покойните, отправяйки към Бога молитви и отслужвайки панихиди за него.²⁵ На третия ден душата се премества в други

²⁴ Роуз, С. Душата след смъртта, с. 144, 145.

²⁵ Митрофан, М. Задгробният живот, с. 22.

обитатели.²⁶ Този ден за починалия и за нас, още живите, има пряко духовно отношение към възкресението на Иисус Христос, дал началото на нашето (следователно и на починалия) блажено възкресение. Св. Макарий Александрийския ни предава следното ангелско откровение за състоянието на душите на умрелите на третия ден след отделянето им от телата.²⁷ Когато св. Макарий александрийски помолил ангела, съпровождащ го в пустинята, да му обясни значението на третия ден, ангелът отговорил: „В третия ден онзи, който сам възкръснал в третия ден от мъртвите, заповяда, в подражание на неговото възкресение, християнската душа да се възнесе на небесата за поклонение Богу“.²⁸ Погребваме покойника в третия ден. В третия ден тялото е предадено на земята, душата трябва да се възнесе на небето: „И ще се върне пръстта в земята, каквато си е била; а духът ще се върне при Бога, който го е дал“ (Екл. 12:7).²⁹

²⁶ Роуз, С. Душата след смъртта, с. 143.

²⁷ Митрофан, М. Задгробният живот, с. 22.

²⁸ Алексиев, Д. Православна книга за вечния живот, с. 97.

²⁹ Митрофан, М. Задгробният живот, с. 22.

ВЪЗДУШНИТЕ МИТАРСТВА

Преминаването през митарствата става на третия ден след смъртта.³⁰ Божие правосъдие извършва съд над християнските души, излезли от телата, посредством ангелите, както светлите, така и тъмните. Първите, в продължение на земния живот на човека, отбелязват всичките му добри дела, а вторите отбелязват всичките му престъпления на закона. Когато душата на християнина започне да възлиза на небето, ръководена то светите ангели, тъмните духове изобличават нейните грехове, неизгладени с покаяние, като жертви, принесени на сатана, като залози за общение и еднаква вечна участ с тях.³¹ В това време (на третия ден) душата преминава през легиони от зли духове, които ѝ преграждат пътя и я обвиняват в различни грехове, в които те самите са я въвлекли съгласно различни откровения има двадесет подобни препятствия: т.нар. „митарства“, на всяко от които се разследва един или друг грях. Като премине едно митарство, душата идва на следващото и само след успешно преминаване на всичките, може да продължи пътя си, без да бъде хвърлена незабавно в геената. Колко са ужасни тези бесове и митарства, може да се види от факта, че самата Божия Майка, когато св. арх. Гавриил ѝ съобщил за

³⁰ Пак там, с. 25.

³¹ Брянцинов, И. Слово за смъртта, с. 101.

приближаването на смъртта ѝ, тя помолила своя син да избави душата ѝ от тези бесове и в отговор на нейните молитви Спасителят се явил, за да приеме душата на пречистата Си Майка и да я отнесе на небето. Това видимо е изобразено на иконографския сюжет на Успение Богородично.³²

Учението за митарствата е учение на Църквата. Несъмнено е, че ап. Павел пише за тях, когато възвестява, че на християните е отредена борба с поднебесните духове на злобата:³³ „Защото нашата борба не е против кръв и плът, а против началствата, против властите, против светоуправниците на тъмнината от този век, против поднебесните духове на злобата“ (Ефес. 6:12), против техния княз – князът на въздушните власти: „в които живяхте някогаш според живота на този свят, съгласно с княза на въздушната власт“ (Ефес. 2:2).³⁴ В православното догматическо богословие минаването през митарствата е част от частния съд, през който се решава задгробната участ на душата до страшния съд.³⁵ Действително съществуването на частния съд несъмнено се открива в свещеното писание. Ап. Павел пише: „на човеците е отредено да умрат един път, а след това – съд“ (Евр. 9:24).

³² Роуз, С. Душата след смъртта, с. 145, 146.

³³ Пак там, с. 59.

³⁴ Атанасий, игумен. Вечните задгробни тайни, с. 114, 115.

³⁵ Роуз, С. Душата след смъртта, с. 69.

По същия начин и притчата за богатия и бедния Лазар ни показва, че след смъртта веднага следва решение за участието на душата, съдейки по делата на починалия, т.е. Съд.

Несъмнено е и това, че там до всеобщото възкресение на душите на починалите няма да имат пълна самостоятелност и няма да могат да започнат свободно действия от нов вид, да приемат друг начин на мислене и чувстване – въобще да се променят и да станат различни от това, което са били в земния си живот. В тях само може да се разкрива заложеното. Затова там покаянето е невъзможно. Това е разкрито и в Свещеното Писание: сегашният живот е време за сеене, а бъдещият – само за жетва: „Каквото посее човек, това и ще пожъне: който сее в плътта си, от плътта ще пожъне тление; а който сее в духа, от духа ще пожъне вечен живот“ (Гал. 6:7, 8).³⁶

Неизмеримото пространство между небето и земята или между тържествуващата и войнстващата Църква в Свещеното Писание и в творенията на светите отци се нарича „въздух“. Това понятие означава тънкото ефирно пространство около земята. Това пространство е изпълнено с отхвърлените ангели, чиято дейност е да провокират човека и да го направят съучастник в техните беззакония. В книга

³⁶ Антоний, игумен. Вечните задгробни тайни, с. 102.

Откровение на св. Йоан Богослов е записано, че те са се лишили от своето поднебесно жилище (Откр. 12:8, 9). А според кн. Йов тяхно жилище е поднебесното (Йов 1:7), а водачът им е наречен „княз на въздушната власт“ (Ефес. 2:2). Светците преминават този път безпроблемно или ако търпят понякога спиране от злите ангели, техните добродетели ги избавят от падението.

Душата на човека трябва да се осъзнае и по такъв начин сама да произнесе съд над себе си, преди Божия съд. Душата осъзнава своите грехове и с това тя вече изпреварва Божия съд над нея; о този начин Божият съд сякаш определя това, което душата сама е произнесла над себе си.³⁷ С една дума: митарствата са самоосъд на душата.³⁸ Греховете, изповядани в покаяние, не се вземат предвид нито по време на митарствата, нито на съда. По време на митарствата греховете, в които се уличава душата са не само тези, които са извършени от нея, но и такива, на които тя никога не е подлагана, както свидетелства св. Йоан Лествичник (Лествица, степен 7).³⁹

Учението за митарствата намираме в най-древното църковно предание и в църковните молитви. Пресвета Дева Мария, известна от арх. Гавриил за

³⁷ Митрофан, монах. Задгробният живот, с. 23, 24.

³⁸ Дюлгеров, Д., Цоневски, Ил. Православно догматическо богословие, с. 383.

³⁹ Митрофан, монах. Задгробният живот, с. 24.

приближаването на нейното преставане, принесла слъзни молитви към Бога за избавянето на душата ѝ от лукавите духови на поднебесието. Когато настъпил самият час на нейното успение и при нея слязъл Спасителя с хиляди ангели и праведни духове, тя преди да предаде своята пресвета душа, произнесла в молитва следните думи: „Приеми сега в мир духа ми и ме огради от тъмната област, за да не ме срещне сатаната, устремен към мен (Чети-Минеи, 15 август).⁴⁰

За митарствата се говори най-напред в житието на св. Антоний Велики, написано от св. Атанасий Александрийски.⁴¹ В него св. Атанасий описва случай, при който с настъпването на деветия час, като започнал да се моли преди храна, бил внезапно обзет от Духа и възнесен от Ангелите нагоре. Въздушните демони се съпротивлявали на издигането му. Ангелите, спорейки с тях, искали да разберат причините за противодействието им, защото Антоний нямал никакви грехове. Демоните се стараели да покажат греховете, извършени от него още от раждането му, но ангелите затворили устата на клеветниците с думите, че не трябва да броят греховете от раждането му, които вече са заличени

⁴⁰ Брянцинов, св. Игнатий. Слово за смъртта, с. 103, 104.

⁴¹ Дюлгеров, Д., Цоневски, Ил. Православно догматическо богословие, с. 382.

от Христовата благодат, а да представят ако могат, греховете, сторени от него след приемането на монашеството, при което той се посветил на Бога. Демоните го обвинявали, произнасяйки много нагли лъжи, но понеже нямали доказателство, за Антоний се отворил свободен път. Той веднага дошъл на себе си и видял, че стои на същото място, където застанал за молитва. Забравил за храната, той прекарал цялата нощ в сълзи и стенания, като размишлявал за множеството човешки врагове, за борбата с това войнство, за трудностите по пътя до небето през въздуха и за думите на апостола и който казва: „Нашата борба не е против кръв и плът, а против началствата... на въздушната власт“ (Ефес. 6:12, 2:2). Апостолът, който знаел, че въздушните властници единствено това търсят, за това се грижат с всички усилия, за това се напрягат и стремят – Оа ни лишат от свободно достигане на небето, ни увещава: „Приемете Божието всеоръжие, за да можете да се възпротивите в лош ден... та да се засрами противникът понеже не ще има да каже нищо лош за нас“ (Ефес. 6:13, Тит 2:8).⁴²

Най-задълбоченото изложение на учението за въздушните митарства от ранните отци на църквата може да се намери в „Слово за изхода на душата“ на св. Кирил Александрийски († 144), което

винаги е било включвано в изданията на църковнославянския Псалтир, приспособен за богослужбена употреба. Между другото с. Кирил пише: „Прочее, какъв страх и трепет очаква душата в оня ден, когато тя ще гледа страшните, диви, жестоки и безмилостни, и безсрамни демони, застанали пред нея като мрачни етиопци! Защото и само по себе си това видение е по-страшно от всяка мъка и, като го гледа душата се смущава, вълнува, страда, тревожи се и бърза да се скрие при Божиите ангели. Затова се държи душата за светите ангели, докато минава през въздуха и като бива издигана, се среща с митарствата, които преграждат пътя нагоре и задържат и пречат на издигащите се души – всяко митарство за своите грехове ги изобличава... Всяка страст душевна и всеки грях имат своите митари и мъчители“.⁴³ В „Словото“ дори подробно се изброяват всички митарства (В Следованная Псалтирь).⁴⁴

Православните жития на светците съдържат многобройни и понякога много живи разкази за това как след смъртта душата минава през митарствата. Най-подробното описание⁴⁵ на митарствата и реда, в който те следват едно след друго

във въздушното пространство,⁴⁶ може да се намери в житието на св. Василий Нови,⁴⁷ където се разказва за неговата духовна дъщеря Теодора: какво е видяла по време на своята кончина, как претърпяла смъртните мъки, как душата ѝ се е разлъчила с тялото и как е преминала през въздушните духове и митарствата. Злите ангели изобличавали грешниците на всяка от тези „митници“ и ако намирали душата виновна в изброените грехове, завличали я в ада. Редът, в който следват митарствата, е заимстван от повествованието на блаж. Теодора за тях.

По пътя към небето, насочен на изток, душата съпровождана от добри ангели, среща първото митарство, чиито зли духове, спирайки я, представят нейните грехове на словото (многословие, пустословие, празнословие, сквернословие, насмешка, кощунство, пеене на песни и страстни химни, безчинни възкличания, безумен смях и др.).

Второто митарство е на лъжата – всяка лъжа, нарушение на клетва, излишно призоваване на Божието име, неизпълняване на обетите, дадени пред Бога, премълчаване на греховете пред духовника на изповед.

Третото митарство е на клеветата

– оклеветяване на ближния, осъждане, унижаването му, обезславянето му, ругатни, насмешки при заробването на собствените прегрешения и недостатъци и невнимание към тях.

Четвъртото митарство е на чревоугодие – преяждане, пианство, хранене без молитва, нарушаване на постите, сластолюбие, пресищане, пиршества – всички видове чревоугодие.

Петото митарство е на леността – леност и нерадение в служението на Бога, оставяне на молитвата, тунеядство, изпълняващи задълженията си небрежно.

Шестото митарство е на кражбата – всякакъв вид присвояване, грубо или благовидно, явно или тайно.

Седмото митарство е на сребролюбието и скъперничеството.

Осмото митарство – на лихвите – лихвари, взимането на рушвети, присвояване на чуждото.

Деветото митарство е на неправдата – несправедлив съд, неточна мярка и всички други неправди.

Десетото митарство е на завистта.

Единадесетото митарство е на гордостта – гордост, тщеславие, самомнение, самовъзвеличаване, не почитане на родителите, духовниците и гражданската власт, неподчиняване и непослушание.

⁴² Роуз, С. Душата след смъртта, с. 59, 60.

⁴³ Пак там, с. 62.

⁴⁴ Антоний, игумен. Вечните задгробни тайни, с. 115.

⁴⁵ Роуз, С. Душата след смъртта, с. 63.

⁴⁶ Антоний, игумен. Вечните задгробни тайни, с. 103.

⁴⁷ Роуз, С. Душата след смъртта, с. 63.

Дванадесетото митарство е на яростта и гнева.

Тринадесетото митарство е на злопаметността.

Четиринадесетото митарство е на убийството.

Петнадесетото митарство е на магьосничеството – чародейство, прелъстяване, правене на отрови, заклинания и магии, чародейно призоваване на духове.

Шестнадесетото митарство е блудното – всичко, което се отнася към тази сквернота – мисли, желания и срамни дела. Блуд на лица, несвързани с тайнството брак, наслада от греховете, сладострастни гледки, скверни осезания и докосване.

Седемнадесетото митарство е на прелюбодеянието – неспазването на съпругеска вярност, приемане на блудни нападения от лица, посветили се на Бога.

Осемнадесетото митарство е содомското – протиеестествени блудни грехове, кръвосмешения.

Деветнадесетото митарство е на ересите – лъжливи мъдрувания за вярата, съмнения във вярата, отстъпления от православната вяра, богохулство.

Последното двадесето митарство е на немилосърдието и жестокостта.⁴⁸

⁴⁸ Алексиев, Д. Православна книга за вечния

Виденията на блаж. Теодора, както и цялото житие на преп. Василий Нови е ценно достояние на Преданието на Православната църква. Трябва да помним думите на св. Макарий Египетски, че подобни изображения на мъките на душата са само „слаб израз на небесните уредби“, те рисуват картина на отвъдното битие със земни краски.⁴⁹ В разказите за Теодора под „торба със злато“, от която на митарствата ангелите „платили“ за дълговете на Теодора, се има предвид молитвите на Църквата за умрелите и в частност – молитвите на светия и духовен отец. Формата, под която това се описва, едва ли е нужно да се уточнява, че е метафора.⁵⁰ Затова, когато говорим за митарствата и за другия живот, трябва да избягваме всякакъв вид изкуствен натурализъм; трябва да се стараем да мислим духовно за тези неща.⁵¹ Тези представи се основават на библейски истини, напр. „Безумнико, нощес ще ти поискат душата“ (Лука 12:20), „Умря сиромашът, и занесоха го Ангелите в лоното Авраамово“ (Лука 16:22). Дяволът е наименуван „княз на въздушната власт“ (Ефес. 2:2), а подвластните му духове – „поднебесни духове на злобата“ (Ефес. 6:12).⁵²

живот, с. 97 – 100.

⁴⁹ Пак там, с. 102, 103.

⁵⁰ Роуз, С. Душата след смъртта, с. 147.

⁵¹ Алексиев, Д. Православна книга за вечния живот, с. 103.

⁵² Дюлгероу, Д., Цоневски, Ил. Православно

Описанието на митарствата образуват модела на изпитанията, на които се подлага душата след смъртта, а индивидуалният опит може да се значително по-различен. Незначителните подробности от рода на броя на митарствата, естествено са второстепенни, в сравнение с главния факт, че душата наистина скоро след смъртта се подлага на съд, където става явна тази невидима борба, която тя е водила или не, на земята.

Продължавайки писмото към мъжа на своята умираща сестра, еп. Теофан Затворник пише: „за починалите скоро започва подвигът на преминаване през митарствата. Там на починалата ѝ е нужна помощ! Застанете с тази мисъл и ще чуете нейните вопли към вас: „Помогнете!“. Ето в какво трябва да проявите цялото си внимание и любов към нея. Аз мисля, че най-истинско засвидетелстване на любов ще бъде, ако от минутата на излизане на душата вие, най-близките, като оставите грижата за тялото на други, сами се отстраните в молитва за нея в новото ѝ състояние на неочаквани нужди. Започвайки по този начин, пребъдвате в непрестанно призоваване на Бога, за да ѝ помагате в продължение на шест седмици, пък и по-нататък. В разказите за Теодора торбичката, от която ангелите вадели да дават, за да се освободят от митарите, са молитвите на

догматическо богословие, с. 382, 383.

нейния старец. Същото ще бъде и вашите молитви... Не забравяйте да изпълните това! В това се състои любовта!⁵³

През 19. в. Московският Митрополит Макарий пише следното за състоянието на душата след смъртта: „Трябва да отбележим, че както изобщо в изобразяването на нещата от духовния свят за нас, облечените в плът, са неизбежни повече или по-малко сетивните, понятни на човека черти, така в частност те съществуват неизбежно в подробното учение за митарствата, през които минава човешката душа след раздялата с тялото. Затова е нужно твърдо да помним наставлението, направено от ангела на преп. Макарий Александрийски: „Приемай земните предмети тук като съвсем слабо изображение на небесните“. Трябва да си представяме митарството на в груб, сетивен смисъл, а доколкото ни е разказано, в духовен и да не се привързваме към нашите особености, които изграждат при различните писатели и разкази на самата Църква“.⁵⁴

Московският и Коломенски Митрополит Макарий (Булгаков) пише: „Непрекъснатото, всякогашното и повсеместно използване в Църквата на учението за митарствата, особено между учителите от 4. в.,

⁵³ Роуз, С. Душата след смъртта, с. 146, 147.

⁵⁴ Макарий, Митроп. Московски. Православно догматическо богословие. СПб, 1883, к. 2, с. 583. Цит. по пак там.

непрекъснато свидетелства, че то им е предадено от учителите от предишните векове и се основава на апостолското предание“. Имайки знание за задгробното състояние на душата, т.е. преминаването през митарствата и явяването пред Бога за поклонение (съответстващо на третия ден), Църквата, роднините, желаейки да покажат, че помнят и обичат починалия, молят Бога за леко преминаване на душата през въздушните митарства и за опрощаване на прегрешенията ѝ. Освобождаването на душата от греховете ѝ представлява за нея възкръсване на блажен, вечен живот.⁵⁵

Учението за митарствата е изложено и в някои църковни молитви и у много църковни отци, въз основа на Свещеното Предание. В една молитва напр., се казва: „Страшно и ужасно място трябва да премина, след като с разделя от тялото и ще ме срежат много мрачни и безчовечни демони“ (Псалтир, молитва след 4-та катизма). В канона на ангела пазител се молим: „Бъди ми защитник и непобедим помощник, когато преминавам митарствата на страшния светоправник“ (Канон на ангела пазител, 9-та песен, тропар). Св. Йоан златоуст в словото за паметта на починалите пише, че след раздялата с тялото душата има голяма нужда от помощ и застъпничество от страна на ангела, за да я преведе през

старейшините и властите и невидимите светоправници, във въздуха. Св. Ефрем Сирин на много места пише за всеобщото по негово време мнение за митарствата.⁵⁶ В гореспоменатото „Слово за изхода на душата“ св. Кирил Александрийски също твърди, че тя след раздялата си с тялото се носи от светите ангели по въздуха, които възпрепятстват възхода ѝ.

Православната Църква счита учението за митарствата толкова важно, че споменава за него в много богослужения.⁵⁷ Така напр. в Октоиха, творение на св. Йоан Дамаскин (8. в.), четем: „В часа на моя край от бесовските ръце, Дево, ме избави, от съда и оценката, от страшното изпитание, от горчивите митарства, от злия княз, Божия Майко, и от вечното осъждане“ (глас 4, петък, тропар 8, песните от канона на утренията). „Когато от плътския съюз на живота душата ми иска да се отдели, тогава ми се яви, Владичице и събраните безплътни врагове разпръсни, и челюстите им съкруши, с които искат да ме погълнат безмилостно, за да мина безпрепятствено покрай князете на тъмнината във въздуха“ (глас 2, утрения в събота, стихирите на стиховните). Владика Игнатий привежда седемнадесет подобни примера от богослужебните книги, но и този списък не е пълен.⁵⁸ Особено ясно Църквата излага това

учение на всички свои умиращи чеда в „Канона на изпод души“, който свещеникът чете при одъра на умиращия член на Църквата. В него се съдържат следните тропари: „Способи ме да премина свободно, като напускам земята, край въздушния княз – насилник и мъчител, който ще ме срещне по страшните пътища на мъката и ще започне внезапно да разследва всяка дума, която съм изрекъл“ (песен 4). „Повери ме на свещените и честни ръце на светите Ангели, Владичице, та като се покрия то техните криле, да не виждам безчестния, смраден и мрачен образ на бесовете“ (песен 6). „Ти, Която си родила Господа Вседържителя, отстрани далеч от мене началника на лютите митарства, миродлъжеца, когато настъпи моята кончина, за да те славя вовеки, Света Богородице“ (песен 8). По този начин умиращия християнин се подготвят за думите на Църквата за предстоящите изпитания.⁵⁹

Според учението на светите отци не всички души в еднаква степен биват задържани от злите духове, но това зависи от нравственото им съвършенство и чистота. Чистите и свети души изобщо не ги спират по подобие на душата на Лазар, направо се носят от светлите ангели в лоното Авраамово.

От горепосоченото виждаме, че душите на починалите – праведни и грешници, се подлагат на частен съд, като се възнасят на небето и съответно според своите дела

получават присъда за участието си до всеобщото възкресение: „От плътта тление; ... от духа – вечен живот“ (Гал. 6:8). Душите на светците, праведните и живите, богоугодно на земята се отнасят от ангелите на небето в райските обители и там блаженстват, според учението на Църквата, предвкушвайки блаженството, а грешниците и починалите хора без покаяние, биват мъчени.⁶⁰

УЧЕНИЕТО НА ЕП. ТЕОФАН ЗАТВОРНИК ЗА ВЪЗДУШНИТЕ МИТАРСТВА

Св. Теофан Затворник добре е казал, че изпитанията на въздушните митарства могат да се окажат по-скоро изпитания за изкушенията, отколкото обвинения.⁶¹ Той е бил твърд защитник на православното учение за въздушните митарства и го е разглеждал като съставна част на цялото православно учение за невидимата битка или духовната борба с бесовете. В едно от изказванията си за митарствата, взето от тълкуването на Пс. 118:80, четем: „Да бъде сърцето ми непорочно в Твоите наредби, та да се не посрамя“; „Пророкът не споменава къде и как „да се не посрамя“. Най-скорошното непосрамване

⁵⁵ Алексиев, Д. Православна книга за вечния живот, с. 101, 102.

⁵⁶ Антоний, игумен. Вечните задгробни тайни, с. 115.

⁵⁷ Роуз, С. Душата след смъртта, с. 147.

⁵⁸ Пак там, с. 62.

⁵⁹ Пак там, с. 147.

⁶⁰ Антоний, игумен. Вечните задгробни тайни, с. 115, 116.

⁶¹ Роуз, С. Душата след смъртта, с. 143.

става при надигането на вътрешните борби.

Вторият момент на непосрамването е смъртният час и минаването през митарствата. Колкото и нелепа да изглежда на умните глави мисълта за митарствата, минаването през тях е неизбежно. Какво търсят тези митарии у преминаващите? Търсят да намерят у тях своя стока – страстите. И тъй, на когото сърцето е непорочно и чуждо на страстите, у него митарите не могат да намерят нещо такова, за което да се заловят, напротив – добротата, която им е противна, ще порази самите тях като със стрели на мълнията. Един много образован човек възразил на това с такава мисъл: митарствата се представят като нещо страшно, а нали е твърде възможно бековете да са не страшни, а нещо прелъстително според всичките видове страсти, като ги показват на минаващата душа една след друга. Когато по време на земния живот от сърцето са изгонени страстите, и са вкоренени вместо тях добродетели, тогава каквито и прелъстителни неща да показваш, душата нямаща влечение към тях, ще се отвърне от тях с погнуса, и ще отмине. А когато сърцето не е очистено, към каквато страст е то най-привързано, към нея се устремява душата при митарствата. Бесовите я приемат уж като приятел, а после решават какво да правят с нея. Значи много е съмнително душата, в която има все още влечение към предмета на някоя страст, да не се посрами на митарствата. Посрамването тук е в това, че душата сама

се хвърля в ада. Окончателното посрамване обаче ще бъде на Страшния съд, пред лицето на Всевиждащия Съдия.⁶² Макар самият факт на съда в задгробния живот да е извън всякакво съмнение – както частния съд веднага след смъртта, така и страшния съд в края на света, външната присъда от Бога ще бъде само отговор на вътрешното разположение, което душата е създала у себе си по отношение на Бога и духовните същества.⁶³

СЪСТОЯНИЕТО НА ДУШАТА СЛЕД ТРЕТИЯ ДО ДЕВЕТИЯ ДЕН СЛЕД СМЪРТТА

След като премине успешно през митарствата и се поклони пред Бога,⁶⁴ душата е отведена да разглежда различните обитатели на светиите и красотата на рая. Разглеждането на райските обители продължава шест дни. Душата се удивява и прославя създателя на всичко – Бог. Съзерцавайки всичко това, тя се променя и забравя своята скръб, която е имала, пребивайки в тялото. Но ако е виновна в грехове, при вида на насладите на светиите,

⁶² Сто осемнадесети Псалом. Тълкувание на еп. Теофан. М., 1891. Цит. по пак там, с. 71, 72.

⁶³ Пак там, с. 143.

⁶⁴ Пак там, с. 147.

душата скърби и се укорява, че е изживяла живота си на земята безгрижно и не е послужила на Бога правилно.⁶⁵ Като минава през митарствата и приключва завинаги със земното, душата трябва да се запознае с истинския задгробен свят, в определена част на който тя ще пребивава вечно.⁶⁶

СЪСТОЯНИЕТО НА ДУШАТА НА ДЕВЕТИЯ ДЕН СЛЕД СМЪРТТА

Както свидетелства преп. Макарий, на деветия ден ангелите възнасят душата при Бога, Комуто тя се покланя отново. Знаейки за задгробното състояние на душата, съответстващото на деветия ден на земята, в който се извършва второ поклонение пред Бога, Църквата и роднините молят Вседържителя за причисляване на преставилата се душа към деветте ангелски чина. Съгласно откровението на ангела на преп. Макарий Александрийски, особеното църковно преминаване на починалите на деветия ден след смъртта (освен общия символизъм на деветте ангелски чина), е свързано и с това, че дотогава на душата са показвани красотите на рая и една след този период в продължение на останалата

⁶⁵ Алексиев, Д. Православна книга за вечния живот, с. 103.

⁶⁶ Роуз, С. Душата след смъртта, с. 147.

част от четиридесетте дни започват да ѝ показват мъченията и ужасите на ада, преди на четиридесетия ден да ѝ бъде определено място, където тя ще очаква възкресението на мъртвите и Страшния съд.

СЪСТОЯНИЕТО НА ДУШАТА СЛЕД ДЕВЕТИЯ ДО ЧЕТИРИДЕСЕТИЯ ДЕН СЛЕД СМЪРТТА

След рая⁶⁷ и след второто поклонение пред Бога,⁶⁸ Той заповядва на душата да бъде показан адът с всичките му мъки. Водената душа вижда навсякъде мъчения на грешниците, чува плач, стон, скърцане със зъби.⁶⁹ В продължение на тридесет дни душата е разхождана в адските отделения, треперейки самата тя да не бъде осъдена на заточение там.⁷⁰

⁶⁷ Роуз, С. Душата след смъртта, с. 147.

⁶⁸ Алексиев, Д. Православна книга за вечния живот, с. 103, 104.

⁶⁹ Роуз, С. Душата след смъртта, с. 147, 148.

⁷⁰ Алексиев, Д. Православна книга за вечния живот, с. 104.

СЪСТОЯНИЕТО НА ДУШАТА НА ЧЕТИРИДЕСЕТИЯ ДЕН СЛЕД СМЪРТТА

Четиридесетият ден е особен за покойника. В този ден Бог отсъжда къде ще пребивава душата до Второто Христово пришествие, когато Бог ще дойде тоново да съди живи и мъртви.⁷¹ На четиридесетия ден след разлъчването с тялото, душата за последен,⁷² трети път,⁷³ е възнесена за поклонение пред Бога. Тогава праведния Съдия ѝ определя подобаващо, според делата ѝ в земния живот, местопребиваване.

Четиридесетият ден е ден за частният съд на Христос над душата, определящ съдбата ѝ само до времето на страшния всеобщ съд. Това задгробно състояние на душата, съответстващо на нравствения ѝ живот на земята, не е окончателно и може да се промени. Иисус Христос в четиридесетия ден от Своето славно Възкресение възнесе човешкото естество – тържествено седна на престола на Бога отдясно на отца. Така, по подобие на този първообраз, починалите в четиридесетия ден след своята смърт влизат със своите души в определено, съответстващо на тяхното нравствено достойнство, състояние. Както

Господ изпълнявайки делото на нашето спасение, със Своя живот и смърт го увенча с Възнесението Си, в четиридесетия ден душите на починалите завършвайки своя жизнен път, получават въздаяние – своя задгробен жребий. Като Бог, възнесъл се в четиридесетия ден завинаги седна отдясно Богу, очаквайки по-нататък докле враговете Му бъдат турени в подножието на нозете Му“ (Евр. 10:12, 13), така и душите на починалите, получавайки на страшния Съд задгробен жребий, стават в него (не без възможност за промяна) до всеобщия Христос съд. Това съответствие между Христовото състояние и състоянието на починалите, е признато от Божието слово: „И както на хората е отредено да умрат един път, а след това – съд, тъй и Христос, веднъж като принесе Себе Си в жертва, за да отнеме греховете на мнозина, втори път, без да става жертва за грях, ще се яви на ония, които Го очакват за спасение“ (Евр. 9:27, 28).

Както Иисус Христос победи изкушенията на дявола, давайки ни пример, оставяйки четиридесет дни на пост и молитва, така и Църквата, принасяйки в продължение на четиридесет дни молитви, давайки милостиня и безкръвни жертви за починалия, му помага с Божията сила да победи въздушния княз на мрака и да влезе в Царството небесно. Нашата вяра и молитва, осенена от Църквата, ще помогне на починалия на страшния Съд при определянето на участта му. Така правилно Църквата отслужва помен за починалия в

четиридесетия ден, за да може доколкото зависи от нас, да умиловим Бога по отношение на починалия. От този ден душата окончателно напуска пределите на земния живот, за да получи от Бога, по думите на св. Теофан Затворник, „своето конкретно място според придобитото от нея, където пребивава до края на века – или в радостно окачване, или в нечуван ужас“.⁷⁴

От написаното е ясно, че душата след разтичането ѝ от тялото два дни остава на земята и в третия ден се възнася при Бога на поклонение; след това в следващите шест дни е в ада и накрая следващите тридесет дни е в ада. В четиридесетия ден тя вече отива на място с неокончтелно решение за нейното състояние. Окончателното решение душата получава в деня на всеобщия Съд.⁷⁵ През четиридесетте дни дават общото правило или „модела“ за смъртната реалност и без съмнение на всички, които умират, завършват своя път съгласно това „правило“. Знаем, че св. Теодора действително приключва своето посещение в ада на четиридесетия ден по земните мерки за време.

СЪСТОЯНИЕТО НА ДУШАТА СЛЕД ЧЕТИРИДЕСЕТИЯ ДЕН СЛЕД СМЪРТТА

Някои души след четиридесетте дни се оказват в състояние на предвкушване на вечна радост и блаженство, а други – в страх от вечните мъчения, като и двете състояния ще се изявят в своята пълнота след Страшния съд. Дотогава все още са възможни промени в състоянието на душите, особено благодарение на принасянето на безкръвни жертви (поменаване по време на литургията), както и други молитви.

Учението на Църквата за състоянието на душите на Небето и в ада до Страшния съд подробно е изложено в думите на св. Марк Ефески.⁷⁶

ПРАВОСЛАВНОТО УЧЕНИЕ НА СВ. МАРК ЕФЕСКИ ЗА СЪСТОЯНИЕТО НА ДУШАТА СЛЕД СМЪРТТА

В православното учение, което излага св. Марк Ефески верните, които са умрели с незначителни неизповядани грехове или не са принесли плод на покаяние за изповяданите си грехове, се очистват от тях

⁷¹ Митрофан, монах. Задгробният живот, с. 26.

⁷² Алексиев, Д. Православна книга за вечния живот, с. 104.

⁷³ Митрофан, монах. Задгробният живот, с. 26.

⁷⁴ Алексиев, Д. Православна книга за вечния живот, с. 47.

⁷⁵ Пак там, с. 104.

⁷⁶ Митрофан, монах. Задгробният живот, с. 26.

или при самото преживяване на смъртта с нейния страх, или след смъртта. Тогава те пребивават (но не завинаги) в ада, чрез молитвите и литургиите на Църквата и чрез добри дела, вършени от верните заради тях. Даже грешниците, осъдени на вечно мъчение, могат да получат по този начин някакво облекчение. Но дотогава, т.е. сега, няма огън, който да мъчи грешниците в ада (защото вечният огън ще започне да ги измъчва едва след Страшния съд). Всички видения на огън, явени на човека, с на някакви образи или пророчества на предстоящото в бъдещия век. Всяко прощение на греховете след смъртта се дарява единствено по Божията благодат, която се простира даже и върху намиращите се в ада (при съдействието на човешките молитви).

На починалите в мир несъмнено помагат извършваните за тях литургии, молитви и милостиня, и този обичай е в сила от древността. За това свидетелстват много и различни изречения на учителите, както на латинския, така и на гръцки език, изречени и записани в различни времена и на различни места. Но ние приемаме, че и на душите, затворени в ада и вече предадени на вечни мъки – незнайно дали на дело и реално, или в безнадеждно очакване на мъките, и на тях може да се помогне и да им се окаже някаква малка помощ, макар и не в такъв смисъл – съвършено да се освободят от мъките или да им се даде надежда за окончателно освобождение. И това се

разкрива от словата на великия Макарий Египетски – подвижник, който като намерил в пустинята череп, от него бил научен за това по действието на божествената сила. В „Отечника“ на еп. Игнатий четем: „Веднъж Авва Макарий, ходейки из пустинята, намерил на земята череп. Когато Аввата го докоснал с палмова пръчка, която държал в ръка, черепът издал глас. Старецът му казал: „Кой си ти?“ и черепът отвърнал: „Аз бях жрец на идолопоклонниците, които живеяха по тия места, а ти си Авва Макарий, който имаш в себе си Светия Дух Божи. Когато поради милосърдие към намиращите се във вечната мъка ти се молиш за тях, те получават известно утешение. По-нататък черепът, като разказал на св. Макарий за адските мъки, завършил така: „На, които не познавахме Бога, се оказва поне някакво милосърдие; но ония, които са познали Бога и са се отрекли от Него, и не са изпълнявали волята Му – те са под нас!“ („Отечник“, 4-то изд., с. 311, 312). И св. Василий Велики в молитвите на Петдесетница дословно пише следното: „Ти и в тоя всесъвършен и спасителен празник си ни сподобил да Ти принасяме очистителни молитви, които приемаш за намиращите се в ада, като ни даваш големи надежди за облекчение на измъчващите се от обхваналите ги мъчения и за изпращане от Тебе утешение“ (трета коленопреклонна молитва). Ако душите са си отишли от този свят живот във вяра и любов, но са отнесли със себе си известни види – било малки, за които въобще не са

се каяли, било големи, за които са се каяли, но не са се заели да принесат плодовете на покаянието, такива души ние вярваме, че следва да се очистят от греховете. Едни следва да се очистят при самото излизане от тялото, благодарение единствено на смъртния страх, както дословно ни открива св. Григорий Двоеслов в кн. IV „Диалози“. В същото време други души ще трябва да се очистят след напускането на тялото или пребивавайки още в същите земни места, преди да се явят за покаяние пред Бога и да се удостоят с блажения жребий. Или ако греховете им са били по-тежки и ги свързват за по-продължителен срок, те ще бъдат държани в ада, но не за вечен огън и мъчения, а като че в затвор и под стража.

Ние твърдим, че на всички такива помагат извършваните за тях молитви и литургии при съдействието на Божията благодат, която едни съгрешения, извършени поради човешка немощ, веднага ще презре и прости, както пише и св. Дионисий Велики в „Размишления за дейната на свещено починалите“ в съчинението си „Църковна йерархия“ VII, 7. Други грехове по справедливия си съд след известно време също ще развърже и прости, било съвършено, било като облекчи отговорността за тях до онзи окончателен съд. Едни се очистват чрез страха, а други биват раждани от угризения на съвестта по-мъчително, отколкото от всякакъв огън, а други бива очистени от самия ужас пред Божествената слава и неизвестността на своето бъдеще.

Доколкото това състояние е по-мъчително и наказващо от каквото и да било друго, показва и самият опит.

А за това, че известността на бъдещето терзае наказаните повече от самото наказание – за това говорят учителите, като напр. Григорий Двоеслов в словото си по повод падналата градушка: „Едните ще бъдат приети от неизказана светлина и от съзерцанието на Светата и Царствена Троица, а другите заедно с останалите (грешници) – или, по-добре казано преди тях, ще бъдат погълнати от мъчение: като бъдат отхвърлени от Бога и търпят угризения на съвестта, което няма край.

И така, ние молим Бога с вяра – да освободи починалите от подобни неща. А относно това, че душите на мъртвите чрез молитви се освобождават от затвора на ада като от някаква тъмница, свидетелства наред с мнозина други и св. Теофан Изповедник. Като съставител на един от каноните за починалите, той се моли за тях по следния начин: „От сълзите и въздишките избави твоите раби, които са в ада, Спасителю“ (Октоих, съботен канон за починалите, гл. 6, песен 6, „Слава“).

Светиите, подтиквани от човеколюбие и състрадание към сродните им (по естество човеци), желаещи и дръзващи да молят почти за невъзможното, се молят за избавлението на починалите във вярата. Защото така пише и св. Теодор Студит, който сам е изповедник и свидетел на

истината, в самото начало на своя канон за починалите: „Поменавайки днес от века мъртвите, нека всички се помолим на Христа да избави от вечния огън починалите във вяра и в надежда за вечен живот“ (Постен Триод, Събота Месопустна, канон, песен 1). След това в друг тропар, 5 песен от канона, пише следното: „От вечноизгарящия огън и от непросветената тъма, от скърцането със зъби и червея, измъчваш навеки, и от всяко мъчение избави, Спасителю наш, всички с вяра починали“. А някои от светците, които са се молили не само за верните, но и за нечестивите, са били чути и с молитвите си са избавяли такива хора от вечното мъчение, както напр. св. мъченица Текла е избавила Теклонила, а божественият Григорий Двоеслов, както се разказва – царя Траян. За последният случай се разказва в някои от ранните жития на св. Григорий, напр. в английското житие от 8. в: „Някои от нашите разказват също история, известна им от римляните, за това как душата на императора Траян била обновена и даже кръстена със сълзите на св. Григорий, история чудна за разказвача и за слушателите. Нека никой не се удивлява като казваме, че е бил кръстен, защото без кръщение никой няма да види Бога, а третият вид кръщение е кръщението със сълзи. Веднъж, като пресичал форума, великолепно творение, издигнато, както казват от Траян (св. Григорий) научил, че Траян макар езичник, е извършил едно дело на тъй велико милосърдие, че то изглежда като дело на християнин, а не на езичник.

А именно, че когато веднъж начело на армията си той настъпвал с голяма бързина срещу враговете, думите на една вдовица го трогнали и императорът на целия свят спрял. Тя му казала: „Господаря Траяне, ето хората, които убиха сина ми и не искат да ми заплатят (законно) обезщетение“. Той отвърнал: „Напомни ми за това, когато се върна, и аз ще ги застава да ти дадат обезщетението“. Тя обаче отговорила: „Господарю, ако ти не се върнеш никога, аз ще остана бездомна“. Тогава, стоейки с цялото си въоръжение, той заставил виновниците веднага в негово присъствие да заплатят дължимото обезщетение. Когато Григорий научил за тази история, той познал, че това дело е същото, за което четем в Свещеното Писание: „Защитавайте сирак, застъпвайте се за вдовица. Тогава дойдете, и ще отсъдим, казва Господ“ (Ис. 1:17, 18). Понеже Григорий не знаел какво да направи, за да утеши душата а тоя човек (Траян), който му напомнил с постъпката си за тези слова, той отишъл в църквата на св. Петър и проливал потоци от сълзи. Това вършил както било обичайно за него, додето накрая не получил чрез Божествено откровение уверението, че молитвите му са чути, защото Бог виждал, че той не е молил така за друг езичник“ („Най-ранното житие на Григорий Велики“, съставено от неизвестен монах от Уитби). Доколкото Църквата не принася общи молитви за починалите неверници, явно е, че това избавление от ада било плод на личната молитва на св. Григорий. Макар

че това е рядък случай в религиозната практика, той дава надежда на хората, чиито близки са починали извън вярата.

Общопризнато е, че опрощаването на греховете е в същото време и освобождаване от наказанието. Защото онзи, който получи опрощение, заедно с това се освобождава и от наказанието. След смъртта опрощението се дава по молитвите и благодееанията и благодарение на други неща, извършвани от Църквата, за умрелите. Това опрощение е мъчително, защото е свързано с разкаяние и съкрушение в съвестта, която страда от недостатъка на добро. То обаче не е примесено с наказание, ако е истинско опрощение на греховете, защото опрощение и наказание не могат в никакъв случай да шестват заедно. Впрочем тук в опрощение на греховете голям дял има благодатта Божия, при съдействието на молитвата. При тях ние самите допринасяме твърде малко. Обаче опрощават се само тези грехове, които не са смътни и, за които всеки се е каял през живота си. Така мисли Църквата и като моли прошка за греховете на починалите, и като вярва, че тя ще и бъде дарена, тя не определя във вид на закон някакво наказание за тях. Защото добре знае, че в тези неща Божествената благодат побеждава понятията за правосъдие.

Ние твърдим, че нито праведните са приели още своята цялостна отплата и онова блажено състояние, за което са се подготвили тук чрез дела си, нито път

грешните след смъртта са подложени на вечно наказание, в което ще се измъчват навеки. И двете състояния ще настъпят за тях след последния Съд и всеобщото възкресение. А сега и едните, и другите се намират в присъщите им места: първите (праведните) са в свършен покой, свободни се намират на Небето с ангелите и пред Самия Бог, и вече са като че в рая, от който е изпаднал Адам и, в който преди всички останали е влязъл благоразумният разбойник. Те често ни посещават в храмовете, където ги почитаме, слушат призоваващите ги и се молят за тях на Бога, от Когато са получили този изряден дар – благодатта да се молят за другите. Чрез мощите си те творят чудеса и се наслаждават на съзерцанието на Бога, и на получаваното чрез това озарение – съдържано и по-чисто, отколкото преди, когато са били живи (тук на земята). А вторите (грешниците) на свой ред, са затворени в ада, пребивават в „подземен ров, в мрак, в бездна“ (Пс. 87:7). Както пише Давид, а също и Йов: „В страната на тъмата и смъртната сянка, в страната на мрака, какъвто е мракът на смъртната сянка, дето няма уредба, дето е тъмно, както самата тъма“ (Йов 10:21-22). Първите пребивават във всевъзможна радост и веселие, очаквайки вече обещаното Царство и неизказаните блага, които все още не са в ръцете им. Но те са сигурни получаването им. Вторите, напротив, пребивават във всевъзможни притеснения и безутешно страдание, като вече осъдени, които очакват само (официално) произнасяне на присъдата

от Съдията и предусещащи неизбежните мъчения. И нито първите са приели още наследеното Царство на благата, които „око не е виждало, ухо не е чувало и човеку на ум не са идвали“ (1 Кор. 2:9), нито вторите са предадени още на вечни мъки и горени в неугасващия огън. И това учение ни е предадено от нашите отци от древността, което лесно можем да представим по самите Божествени писания.⁷⁷

Ние вярваме – така провъзгласяват източните патриарси в своето „Изповедание на Православната вяра“ (18 член), че душите на покойниците блаженстват или се мъчат, според своите дела. Разделяйки се с тялото, те в същия миг преминават или към радост, или към печал и скръб. Впрочем, не чувстват нито съвършено блаженство, нито съвършена мъка, всеки ще получи след общото възкресение, когато душата се съедини с тялото, в което са живели, добродетелно или порочно.⁷⁸

Патриарсите на Източноправославната църква в своето послание пишат: „Душите на хората, паднали в смъртни грехове, които не са се отчаяли преди смъртта, още преди раздялата с настоящия живот са се покаяли, но не са успели да принесат никакви плодове на покаяние, каквито са молитвите, сълзите, коленопреклоненията при молитвените

бдения, сърдечно съкрушение, утешаването на бедните и изразяването на любовта към Бога и ближните с дела, всичко, което Вселенската Църква от самото начало признава за богоугодно и благопотребно – душите на такива хора слизат в ада и търпят наказания за извършените от тях грехове, въпреки без да се лишават от надежда за облекчение. Те получават облекчение по безкрайната благодат, по молитвите на свещениците и добрите дела, извършвани за починалите, и особено по силата на безкръвната Жертва, която свещенослужителят принася поотделно за близките на всеки християнин, която Вселенската Апостолска Църква принася за всички“ (член 18).⁷⁹

Ползата от молитвата както обществена, така и частна, за душите, намиращи се в ада, е описана в житията на светиите и подвижниците и в светоотеческите писания. В житието на мъченица Перпетуа (3. в.) има описание как съдбата на нейния брат Демократ ѝ била открита чрез образа на напълнен с вода водоем, разположен толкова високо, че той не можел да достигне от мръсното, непоносимо топло място, където бил затворен. Благодарение на нейните усърдни молитви в продължение на целия ден и нощта, той успял да достигне водоема и тя го видял в светло място. От това разбрала, че брат ѝ е избавен от наказанията

(Жития на светиите, 1 февруари).

Описани са много подобни случаи в житията на православните светци и на подвижниците. Формите, които приемат тези видения (обикновено насън), не са на всяка цена фотографски образи на състоянието на душите в другия свят, но това е по-скоро образност, която предава духовната правда за подобряване състоянието на душите по молитвите на тези, които са останали на земята.⁸⁰

Всеки, желаещ да прояви своята любов към покойника, може да му окаже реална помощ и това е именно молитвата – а особено силна е тя по време на св. Литургия, когато частиците, извадени за живи и мъртви, се съединяват с Кръвта Господня, с думите: „По молитвите на Твоите светии измий, Господи, с Твоята честна кръв греховете на тези, които бяха поменати тук“ (Служебник). Поменаването на живите и покойниците на Проскомидията и веднага след освещаване на св. Дарове, макар и негласно, по своето значение, сила и действеност не може да бъде сравнено с нито едно друго молитвено споменаване: всекидневните молитви, заупокойните панихиди или други благочестиви подвизи в памет на покойника. По думите на св. Йоан Златоуст „Голяма чест е да се спомене някое име в часа, когато се извършва споменаването на Страшната Жертва, Страшните Тайнства и присъства

Сам Владиката Христос“.

У св. Григорий Богослов срещаме няколко примера за явяване на починал пред жив негов близък с молба да поръча отслужване на св. Литургия за упокой на душата му или с благодарност за нейното отслужване. Един ленин мъж, чиято жена го смятала за загинал, и в определени дни поръчвала заупокойни Литургии, се върнал от плен и ѝ разказал как в някои дни го освобождавали от веригите. Станало ясно, че това били именно онези дни, когато за него били отслужвани Литургии.⁸¹ Колко е важно поменаването на Литургията, може да се види от следния случай. Още преди прославянето на св. Теодосий Черниковски (1896) йеромонахът (знаменитият старец от Голосеевския скит на Киево-Печерската Лавра, умрял 1916 г.), като преобличал мощите, се почувствал изморен, седнал до мощите и задрямал, тогава видял пред себе си светеца, който му казал: „Благодаря ти за труда, който положи за мене. Моля те също, когато служиш Литургия, да споменеш моите родители“ и той дал имената им (йерей Никита и Мария). До момента на видението тези имена били неизвестни. Няколко години след канонизацията, в манастира, където св. Теодосий бил игумен, намерили неговия собствен поменик, който потвърдил същите имена, потвърдил истинността на видението. „Как можеш и, светителю, да молиш за

⁷⁷ Алексиев, Д. Православна книга за вечния живот, с. 104 – 108.

⁷⁸ Митрофан, монах. Задгробният живот, с. 27.

⁷⁹ Роуз, С. Душата след смъртта, с. 148.

⁸⁰ Пак там, с. 166 – 167.

⁸¹ Митрофан, монах. Задгробният живот, с. 154.

моите молитви, когато сам ти стоиш пред Небесния Престол и подаваш на хората Божията благодат?“ – попитал йеромонахът. „Да, това е вярно – отговорил Теодосий, но Приношението на Литургията е по-силно от моите молитви“. Затова панихидата и домашните молитви за умрелите са полезни, както и добрите дела, извършени за техен спомен – милостинята или даровете за църквите. Но особено полезно за тях е поменаването на божествената Литургия. Ставали са много явявания на умрели и други събития, потвърждаващи полезността на поменаването на умрелите. Мнозина умрели в покаяние, но не успели да го проявят по време на живота си, са били освободени от мъченията и са получили упокоение. В Църквата постоянно се възнасят молитви за упокоение на умрелите, а в коленопреклонната молитва на вечернята в деня на слизането на Светия Дух има особен решение за „тези, които са държани в ада“.

Молитвата на Църквата не може да спаси този, който не иска спасение или който никога през живота си сам не е извършвал за това никакви усилия. В известен смисъл може да се каже, че молитвата на Църквата или на отделни християни за умрелите е още един резултат от живота на този човек: за него нямаше да се молят, ако през живота си той не е направил нищо, което да вдъхнови за такава молитва след смъртта му.⁸²

Внимателното разглеждане на Словото Божие ни открива, че след смъртта условията не са еднакви за отишлите си от земния живот души. Книгата „Премъдрост Соломонова“, гл. 3, излага учението за двойственото задгробно състояние: 1. Блаженство – състояние на праведните; 2. Наказание – състояние на нечестивите и грешните. Въобще от глави 3 до 5 се излага учението за задгробния живот, за покаяние на праведниците и самоукоряването на нечестивите – грешниците. Тези две състояния на праведниците и грешниците, а съответно и местата, където те пребивават, според различните си свойства, носят и различно наименование. Първото състояние на спасените, а също и местата на тяхното пребиваване, е наречено според Божието Слово с различни имена: небесно царство (Мат. 8:11), царство Божие (Лука 13:20-29; 1 Кор. 15:50), рай (Лука 23:43), дори на небесния отец, небесен чертог, както възпява Църквата: „Твоя чертог виждам, Спасителю мой“. Състоянието на отхвърлените или мястото на тяхното пребиваване, е наречено „геена“, в която червеят не заспива, и огънят не угасва (Мат. 5:22, 29, 30; 10:28; 18:8, 9; 25:41-46; Марк 9:43-49), огнена пещ, в която е плач и скърцане със зъби (Мат. 13:50), външна тъмнина (Мат. 22:13; 25:30), страшна бездна за злите духове (Лука 8:21), тартар, адски мрак (1 Петр. 3:19), преизподня (Фил. 2:10; Откр. 5) и кладенец на бездната (Откр. 9:2).

Това задгробно състояние на осъдените души Иисус Христос нарича „състояние на смърт“ или просто „смърт“. А душите на осъдените грешници, намиращи се в това състояние, са наречени „мъртъвци“, „защото в смъртта няма спомен за Тебе: в гроба който Те слави“ (Пс. 6:6), а „ние, Твой народ и овци на Твоето пасбище, вечно ще Те славим и от рода в род ще разгласяме Тебе хвала“ (Пс. 78:13). Следователно понятията „смърт“ и „мъртвец“ се отнасят към задгробния живот и предимно към състоянието на осъдените, към геенското състояние, защото смъртта е отделяне от Бога, от царството небесно, лишаване от истинския живот и то блаженството.⁸³ Това, че състоянието на някои души не е окончателно решено и, че молитвите на живите за починалите са действителни, се потвърждава от думите на Иисус Христос: „и ако някой каже дума против Сина Човечески, ще му се прости; но ако някой каже против Духа Светаго, няма да му се прости ни на този, ни на онзи свят“ (Мат. 12:32). Смъртните грехове, за които няма да има прошка за човека нито в този свят, нито в бъдещия живот, повличат душата му направо в ада. Но тези гореспоменати думи на Спасителя ни дават да разберем, че някои грехове могат да бъдат простени и в бъдещия живот.⁸⁴

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Смъртта е велико тайнство. Тя е раждане на човека от мнения, временен живот за вечността. При извършването на смъртното тайнство ние снемат от себе си нашата груба обвивка – тялото, и с душевно същество, тънко и ефирно, преминаваме в друг свят, в жилището на същества, еднородни с душата.⁸⁵ В зависимост от характера на земния си живот тя се присъединява или към добрите ангели в небесното царство, или към злите в ада. Тази истина засвидетелства Иисус Христос. Благоразумният разбойник и бедният Лазар веднага след смъртта си отиват в рая, а богаташът веднага е взет в ада (Лука 23:43; 14:19-31).⁸⁶ Този друг свят е недостоеен за грубите органи на тялото, чрез които по време на нашето пребиваване на земята, действат сетивата, принадлежащи впрочем единствено на душата. Душата, излязла от тялото, е невидима и недостъпна за нас, подобно на другите предмети от невидимия свят. При извършването на смъртното тайнство виждаме само бездиханността, внезапната безжизненост на тялото; след това то започва да се разлага и ние бързаме да го скрием в земята, където то става жертва на тлението, червеите, забравата. Така са умрели и са забравени безчислени поколения хора. Какво е ставало и какво става с душата, оставила тялото? Тайнството на

⁸² Брянцинов, св. Игнатий. Слово за смъртта, с. 10.

⁸³ Роуз, С. Душата след смъртта, с. 148-149.

⁸⁴ Алексиев, Д. Православна книга за вечния живот, с. 115-116.

⁸⁵ Роуз, С. Душата след смъртта, с. 149-151.

⁸⁶ Митрофан, монах. Задгробният живот, с. 157-158.

смъртта ни се обяснява от Божието слово, а посредством действията на Светия Дух, дори става достъпно и открито за сетивата, очистени и изтънчени от благодатта: Светият Дух изпитва и дълбините Божии, не само човешки (1 Кор. 2:10 и следв.).⁸⁷ Преданието и Писанието ни представят задгробния живот като продължение на земния, но в нов свят и при свършено нови условия. Задгробният живот е продължение на земния и по думите на Исус Христос, Царството Божие е вътре в нас (Лука 17:21). То е изградено от правда, мир и радост в Светия Дух. И ако у добрите и богобоязливите в сърцето е рай, то обратното, у злите в сърцето е ад. И така, задгробното състояние, т.е. реят и адът, имат на земята свои аналози, изграждащи като че ли началото на задгробния вечен живот. Характерът на задгробния живот вече е видян в живота и дейността на земята; затова изучавайки нравственото състояние на душите на земята, ние предварително узнаваме и задгробното им състояние.

Душевното състояние на християнската кротост и смирение, съединени според Божието обещание с дарувания покой изпълват душата с небесен мир. „Поучете се от Мене, понеже съм кротък и смирен по сърце, и ще намерите покой за душите си“ (Мат. 11:29), казва Спасителят. Това е начало на райския блажен, спокоен, безметежен живот.

Неудовлетвореността страстно състояние на земята като неестествено за човека, противно на неговата природа, несъгласно с Божиата воля, е малко отражение или по-точно казано, е само началото на нравствената мъка в ада; начало на вечното безспирно развитие на страстното състояние на душата: завист, гордост, жажда за притежание, плътоугодие, чревоугодие, ако не е излекувана чрез своевременно покаяние и противодействие, страстта. Дивният Божи промисъл ясно показва, че човек е сътворен за безсмъртие. Земният ни живот е начало, приготвено за безкрайния задгробен живот. Вярата в бъдещия живот е догмат на православия и се съдържа в Символа на вярата. И така задгробният живот е продължение на настоящия земен живот, само че в нова среда, при нови напълно различни условия. Задгробният живот е по-нататъшно продължение във вечността на нравственото развитие на доброто (истината) и на злото (лъжата). Както на земята животът или приближа човекът до Бога, или го отдалечава, така и след смъртта едни души остават с Бога, а други са отделени от Него. Душата преминава в задгробния свят, носейки със себе си всичко, което ѝ принадлежи. Всички наклонности, добри или лоши навици, всички страсти, с които се сродила и за които е живяла, не я оставят и след смъртта. Задгробният живот е проявление на безсмъртието на душата, дарено ѝ от Бога, в изпълнение на нейното назначение и същност. Образът, подобие

и диханието за живот правят душата лично и безсмъртно същество, както и нейният Творец е личен и безсмъртен: „Бог е създал човека за нетление и го е направил образ на Своето вечно битие“ (Прем. 2:34).

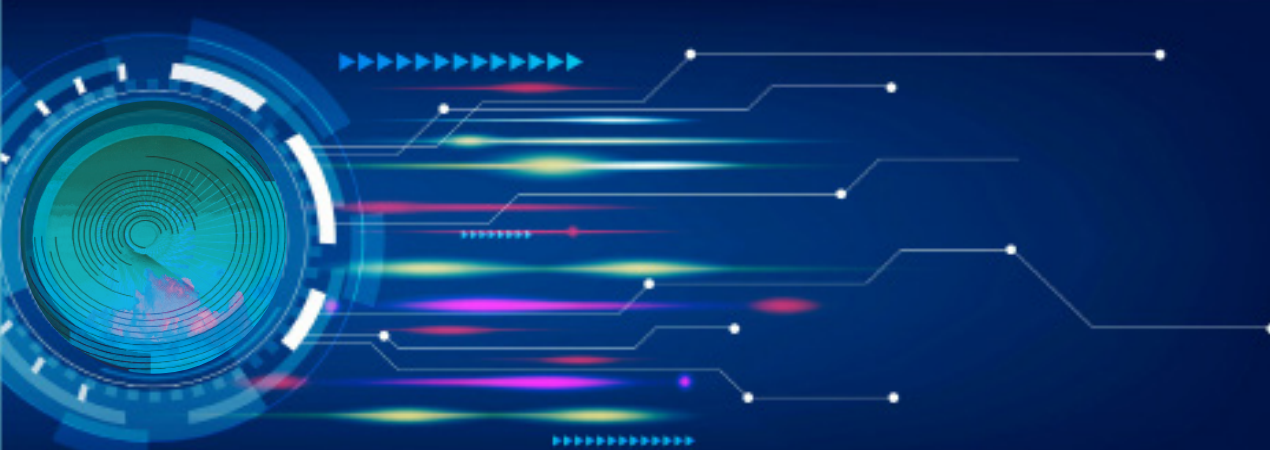
С понятие за задгробен живот и разбиранията за вечността и безсмъртието на душата. Вечността е „пространство“, което няма нито начало, нито край и следователно, състоящо се само от настояще, без минало и бъдеще. Вечността е едно постоянно, неизменно настояще. То е пълно изразено само по отношение на Бога. Бъдещият живот като продължение на настоящия, зависи напълно от последния. В каквото отношение тук, на земята, се постави душата към източника на живот – Исус Христос, такава ще бъде и нейната участ и вечна отсъда: „Вярващият започва своя вечен живот на земята, и ще бъде жив вовеки, а невярващият е осъден и на земята за неверието си и е умрял на земята за вечен живот“.

Доброто или злото състояние на душите, започнало на земята и е развивано все повече и повече, след смъртта ще се разкрие по същия начин във вечността. Задгробното състояние на някои души обаче, чиято участ не е окончателно решена на частния съд, е в зависимост от земния живот на живите. Собствено земният живот на човека и животът на останалите на земята негови близки обуславят задгробния живот на някои несвършени починали души. Исус Христос показва действителни факти за възкресението на мъртвите: сина на вдовицата, дъщерята на Иаир, четиридневният

Лазар, извикан от загробения живот. Нима не е действителен факт, свидетелстващ за задгробния живот, явяването на Илия и Моисей по време на славното преображение на Тавор? Откривайки на човека тайната на загробения живот, безсмъртието на душата, участта на праведните и грешниците (Мат. 8:11, 12). Бог чрез Своето учение, живот и страдания, чрез изкуплението на човека от вечната смърт и накрая със Своето възкресение фактически доказва безсмъртието, следователно и задгробния живот.

Свидетелство и неоспоримо доказателство за истинското безсмъртие на душата и нейния задгробен живот е Исус Христос и Неговото възкресение от мъртвите. Той първи, като новият Адам, основател на новото човечество, възкръсна от мъртвите и така нагледно, осезателно, напълно неопровержимо показва и доказва на целия свят задгробния вечен живот. Главната водеща мисъл в Новия Завет е възвръщането на загубеното единение на човек с Бога за вечен живот, за настоящ и за истински, който е предназначен за блаженство и започва за човека едва след смъртта. Идеалът на християнството е задгробния живот; смъртта е съществува за вярващите в Исус Христос. Тържеството на смъртта е унищожено и задгробният живот се изразява зримо над гроба на всеки християнин. Какво значи, напр. кръстът, поставен на гроба? Видимо значение, пълно убеждение, че лежащият под този кръст не е умрял. Той живее, защото неговата смърт е преодоляна чрез това знамение и с този кръст му е даруван

⁸⁷ Антоний, игумен. Вечните задгробни тайни, с. 157.

Сборникът е регистриран в НАЦИД
Националният референтен списък на съвременни български научни издания с научно рецензиране

МИСЪЛ, СЛОВО, ТЕКСТ

Том 17 (23) нова серия, 2024

ДА ИЗРАСТВАШ И ДА
БЪДЕШ ОЦЕНЕН:
ОПИТИ И РЕЗУЛТАТИ

Пловдивско университетско
издателство
„Паисий Хилендарски“

ISSN 2815-2816

вечен живот. Може ли от безсмъртния да бъде отнет животът? И ето, Самият Спасител ни указва нашето висше назначение, учейки на безсмъртие нашите души: „Не бойте се от ония, които убиват тялото, а душата не могат да убият“ (Мат. 10:28). Това означава, че душата е безсмъртна. Това безсмъртие показва в притчата за богатата и бедния Лазар, където душите на единия и на другия след отделянето то тялото, съществуват; и още: „Той не е Бог на мъртви, а на живи“ (Лука 20:38). Ето ясното учение на Бога за безсмъртието на душата: „Живеем ли, или умираме – Господни сме“ (Рим. 14:8), свидетелства ап. Павел. Ако сме Господни, и нашият Бог е не на мъртви, а на живи – следователно, пред Бога всички сме живи: както тези на земята, така и преселилите се в отвъдното. Те са живи за Бога, за Църквата като нейни членове, защото е казано: „Който вярва в Мене, и да умре, ще оживее“ (Йоан 11:25). Ако умрелите са живи за Църквата, означава че са живи и за нас, за нашите ум и сърце. Душата, заедно с усвоените на земята навици, добри или лоши, преминава в задгробния свят. Пълна с любов, тя не може да не обича близките, останали на земята и да ги забрави.

Нима светите апостоли, техните приемници и много светии не показаха заедно със своето учение за безсмъртието на душата и за задгробния живот потвърждението на дело на тази истина? Те възкресявали мъртви, говорили мъртви като с живи, обръщали се към тях с различни въпроси, напр. ап. Това се обърнал към убития юноша, сина на жена, за това кой го е убил, и получил отговор. Доказвайки преди всичко

божествеността на Исус Христос, тези чудеса свидетелстват заедно с това и за безсмъртието, за задгробния живот на душата. Всички учители на Църквата считат за основен предмет на своето учение задгробния живот и стремежа на човека да се спаси от вечна погибел. Използването от Църквата на средства за подобряване на участието на покойните свидетелства за непоколебимата вяра в задгробния живот.

Вярата в задгробния живот винаги е съответствала на мисълта и вярата в Божественото Върховно Същество. С намаляването на вярата в Бога се губела и вярата в задгробния живот и задгробното въздаяние. И така, който не вярва в задгробния живот, той няма вяра и в Бога.

ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА

Алексиев, Дарин. Православна книга за вечния живот. С., 2019

Антоний, игумен. Вечните задгробни тайни. Издава Неврокопска Св. Митрополия гр. Гоце Делчев, 2007

Брянчанинов, А. Слово за смъртта. С., 2017

Желев, монах П. (Зографски). Безсмъртието на човешката душа. УИ „Св. Климент Охридски“, С., 2015

Митрофан, монах. Задгробният живот. (б.м.), 2006

Роуз, Серафим. Душата след смъртта. (б.м.), 2011

Служебник. СИ, С., 1985

Прот. Павлин Събев

ПРИМЕРНИ РАЗРАБОТКИ НА УРОЦИ ПО РЕЛИГИЯ В НАЧАЛЕН И ПРОГИМНАЗИАЛЕН ЕТАП¹

УЧАСТИЕТО НА ДЕТЕТО В ПРАВОСЛАВНОТО БОГОСЛУЖЕНИЕ

Н ека ви разкажа една истинска история. Един неделен ден, както обикновено, свещеникът извършвал богослужението в малката старинна църква в края на града. Хората постепенно се събирали в храма, който се осветявал единствено от свещите, които палели и поставяли пред иконите. Било тържественото и тайнствено, лицата на всички били съсредоточени в молитва. Затова никога не забелязал как едно момченце се промъкнало в олтар и с любопитство наблюдавало какво прави свещеникът, който погълнат от приготвянията не видял своя посетител. Плахо, с тихи стъпки, нашият смел изследовател започнал да проучва тайнствените и загадъчни кътчета на това място. С изненада

¹ Настоящите разработки са послужили за тематични рамки при изготвянето на методическите единици на учебните помагала по Религия 1. до 5. клас, по проект на Община Кюстендил (2015, 2016 г.). Издадени от Пловдивско университетско издателство „Паисий Хилендарски“.

Данни за автора

Павлин Петров Събев, доц. д-р,
Православен богословски факултет,
ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“

Научна област

Нов Завет: Въведение в
свещеното Писание на Новия
Завет; Текстология на Новия
Завет; Тълкувание на Новия Завет;
Богословие на Новия Завет.

Научни интереси

Библеистика, Юдаизъм, Патристика
(I-IV в.), библейски езици

Публикации

В тези последни дни... В. Търново:
УИ „Св. св. Кирил и Методий“, 2013
Граф и Кіриула. В. Търново: УИ
„Св. св. Кирил и Методий“, 2017.
Херменевтика на Новия Завет. – В:
Свещеното Писание. Херменевтика
– Богослужение – Диалог. София:
„Покров Богородичен“, 2018.
Диптих за Савел от Тарс. В.
Търново: УИ „Св. св. Кирил и
Методий“, 2018
Текстология vs. теология? В.
Търново: УИ „Св. св. Кирил и
Методий“, 2019.
Другият Нов Завет. Текстове, лица
и сенки. В. Търново УИ „Св. св.
Кирил и Методий“, 2020.
Исус и книжниците. История и
памят – критика на академичния
дискурс. В. Търново: УИ „Св. св.
Кирил и Методий“, 2021.

E-mail

pavlin.sabev@ts.uni-vt.bg

С ГРИЖА ЗА РЕЛИГИОЗНОТО ОБУЧЕНИЕ НА ДЕЦАТА

Прот. Павлин СЪБЕВ

ПРИМЕРНИ РАЗРАБОТКИ НА УРОЦИ ПО РЕЛИГИЯ В НАЧАЛЕН И ПРОГИМНАЗИАЛЕН ЕТАП

и известно облекчение, в един от ъглите видял малко тъмнокосо момченце, което седяло на стол като подпирало брадичката си с ръце. Нашият човек веднага се устремил към него: „Здрасти, прошепнал той, и тебе ли не те свърта на едно място? Тука май не дават да се влиза....“ „Здрасти, прошепнало непознатото момче. Не дават, но.... аз съм невидим....“ „Айде, бе... как невидим, аз те виждам...“ „Ти можеш да ме виждаш, но възрастните не могат“. „Този пък ми се прави на интересен, помислило си нашето момче и приседнало до непознатия си съучастник, като имитирало същата поза и подпряло с двете си ръце брадичката си. Свещеникът го забелязал и се усмихнал. „С мир на Господа да се помолим... За мира свише....“ – пеел свещеникът. „Разбираш ли какво казва, попитало момчето непознатият. Какво значи свише?“ „Трябва да е нещо, което идва от високо, отвърнал чернокосият непознат“. „Виж това за мира ми е ясно, продължил нашият герой, когато притисна някой от нахалните си съученици, той вика: мир... мииир“. Непознатият се усмихнал... После двамата потънали в мълчание. Свещеникът се приближил: „Искаш ли да ми помогнеш?“. „Кой от двамата, сепнало се момчето“. „Тук виждам само тебе, рекъл свещеникът“. „Хм, ти май наистина си невидим“. „Нали ти казах, усмихнал се с най-лъчезарната усмивка непознатият“. „Вземи тази свещ и върви пред мен, рекъл свещеникът“. Момчето тръгнало пред свещеника, който носел една голяма книга с високо вдигнати ръце. Редом с тях

тръгнало и непознатото момче. Минали през средата на храма. Свещеникът влязъл през централната врата в олтара, а заедно с него и чернокосият – влязъл и изчезнал...

Историята ми разказа един стар свещеник, той си спомняше своето детство и сега много години по-късно знаеше, че е видял Господ Исус Христос.

Тази история показва, че децата могат да участват в богослужението. Могат да пеят или да четат или да помагат на свещеника. Богослужението не е нещо, което се отнася само до възрастните. Веднъж довели деца при Исус Христос, за да ги благослови. Учениците на Господ не разрешили, защото мислели, че те ще пречат на техния Учител. Но Исус им рекъл: „оставете децата и не им пречете да дойдат при Мене, защото на такива е Царството небесно“. Небесното царство, царството на Бога, е истинската доброта, състрадание и обич и, според Исус, децата носят в себе си тези добри сили. Затова Исус казва, че възрастните трябва да приемат Царството Божие като деца – простичко, без много сложност, без гордост и високомерие. Исус прегърнал едно дете и казал на своите ученици, че трябва да станат пак деца, за да разберат Бога и да получат от него милост. А, който с радост и щедрост приема децата приема самия Исус. Така както го видял героят от нашата история в своята необикновена среща, която никога не забравил.

ВЪЗДВИЖЕНИЕ НА СВЕТИЯ КРЪСТ ГОСПОДЕН (КРЪСТОВДЕН) (14 СЕПТЕМВРИ)

На 14 септември Православната църква е установила празник посветен на кръста, на който страдал Господ Исус Христос. Затова този празник се нарича Господски, защото е свързан с Господ Исус Христос и Неговата победа над смъртта. Кръстът изобразява всеобхватността, четирите посоки на света, събрани в Исус Христос, Който изпълва цялата вселена и спасява всичко, което е поразено от злото.

Още от най-древни времена християните почитали кръста като изображение на Христовата сила. През 312 г. император Константин Велики потеглил с войските си към Рим, за да прогони своя противник Максентий. Силите на императора били по-малобройни и затова той, макар да не бил още християнин, потърсил подкрепа от Бога. Привечер, когато слънцето залязвало, Константин видял на небето сияен кръст с надпис под него: „С това ще победиш!“. Господ се явил в съня на императора и му заповядал да направи знаме, подобно на кръста, и да начертае кръстове по шлемовете и щитовете на войниците си. Със силата на кръста Константин Велики спечелил бляскава победа. Години по-късно, през 326 г., царица

Елена, майка на императора, посетила светите места в Палестина и пожелала да открие светия кръст, на който Исус Христос претърпял страдания. По указание на един стар евреин почнали да копаят и открили трите кръста през 326 г.

Празникът бил установен на 14 септември 347 г. в църквата „Св. Гроб Господен“ в Йерусалим, построена по нареждане на император Константин Велики. Празникът се нарича Въздвижение (издигане нагоре), защото кръстът бил тържествено издигнат пред народа и се провело шествие около храма.

Днес кръстът стои на купола на православните храмове. Ние изобразяваме кръста като допираме с трите събрани пръста на дясната си ръка челото – нашият ум, гърдите – нашето сърце, раменете – първо дясното, после лявото, които са силата на нашето тяло. Така молим Бога за защита чрез силата на Исус Христос. Затова и носим кръст на гърдите си.

С кръста свещеникът освещава водата и когато ни поръсва ние целуваме кръста, защото вярваме, че чрез него Христос е победил смъртта. Христос е победил всяка болка и винаги, когато се разплачем Той може да ни утеши и да превърне нашето страдание в радост.

Едно момченце получило подарък от своята баба, малко съвсем обикновено дървено кръстче, закачено на кожена

С ГРИЖА ЗА РЕЛИГИОЗНОТО ОБУЧЕНИЕ НА ДЕЦАТА

Прот. Павлин СЪБЕВ

ПРИМЕРНИ РАЗРАБОТКИ НА УРОЦИ ПО РЕЛИГИЯ В НАЧАЛЕН И ПРОГИМНАЗИАЛЕН ЕТАП

врвчица. „Подарявам ти го, за да те пази, за спомен от мен“. Момченцето благодарило и взело кръстчето, но му се сторило твърде обикновено, за да го носи, пхнало го в джоба си и го забравило. Детето пораснало, станало мъж и трябвало да се справя с куп сложни неща, с които възрастните обикновено се занимават и за това са често намусени и уморени. Огорчен и разочарован от един свой неуспех, той се прибрал в къщи. Спомнил за детството, когато бил безгрижен, за баба си и за нейния подарък. Започнал трескаво да рови в чекмеджетата и намерил кръстчето. Стиснал го в ръката си и казал: „Господи помогни ми“. После целунал кръстчето и го сложил на врата си. Почувствал облекчение и уморен от преживяното заспал. На сутринта го събудил телефонът, който настойчиво звънял. Получил много добро предложение за работа, а той не се и надявал това да се случи.

Така с упование в Бога и чрез силата на кръста можем да победим всяка пречка по пътя си и всяко наше отчаяние да се превърне в радост.

ПОКРОВ БОГОРОДИЧЕН (1 ОКТОМВРИ)

Този празник е наречен Богородичен, защото почитаме майката на нашият Господ Иисус Христос. Всички празници свързани със света

Богородица отразяват или събитие от нейния живот, или събитие от живота на християните, които чрез нейното застъпничество се спасили от някаква беда.

Празникът Покров Богородичен е свързан с живота на Църквата, а не със земния живот на Света Богородица. Думата „покров“ означава едновременно „покривало“ и „защита“. На 1 октомври 910 г., когато царувал византийският император Лъв Мъдри (886–911), врагове нахлули в пределите на неговото царство. Християните се събрали в църквата в град Влахерна, за да се помолят на Бога за защита. По време на молитвата им се явила Света Богородица, обкръжена от светии и ангели. Със своето покривало тя покривала моления се народ и се молела за него на своя Син. След тази гореща молитва на народа и видимото покровителство на света Богородица враговете били прогонени от страната.

В памет на това събитие Църквата учредила празника Покров Богородичен, който показва вярата и надеждата на всички християни, че света Богородица ги закрила и се моли на Бога за тях.

Християните вярват, че Света Богородица се застъпва за тях пред Бога, защото Бог я е допуснал най-близко до себе си. Като майка тя се грижи за децата и подкрепя родителите, тъй като самата тя страдала за своя Син и много плакала за него. Затова винаги, когато ни сполети беда и сме разтревожени можем да потърсим

нейната утеха и помощ. А тя като познава човешкото страдание няма да се забави да отговори на нашите молитви и ще ни покрие със своята защита. Бог я е избрал да бъде майка на нашият Господ Иисус Христос и така я определил да бъде майка на всички християни и да се застъпва за тях.

Често родителите се молят Богородица да закрила децата им, да ги излекува от болести, да им дава сили и смелост да се справят с трудностите.

Веднъж едно момиченце, увлечено в игрите, закъсняло да се прибере в къщи. Не се обадило и по телефона, защото не го носело в себе си. Когато се прибрало, майка му много притеснена, му се скарала. Момиченцето се ядосало и силно трясало вратата на стаята си. Вечерта, когато се унесло в сън, му се присънила една жена, която много приличала на майка му, но сякаш била доста по-възрастна. „Коя си ти, попитало детето?“. „Аз съм Мария, отвърнала жената?“. „Не те познавам, но много приличаш на моята майка“. „Така е, отвърнала жената, защото майка ти много се разтревожи за теб, задето закъсня, и се молеше на мен да си добре, толкова се молеше, че аз заприличах на нея...А ти не биваше да тряскаш така вратата, защото майка ти още повече се огорчи“. Жената погалила детето и изчезнала. На сутринта момиченцето станало рано, майка му приготвяла закуска в кухнята, то я прегърнало и прошепнало: „Мамо, извинявай!“. Майка му се усмихнала: „Приготвила съм палачинки“.

Докато закусвали, момиченцето попитало: „Познаваш ли Мария? Сънувах една жена, приличаше на теб, но се казваше Мария....., заразказвало дето“. „Ще ти разкажа за нея, отвърнала майката“. И на свой ред заразказвала за Мария, която била наречена Богородица и за това, че Бог и дал силата да помага на хората, които се уповават на нея.

ИМЕНЕТЕ ДНИ

Още от най-древно време, хората вярвали, че името на човека не е без значение, защото то представя самия човек пред другите. Когато се обърнем към някого по име, означава, че го приемаме с уважение като човек, различен от нас. Когато някой ни извика по име ние се обръщаме, защото името това сме ние. Но трябва да знаем, че с нашите думи и постъпки ние можем да свържем името с нещо лошо или с нещо хубаво и радостно за другите хора. Така светците свързали имената си с радост и празник за другите хора. Ние затова празнуваме имената си, защото ги произнасяме с мисъл за светците, които прославили своите имена, не защото били богати, а защото били изпълнени с доброта и любов към всички хора.

Светците са хора, които са се стремили да живеят праведно. Това означава, че винаги се стараели да постъпват справедливо, да се отнасят с търпение и любов дори към хората,

С ГРИЖА ЗА РЕЛИГИОЗНОТО ОБУЧЕНИЕ НА ДЕЦАТА

Прот. Павлин СЪБЕВ

ПРИМЕРНИ РАЗРАБОТКИ НА УРОЦИ ПО РЕЛИГИЯ В НАЧАЛЕН И ПРОГИМНАЗИАЛЕН ЕТАП

които били враждебни към тях. Светците желяели да бъдат верни последователи на Исус Христос, да изучават Неговото учение, за да го разбират, а техните дела и думи да бъдат подобни на думите и делата на Божият Син. Виждайки тяхната устременост към Бога, Христос им дал неземна светлина, която сияела от техните сърца и привличала към тях всички хора. Затова и светите се изобразяват на иконите със златни ореоли, заради светлината, която излъчвали техните лица и заради мястото, което Бог им приготвил в Своето Небесно Царство.

Ние вярваме, че светите помагат на хората, които се обръщат към тях с молитва за помощ. Дните, когато празнуваме тяхната памет, са празник особено за тези хора, които имат имена като на светците. Например Васил, Атанас, Антон,...имат същите имена като свети Василий, свети Атанасий, свети Антоний, които празнуваме на 1, 17 и 18 януари, затова тези дни се наричат именни дни за хората, които носят името на някой светец.

Понякога децата не харесват своите имена. Но всяко име е дадено на човека с любов, затова всеки човек трябва да се постарее да разбере значението на своето име и да открие неговият тайнствен смисъл, защото всяко име си има свое послание. Дори да не открием светец с нашето име, това не означава, че нямаме имен ден, защото не знаем имената на всички светци, които са живели или сега живеят на земята.

Затова и има празник на Всички светии, който православната църква празнува в първият неделен ден петдесет дни след Възкресение Христово. Тогава можем да празнуваме и ние.

В деня, в който празнуваме, отиваме в храма, за да се помолим на светеца, чието име носим. Понякога носим храна, която свещеникът благославя в името на светеца. Ние предлагаме тази храна на хората, за да станат и те съпричастни на нашето тържество и да се осветят от светлината на светците. Нашите семейства също се събират на обяд или вечеря, с благодарност към Бога, който ни е запазил от всяко зло и ни е удостоил да празнуваме заедно с Неговите светии. Защото и те са с нас, макар и невидими, и ни изпълват със своята любов и радост като събират близките ни.

ВЪЗКРЕСЕНИЕ ХРИСТОВО

Много пъти Исус говорел на Своите ученици, че ще бъде измъчван и убит. Това натъжавало всички, които го обичали и те със страх очаквали това да се случи. Наближил този страшен ден. За последен път Христос вечерял със Своите апостоли. „Един от вас ще Ме предаде“, им казал Той, и това много ги смутило. Но предателят Юда вече бил решил да изпита силата на Своя учител, като го предаде на Неговите врагове. Исус бил заловен, съден и измъчван, Той издъхнал

разпънат на кръст, както били наказвани престъпниците по онова време. Това се случило в петък. Всички негови близки били ужасени, но не могли да Го спасят. Исус бил погребан в пещера, а входа закрили с голям камък.

Рано в неделя, Неговите близки – Майка Му, нейната сестра, Мария Магдалена и Саломия, дошли много рано, за да оплачат Исус и да го помажат с аромати според техния обичай. Но камъкът бил отместен, а пещерата празна. Това ги объркало. Какво ли се е случило? В началото помислили, че някой е преместил тялото. Но се явили ангели, пратеници на Бога, както някога, когато Исус се раждал във Витлеем. „Защо търсите Живия между мъртвите“, рекли те, „Няма го тук, той възкръсна. Кажете на всички Негови ученици, че Той победи смъртта и скоро ще Го видите“. Онемели от почуда, жените дори се уплашили от това, което видели и чули. Те бързо се затичали към апостолите, за да им разкажат всичко. Съвсем скоро видели своя любим Учител. Исус Христос ги поздравил с думите „Радвайте се!“. Наобиколили ги смутени, развълнувани и уплашени. Но страхът бързо отстъпил пред радостта. Тогава започнали да си спомнят, че още в самото начало, когато тръгнали с Него той им казал, че това ще се случи, но тогава никой не Го разбрал. Радостни, щастливи, те слушали с внимание всичко, което им говорил възкръсналият Спасител на хората. А той им разкривал много от тайните на Божието

царство и те все повече разбирали смисъла на това, което се случило.

До този момент те знаели, че всеки човек един ден ще умре и няма да го има вече на земята. Това те виждали много пъти, смъртта била като сън, умирали техни близки, познати, роднини, но никога не били виждали някой да се надигне от смъртта и да застане пред тях отново. Ето че с Исус това се случило, защото смъртта нямала сила да Го задържи. Сега вече всеки човек щял да бъде жив, всеки човек можел да премине през смъртта като Исус, без да остане в нея. Всеки човек, в отреденото от Бога време, щял, като Исус, да оживее и с радост да бъде посрещнат от всички свои близки. От този момент, дори и да умират хората, те не са мъртви, а само преминават на друго място до деня, когато Бог ще ги върне пак, и те ще възкръснат, както Исус Христос възкръснал.

Затова този ден се празнува от всички християни с голяма радост. През нощта срещу неделя те се събират в храма, държат запалени свещи, за да покажат, че очакват и вярват във Възкресението. Когато свещеникът поздрави всички с думите „Христос Воскресе“, всички отговарят „Воистину Воскресе“, което означава „Христос възкръсна!“, „Наистина Възкръсна!“. На този ден всички забравят своите грижи, защото са изпълнени с надежда. Всички са готови да простят обидите и да не си спомнят лошото, което другите хора са им причинили, защото Христос е простил на всички и с любов среща тези, които, като

С ГРИЖА ЗА РЕЛИГИОЗНОТО ОБУЧЕНИЕ НА ДЕЦАТА

Прот. Павлин СЪБЕВ

ПРИМЕРНИ РАЗРАБОТКИ НА УРОЦИ ПО РЕЛИГИЯ В НАЧАЛЕН И ПРОГИМНАЗИАЛЕН ЕТАП

жените, носещи благоуханно миро, дошли много рано в неделната утрин.

Всеки отнася пламъчето на свещта в къщи. Христос е възкръснал и в сърцата на хората и те са станали по-добри, изпълнени с радост и надежда.

ЗИМНИ ПРАЗНИЦИ

Православната църква празнува някои важни събития от живота на Исус Христос, защото всичко, което се е случило толкова отдавна не е само минало, което трябва да помним, но и откриване на Бога пред хората чрез чудни дела, чрез чудеса, които показват, че всичко е възможно. Затова тези празници ни изпълват с вяра и ни карат пак да почувстваме, че Бог е много близо до нас.

Зимните празници в православната църква ни припомнят раждането и кръщението в река Йордан на Спасителя, припомнят ни за Йоан, който кръстил Господ Исус Христос, за Симеон и Ана, които посрещнали в храма Исус.

На брега на р. Йордан живеел Йоан, велик пророк и пратеник на Бога. Той проповядвал, че древните пророчества вече се сбъднали и Спасителят на света е дошъл. Затова Йоан призовавал идващите при него да очистят душите и телата си. Те се потапяли във водите на реката, за да се

пречистят, а Йоан се молел на Бога за тях. Когато един ден Исус дошъл на брега на реката, Йоан веднага познал в Него Божия Син и отказал да Го кръсти. Но Христос му отговорил, че трябва да го направи и настоял Йоан да извърши над Него ритуала на очистването. Когато Исус излязъл от водата, се случило чудно знамение, Божият Дух се явил като гълъб над главата на Исус, а глас от небесата възвестил: „Този е моят любим Син, към Когото съм благосклонен“. Открила се тайната на триединния Бог – Отец, Син, Дух Свети.

Затова на 6 януари, когато празнуваме този празник, се освещава вода, защото над водите на река Йордан се явил Самият Бог. Като потапя кръста във водата, свещеникът пее: „Когато Ти, Господи, се кръщаваше в Йордан, откри се поклонението на Света Троица; защото гласът на Отца свидетелстваше за Тебе, като Те нарече възлюбен Син; и Духът във вид на гълъб потвърди верността на словото. Христе, Боже, Който се яви и просвети света, слава на Тебе“.

На следващият ден, 7 януари, си спомняме за Йоан Кръстител, който като Божи пратеник подготвял хората да познаят Спасителя на света. Затова го прославяме, защото той познал Божият Син в човека Исус, а Исус Христос казал за него, че между родените от жена, няма по-голям от Йоан.

На 2 февруари отново празнуваме

събитие от земният живот на Исус Христос. Според тогавашният обичай, на четиридесетия ден след раждането, Исус бил донесен в храма в град Йерусалим, за да получи благословение от Бога. В храма го посрещнал един много стар човек на име Симеон, на него Бог открил, че няма да умре, докато не види Спасителя на света. Щом видял Исус, Симеон веднага го познал като Божи Син и Спасител и го прегърнал. Нарекъл Го светлина за хората, а на Дева Мария предсказал, че много ще страда за своя Син. Още един човек посрещнал Божият Син, това била Анна, на която Бог дал дарбата да пророчества, тя била на 84 години и също очаквала с трепет появата на Спасителя. Веднага Го познала и прославяла Бога.

Затова този празник се нарича „сретение“, което означава „среща“. Тези двама праведници се удостоили в своята старост да познаят Божият Син в едно съвсем обикновено на външен вид дете. И като го познали дали своето свидетелство за Него.

Забелязвате ли, че и трите празника – Богоявление, Св. Йоан Кръстител и Сретение, са празници на срещата, в която Божии избраници – Йоан, Симеон, Анна, срещат Божият Син като обикновен човек, но Го познават и гласно дават своето свидетелство за Него, че Той е Спасителят на хората.

АПОСТОЛИТЕ ПЕТЪР И ПАВЕЛ

На четиридесетия ден след Възкресението на техния Учител, апостолите станали свидетели на възнесението Му: Христос се издигнал над земята обгърнат от облак и постепенно се изгубил от погледа им. Появили се ангели, както при Рождеството и Възкресението и възвестили, че по същият начин Божият Син ще се завърне на земята.

Апостолите очаквали явяването на Божията сила чрез Светия Дух, както им заръчал Христос. Всички били заедно в град Йерусалим. Първите между тях, Петър и Яков, давали смелост на всички, защото учениците на Христос не били добре приети от своите сънародници. Тези, които не повярвали в Христос, не приели и Неговите ученици.

На петдесетия ден след Възкресението се изпълнило обещанието на Учителя. Светият Дух, Утешителят, слязъл над апостолите, Божията сила им дала смелост и те без страх възвестявали истината за Христос. Всички хора ги разбирали на своя език, защото Христовите ученици получили дара да говорят на непознати за тях езици. Апостол Петър произнесъл реч пред насъбралото се множество хора. Вдъхновен от Бога, бедният рибар се изпълнил с голяма мъдрост и разкрил смисъла на древните пророчества за Христос. В този ден повярвали около три хиляди души. Всички били свидетели на чудеса, които им

С ГРИЖА ЗА РЕЛИГИОЗНОТО ОБУЧЕНИЕ НА ДЕЦАТА

Прот. Павлин СЪБЕВ

ПРИМЕРНИ РАЗРАБОТКИ НА УРОЦИ ПО РЕЛИГИЯ В НАЧАЛЕН И ПРОГИМНАЗИАЛЕН ЕТАП

давали увереност и ги сплотявали. Така се родила Църквата. Едно ново общество от хора с открити за любовта сърца и отворени за Божиите послания умове.

Но идвали трудни дни. Не всички отворили умовете и сърцата си за Божието слово. Тези, които не се разделяли със старите си разбирания, започнали да преследват последователите на Христос. Петър бил хвърлен в тъмница и окован. Но Бог изпратил ангели да го освободят от тъмницата. Оковите паднали, а вратата на тъмницата се отворила. След това насън Бог дал откровение на Петър, че трябва да приема всички хора и да не прави разлика между тях по произход. Докато се чудел какво означава всичко това, при него дошли пратеници на римския офицер Корнилий, за да го повикат в дома му. На Корнилий Бог дал откровение да потърси Петър. Тогава верният апостол разбрал, че Бог го праща при римляните, при хора различни от неговите сънародници.

А сънародниците на Петър вярвали, че ако дойде Божият помазаник, той може да донесе Божиите дарове само за евреите. Така мислел и един евреин на име Савел от град Тарс. Затова той никак не обичал християните, преследвал ги и дори предприел пътуване за град Дамаск, за да издири всички последователи на Христос и да ги накаже. По пътя обаче станало чудно знамение. Явила се силна светлина и Савел чул глас: „Савле, Савле, защо ме гониш?“. „Кой си ти Господи“, попитал Савел. „Аз съм Иисус, когото ти

гониш“, отвърнал гласът. Савел бил призван от Иисус да стане Негов ученик и пратеник сред всички народи. Савел бил наречен апостол Павел и станал един от великите апостоли на Христос.

Апостол Павел познавал всички древни писания и много се постарал да разясни на своите сънародници Божието послание. Да им обясни, че няма Богоизбран народ, че всички хора са сътворени от Бога и са равни пред Него, че Божият Спасител е дошъл при всички. За тази цел предприел дълги и уморителни пътешествия, обиколил много градове и страни и научил мнозина на познанието за Божия Син, Който станал човек.

Животът на апостол Павел ни показва, че всеки може да се промени. Всеки, независимо колко лош е бил, може да бъде приет от Бога и животът му да се промени. Всеки има право на това. Дори Бог избира такива хора и им дава силата не само да се променят, но и да извършат добри и велики дела в Негово име. Затова никой не бива да се отчайва, не бива и да отхвърля човека до себе си, който се е променил и е станал по-добър.

Апостолите Петър и Павел са наречени „първовърховни“, защото Бог ги избрал да изградят новото общество от просветлени с познанието за Христос хора. Избрани са от Бога да бъдат мъдри водачи на другите.

И двамата апостоли пострадали мъченически като ученици и пратеници на Божия Син. Били убити през 67 г. в Рим по

време на гонението на християните при император Нерон. Апостол Петър смятал себе си недостоеен за същата смърт, с каквато бил пострадал неговият Учител. По негово желание той бил разпънат на кръст с главата надолу. Апостол Павел като римски гражданин бил посечен с меч.

ГОСПОДСКИ ПРАЗНИЦИ

Празниците в Православната църква припомнят събития от живота на Иисус Христос, света Богородица и светците, или са установени в памет на някакво чудесно събитие, с което Бог е показал, че е приел молитвите на хората и им изпраща помощ и утеха.

Тези празници, които ни припомнят най-важните събития от земния живот на Господ Иисус Христос са наречени Господски. От Раждането на Христос до Неговото Възкресение и Възнесение, през цялата година, ние не само припомняме това, което се е случило много отдавна, но го преживяваме отново, защото то се случва в нашето сърце, случва се отново в нашия живот. Всички тези празници ни казват, че Бог стана човек и живя между нас хората, и сега живее в нас. Затова вярваме, че тези празници ни свързват с Христос.

Вие си спомняте за празниците Богоявление и Сретение. За срещата на Иисус

с Йоан Кръстител на брега на река Йордан и как се явило Божието знамение, което пред всички събрани хора дало свидетелство, че Иисус е Божият Син. Спомнете си и за срещата на Иисус със Симеон и Ана в йерусалимския храм, за това как тези двама старци познали в обикновеното дете Божия Син и го прегърнали, щастливи че са го посрещнали и познали.

Има още един празник, свързан със земния живот на Иисус. Нарича се Обрезание Господне. На осмия ден след раждането си Иисус бил донесен в храма, за да бъде благословен от Бога, според обичая. Обрязването било извършвано от свещениците на всяко дете от мъжки пол. Това било разбирано като знак за съюза с Бога. Днес този обичай е запазен при хората изповядващи исляма и еврейската религия. Трудно ни е да разберем необходимостта от това, би могло дори да ни отблъсне, но винаги трябва да се опитваме да разберем различното от нашите представи, от нашия начин на мислене, колкото и странно да ни изглежда. Особено за обичаи от миналото, зад които има скрит тайнствен смисъл.

Когато свещеникът извършвал обрязването, той давал и име на детето. Името Иисус означава „Бог спасява“. Към това име било прибавено по-късно и името Христос, което не е собствено име, а титла и означава Помазаник. Помазването с аромати и маслиново масло още в дълбока древност било символ на това, че Светият Дух идва

С ГРИЖА ЗА РЕЛИГИОЗНОТО ОБУЧЕНИЕ НА ДЕЦАТА

Прот. Павлин СЪБЕВ

ПРИМЕРНИ РАЗРАБОТКИ НА УРОЦИ ПО РЕЛИГИЯ В НАЧАЛЕН И ПРОГИМНАЗИАЛЕН ЕТАП

върху човека, който е помазан и го прави способен да извърши делото, възложено му от Бога.

Този празник ни учи, че Божият Син е станал истински човек и се подчинил на обичаите на своето време, смирено и търпеливо е приел да премине през всичко, през което преминават хората, за да бъде напълно човек. По същият начин смирено приел Йоан да Го кръсти във водите на река Йордан. Приел да бъде безпомощно и малко дете, което било донесено в храма, където го посрещнали Симеон и Ана. Всичко това не би могло да се случи, ако Божият Син не е бил човек като всички нас. Затова Господските празници показват, че Иисус е Богочовек, в Него виждаме и Бога и човека. Така Той може да преживее всичко, което един човек преживява, но може и да излекува и спаси всеки човек, да го разбере и да му даде познание за Бога, защото е Божий Син. А Господските празници винаги ни припомнят тази истина.

ХРИСТОВИТЕ АПОСТОЛИ

Иисус Христос избрал дванадесет мъже, за да бъдат Негови ученици, да вървят с него по градовете и селата, които Иисус посещавал, за да лекува хората и да ги учи на познанието за Бога. Тези дванадесет ученици на Христос били постоянно с него. На тях Той разкривал

бъдещето, предавал им тайните на Царството Божие, дал им власт над духовете и сила да лекуват, подготвял ги да продължат Неговото дело. Те не всичко разбирали, но следвали своя Учител и били свидетели на всички чудеса, които Той извършил. След Своето Възкресение Христос изпратил учениците Си да учат всички народи, да бъдат свидетели на чудесата и силата на Божия Син. Затова и учениците били наречени апостоли, което означава пратеници. Имената на тези апостоли са: Симон, който бил наречен Петър, и Андрей, неговият брат; Яков Зеведеев и Йоан, неговият брат; Филип и Вартоломей; Тома и Матей митарят; Яков Алфеев и Тадей; Симон Зилот и Юда Искариотски, който по-късно предал своя Учител на Неговите врагове. Тези мъже били обикновени хора, а някои от тях, като Матей, били мразени от другите. Четирима от тях – Петър и брат му Андрей, братята Йоан и Яков били рибари, Матей събирал данъците, а Симон Зилот бил бунтар, Тома пък винаги се съмнявал. Но Христос, който вижда скритото в сърцата и мислите на хората, ги избрал, защото знаел, че те са честни и всеотдайни. И наистина, те оставили всичко и последвали Спасителя.

Особено близки до Христос били Петър и двамата братя Яков и Йоан. Тези трима мъже присъствали при най-важните моменти от живота на Христос: когато Той се преобразил и явил Своята Божествена сила, когато се молил в последните часове преди да бъде арестуван и разпънат на кръста. Рожденото

име на Петър било Симон, но Христос го нарекъл Петър, което означава камък, заради силата на неговата вяра, заради решителността и всеотдайността му. Петър бил с буен характер и за разлика от кроткия младеж Йоан и от мъдрия старец Яков, винаги бил готов да реагира прибързано, защото бил човек изпълнен със силни чувства. Но сърцето му било чисто и устремено към Бога и затова Господ го обичал.

След като Юда Искариотски предал своя учител и отпаднал от учениците на Христос, на негово място избрали Матий. По-късно към апостолите се присъединил и Павел, когото Христос призовал по чуден начин, като му се явил в ослепителна светлина.

Всички тези хора наричаме ученици и апостоли. Наричаме ги ученици, защото те получили знанието за Бога от най-великия Учител – Божият Син Иисус Христос. Наричаме ги апостоли, защото били изпратени от своя Учител да научат всички хора на това знание, като им предадат добрата вест за спасението, което Бог дарява чрез Иисус Христос.

Понякога апостолите се съмнявали, не разбирали словото на своя Учител, страхували се и били объркани. Но след Възкресението Си Иисус им изпратил друг Утешител, Светият Дух, Който им дал сила да бъдат пратеници на Божия Син, свидетели на Неговите чудеса и Възкресение, да разпространяват словото на Учителя и добрата вест, че чрез Иисус Христос всички хора могат да станат Божи синове.

СВЕТИЙСКИ ПРАЗНИЦИ

Светците са праведни хора. Да си праведен означава, да се стремиш да постъпваш честно, с уважение към другите хора. Да не лъжеш, да не си изпълнен със завист и омраза. Да се опитваш да разбираш другия човек – защо постъпва лошо, какво го измъчва, от какво се страхува, и така да прощаваш неговите грешки и лошото, което ти е причинил. Това не е никак лесно, то изисква голяма сила и мъдрост. Затова човек не винаги успява да го постигне, но когато се стреми към Бога, тогава истинският Учител на хората – Иисус Христос, може да научи всеки човек на тази мъдрост, както светците били научени и сами станали учители за нас.

Дните, в които си спомняме за делата на светците се наричат „светийски празници“. Макар че праведниците, както всички хора, напускат този свят, след тях остава светлина, която стопля сърцата и просвещава умовете на хората, които също искат да се обучат в тяхната мъдрост. Тази светлина светците получили като дар от Бога. Затова и на иконите се изобразяват със златни ореоли около главите, защото те достигнали до голямо познание за Бога и хората и станали подобни на Божият Син Иисус Христос.

Такива били свети Георги и светите братя Кирил и Методий. Свети Георги живял през 3 век след Христа. Той бил офицер в римската армия. Повярвал в Иисус Христос и заради

С ГРИЖА ЗА РЕЛИГИОЗНОТО ОБУЧЕНИЕ НА ДЕЦАТА

Прот. Павлин СЪБЕВ

ПРИМЕРНИ РАЗРАБОТКИ НА УРОЦИ ПО РЕЛИГИЯ В НАЧАЛЕН И ПРОГИМНАЗИАЛЕН ЕТАП

това бил измъчван и убит от императора. Със смелост и доблест на истински войн Георги понесъл всички изпитания и се превърнал в небесен войн срещу всяко зло. Затова на иконите е изобразен на кон, пробождащ с копие змей. Злото прилича на този змей, силен, ужасяващ на външен вид, предизвикващ страх у хората. Но силата на Христос чрез свети Георги убива змея, унищожава злото и носи спасение и освобождаване на хората от страха и смъртта.

По подобен начин се борили със злото и светите братя Кирил и Методий, които живели през 9. в. след Христос. Те се борили със злото в човешките умове, с мрака на невежеството и човешката дребнавост. Били учени мъже, познавали науките както за видимия свят, така и за невидимия. Решили да съставят азбука за славяните, за да могат на разбираем за тях език да четат словото Божие, да познават истината и да бъдат свободни хора. Не само създали такава азбука, но и превели на нея свещените книги на Библията. Така дали възможност на много народи да се просветят, да разбират, да пишат и четат на своя език. И понеже това носело свобода на тези народи, то не било посрещнато с радост от всички. Но с много търпение, смелост и мъдрост двамата братя победили невежеството. Също като свети Георги запалили в мрака ярка светлина, която да осветява пътя на хората. Първо в България приели новата азбука и преведените книги и ги запазили. В България продължили да работят и учениците на светите братя – Климент,

Наум, Горазд, Сава и Ангеларий. Така делото на тези велики мъже било съхранено и станало достъпно и за другите славянски народи. Те са наречени „равноапостолни“, защото подобно на Христовите апостоли разпространили добрата вест за Иисус Христос на много народи.

Празниците посветени на светците, светийските празници, ни учат, че всеки човек може да победи злото, като стане самият той по-добър и като се изпълни със светлината на Христос, която разпръсва мрака на невежеството.

КРЪЩЕНИЕТО В РЕКА ЙОРДАН

В пустинната местност около река Йордан живеел Йоан. Той бил свят мъж, пророк и Божий пратеник. Бог му дал откровение, че ще бъде предшественик на Този, Който ще кръщава със Светия Дух и с огън. Това означава, че идващият след Йоан с голяма сила ще променя хората.

1. Кръщението на Иисус във водите на река Йордан

Йоан говорел за промяна в мисленето на хората, за готовност да бъде посрещнат Божия Син, който идва в света на хората. Като външен знак за промяната призовавал

хората да се потопят във водите на реката, за да пречистят душите и телата си. По този начин той подготвял пътя за Иисус.

Иисус дошъл на брега на река Йордан, където бил кръстен от Йоан, за да се потвърди пред всички, че Той е човек, който се смирява като всички хора. Глас от Небесата възвестил: „Този е Моят възлюбен Син, в Когото е Моето благоволение“. А Светият Дух се открил във видимия образ на гълъб и слязъл над Иисус.

2. Богоявление

Като приел да бъде кръстен от Йоан, Иисус отново, както и при Обрезанието и Сретението, показал че Той е човек. Докато при Сретението двама души свидетелстват, че Той е Божият пратеник, Спасител и Син Божий, тук Самият Бог потвърдил, че Иисус е Божият Син. Открила се тайната на триединния Бог – Отец, Син и Дух Свети.

Празнуването на това събитие от земния живот на Иисус Христос, се нарича Богоявление. Бог проявил Своята сила над водите на реката. Затова на този ден се освещава вода и вярващите хора се поръсват с нея, за да се осветят и да станат съпричастни на Богоявлението.

3. Кръщението в името на Христос

От древни времена хората придавали особено значение на водата тъй като без вода човек не би могъл да оцелее дълго.

Понеже водата очиствала телата на хората, тя бързо се превърнала в символ и на духовно очистване и обновяване на човека.

Когато Божият Син се разделял със Своите ученици, за да се завърне в духовния свят, той им поръчал да предадат наученото от Него на всички народи и да ги кръстят в името на Отца и Сина и Светия Дух. Това кръщение, което Христос установил, се извършва чрез трикратно потапяне във вода и означава ново духовно раждане на човека. Истинско Богоявление, явяване на триединния Бог в ума и сърцето на човека. Както при кръщението на Христос се явил Светият Дух, а гласът на Бог Отец потвърдил, че Божият Син е сред хората като човек, така и при кръщението на всеки един от нас Светият Дух ни изпълва, а Иисус Христос потвърждава пред Своя Отец, че ние сме негови синове.

ОБРЕЗАНИЕ ГОСПОДНЕ

На осмият ден след раждането на Иисус Той бил донесен в Йерусалимския храм от своите родители, за да бъде благословен от Бога, според изискването на старозаветните разпоредби. На този ден всяко дете от мъжки пол било обрязвано като знак за съюза на евреите с истинския Бог. Тази традиция води своето начало от Аврам (значението на името е „велик баща“), с когото Бог сключил завет

С ГРИЖА ЗА РЕЛИГИОЗНОТО ОБУЧЕНИЕ НА ДЕЦАТА

Прот. Павлин СЪБЕВ

ПРИМЕРНИ РАЗРАБОТКИ НА УРОЦИ ПО РЕЛИГИЯ В НАЧАЛЕН И ПРОГИМНАЗИАЛЕН ЕТАП

(съюз) и променил името му на Авраам („баща на множество“). Като външен белег на този завет било установено обрязването. В онези далечни времена по този начин избраните от Бога хора съхранявали истинското познание за Него. Постепенно те се издигали в познанието за своя Създател. Затова и по-късно пророк Йеремиа казал, че трябва да се изреже жестокостта на сърцето, да се изреже злината от човешкото сърце, защото това е истинското обрязване, което е белег на съюза с Бога.

1. Защо Божият Син се подчинил на закона?

Като се подчинил на разпоредбите на Моисеевия закон, Христос показал, че идва в света на хората като човек. Той изпълнил закона заради всички хора, за да има правото като човек да установи нов завет с Бога от името на всички хора. Той бил пратеник на същият Бог, който в древните времена се е откривал на Авраам, Исак, Яков, Моисей и всички пророци.

Божият син се родил като човек сред евреите, които вярвали в божествения произход на закона даден им от Бога чрез Моисей. Те разпънали Исус на кръста, защото Го смятали за противник на закона. Но Христос във всичко изпълнил закона и сам като учител разкривал мъдростта на законите, дадени от Бога чрез Моисей. Затова Той получил правото да промени разбирането и да предложи ново учение, основано на Нов Завет (Съюз) с Бога. Такова право Той имал като Бог,

но със смирение го придобил и като човек.

Този нов съюз бил изграден върху стария, върху предишното откриване на Бога. Така обещанията дадени от Бога в древността се изпълнили в лицето на Неговият най-велик пратеник – Неговият Син.

2. Тайнственият смисъл на обрязанието на Христос

Обрязанието е границата между старото и новото, между законите, които изискват от нас да постъпваме справедливо и любовта, която не ни задължава, но когато изпълни сърцето ни прави добри без външна принуда.

Новият завет, който Исус Христос установил, е вътрешна духовна жива връзка с Бога, основана на свобода и любов, която не изисква външни белези като обрязването. Затова истинското обрязване не е формално и ритуално, а промяна на сърцето, на мислите и желанията на човека. Обрязването за старозаветните хора е това, което за нас е кръщението – премахване на нечистотата на сърцето и просветление на ума.

При обрязването евреите давали име на детето. Имената не били случайни, означавали някакви обстоятелства при раждането, очакван развой на живота. Името Исус е дадено от ангел Гавриил, пратен да възвести на Мария – майката на Исус, радостната вест за идването на Божия Син в света на хората като човек. Името означава „Бог спасява“. В това име е указано бъдещето

и цялото дело на Бога, който сключва Нов Завет с хората, чрез Своя Син.

Обрязването на Исус Христос ни насочва към самото Божие дело за спасение на хората. Старият завет се подновява чрез Божият Син. Затова Обрязанието се празнува между Рождеството и Кръщението, за да ни научи, че животът на Христос сред хората е осъществяване на спасението за всички приели Божият Пратеник.

ЛАЗАРОВ ДЕН

След смъртта на Йоан Кръстител и Преображението, Исус предприел последното Си пътуване до Йерусалим. Той казал на учениците Си, че Го очаква смърт в Йерусалим. Това ги натъжавало и обърквало. Но Исус ги окуражавал като им говорел за царството Божие и за тяхната роля в него, за смирението и саможертвата, за Божия съд над несправедните хора.

Евангелието на Йоан разказва, че преди да влезе в Йерусалим Исус възкресил своя приятел Лазар, в чиито дом често отсядал. От четири дена Лазар бил мъртъв. Исус застанал на входа на пещерата, където бил погребан Лазар и извикал: „Лазаре, излез вън“. И станало нещо невиджано, мъртвият излязъл от мрака на гробната пещера. Ужас изпълнил всички. Някои се усъмнили, че това е истина, други повярвали в Божия Син, а сестрите на Лазар били щастливи и

прославяли Бога за тази милост.

1. Възкресяването Лазар и възкресяването на всички хора

Като възкресил Лазар Господ Исус Христос показал как ще възкръснат всички хора в определения от Бога ден, когато светът ще се преобрази и Божият Син ще се завърне в света на хората в Божествената Си сила и власт. Възкресяването на Лазар потвърдило, че Исус е Божи Син, който има власт над живота и смъртта, че Той е истинският Божи пратеник, когото всички очаквали. Това чудо трябвало да изпълни със смелост учениците, за да понесат предстоящите изпитания, а на всички хора да даде знание, че смъртта не е край на живота, защото истинският живот идва от Бога.

2. Който вярва в Исус Христос няма да умре

Лазар вярвал в Христос. Исус обичал да гостува в неговият дом, където бил посрещан с голяма любов и внимание. Исус казал на сестрите на Лазар: „Аз съм възкресението и животът; който вярва в Мене, и да умре, ще оживее. И всеки, който живее и вярва в Мене, няма да умре вовеки“. Сестрата на Лазар, Марта, изпълнена с вяра рекла: „Аз вярвам, че Ти си Христос, Син Божий, Който идва в света“. А Мария разплакана се затичала към Исус и като паднала на колена пред Него рекла: „Господи, ако Ти беше тук, нямаше да умре брат ми“. Исус се натъжил и заплакал с тях. Изпълнени с вяра, че този Човек е Божи Син, Марта и Мария видели

С ГРИЖА ЗА РЕЛИГИОЗНОТО ОБУЧЕНИЕ НА ДЕЦАТА

Прот. Павлин СЪБЕВ

ПРИМЕРНИ РАЗРАБОТКИ НА УРОЦИ ПО РЕЛИГИЯ В НАЧАЛЕН И ПРОГИМНАЗИАЛЕН ЕТАП

как животът побеждава смъртта. Те разбрали, че който вярва в Божият Син не може да умре.

Господ Иисус Христос показал, че има власт над живота и смъртта. От този момент погледите на всички били вторачени в Него, пълни с надежда, очакване, страх, съмнение и любопитство. Започвала последната седмица от живота на Иисус. Предстояло най-тежкото. Като човек Той изпитал цялото страдание на хората, но на третият ден след Своята смърт възкръснал. Възкресяването на Лазар било знамение за Неговото възкресение, но тогава никой не разбрал това.

ПРЕОБРАЖЕНИЕ ГОСПОДНЕ

Господ Иисус Христос и трима от неговите ученици – Петър, Яков и Йоан се изкачили на висока планина. Лицето на Христос излъчвало силна светлина, дрехите Му станали бели. Учениците закрили лицата си. Когато погледнали отново към Иисус видели двама мъже да разговарят с Него. Това били древните пророци Мойсей и Илия. Както при кръщението глас от Небето възвестил: „Този е Моят възлюбен Син, в Когото е Моето благоволение; Него слушайте“. Уплашени учениците се свлекли на земята. Това събитие станало преди последното пътуване на Спасителя към Йерусалим, където щял да бъде заловен и разпънат на кръст.

1. Единството на Божието откровение

На високата планина Господ разговарял с Мойсей и Илия за предстоящите страдания в Йерусалим. В този момент тези двама велики мъже олицетворявали Божието откровение в старозаветните времена. Мойсей представял закона, а Илия пророците. В единство те застанали от двете страни на Иисус, за да потвърдят, че пророчествата се изпълнили. А Самият Бог Отец, както и при кръщението в река Йордан, засвидетелствал, че Иисус е Неговият Син. Божието откриване в този миг било продължение на всички откровения давани в далечното минало. Този, Който свидетелствал за Своя Син, е същият Бог, Който е говорил на Мойсей и му дал каменните плочи с написаният на тях закон. Същият, Който се явил на Илия в тих ветрец и в огнена колесница, която слязла от небесата, за да вземе този божи избраник.

2. Преобразяването на света

Учениците видели истинската слава на своя Учител. Светлината, която ги заслепила не била от този свят. Тази светлина идвала от присъствието на самия Божи Син, Който открил Своята Божествена сила на Своите ученици. Учениците изпитали голяма радост, Петър дори поискал да построи три навеса, за да останат дълго на това място, където изпитал неземно щастие. Божието присъствие винаги изпълва хората с неизпитана дотогава радост, преобразява цялото им същество. Това преображение показало какъв ще бъде

светът след като Господ отново се завърне на земята. Светът ще бъде пречистен от злото, страха и болката, а сърцата на хората ще бъдат изпълнени с радост. Светлината на Божият Син ще преобрази света в истинско Царство на Бога.

Преображението е едно от чудесата на Господ Иисус Христос. Това чудо показва, че Христос е връзката между Небето и Земята, времето и вечността. Преображението е Богоявление, явяване на Бога, което трябва да укрепи учениците в предстоящите тежки дни на страданията на техния Учител. Преображението е един от петте основни момента в живота на Христос. Другите са Кръщението, Разпятието, Възкресението и Възнесението.

РОЖДЕСТВО ХРИСТОВО

Един от апостолите на Иисус Христос – свети апостол Павел, пише до християните, че „когато се изпълни времето, Бог изпрати Своя Син (Единороден), Който се роди от жена и се подчини на закона“. „Изпълнението на времето“ означава, че Бог е Господар на времето и той поставя предели, очертава граници, след които трябва да се прояви нещо ново. Раждането на Иисус Христос станало в определеното от Бога време на проявление, след което светът вече не би могъл да бъде същият.

1. Раждането на Иисус

Иисус се родил в град Витлеем, в областта Юдея, Палестина. В Евангелието според Лука се разказва, че заради преброяването на населението, което предприел римският император Август, Неговите родители Йосиф и Мария, и двамата от рода на цар Давид, трябвало да отидат в град Витлеем, където Иисус се родил. Ангели тържествено приветствали идващият в света на хората Божи Син. Овчари, които пасели стадата си, видели това знамение и бързо тръгнали към Витлеем, за да посрещнат идващият в света на хората Господ.

Евангелието на Матей допълва този разказ като разказва, че мъдреци от далечния Изток, следвали звезда, която ги водела към мястото, където трябвало да се роди велик Цар. Като намерили Иисус те Му се поклонили и поднесли, според обичая, скъпи дарове.

2. Божият Син се ражда като човек а. Иисус е съществувал преди раждането си във Витлеем

Иисус идва от вечността, макар да е роден на земята в определено време от човешката история. Когато Иисус казал на евреите, че е съществувал преди техният прародител Авраам (живял 2000 години преди Иисус Христос), те се смутили и рекли: „Нямаш още 50 години, а си видял Авраам“. По подобен начин свидетелствал и Йоан Кръстител, като казал, че Иисус е съществувал преди него.

С ГРИЖА ЗА РЕЛИГИОЗНОТО ОБУЧЕНИЕ НА ДЕЦАТА

Прот. Павлин СЪБЕВ

ПРИМЕРНИ РАЗРАБОТКИ НА УРОЦИ ПО РЕЛИГИЯ В НАЧАЛЕН И ПРОГИМНАЗИАЛЕН ЕТАП

б. Исус е Син на Бога

Никой човек не е видял Бога, Единородният Божий Син Го е направил видим и разбираем за хората, защото е станал човек и живял на земята. Исус често се обръща с молитва към Бога, наричайки Го Свой Отец. Когато един от апостолите – Филип, Му казал „Покажи ни Бог Отец и това ни стига“, Исус му отвърнал: „Толкова дни съм с вас и не си ли ме познал още. От сега вече познавате и сте видели Отца“. В Исус Бог се явил в плът и живял сред хората.

с. Исус е човек

Разказите за раждането на Христос потвърждават, че той е човек. Той е роден от жена, има родословие, което може да се проследи до царете от славното минало на евреите. Исус много пъти нарича себе си „син Човешки“, което означава човек. След кръщението в река Йордан, Той се оттегля в пустинята, за да бъде изпитан, както всеки човек би могъл да бъде подложен на изпитание. И побеждава, отново като човек.

3. Защо Бог стана човек?

Пророците предричали, че ще дойде Спасител, който ще страда, заради греховете на хората, за да им даде възможност отново да открият Бога в чистота на ума и сърцето, която никой човек не е способен сам да постигне. Страданието било неизбежно,

защото Спасителят се противопоставил на разрушителните сили, които владеят човешките улове – злобата, завистта, гнева и невежеството. Но Той излекувал съкрушените сърца, извел от тъмнината отчаяните и донесъл радост и мир на тези, които повярвали в Него.

Божият Син се родил като човек, за да стане достъпен за хората, да ги излекува от разрушителните сили на злото и да им даде познание за Бога.

СРЕТЕНИЕ

На четиридесетият ден след раждането си Исус бил донесен в Йерусалимския храм, за да бъде благословен от Бога според изискването на законите дадени от Моисей. В храма се състояла тайнствена среща („сречение“ на славянски език, от където идва и името на празника). Двама старци – Симеон и Анна, отдавна очакващи Божият пратеник, разпознали в синът на Йосиф и Мария Божият Син и го приветствали като Спасител на хората. Пророчествата се сбъднали, обещанията дадени от Бога се изпълнили. Но в този момент това разбрали само двама души, защото Бог им открил тайната преди да настъпят дните изпълнени с чудеса, за които покъсно всички щели да говорят.

1. Изпълненото пророчество

Според древните предания Симеон бил един от тези мъдреци, на които било поръчано да преведат свещените книги на евреите от еврейски на гръцки език. Когато превеждал пророческите книги той стигнал до пророчеството на пророк Исаия, което гласяло: „Ето девица ще зачене и ще роди Син“. Той се затруднил да преведе това място. Явил му се ангел, който му предсказал, че няма да умре докато не види изпълнено това пророчество и не разбере Божията тайна.

И престарялата Анна не се отделяла от храма като всеки ден очаквала да види Божият пратеник, за Когото четяла в древните пророчески книги.

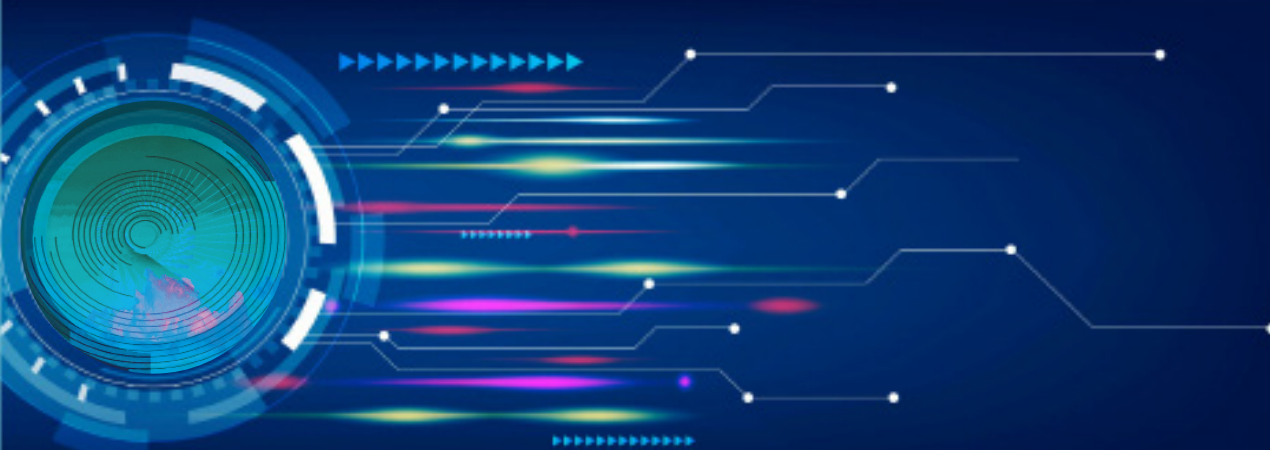
Тези двама праведници олицетворяват Стария Завет, за който говорихме, когато разкрихме смисълът на Обрезанието. Те потвърдили, че Новият Завет, който Спасителят щял да склучи, ще бъде изпълнение на пророчествата и на Божиите обещания дадени на Моисей.

2. Дългоочакваната среща

При тази дългоочаквана среща Симеон и Анна видели в обикновеното дете Божият Син. Единствено те разпознали Бога, защото били изпълнени със силата на Светия Дух. Това събитие от земния живот на Господ

Исус Христос ни показва, че истинската среща на човека с Бога е възможна в чистотата на сърцето, изпълнено с вяра и упование. Тогава Светия Дух, отваря очите на човешкия ум, за да види Бога, Който е много близко сред нас, но ние не можем да Го разпознаем. Когато обаче срещата се състои, човек се променя, изпълва се с радост и лекота, така както Симеон и Анна. Симеон въздъхнал с облекчение и казал: „Очите ми видяха Твоео спасение“, а Анна славела Бога с висок глас и на всички говорела за Божиите чудеса. Радостта изместила напрегнатото очакване, а неизвестността отстъпила място на познанието.

Тази среща, която се състояла преди повече от две хиляди години, се повтаря винаги в сърцето на всеки човек, който иска да познае Господ Исус Христос и да бъде Негов ученик.

ИВЕЛИНА НИКОЛОВА

ПРИМЕРНИ МЕТОДИЧЕСКИ РАЗРАБОТКИ НА ТЕМИТЕ ОТ I. РАЗДЕЛ. ПОД КУПОЛА НА ХРАМА И II. РАЗДЕЛ. ТРАДИЦИЯ И СВЕТЦИ

I. АНАЛИЗ НА РАЗДЕЛА С МЕТОДИЧЕСКИ КОМЕНТАР

Разделът съдържа пет методични единици за нови знания, първата от които е с въвеждащ характер: „Въведение в предмета Религия. Моето училище“; „Св. кръст Господен (Кръстовден)“; „Православният храм и свещеникът“; „Децата в храма (богослужение)“. Учебното съдържание е в пряка връзка с информационното ядро „Църква“, и от части с „Традиции“ и „Празници“.

Основният замисъл на първи раздел се разгръща в две направления:

- 1) Следвайки линията на църковния празничен календар той цели от една страна да бъде въвеждащ в предмета. Това е особено важно за учениците, които в предучилищния етап не са изучавали Религия;
- 2) В самото начало би било добре учениците да имат основни визуални и понятийни ориентири в материята, които са близки

до тях, като в същото време им разкриват своите нови страни. Това са тематичните единици, свързани с празниците, както и с православния храм. Допуска се, че те поне веднъж са посещавали, или са виждали православен храм; чували са и името на преп. Иван Рилски.

3) От трета страна замисълът осъществява междупредметна връзка с Роден край. Този подход е тенденциозен и цели приближаването на материята по Религия от самото начало с нещо познато на учениците – началните теми по Роден край, посветени на училището и семейството. Поради тази причина първата тема има интегрален характер; тя прави същинската връзка между познатото до този момент в училище и непознатата материя по Религия.

В този начален етап учениците все още мислят символно. Така избраните тематични единици ги запознават с някои символи: кръст, храм, Рилският манастир – като символ на българското християнство. От една страна идентичността на ученика се идентифицира

като българска, а от друга – като християнска.

От самото начало встъпват в употреба основните понятия „храм“, „Църква“, „българско“, „добро“, „уважение“, „традиция“, „празници“ и др.

Поднасянето на новата информация се движи леко и спираловидно: от кратко въведение към предмета Религия и урок, свързан с етически размисъл върху задълженията и отговорностите на ученика в училище, се преминава към тематичната единица, посветена на празника Кръстовден. Този празник е една от „емблемите“ на българското православие. Постепенно учениците се „въвеждат“ в храма – тематични единици № 3 и 4 имат опознавателен характер би следвало още в началото те да бъдат запознати с основни понятия и образи, с които се бори през учебната година.

Учебното съдържание на този дял е богато илюстрирано, като илюстрациите целят от една страна да онагледят информацията, която предстои да бъде преподадена в урока, а от друга – да въздейства емоционално върху децата.

Основни дейности: на учениците се предоставя възможност да разказват за свои лични преживявания във връзка с тези методични единици, които са им познати; да правят връзка между наученото и техния личен опит, като го споделят; влизат в постоянен диалог помежду си и с учителя; да размислят и да преживяват по време на учебния час. Би било подходящо да им бъдат предоставени различни интерактивни техники (пъзели, различни цветни карти и др.), чрез които да се реализира затвърждаването на уроци № 3 и 4.

Данни за автора

Ивелина Николова
е преподавател по
Систематическо богословие
(Християнска апологетика и
Нравствено богословие) в
Катедрата по теология към
ПУ „Паисий Хилендарски“.

Област на научни интереси

Систематическо богословие,
в частност – християнска
етика, апологетика,
философия и християнска
педагогика.

По-важни публикации

Многоликост на
християнската надежда.
УИ „Паисий Хилендарски“,
Пловдив, 2016

Методически ръководства

Методическо ръководство
за учителя по Религия
за 1. клас. УИ „Паисий
Хилендарски“, Пловдив, 2019,
ISBN 978-619-202-484-0
Методическо ръководство
за учителя по Религия
за 2. клас. УИ „Паисий
Хилендарски“, Пловдив,
2019, ISBN 978-619-202-485-7
Методическо ръководство
за учителя по Религия за 3.

С ГРИЖА ЗА РЕЛИГИОЗНОТО ОБУЧЕНИЕ НА ДЕЦАТА

ИВЕЛИНА НИКОЛОВА

ПРИМЕРНИ МЕТОДИЧЕСКИ РАЗРАБОТКИ НА ТЕМИТЕ ОТ I. РАЗДЕЛ. ПОД КУПОЛА НА ХРАМА И II. РАЗДЕЛ. ТРАДИЦИЯ И СВЕТЦИ

ТЕМА 1 ВЪВЕДЕНИЕ В ПРЕДМЕТА РЕЛИГИЯ. МОЕТО УЧИЛИЩЕ

Цели:

- Учениците да формират обобщена представа за характера на предмета Религия.

- Да научат повече за доброто поведение в училище.

Очаквани резултати:

- Учениците ще познават характера на предмета Религия.

- Ще научат повече за доброто поведение в училище.

Понятия (и имена):

- Нови: Иисус Христос, миролюбие, толерантност.

- За разширяване и затвърждаване: търпение, съчувствие, трудолюбие, грижа.

План:

1. Какви са съветите на Иисус Христос относно поведението на децата?

2. Какви са задълженията на детето в училище?

3. Права и отговорности на учениците в училището.

Междупредметни връзки:

Роден край – „Децата празнуват”.

Музика – слушане на музикални изпълнения.

Изобразително изкуство – приложение в учебното помагало по Религия.

Ход на урока:

В самото начало учителят започва с няколко въведителни думи, свързани с характера на предмета Религия в свободен разговор с учениците. Постепенно прави плавен преход към новото място, в което те се намират – училището. В съвместен диалог се опитват да извлекат основните форми на добро поведение, което те трябва да спазват, извлечени от плана на методичната единица. Учениците могат сами да споделят това, което знаят от своя личен опит за правата, задълженията и отговорностите им в училище.

Работа с учебното помагало: Вниманието се насочва към илюстрациите от учебното помагало. Тук учениците имат възможност да разгледат картинки, според които да отгатнат какви съвети Иисус Христос дава на децата в училище. Следва задача за оцветяване на най-важните от тях, както и картина за оцветяване. Учителят следва изложената логика на преподаване на урока, която е поместена в края на страницата. Към поставените задачи той би могъл да се опита да провокира мисленето на учениците на базата на нарисуваните картинки да продължат или да съчинят свои варианти на предложените теми. От допълнителните практически задачи, поместени след урока учениците могат да изрежат и сглобят макет на кошничка с добри дела „Как да се държим

в училище”.

Методи: беседа, разказ.

Изводи и обобщения: отново в съвместен диалог се правят необходимите изводи и обобщения.

ТЕМА 2 СВ. КРЪСТ ГОСПОДЕН (КРЪСТОВДЕН)

Цели:

- Учениците да познават съдържанието на празника Кръстовден.

- Да свързват християнското и българското значение на празника.

- Да осмислят кръста като символ на християнството.

Очаквани резултати:

- Учениците ще познават историята на празника Кръстовден.

- Ще свързват християнското и българското значение на празника.

- Ще проявяват необходимото уважение към кръста.

Понятия (и имена):

- Нови: Кръстовден, Константин Велики, Йерусалим.

- За разширяване и затвърждаване: православие, кръст, кръстен знак, храм, уважение.

План:

1. Сюжет на празника Кръстовден.

2. Как се изобразява кръстния знак и къде се поставя кръстът?

3. Една интересна история за силата на кръста.

Междупредметни връзки:

Роден край – „Децата празнуват”.

клас. ISBN 978-619-202-486-4

Методическо ръководство за учителя по Религия за 4. клас. УИ „Паисий Хилендарски“, Пловдив, 2019, ISBN 978-619-202-487-1

Учебни помагала по Религия

Учебно помагало по Религия за 1. клас. УИ „Паисий Хилендарски“, Пловдив, 2019, ISBN 978-619-202-488-8
Учебно помагало по Религия за 2. клас. УИ „Паисий Хилендарски“, Пловдив, 2019, ISBN 978-619-202-489-5
Учебно помагало по Религия за 3. клас. УИ „Паисий Хилендарски“, Пловдив, 2019, ISBN 978-619-202-490-1
Учебно помагало по Религия за 4. клас. УИ „Паисий Хилендарски“, Пловдив, 2019, ISBN 978-619-202-491-8

E-mail

ivelinanikolova1979@abv.bg

С ГРИЖА ЗА РЕЛИГИОЗНОТО ОБУЧЕНИЕ НА ДЕЦАТА

ИВЕЛИНА НИКОЛОВА

ПРИМЕРНИ МЕТОДИЧЕСКИ РАЗРАБОТКИ НА ТЕМИТЕ ОТ I. РАЗДЕЛ. ПОД КУПОЛА НА ХРАМА И II. РАЗДЕЛ. ТРАДИЦИЯ И СВЕТЦИ

Музика – слушане на музикални изпълнения.
Изобразително изкуство – приложение в учебното помагало по Религия.

Ход на урока:

В началото на урока учителят би могъл да подкани учениците да споделят свои лични впечатления от този празник, ако са запознати с него. Постепенно ги въвежда в материята и посредством дискусия спира вниманието им върху неговите основни елементи: кръст, наименование на празника, история и др. У малките ученици трябва да се затвърди не само сюжета на празника, но и особена почит към кръста.

Важно значение има нравствения елемент – учителят трябва да им подсказе, че празниците в Православната църква се още един повод да се повеселим, но е важно да знаем тяхната цел – те ни припомнят за нещо добро – необходимостта от вяра, надежда и любов помежду ни.

Работа с учебното помагало: Вниманието се насочва към учебното помагало, като учителят би могъл да даде възможност учениците сами да разкажат какво виждат изобразено в първите задачи и да споделят свои впечатления. В последствие той ги насочва към последователното участие в решаването на поставените задачи. Тук учениците могат да разгледат иконите на св. цар Константин и св. царица Елена, сами да свържат знака на св. цар Константин по пунктира, както и да отгатнат къде се

поставя кръстния знак, според поместените изображения. Следващата задача е свързана с откриване на православните кръстове измежду множество други кръстове. Накрая могат да решат и поместения лабиринт. Учениците биха могли да прослушат тропара на празника, или подходяща българска народна песен с православно-религиозно съдържание. От допълнителните практически задачи, поместени след урока учениците могат да оцветят икони на св. цар Константин и св. царица Елена, икона на празника Кръстовден, а също и изображение, свързано с поклонението на светия кръст.

Методи: беседа, разказ.

Изводи и обобщения: в съвместен диалог се правят необходимите изводи и обобщения.

ТЕМА 3 ПРАВОСЛАВНИЯТ ХРАМ И СВЕЩЕНИКЪТ

Цели:

- Учителят да даде обща представа за православния храм и дейността на свещеника.
- Да мотивира уважение към храма и към свещеника.

Очаквани резултати:

- Учениците ще познават интериора и предназначението на храма, както и основните

функции в служението на свещеника.

- Ще проявяват уважение към храма и към свещеника.

Понятия:

- Нови: литургия, богослужение, проповед, олтар, иконостас, притвор.
- За разширяване и затвърждаване: свещеник, храм, кръст, кръстен знак, молитва, уважение.

План:

1. Устройство на православния храм.
2. Свещеникът – човекът, който се моли за нас.

Междупредметни връзки:

Роден край – „Деца имат много права и отговорности“.

Музика – слушане на музикални изпълнения.

Изобразително изкуство – приложение в учебното помагало по Религия.

Ход на урока:

В тази тематична единица присъствието на по-голям обем нова информация не е информативно да натовари учениците, а да ги запознае с особеностите на православния храм и на действащото лице в него – свещеникът. Това е важно както за общата им култура, така и във връзка с посещенията им в храма. Учителят би могъл да ги подкани да споделят свои лични впечатления от посещението им в храма или срещи със свещеници и да ги анализират. Урокът е

подходящ за допълнително онагледяване (снимки, изображения и др.) и при възможност с други интерактивни техники. Учениците трябва добре да разпознават православния храм и да са запознати с неговия интериор. Особено внимание учителят трябва да постави върху личността на свещеника като учител, наставник и духовен водач. Нравственият акцент в урока е свързан с проявата на уважение към храма, но и към свещеника, който служи в него. Малките ученици трябва да ги свързват с определени добродетели – уважение, почит, любов и др.

При възможност учителят би могъл да покани енорийския свещеник за кратка среща-разговор с учениците в класната стая.

Работа с учебното помагало: Важно е учителят да преподаде тази материя в синхрон със знанията на децата до този момент за храма и неговото устройство. Разглеждането на илюстрациите и решаването на задачите е последователно, като целта е да се преповтарят основните насоки в него с цел да се запомнят по-лесно от учениците. Поместени са снимки, които детайлно обясняват частите на храма, които учениците трябва да прочетат и да запомнят. Втората част от урока е посветена на православния свещеник, поради което на десния разтвор на учебното помагало са поместени задачи, които са свързани с участието на децата в православното богослужение, а също и с отбелязване на думите, които показват правилното отношение към свещеника.

С ГРИЖА ЗА РЕЛИГИОЗНОТО ОБУЧЕНИЕ НА ДЕЦАТА

ИВЕЛИНА НИКОЛОВА

ПРИМЕРНИ МЕТОДИЧЕСКИ РАЗРАБОТКИ НА ТЕМИТЕ ОТ I. РАЗДЕЛ. ПОД КУПОЛА НА ХРАМА И II. РАЗДЕЛ. ТРАДИЦИЯ И СВЕТЦИ

Поради тази причина учителят би могъл да остави децата сами да разказват и описват това, което виждат, за да могат по този начин да го запаметят по-лесно. От допълнителните практически задачи, поместени след урока учениците могат да оцветят в топли цветове знаците, които показват правилното поведение на децата в храма, а в студени – тези които показват неправилното им поведение. Могат също да оцветят православен храм, както и да направят макет на православен свещеник според предварително зададен образец.

Методи: беседа, разказ, сравнение, описание.

Изводи и обобщения: в съвместен диалог се правят необходимите изводи и обобщения.

ТЕМА 4 ДЕЦАТА В ХРАМА (БОГОСЛУЖЕНИЕ)

Цели:

- Учителят да запознае със смисъла на православното богослужение.
- Да им предостави основни знания за поведението на децата в храма.

Очаквани резултати:

- Учениците ще знаят значението на православното богослужение.
- Ще разбират правилното поведение в храма.
- Ще желаят да посещават енорийския храм.

Понятия:

- Нови: църковни песнопения.
- За разширяване и затвърждаване: храм, свещеник, молитва, уважение.

План:

1. Участието на детето в православното богослужение.
2. Една история за участието на детето в православното богослужение.

Междупредметни връзки:

Роден край – „Децата имат много права и отговорности“.

Музика – слушане на музикални изпълнения.

Изобразително изкуство – приложение в учебното помагало по Религия.

Ход на урока:

В началото на урока учениците биха могли да споделят свои впечатления от посещения на богослужение и споделеното да се анализира. Учителят въвежда в темата като поставя специален акцент върху смисъла на богослужението и върху поведението на децата в храма. Те трябва да се опита да схванат православното богослужение като обща молитва, като действие, в което всички присъстващи участват заедно и не остават безучастни наблюдатели. По този начин те придобиват правилна представа за същността на богослужението.

Вторият важен акцент в урока е свързан с разбирането на смисъла от доброто поведение

в храма, но не в неговата императивна форма, а като проява на уважение, като първото условие за съсредоточената молитва и за желанието им да присъстват на богослужение в храма.

При възможност учителят би могъл да подготви подходящи православни песнопения или снимков материал с участието на деца в богослужението.

Урокът може да завърши с емоционален разказ по т. № 2 от плана, върху който учениците да размислят.

Работа с учебното помагало: От самото начало урокът се разгръща чрез богат илюстративен материал. Първите три задачи са свързани с опознавателните характеристики на богослужението и участието на детето в него. В този урок липсват конкретни творчески практически задачи, поради което учителят би могъл да предложи на децата да направят една от задачите, поместени в последната рубрика „Допълнителни практически задачи“. Учениците имат възможност да разглеждат снимките, свързани с различни дейности на децата в храма и да ги свържат със съответните думи и изрази, които са поместени измежду тях в разбъркан ред. На десния разтвор на урока в помагалото те имат възможност да видят епизод от историята за странния гостенин в храма, а също да разпознаят православния свещеник измежду други духовни лица. Накрая те могат да оцветят рисунка на деца, участващи в православното богослужение. От допълнителните практически задачи,

поместени след урока учениците могат да оцветят картина, свързана с православното богослужение.

Методи: беседа, разказ, сравнение, описание.

Изводи и обобщения: в съвместен диалог се правят необходимите изводи и обобщения.

1. АНАЛИЗ НА РАЗДЕЛА С МЕТОДИЧЕСКИ КОМЕНТАР ОТ ВТОРИ РАЗДЕЛ

Разделът включва шест методични единици – пет за нови знания и един контролен (преговорен урок): „Преп. Иван Рилски и неговия манастир“; „Св. Димитрий Мироточиви (Димитровден)“; „Какво научих за...“ „Ангелите – Божиислужители (св. арх. Михаил)“; „Коледни заговезни (Рождествен пост)“; „Въведение Богородично (Ден на християнското семейство)“; „Застъпничеството на Света Дева Мария (Покров Богородичен)“; „Св. Николай Чудотворец – великодушният“.

Основното движение на вътрешната логика в избора на тези тематични единици е мотивиран от:

- 1) Празничния църковен календар;
- 2) Този раздел цели разширяване на знанията от предходния (първи) раздел към ядрата „Празници“ и „Традиция“;

С ГРИЖА ЗА РЕЛИГИОЗНОТО ОБУЧЕНИЕ НА ДЕЦАТА

ИВЕЛИНА НИКОЛОВА

ПРИМЕРНИ МЕТОДИЧЕСКИ РАЗРАБОТКИ НА ТЕМИТЕ ОТ I. РАЗДЕЛ. ПОД КУПОЛА НА ХРАМА И II. РАЗДЕЛ. ТРАДИЦИЯ И СВЕТЦИ

3) Посочените ядра имат важно значение за връзката между християнската и националната традиция, пряко свързана с българската празнична традиция;

4) Запознаване на учениците със светците. След като учениците са запознати с по-важните основни направления и понятия от предходния раздел, в този те навлизат по-дълбоко в проблематиката и научават повече за нравствения образ на светците. Този подход цели не само да задълбочи знанията им, но и да разкрие тематика, която е близка до техния личен опит – празниците и образите на светци, за които те са чували или чиито имена някои от тях носят. Специално внимание се отделя на тематичната единица, свързана с деня на християнското семейство.

5) Специално внимание се отделя на образа на Божията Майка и този подход не е случаен. Тяхната обща култура изисква учениците да имат първоначални представи за Света Богородица. Те обаче не бива да се поднасят натрапливо, или самостоятелно, а в контекста на по-общото ядро „Празници“ и отчасти в „Традиции“. Целта е да се получи плавен преход от историята, свързана със съответния празник, към личността на Божията Майка.

Правят се междупредметни връзки с Роден край и с Български език и литература в контекста на връзката между християнска традиция и празничен цикъл и национална традиция и празничен цикъл.

Вторият основен акцент на този раздел е нравственият. Въпреки, че той е богат на информация, нейната цел не е да бъде усвоена в максимална степен от учениците, а да бъде повод, чрез който да се транслират определени нравствени поуки.

И в този раздел продължава опита за символно мислене, като към познатите вече символи (икона, кръст, храм и др.) се добавят символни понятия, свързаните по-пряко с християнската традиция – ангели, семейни празненства и др.

Основните понятия от предходния раздел („храм“, „Църква“, „житие“, „българско“, „добро“, „уважение“, „традиция“, „празници“ и др.) се затвърждават, като към тях се добавят и нови понятия – „миро“, „пост“, „въведение Богородично“, „покров Богородичен“ и др.

Поднасянето на новата информация почива на строга вътрешна логика: правейки преход от предходния раздел чрез уроците за св. Димитрий Мироточиви, се преминава към застъпничеството на ангелите. Същинската част на раздела (уроци № 9, 10, 11) е посветена на основната структурна единица в обществото – семейството. Разгръщането на тази тема в часовете по Религия е различно от присъствието ѝ в часовете по Роден край. Тук специално внимание се отделя на нравствената страна с подчертан приоритет към християнските универсални нравствени ценности. Последният урок № 12 разказва приятна и увлекателна история за един от най-известните светци у нас, чийто празник

все повече се превръща в традиционен български празник. Полезно е от обща култура учениците да познават неговото истинско съдържание.

Урокът за обобщение цели да затвърди до този момент по-важното от предходната рубрика.

Учебното съдържание на този дял е богато илюстрирано, като се набляга предимно на разпознаването на различни икони. Към снимковия материал е добавен и такъв, който нагледно илюстрира отделни елементи от българската народна традиция.

Основни дейности: учениците имат възможност да споделят своя личен опит от участието си (или посещението си) в някои от християнските празници. В този раздел се акцентира върху способността на учителя да транслира новите знания с помощта на самите ученици, като развива тяхното нравствено, родолюбиво, интелектуално чувство. Целият раздел е подходящ за използването на различни интерактивни техники.

ТЕМА 5 ПРЕП. ИВАН РИЛСКИ И НЕГОВИЯТ МАНАСТИР

Цели:

- Учениците да познават една от родните християнски светини – Рилският манастир.
- Да научат за личността на преп. Иван Рилски.
- Да разбират смисъла на високия му личен морал.

Очаквани резултати:

- Учениците ще знаят по-важното за Рилския манастир.
- Ще разбират духовния образ на светеца.
- Ще бъдат мотивирани да посетят родната светиня, но и да се стремят практически към вяра, любов, доброта, молитва.

Понятия (и имена):

- Нови: Рилски манастир, преп. Иван Рилски, светец, чудотворец, Петър I.
- За разширяване и затвърждаване: манастир, икона, почит, уважение, вяра, любов, молитва.

План:

1. Преп. Иван Рилски.
2. Манастирът през вековете.
3. Манастирът днес.

Междупредметни връзки:

С ГРИЖА ЗА РЕЛИГИОЗНОТО ОБУЧЕНИЕ НА ДЕЦАТА

ИВЕЛИНА НИКОЛОВА

ПРИМЕРНИ МЕТОДИЧЕСКИ РАЗРАБОТКИ НА ТЕМИТЕ ОТ I. РАЗДЕЛ. ПОД КУПОЛА НА ХРАМА И II. РАЗДЕЛ. ТРАДИЦИЯ И СВЕТЦИ

Роден край – „Децата празнуват“;

Български език и литература – „Аз съм българче“; „Що е татковина?“.

Музика – слушане на музикални изпълнения.

Изобразително изкуство – приложение в учебното помагало по Религия.

Ход на урока:

Този урок е може би най-познатият за учениците, от първи раздел. Чрез съвместна дискусия биха могли да споделят лични впечатления при евентуални посещения в манастира. Изложението на урока позволява да бъде допълнително онагледено. Специален акцент се поставя върху добродетелите на светеца (вяра, любов, кротост и др.) и възможността да ги практикуваме и днес. Учениците трябва да се събуди желание да ги прилагат в своя личен опит. Учителят направи ясна връзка между християнската функция на манастира и значението му за националната ни история. В края на часа той би могъл да им постави задача да се опитат да направят поне един жест на любов или уважение към свой близък и следващия час да споделят опита си. Целта е учениците да разберат, че добродетелите на преп. Иван Рилски са постижими и днес.

Работа с учебното помагало: Вниманието се насочва към илюстрациите от учебното помагало и по-специално върху иконата и снимките на пещерата на преп. Иван Рилски. Учениците правят практическото упражнение във връзка с понятието „завет“.

След това урокът се прехвърля върху илюстрациите, свързани с Рилския манастир, където имат възможност да решат няколко практически задачи. Целта на тези задачи е да затвърди по-важните елементи от урока. Учениците биха могли да прослушат тропара на празника, или подходяща българска народна песен с православно-религиозно съдържание. От допълнителните практически задачи, поместени след урока учениците могат да направят сами малък макет на кутия, която с иконата на светеца и изображение на пещерата, в която е живял и, в която да поставят изрязани предварително думи, които ни разкриват почитта към закрилника на българския народ.

Методи: беседа, разказ, сравнение, описание. Подходящ метод е и брейнсторминг – за изброяване на възможно най-голям брой добродетели на светеца.

Изводи и обобщения: в съвместен диалог се правят необходимите изводи и обобщения.

ТЕМА 6 СВ. ДИМИТРИЙ МИРОТОЧИВИ (ДИМИТРОВДЕН)

Цели:

- Учителят да запознае учениците с основни моменти от житието на светеца и със сюжета

на празника.

- Да ги подбуди към размисъл във връзка с практическото приложение на християнските добродетели вяра, надежда, любов, кротост и др.

Очаквани резултати:

- Учениците ще знаят по-важното от житието на св. Димитрий Солунски и празника в българската народна традиция.

- Ще желаят практически да извършват добродетелите вяра, надежда, любов, кротост и др.

Понятия (и имена):

- Нови: житие, Димитрий Мироточиви, Солун, Максимилиан, Лий, миро, традиции, обичаи.

- За разширяване и затвърждаване: храм, вяра, молитва.

План:

1. Житие на св. Димитрий Мироточиви.
2. Празникът Димитровден в българската народна традиция.

Междупредметни връзки:

Роден край – „Децата празнуват“.

Музика – слушане на музикални изпълнения.

Изобразително изкуство – приложение в учебното помагало по Религия.

Ход на урока:

Урокът, посветен на св. Димитрий Мироточиви е интересен не само с оглед на неговото житие,

но и заради възможността да бъде онагледен допълнително (икони на светеца, желязната църква „Св. Димитър Солунски“, снимки на миро, на празнуването на Димитровден в миналото; български народни обичаи и др.). Излагайки съдържанието по тематичния план, учителят може да постави специален акцент върху добродетелите на светеца. Този подход разкрива християнският елемент на празника; националният се представя чрез богато илюстриран разказ за българската народна традиция. Интересът към миналото на техните баби и дядовци ще им помогне да почувстват по-ясно въздействието на християнската и българската народна традиция. В съвместна дискусия учениците биха могли да дискутират свои лични преживявания, свързани с този празник.

Работа с учебното помагало: Още в самото начало в този урок са поместени иконата на светеца, както и сцени, илюстриращи по-важните моменти от неговото житие. Учениците следва да ги свържат с написаните под тях в разбъркан ред описания. Практическите задачи на следващата страница ги запознават с българската народна традиция и целят да затвърдят у тях по-важните моменти от нея. Поместени са задачи за попълване на пропуснати букви, за отбелязване и за оцветяване. Учениците биха могли да прослушат тропара на празника, или подходяща българска народна песен с православно съдържание. От допълнителните практически задачи, поместени след урока учениците могат да

С ГРИЖА ЗА РЕЛИГИОЗНОТО ОБУЧЕНИЕ НА ДЕЦАТА

ИВЕЛИНА НИКОЛОВА

ПРИМЕРНИ МЕТОДИЧЕСКИ РАЗРАБОТКИ НА ТЕМИТЕ ОТ I. РАЗДЕЛ. ПОД КУПОЛА НА ХРАМА И II. РАЗДЕЛ. ТРАДИЦИЯ И СВЕТЦИ

допишат пропуснатите букви в думи, които характеризират съответни изображения, представени в таблица. Учениците могат сами да направят макет на войникът Лий и да прикрепят към него съответните му доспехи и оръжие.

Методи: беседа, разказ, сравнение, описание.

Изводи и обобщения: в съвместен диалог се правят необходимите изводи и обобщения.

ТЕМА 7 АНГЕЛИТЕ – БОЖИИ СЛУЖИТЕЛИ (СВ. АРХАНГЕЛ МИХАИЛ)

Цели:

- Учениците да научат основни християнски истини за небесните закрилници.
- Да ги запознае със сюжета на празника Архангеловден.

Очаквани резултати:

- Учениците ще знаят по-важното за техните небесни закрилници.
- Ще познават сюжета на празника Архангеловден.

Понятия (и имена):

- Нови: Архангеловден, архангел.

- За разширяване и затвърждаване: ангел, молитва, закрила, помощ.

План:

1. Ангелите – Божии служители.
2. Архангеловден – празникът на св. арх. Михаил.
3. Архангеловден в българската народна традиция. Именници

Междупредметни връзки:

Роден край – „Децата празнуват”.

Музика – слушане на музикални изпълнения.

Изобразително изкуство – приложение в учебното помагало по Религия.

Ход на урока:

Мястото на тази методична единица е свързано пряко с църковния празничен календар. От друга страна е добър повод учениците да се запознаят с интересната тема за покровителството на ангелите. Обвързаността ѝ с българската народна традиция е добър повод вниманието на учениците да бъде насочено към връзката между християнското ѝ съдържание и народното. Разказът на учителя за личността и качествата на св. арх. Михаил може да се движи в следната последователност: кратко запознаване със служението на ангелите, между които първи е св. арх. Михаил; обръща се специално внимание върху характеристики от неговата личност. Следва разкриване на основните акценти в последната точка от

плана – празникът в българската народна традиция.

Учениците трябва да познават не само иконата на св. арх. Михаил, но би било интересно да видят и илюстративен материал, изобразяващ българската народна традиция на този празник.

Работа с учебното помагало: В учебното помагало е поместен богат илюстративен материал, свързан с урочната тема. Представени са умишлено разнообразни икони на св. арх. Михаил, които децата трябва да свикнат да разпознават. Въвеждането в урока става чрез стихотворението „Ангел – пазител“ на архим. С. Алексиев. Следва задача за свързване на определени ключови термини със съответни картини с цел да се определи в кои случаи ни помага архангелът. На учениците се предоставя възможност и сами да напишат името на архангела, като открият пръснатите букви в крилете на изображението на десния разтвор. Не на последно място в учебното помагало е обърнато внимание върху българската народна традиция, свързана с този празник. От допълнителните практически задачи, поместени след урока учениците могат да открият пет разлики между две икони на св. арх. Михаил, а също да оцветят две негови икони.

Методи: беседа, разказ, сравнение, описание.

Изводи и обобщения: в съвместен диалог се правят необходимите изводи и обобщения.

ТЕМА 8 КОЛЕДНИ ЗАГОВЕЗНИ (РОЖДЕСТВЕН ПОСТ)

Цели:

- Учителят да запознае учениците с християнската традиция, свързана с Коледни заговезни и Рождественския пост.
- Да се затвърдят у тях основни нравствени ценности.
- Да разбират духовния смисъл на поста.

Очаквани резултати:

- Учениците ще познават християнската традиция, свързана с Рождественския пост.
- Ще са убедени във важността от прилагането на добродетелите.
- Ще разбират духовния смисъл на поста.

Понятия (и имена):

- Нови: Коледни заговезни, пост, въздържане.
- За разширяване и затвърждаване: добри дела, молитва, традиции, обичаи.

План:

1. Пост. Коледни пости.
2. Коледни заговезни. Български традиции и обичаи.

Междупредметни връзки:

Роден край – „Децата празнуват”.

Музика – слушане на музикални изпълнения.

С ГРИЖА ЗА РЕЛИГИОЗНОТО ОБУЧЕНИЕ НА ДЕЦАТА

ИВЕЛИНА НИКОЛОВА

ПРИМЕРНИ МЕТОДИЧЕСКИ РАЗРАБОТКИ НА ТЕМИТЕ ОТ I. РАЗДЕЛ. ПОД КУПОЛА НА ХРАМА И II. РАЗДЕЛ. ТРАДИЦИЯ И СВЕТЦИ

Изобразително изкуство – приложение в учебното помагало по Религия.

Ход на урока:

Урокът, посветен на Коледните заговезни е продължение на темата, изучавана в предучилищния етап на образованието. В същото време неговото съдържание предполага и пояснение на основни понятия (пост, въздържане и др.), които ще бъдат често срещани и в други уроци. Учителят може да подкани учениците да споделят свои лични наблюдения от участието им празници в тяхното семейство. При изложението на точките от плана информацията, свързана с поста трябва да бъде схваната еднозначно – не в нейната императивна форма, а опознавателно. Добре би било да се обърне специално внимание върху грижата на родителите за духовната култура на своите деца, от което следва, че всяко тяхно решение, свързано с поста се предшества от техните родители. За затвърждаването на този акцент в урока учителят би могъл да предложи подходяща интерактивна игра.

Разказвайки за постните и непостните храни, учителят трябва да затвърди у учениците недвусмислено духовния смисъл на поста.

Работа с учебното помагало: Вниманието се насочва към илюстрациите от помагалото, които представят снимка на трапезата на Коледни заговезни, както и част от храните, които трябва или не трябва да приемаме в тази вечер. Следва задача, свързана със

затвърждаването на най-важния акцент за децата на този ден – извършването на добри дела. На десния разтвор те имат възможност сами да разпознаят правилните от неправилните постъпки на хората в навечерието на Рождество Христово. Учениците биха могли да прослушат подходяща българска народна песен с православно-религиозно съдържание. От допълнителните практически задачи, поместени след урока учениците могат да подредят постните и непостните храни, като предварително ги изрежат и залепят на правилните места.

Методи: беседа, разказ, сравнение, описание.

Изводи и обобщения: в съвместен диалог се правят необходимите изводи и обобщения.

ТЕМА 9 ВЪВЕДЕНИЕ БОГОРОДИЧНО (ДЕН НА ХРИСТИЯНСКОТО СЕМЕЙСТВО)

Цели:

- Учениците да се запознаят със сюжета на празника.

- Да осъзнават значението на взаимната любов в християнското семейство, доверието и отговорностите между неговите членове.

Очаквани резултати:

- Учениците ще знаят по-важното от сюжета на празника.

- Ще проявяват по-голям такт в семейните отношения.

Понятия (и имена):

- Нови: Въведение Богородично, Дева Мария, Йерусалимски храм, Йоаким, Анна, първосвещеник Захарий.

- За разширяване и затвърждаване: храм, вяра, любов, молитва, кротост, традиции, обичаи.

План:

1. Сюжет на празника Въведение Богородично.
2. Празникът на християнското семейство. Църковни традиции и български народни обичаи.

Междупредметни връзки:

Роден край – „Моето семейство“; „Задълженията ми в семейството“; „Взаимоотношенията в семейството“; „Моите права и отговорности в семейството“; „Децата празнуват“.

Български език и литература – „Моето семейство“.

Музика – слушане на музикални изпълнения.

Изобразително изкуство – приложение в учебното помагало по Религия.

Ход на урока:

Урокът, посветен на празника „Въведение Богородично“ е централен за този раздел не

само поради значението му за семейството, ценността на самия празник, но и поради междупредметни връзки с други предмети в 1. клас и с личния живот на учениците. Нито един друг предмет, обаче не разкрива пълното му съдържание. Това обстоятелство налага учителят да положи максимални усилия да разкрие същинския сюжет-повод на този празник, разгърнат в историята на Въведение Богородично с нравствен акцент – разкриване на добродетелите на Дева Мария. Втора точка от плана на урока набляга специално върху църковните и българските (семейни) традиции при неговото празнуване. Учениците биха могли да споделят своя личен опит и да се дискутират основните задължения, права и отговорности в семейството.

Работа с учебното помагало: В учебното помагало е поместена икона на празника Въведение Богородично, която учениците следва да разгледат внимателно. В близост до нея се намират и икони, илюстриращи основни моменти от този празник, които те трябва да свържат с текстовите им описания. Важно място заема задачата, свързана с ограждането на добродетелите, които Света Богородица е притежавала и разграничаването им от недобрите прояви по принцип. На десния разтвор на помагалото те имат възможност сами да напишат основните добродетели, да довършат пунктира на храм и да разкажат как празнуват този празник в тяхното училище. Учениците биха могли да прослушат тропара на празника, или подходяща българска народна песен

С ГРИЖА ЗА РЕЛИГИОЗНОТО ОБУЧЕНИЕ НА ДЕЦАТА

ИВЕЛИНА НИКОЛОВА

ПРИМЕРНИ МЕТОДИЧЕСКИ РАЗРАБОТКИ НА ТЕМИТЕ ОТ I. РАЗДЕЛ. ПОД КУПОЛА НА ХРАМА И II. РАЗДЕЛ. ТРАДИЦИЯ И СВЕТЦИ

с православно-религиозно съдържание. От допълнителните практически задачи, поместени след урока учениците могат да оцветят икона на празника Въведение Богородично.

Методи: беседа, разказ, сравнение, описание, брейнсторминг.

Изводи и обобщения: в съвместен диалог се правят необходимите изводи и обобщения.

ТЕМА 10 ЗАСТЪПНИЧЕСТВОТО НА СВЕТА ДЕВА МАРИЯ (ПОКРОВ БОГОРОДИЧЕН)

Цели:

- Учениците да формират обобщена представа за застъпничеството на Божията Майка.
- Да са запознати със сюжета на празника Покров Богородичен.
- Да разкриват нравствените поуки от тематичната единица (любов, добри дела, кротост, смирение, послушание и др.).

Очаквани резултати:

- Учениците ще разбират правилно застъпничеството на Божията Майка.
- Ще познават сюжета на празника.

- Ще затвърдят у себе си отделните християнски добродетели.

Понятия (и имена):

- Нови: застъпничество, Покров Богородичен.
- За разширяване и затвърждаване: вяра, любов, молитва, търпение, грижа.

План:

1. Сюжет на празника Покров Богородичен.
2. Застъпничеството на Света Богородица.

Междупредметни връзки:

Роден край – „Децата празнуват“.

Музика – слушане на музикални изпълнения.

Изобразително изкуство – приложение в учебното помагало по Религия.

Ход на урока:

Тази тематична единица е естествено продължение на предходната. Тук основният акцент отново е личността на Света Богородица, разкрита в нейния нравствен контекст. Учителят би могъл да подкани учениците в началото на урока да предположат какво би могло да означава самото наименование „Покров Богородичен“ и с какво биха го свързали. Тази идея е подходяща не само за да концентрира вниманието им, но и за да им помогне чрез лично участие да запомнят съдържанието на изказа. Изложението на урока позволява да бъде допълнително онагледено с различни икони и изображения на Божията Майка. Емоционално интересът на учениците може

да бъде подсилен с поместения разказ в тематичното разгръщане на урока.

Работа с учебното помагало: Вниманието се насочва към учебното помагало, в което е поместена иконата на празника. Учениците имат възможност практически да научат какво означава думата „покров“, като попълнят пропуснатите места от думите. Важно място в урока е отделено на застъпничеството на Света Богородица чрез задачи, свързани с тяхното предположение в кои случаи се извършва това. На десния разтвор на учебното помагало са поместени различни илюстрации, които показват в кои случаи се извършва това. Следва иконата на празника, която те трябва да оцветят. Учениците биха могли да прослушат православно песнопение, посветено на Божията майка, или подходяща българска народна песен с православно-религиозно съдържание. От допълнителните практически задачи, поместени след урока учениците могат да оцветят изображение, илюстриращо покроя на Божията Майка.

Методи: беседа, разказ, сравнение, описание.

Изводи и обобщения: в съвместен диалог се правят необходимите изводи и обобщения.

ТЕМА II СВЕТИ НИКОЛАЙ ЧУДОТВОРЕЦ (ВЕЛИКОДУШНИЯТ)

Цели:

- Учителят да запознае учениците с по-важното от житието на св. Николай Чудотворец, като обърнат внимание върху добродетелта милосърдие.
- Да научат повече за българската традиция, свързана с празника.

Очаквани резултати:

- Учениците ще знаят по-важното от житието на светеца и ще разбират смисъла на добродетелта милосърдие.
- Ще са познават българската народна традиция на празника.

Понятия (и имена):

- Нови: Николай Чудотворец, Мирликийски, епископ.
- За разширяване и затвърждаване: добри дела, молитва, вяра, любов, милосърдие, чудо, жите, традиции, обичаи.

План:

1. Житие на св. Николай Чудотворец.
2. Чудото със спасяването на кораба от морската буря.

С ГРИЖА ЗА РЕЛИГИОЗНОТО ОБУЧЕНИЕ НА ДЕЦАТА

ИВЕЛИНА НИКОЛОВА

ПРИМЕРНИ МЕТОДИЧЕСКИ РАЗРАБОТКИ НА ТЕМИТЕ ОТ I. РАЗДЕЛ. ПОД КУПОЛА НА ХРАМА И II. РАЗДЕЛ. ТРАДИЦИЯ И СВЕТЦИ

Междупредметни връзки:

Роден край – „Деца празнуват“.

Музика – слушане на музикални изпълнения.

Изобразително изкуство – приложение в учебното помагало по Религия.

Ход на урока:

Тази тематична единица принадлежи към ядро „Празници“, което предполага, че един от основните акценти е запознаването на учениците с християнската и българската народна традиция. Учителят би могъл да ги запита какво знаят за живота на св. Николай Чудотворец и чрез непринудена беседа да премине плавно към разгръщането на точките от плана. Неотменна част от урока са различните икони на светеца, които учениците биха могли да сравняват с икони на други светци, изучени до този момент. Може да се обърне специално внимание върху чудото, извършено от св. Николай Чудотворец по-широко в контекста на темата за чудесата, разгърната умерено и с необходимият такт. Основният акцент в урока се поставя върху добродетелта милосърдие. Чрез дискусия учителят може да подкани учениците да обяснят съдържанието на тази дума и да дадат определени примери. В тази част от урока могат да се предложат интерактивни игри за разкриване на добродетелта милосърдие.

Работа с учебното помагало: Този урок е един от най-занимателните, защото предоставя възможност на учениците не само да разгледат иконата на светеца и по-важни аспекти от

житието му, но също сами да разказват познатата материя. Те се запознават със значението на понятието „милосърдие“, което сами попълват в помагалото. Следва задача за разпознаване на нейните прояви. В края на урока те трябва да разпознаят иконата на св. Николай Чудотворец измежду други сходни на нея икони и да оцветят цвят правилната. Учениците биха могли да прослушат тропара на празника, или подходяща българска народна песен с православно-религиозно съдържание. От допълнителните практически задачи, поместени след урока учениците могат да свържат пунктира, за да довършат рисунка на шаран, а също да решат лабиринт във формата на риба.

Методи: беседа, разказ, сравнение, описание.

Изводи и обобщения: в съвместен диалог се правят необходимите изводи и обобщения.

ТЕМА 12

КАКВО НАУЧИХ ЗА...

Цели:

- Учениците да си припомнят по-важните знания от предходни уроци.

- Да затвърдят сюжети, понятия, изображения, икони.

Очаквани резултати:

- Ще могат свободно да интерпретират по-важните акценти.

- Ще си припомнят характерното за отделните тематични единици.

Понятия (и имена):

- За разширяване и затвърждаване: Рилски манастир, преп. Иван Рилски, светец, чудотворец, Димитрий Мироточиви, миро, Архангеловден, архангел, Коледни заговезни, пост, въздържане, Въведение Богородично, Дева Мария, Йерусалимски храм, Йоаким, Анна, първосвещеник Захарий, застъпничество, Покров Богородичен, Николай Чудотворец, Мирликийски, епископ.

Ход на урока:

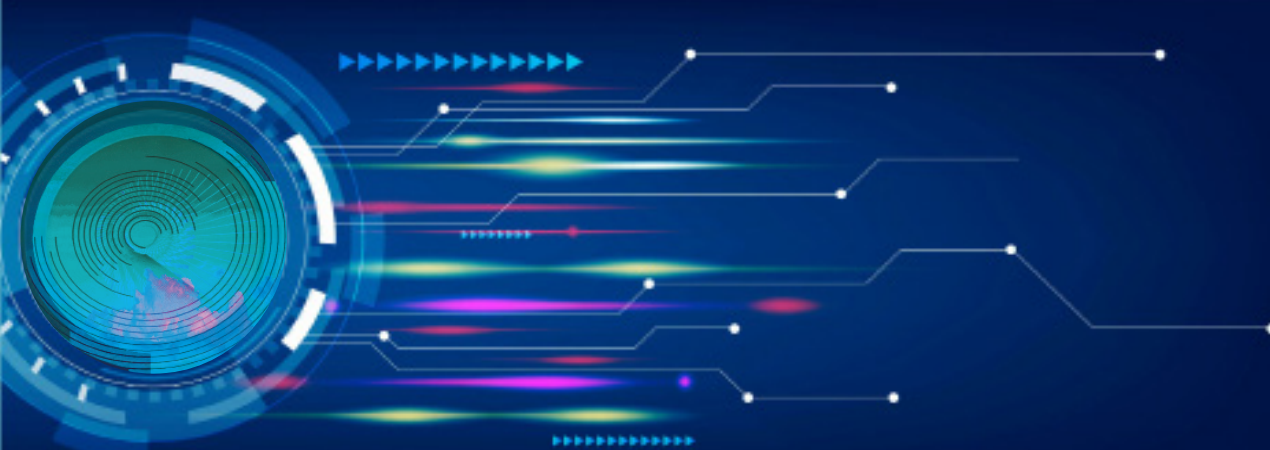
Урокът за припомняне на предходните знания би могъл да протече в зависимост от творческия вкус и лични предпочитания на учителя. Подходящи в случая са освен приложението на различни интерактивни техники и практически дейности като пъзели, работа с цветни картони, електронни шаблони и др. Целта на този урок е не само да припомни по-важните акценти от предишните тематични единици, но да предостави на учениците възможност творчески да разказват и допълват своите впечатления.

Учениците сами биха могли да предложат някои от техните любими теми до този момент, за обсъждане или припомняне.

Работа с учебното помагало: В преговорният урок са поместени задачи, които целят да припомнят на учениците по-важното от отминалите уроци от съответната рубрика. Те имат възможност да свързват, да оцветяват, да разпознават и да откриват разлики измежду две изображения. Целта е по увлекателен и непринуден начин те да затвърдят някои от важните моменти, поместени в предходните уроци.

Методи: беседа, разказ, сравнение, описание. Подходящ метод е и брейнсторминг. Учениците могат да бъдат разделени на две или повече групи и да бъдат подканени да опишат по възможно най-правилно предварително поставени задачи от учителя. Резултатите се записват на дъската.

Изводи и обобщения: В съвместна дискусия биха могли да се изведат по-важните изводи и заключения от урока.

ЙОАНА ИВАНОВА

ЖИВОТЪТ НА САМАРЯНКАТА СЛЕД СРЕЩАТА Й С ИИСУС ХРИСТОС

Abstract: Based on information about the educational activity of the Samaritan woman after her meeting with Jesus Christ presented in John (4:4 - 26), which is great situation in her life, that she preached the Gospel and converted people to the faith in different countries, the author of the present brief study comes to the conclusion that St. Photina, whose name was given to her by the Church, subsequently meaning „enlightener“, could be proclaimed not only as a saint, but also as an equal to the apostles.

Key words: The Samaritan, St. Photina, Equal to the Apostles

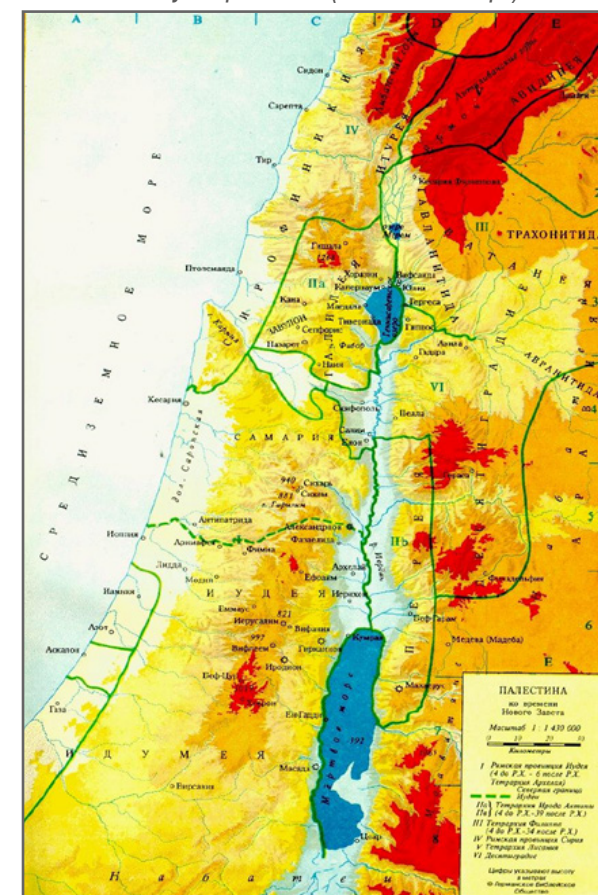

Фиг. 1
Срещата
на самарянката
с Иисус Христос
при Якововия
извор

В посочените стихове от Евангелието според Йоан (Йоан. 4:4-26) се представя срещата на самарянката с Иисус Христос. От тях става ясно, че Господ Иисус Христос преминава през Самария на път за Галилея и се спира при Якововия извор близо до град Сихар. Там до кладенеца идва една самарянка да си налее вода, при което Господ ѝ казва: „Дай Ми да пия“ (Йоан. 4:7). Тя се учудва, че един

юдеин говори с нея и даже я моли за вода, тъй като знае за непримиримата вражда между самаряните и юдеите. Но Христос отново се обръща към нея: „Да би знаела дара Божий, и кой е Оня, Който ти казва: дай Ми да пия, ти сама би изпросила от Него, и Той би ти дал вода жива“ (Йоан. 4:10). Под „вода жива“ Спасителят разбира Себе Си и Своето учение. По този начин Той обръща внимание на хората, че те трябва да оставят враждите помежду си и да се обърнат към Него, към истинния път за спасение.

Фиг. 2 Карта на Палестина по времето на Иисус Христос (1 в. сл. Р. Хр.)

В хода на разговора Си с нея Господ ѝ дава да разбере, че Той е Месията, който трябва да дойде, че благовестието Божие, спасението Христово за света не е привилегия само за юдеите, т.е. за едно избрано малцинство, а е за всички хора.¹

В Новозаветни времена в древна Палестина самаряните са живеели на юг от Галилея и на север от Юдея в палестинската ивица от Средиземно море до р. Йордан. Те не са израилтяни, а са смес между асирийски преселници и завареното от тях немногочислено израилско население. Самаряните са признавали само Мойсеевото Петокнижие без другите книги на Стария Завет. Те били считани от юдеите за идолопоклонници, тъй като преселниците от Асирия идвали заедно със своите идоли. Юдеите за това не ги приемали, тъй като пазели ревностно своята вяра.

Срещата на самарянката с Иисус Христос е изключително ключово събитие, защото то повлиява на целия ѝ живот оттук нататък. Това се разбира от нейното житие и Преданието на Църквата, тъй като в книгите на Новия Завет не се съдържат други сведения. По-късно тя е известна с името св. Фотина. Животът ѝ представлява поразителен пример за това как Божията

¹ (Без авт.). Неделя на Самарянката св. Фотина, пета след Пасха, <https://www.pravoslavieto.com/calendar/nedelniki/samarjankata.htm> [електронен ресурс към януари 2024].

ПРЕЗ ОЧИТЕ НА ЛЮБОВТА: БИБЛЕЙСКИ И ПРАКТИЧЕСКИ МОДУСИ

ЙОАННА ИВАНОВА

ЖИВОТЪТ НА САМАРЯНКАТА СЛЕД СРЕЩАТА Й С ИИСУС ХРИСТОС

благодат е способна да възроди всяка душа, да я изведе от бездната на нечестието и възвиси до върха на духовната слава.

Фиг. 3 Самарянката и Иисус Христос

Обзета от спасителната вяра в Избавителя, тя се покаяла за миналите си тежки грехове. Започнала да води добродетелен живот и се проникнала от такава пламенна любов към Господа, че както разказва Свещеното Предание, тя не се побояла открито да изповядва Неговото име пред юдеите и езичниците. Свещеното Предание съобщава поучителни подробности за нейния живот като самоотвержена благовестница за Христа. Проповедта ѝ

се разнасяла в такива важни центрове на древната култура като Коринт и Рим. Случило се така, че по нейно време в Рим през 65 г. управлявал Нерон, който бил яростен гонител на християните.² След мъченическата смърт на светите първовърховни апостоли Петър и Павел езичниците започнали да издирват тези, които били научени от тях на вярата в Иисус Христос. В това време, Фотиния, която живеела тогава в африканския град Картаген, заедно със сина си – Иосия, безстрашно проповядвала Христовото Евангелие. В същото време по-големият син на Фотиния, на име Виктор, мъжествено се биел във войната на римляните срещу варварите и след нейния край бил назначен от императора за началник на войската в град Аталия, с поръчението да подлага на мъчения намиращите се там християни, въпреки че той никога не изпълнил тази заповед. Скоро след това до Нерон достигнал слухът, че Виктор, началникът на войските в Аталия, и управителят на града Севастиан изповядват вярата на Петър и Павел, като привличат всички към себе си и ги убеждават да следват тяхната проповед. Императорът бил известен също, че и Фотиния, майката на Виктор и брат му Иосия, изпратени от апостолите, вършели същото в Картаген. Като разбрал това, императорът пламнал от гняв и изпратил войници в Аталия

² Св. мъченица Фотина (Светла) Самарянката, <https://fotinia.blog.bg/poezia/2014/03/08/sv-myhenica-fotina-svetla-samariankata.1245888> [електронен ресурс към януари 2024].

с поръчение да заловят и да доведат на съд пред него всички християни – мъже и жени, които живеели там. Фотиния била известена от Бога за предстоящите ѝ страдания и съпроводена от множество християни, незабавно се отправила за Рим. Когато влязла в Рим, целият град се развълнувал и всички се питали един друг: „Коя е тази?“. А тя безстрашно проповядвала Христовото Евангелие. Междувременно бил изпратен в Рим, заедно със Севастиан и с други войници, и синът ѝ Фотин, който преди се казвал Виктор. Но Фотиния изпреварила Виктор и преди него се явила пред Нерон заедно със сина си Иосия и с останалите християни, които дошли с нея от Картаген. Когато Нерон я попитал защо е тук, тя отговорила, че единствената и цел е да го научи да почита Иисус Христос, последващият въпрос който ѝ задава е дали ще се отрече, или е готова да умре за вярата си. Когато Фотиния отговорила че с радост ще умре за Бога, Нерон заповядал да раздробят с железни чукове китките на нейните ръце и на другите християни. Донесли наковалня, върху която нечестивите мъчителите слагали ръцете на светиите и ги трошели. Това продължило от третия до шестия час, при което палачите три пъти се сменяли, но светите мъченици не усещали никаква болка. Разбрал за това, Нерон се смутил и заповядал да им отрежат ръцете. Ожесточени, мъчителите хванали светите мъченици, вързали им ръцете и отново ги положили върху наковалнята. Фотиния първа била подложена на това изтезание, но мъчителите, които режели със

секира ръцете и, много пъти се сменили, и без да постигнат никакъв успех, падали като мъртви от изнемога, а светата мъченица, оставайки невредима по силата на Христовата благодат, се молела и говорела: „Господ е с мене, няма да се уплаша: какво ще ми стори човек? (Пс. 117:6)“. Нерон вече започнал да се затруднява и да се чуди на какви още мъчения да подложи светиите, и накрая заповядал да отведат Фотиния и нейните пет сестри в неговия златен дворец, и наредил на своята дъщеря Домнина да стои постоянно при тях. Докато била в императорския дворец, Фотиния обърнала в Христовата вяра Домнина заедно със сто нейни робини и всички те приели свето Кръщение. Тя обърнала към Христа и един влѣхва (маг), който веднѣж донесъл на нея и сестрите ѝ пиетие от отровна билка, след което тя претърпяла много мъки. След още много други мъчения, на които били подложени и християните с нея, както и чудесата, които се случили, Нерон силно се разярил и заповядал да одерат кожата на Фотиния. Докато палачите изпълнявали заповедта на императора, светата мъченица пеела: „Господи, Ти си ме изпитал и знаеш. Ти знаеш, кога сядам и кога ставам; Ти отдалеч разбираш моите помисли“ (Пс. 138:1, 2). Когато одрали цялата ѝ кожа, я хвърлили в един кладенец. След това Нерон заповядал да доведат петте сестри на Фотиния и да им отрежат гърдите, а после и на тях да им одерат кожата. Когато мъчителите се приближили до Фотина, тя не поискала никой от тях насила да извърши с нея това, както с останалите

ПРЕЗ ОЧИТЕ НА ЛЮБОВТА: БИБЛЕЙСКИ И ПРАКТИЧЕСКИ МОДУСИ

ЙОАННА ИВАНОВА

ЖИВОТЪТ НА САМАРЯНКАТА СЛЕД СРЕЩАТА Й С ИИСУС ХРИСТОС

свети жени, но като застанала смело на мястото за мъчения, сама одрала кожата си и я хвърлила в лицето на Нерон, така че самият той се изумил от мъжествеността и търпението ѝ. Тогава мъчителят измислил за Фотина ново, ужасно жестоко и смъртно мъчение. По негова заповед наклонили едно към друго две дървета в неговата градина и към върховете им привързали краката ѝ, след което пуснали дърветата и разкъсали светата мъченица. След това нечестивият Нерон наредил да отсека главите на всички останали свети мъченици, а Фотиния, след като била извадена от кладенеца, била затворена в тъмница, където прекарала двадесет дена. Когато след това Нерон заповядал да я доведат при него, той я попитал дали сега ще му се подчини и дали не се е разкажала за своето упорство и няма ли да принесе жертви на идолите. Тогава Фотиния го заплула в лицето и като се надсмяла над неговото безумие и над заслепения му ум, казала: „О, нечестиви слепец, заблуждаващ се и безумен човеко! Нима ме смяташ за толкова неразумна, че да се отрека от моя Владика – Христос и да принесе жертва на подобните на теб слепи идоли!?“ Като чул това, Нерон заповядал отново да хвърлят Фотиния в кладенеца. И когато това било изпълнено, тя предала душата си на Бога.³

³ (Авт. кол.). Жития на светиите. Синодално издателство. С., 1991.

ИЗВОДИ

Евангелието не ни казва името на самарянката, но светата Църква е увековечила нейната памет, прославяйки я под гръцкото име Фотина, т. е. „просветителка“.⁴ Това име ни казва едно нещо: „светлина“.⁵ След срещата си с Господ Иисус Христос, тя става светлина, сияеща в света, светлина, която просвещава тези, които я срещат.⁶ Самарянката не дойде при кладенеца по духовни причини: тя дойде, както всеки ден идвала да черпи вода, и така срещна Спасителя. Всеки от нас може да Го срещне по същият начин, ако сме готови след като зададем въпросите си да Го чуем – защото самарянката задаваше въпроси на Христос: и това, което чу в отговор, надхвърляше въпросите ѝ толкова много, че тя Го разпозна като пророк, а след това Го разпозна и като Месия, Спасителя на света. Но светлината не може да бъде скрита под свещ: след като откри, че Светлината е дошла в света, че словото на Божествената истина сега звучи сред хората, че Бог е сред нас, самарянката остави всички земни грижи и се втурна да сподели с други

⁴ (Без авт.). Фотина (Светлана) Самарянка, Роман. Името Светлана, Фотиния в православния календар, <https://optolov.ru/bg/balkon-i-lodzhiya/foti-na-svetla-na-samaryanyunya-rimskaya-imya-svetlana-fotiniya-v.html> [електронен ресурс към януари 2024].

⁵ (Без авт.). Неделя на Самарянката св. Фотина, пета след Пасха, <https://www.pravoslavieto.com/calendar/nedelnik/samarjankata.htm> [електронен ресурс към януари 2024].

⁶ Пак там.

радостта и удивлението, което е открила. И навярно промяната, която другите видели в нея, ги довела до Бога.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

За срещата на Иисус Христос със самарянката, Неговото влияние върху нея и значението на името ѝ Фотина като „просветителка“ и „светлина“, се приведе в настоящето кратко изследване стихове от Священото Писание на Новия Завет, цитати от нейното житие, както и Преданието на Църквата, въз основа на които се стига до заключението, че св. Фотина е била не само една смела и непоклатима жена, не само, че с нея и около нея са се случвали чудеса, но че чрез името ѝ се акцентира най-вече върху това, че тя е проповядвала Евангелието и обръщала хора към вярата. Според автора на изследването поради тази причина е важно да се обърне по-голямо внимание на този факт, тъй като в онова време към жените не е имало особен респект, а какво оставало те да проповядват. Но тя наравно както апостолите говорела съвсем непоколебимо за Иисус Христос и обръщала хора към вярата, за което била готова да изтърпи всякакви мъчения за Него. Освен това от сведенията, които се съдържат в нейното житие става ясно, че тя проповядвала не само на едно място, а в множество различни страни, въз основа на чиято своя дейност, би могла да бъде провъзгласена освен за светица, също и за равноапостолна.⁷

⁷ (Без авт.). Фотина (Светлана) Самарянка, Роман. Името Светлана, Фотиния в православния календар,

ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА

(Авт. кол.). Жития на светиите. Синодално издателство. С., 1991.

Св. мъченица Фотина (Светла) Самарянката, <https://fotinia.blog.bg/poezia/2014/03/08/sv-mychenica-fotina-svetla-samariankata.1245888> [електронен ресурс към януари 2024].

(Без авт.). Неделя на Самарянката св. Фотина, пета след Пасха, <https://www.pravoslavieto.com/calendar/nedelnik/samarjankata.htm> [електронен ресурс към януари 2024].

(Без авт.). Фотина (Светлана) Самарянка, Роман. Името Светлана, Фотиния в православния календар, <https://optolov.ru/bg/balkon-i-lodzhiya/foti-na-svetla-na-samaryanyunya-rimskaya-imya-svetlana-fotiniya-v.html> [електронен ресурс към януари 2024].

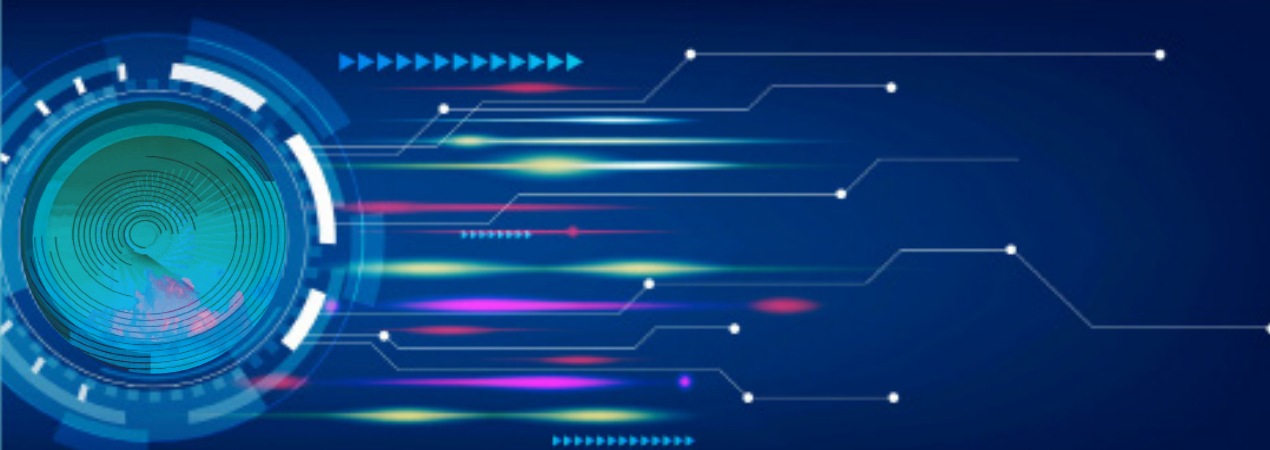
ПРИЛОЖЕНИЕ

Фиг. 1 Срещата на самарянката с Иисус Христос при Якововия извор (Иоан. 4:1-42), Изт.: <https://fotinia.blog.bg/poezia/2014/03/08/sv-mychenica-fotina-svetla-samariankata.1245888> [електронен ресурс към януари 2024].

Фиг. 2 Карта на Древна Палестина по времето на Новия Завет, Изт.: https://www.pravoslavieto.com/bible/maps/NZ_Palestina.htm [електронен ресурс към януари 2024].

Фиг. 3 The woman of Samaria with Christ (detail). Wall-painting from 1310-1320, church of Agios Nikolaos Orphanos in Thessalonike. Source: macedonian-heritage.gr [електронен ресурс към януари 2024].

<https://optolov.ru/bg/balkon-i-lodzhiya/foti-na-svetla-na-samaryanyunya-rimskaya-imya-svetlana-fotiniya-v.html> [електронен ресурс към януари 2024].

ЕСЕИСТИЧНО ЗА ЛЮБОВТА

ЗАХАРИ КЛИНКОВ

*„Нова заповед ви давам, да любите
един другото; както ви възлюбих, да
любите и вие един другото“ (Йоан 13:34).*

*„Никой няма любов по-голяма от
тая, да положи душата си за своите
приятели“ (Йоан 15:13).*

Любовта е най-висшият мотив за нравствено постъпване и основното начало на нравствеността. Тя е отличителната характеристика на безкористните мотиви и се изразява в извършване на добро заради любов към самото добро. В това нравствено поведение няма корист – обусловена от личности, фактори, ситуации – всичко се движи от любовта към доброто като такова.

Любовта към ближния по-скоро се изразява като отношение и поведение. Тя е по-трудна за постигане и е почти невъзможна. Човек върши добро, защото е Божи образ и подобие. Той има нужда от такова поведение и то го мотивира да продължава да върши добро. Доброто е катализаторът, който кара човек и следващият път отново да направи добро. Доброто води след себе си друго добро.

Любовта към самото добро е първият

мотив за нравствено постъпване. След това то се проектира и върху другите хора като любовта към себе си за извършване на добро се трансформира в любов към ближния, която е вторият мотив за нравствено постъпване.

Любовта към доброто е първичното, изначално заложено в духовния субстрат на човека поведение. Затова и доброто се отъждествява с Бога и има предвечно битие. Доброто се проектира към всеки човек и затова то има по-голяма ценност от самата личност, която по своята същност е творение и производно на доброто.

Любовта към доброто има и мотивиращ личен резултат, който трябва да бъде съгряван и съграждан. Доброто трябва да се подхранва. Божията любов към човека задвижва духовно-нравствения импулс в него и това го мотивира да прави добро.

ЛЮБОВТА КАТО ОСНОВНО НАЧАЛО НА НРАВСТВЕНОСТТА

Нравственият опит на човечеството и нашето нравствено съзнание свидетелстват, че висша нравствена качественост притежава само онази постъпка, която е насочена към доброто на другите и в чиито мотиви не се установява никакъв елемент на корист, на себичност, на егоизъм. Любовта е източникът на всяко нравствено, т.е. безкористно поведение.

Любовта като основно начало на нравствеността е нещо първоначално и естествено, т.е. тя по начало е присъща на човешката духовно-нравствена природа. Заповедта за любовта към ближните, която хората са имали още от древността, е всъщност и новата заповед, която Господ Исус Христос дава на хората. Старата е била затъмнена и изпразнена от истинското си съдържание и като че ли загаснала в човешкото съзнание до момента, в който дойде и отново я възвести на света Спасителят.

Любовта като основно начало на нравствеността е не само нещо първоначално, но и естествено. Като се изтъква естествеността на любовта като начало на нравствеността, не бива да се забравя, че всеки опит за чисто натуралистическо и емпирическо обяснение на нейния произход и на нейната същност предварително е осъден на неуспех, защото тя същевременно е нещо божествено, най-божественото у човека. Никога строго научното изследване не ще може да изчерпи тайната на любовта, защото тя излиза извън пределите на пространствено и временно ограничената действителност и ни насочва към нашия Създател, Който е абсолютната любов и от когото води началото си и любовта като основно начало на нравствеността. Любовта е вложена в същността на човешката природа като отражение на Божия образ. От тук следва и нейният персоналистичен характер: в нейната основа лежи идеята за личността като безусловна ценност и тя е насочена винаги към личност. Затова тази любов се нарича нравствена. Предмет на такава любов може да бъде не само лице,

Данни за автора
Захари Николов
Клинов, студент 3. курс,
специалност „Теология“.

Научна област
Библейско богословие

Научни интереси
Библейско богословие

E-mail
zklinkovpd@gmail.com

ПРЕЗ ОЧИТЕ НА ЛЮБОВТА: БИБЛЕЙСКИ И ПРАКТИЧЕСКИ МОДУСИ

ЗАХАРИ КЛИНКОВ

ЕСЕИСТИЧНО ЗА ЛЮБОВТА

но и всяка вещ и всяко животно.

Любовта като основно начало на нравствеността е посочена още в Стария Завет чрез устата на Мойсей: „Обичай Господа, твоя Бог, от всичкото си сърце, от всичката си душа и с всичките си сили“ (Втор. 6:5) и „обичай ближния си като себе си“ (Лев. 19:18). Това обаче, не означава, че любовта преди Мойсей не е била позната. Сам той отбелязва това, като казва (Втор. 30:11-14), че даденият чрез него Божи закон не е чужд на човешката природа, нито насилствено и е присаден; той е разкриване и определяне на вложения в човешкото сърце естествен нравствен закон. Иисус Христос като повтаря тези две заповеди, казва за любовта към Бога, че е „Първа и най-голяма заповед“, а за любовта към ближния, че е „втора, подобна ней“ и прибавя: „на тия две заповеди се крепи целият закон и пророците“ (Мат. 22:38-40).

ЛЮБОВ КЪМ БОГА

Полетът на човешката душа към Бога като абсолютна първооснова на битието и живота, като първоизвор на всяка ценност и висше благо се извършва от най-божественото в нея – любовта. Тук несъмнено става дума за най-духовната, за чистата и безкористна любов, която се пленява само от божествената истина и красота и ги търси заради тяхната самоценност, а не заради лична изгода или корист. За влизането в непосредствен духовен допир и в лично духовно общение с Бога като свръхприродно духовно битие любовта е

още по-необходима. Любовта е свързка или посредник, която хвърля мост между Бога и човека.

Религията на любовта – християнството, е посочила любовта като единствена жива и свършена връзка между Бога и човека. На апостола на любовта – св. Йоан Богослов, най-дълбоко е разкрита чудната тайна и безмерната дълбочина на любовта като път към Бога. Той пише: „Любовта е от Бога, и всякой, който люби, е роден от Бога и познава Бога; който не люби, той не е познал Бога, защото Бог е любов“ (1 Йоан 4:7 – 8); „Бог е любов и който пребъдва в любовта, пребъдва в Бога, и Бог – в него“ (1 Йоан 4:16).

Любовта, бидейки по самата си природа нещо безусловно и божествено, подбужда човешката душа към най-смелия полет – този към Бога. Тя е предчувствие за абсолютна и неземна духовна красота на Бога като безусловна, самоценна и всесвета личност, тя е въодушевен копнеж по Бога и вдъхновен устрем за духовно общение с Него и за пълен блажен живот в Него. Тази най-висша и най-чиста форма на духовна любов несъмнено ни се дава като дар свише и се влива в нашите сърца от Самия Бог. В посланието си до римляни св. ап. Павел пише: „Любовта Божия се изля в нашите сърца чрез дадения нам Дух Свети“ (Римл. 5:5). Все пак тази любов има своите психични основи в нашата душа и не може да се зароди, да се развие и да се разцъфти без усилия от наша страна, без упорита морална аскеза и без богат нравствен опит. Стремехът да обичаме Бога ни

е вроден, според св. Василий Велики.

Любовта като най-висша добродетел, като венец и корона на всички други добродетели, като „свързка на съвършенството“ (Кол. 3:14), както я нарича св. ап. Павел, се поражда и развива постепенно в човешката душа и се явява завършек на упорита нравствена аскеза и на постигнатия чрез нея дълбок и богат нравствен опит. Никой не би могъл да отрече както нравствените основи на любовта към Бога, така и необходимостта от нравствена борба за нейното изграждане. Любовта към Бога като най-висше изискване на нравствения закон и най-висша проява на човека не може да се появи изведнъж. Човек може да култивира в себе си по-висши добродетели, след като е преминал през степените на по-нисшите. За да достигне до чистата и безкористна любов към Бога човек трябва да измине цялата стълбица на нравствената аскеза, като очисти душата си от всичко долно, низко, плътско, себично и тръгне по пътя на правдата.

ЛЮБОВ КЪМ БЛИЖНИЯ

Любовта към ближния се явява необходимото психологическо условие, за да се прояви любовта към Бога и същевременно за възприемането на любовта на Бога. Понеже човешкият дух в своето развитие се движи от близкото към далечното, от конкретното към отвлеченото, от низшето към висшето, от материалното към духовното, от видимото към невидимото, от човешкото към божественото.

Пътят към Бога неминуемо минава през човека, през ближния. Елементарната психологическа истина, че любовта към ближния е условие за появата и развитието на любовта към Бога, е изразена с класическа яснота и дълбочина от св. Йоан Богослов в следните безсмъртни слова: „Който каже: „любя Бога“, а мрази брата си, лъжец е; защото, който не люби брата си, когото е видял, как може да люби Бога, Когото не е видял?“ (1 Йоан 4:20). Любовта към ближния е естествена и необходима степен в духовния полет и възход на човешката душа към най-голямата духовна висота; към най-свършената любов – тази към Бога. Душата, която не е възпитавана продължително в любов и която не е почувствала красотата и божествеността на любовта в семейството, в роднинския кръг, в средата на приятелите, в обществото, много мъчно би могла да се издигне до любовта към Бога.

Любовта към ближния се явява психологическо условие за любовта към Бога и води към нея и поради това, че тя постепенно ни възвишава към Бога. Безкористната служба на ближния възвисява човешката душа и я прави по-близка и същевременно по-чувствителна и по-възприемчива за Бога, който е любов (1 Йоан 4:8), защото духовното сродство между две лични същества е едно от най-важните условия за възникване на любов между тях.

Любовта към ближния е духовната светлина, която отваря сърцето на човека за вечната светлина на Бога. Св. Йоан Богослов пише за нея: „Който казва, че е в светлината, а

мрази брата си, той е още в тъмнината. Който обича брата си, той пребъдва в светлината, и в него няма съблазън. А който мрази брата си, той се намира в тъмнината, и в тъмнината ходи, и не знае накъде отива, защото тъмнината е ослепила очите му“ (1 Йоан 2:9-11). Който се движи в духовната тъмнина на омразата към ближните, той е със заслепени духовни очи и никога не може да види и да обикне Бога, защото „Бог е светлина и в Него няма никаква тъмнина.“ (1 Йоан 1:5). Напротив, който се движи в духовната светлина на любовта към ближните, той винаги е с отворени духовни очи за Бога – абсолютната духовна светлина – може да Го възприеме и да Го обикне. По тази причина св. Исак Сирий изисква от желаещите да се посветят на аскетически подвизи най-напред да се научат да обичат ближните си. Без любовта към ближните човек не може да се издигне до любовта към Бога и не може да просвети ума си с тайните на богопознанието.

Чрез предана и дейна любов към ближните човешката душа получава сила да се възвисява до великата област на високото и божественото съзерцание. Който пренебрегва ближните, той не може да види божествената светлина. Естествената врата към духовните дарове е любовта. Поради това най-напред трябва да придобием любов, която е първоначалното съзерцание на Света Троица и която след това отваря вратата за духовното съзерцание. Когато човешкият ум се просвети от любовта, тогава той се поставя под действието на Божията благодат, става възприемчив за духовното съзерцание и възприема съкровеното.

Следователно любовта към ближните се явява необходимо психологическо условие за появяването и развиването на любовта към Бога.

РЕЛИГИОЗНИ ОСНОВИ НА ЛЮБОВТА – ОСНОВНОТО НАЧАЛО НА НРАВСТВЕНОСТТА

Любовта е основният и тай-висш принцип на нравствеността. Нравствената любов достига върхните точки на съвършенството в самопожертването, което е най-висшият морален акт. Нравствената любов притежава най-чистият, безкористен и възвишен характер. Самопожертването не е инстинктивен и несъзнателен акт, а е най-висш съзнателен и свободен подвиг породен от нравствената любов.

При саможертвената любов човек е обзет от величието на доброто, само него има пред очи и така се вдъхновява от неговата нравствена ценност и красота, че напълно съзнателно и свободно жертва всичко свое и дори собствения си живот за неговата победа и за неговото възтържествуване. Любовта е безспорен факт на нравствения живот, чрез който нравственото достойнство на човека се издига до божествени висоти. Всяко дело на любов във висша степен е подвиг на вярата; то е религиозно дело в широкия смисъл на думата. При него имаме работа с възторг

пред божественото величие на доброто и цялостна преданост и отдаденост за неговото вечно тържество. Любовта е акт на вечността във времето; чрез любовта човек живее за вечността, преживява мигове от вечността и си изковава блажена вечна съдба. Всяка истинска любов в края на краищата е религиозно дело и може да бъде обяснена задоволително чрез съществуването на Бога и чрез сътворяването на човека по Божия образ.

Безкористната любов към другите като основно начало на нравствеността е насочена към всички хора: не само към силните, но и към слабите, немощните. Любовта подпомага слабите и немощните и по този начин препятства на естествения подбор и спъва еволюцията.

Феноменологично-психологичната анализана любовта ни дава основание да търсим нейните загадъчни корени в божествената действителност. На това основание тя притежава следните характеристики, които са от значение за нейната характеристика като основно начало на нравствеността, а именно:

а. любещият преживява своята любов като свръхвременна, вечна;

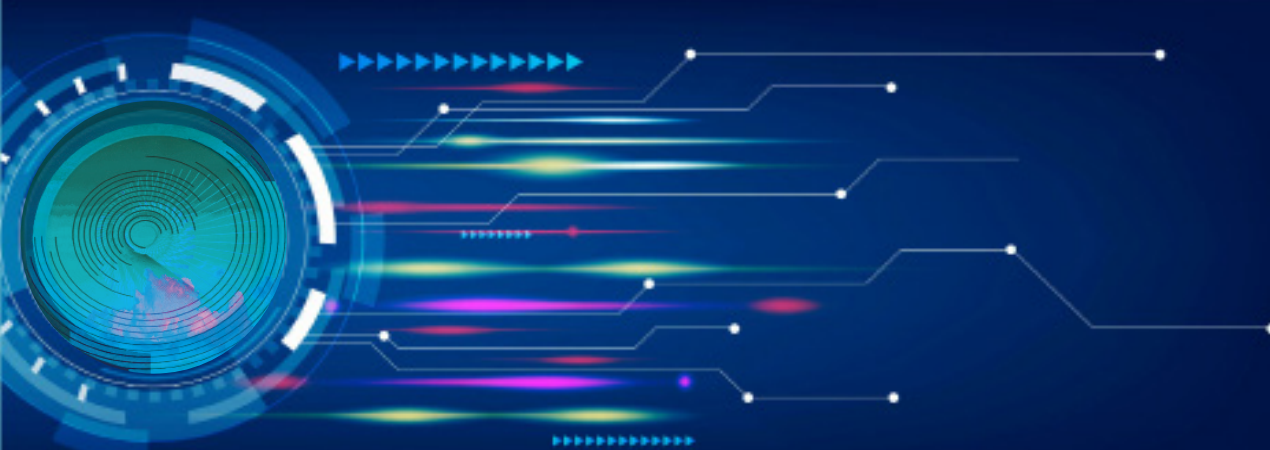
б. истинският предмет на любовта се преживява като божествен и безсмъртен.

Свръхвременният, вечният характер на любовта се преживява като божествен и безсмъртен. Той е манифестиран по-ярко или по-смътно във всяка съкровена изповед на любовно отношение. Любовта винаги е дадена в перспектива на вечността и се преживява като

неизменна и следователно като вечна даденост. Любовта има свръхвременен, вечен характер и дава смисъл на човешкото съществуване само поради това, че нейният предмет се преживява като божествена и безсмъртна дейност. И действително любовта, която води човека до самопожертване, до отдаване на своя собствен, единствен и неповторим земен живот за доброто на любимия, не може да бъде насочена към нищо нищожно, малоценно или преходно, а към нещо безусловно ценно, непреходно, безсмъртно, вечно.

Тайната на любовта става поне донякъде понятна върху плоскостта християнското учение за човека като сътворен по Божия образ и като предназначен за непосредствено усъвършенстване, за богоуподобяване и за вечен живот. Адекватният обект на любовта е Бог и във всяка истинска любов има частица от любовта към Бога, защото тя е любов към Божия образ у човека.

Адекватният обект на любовта е Бог и защото само Той е съвършен и свет, а човекът поради религиозно-нравствената си падналост съзнава себе си недостоеен да бъде обичан. Все пак човек може и трябва да бъде обичан, защото той е сътворен по Божия образ, защото богосиновството му е възстановено чрез изкупителния подвиг на Господ Исус Христос, защото в него обитава Светия Дух и защото той е предназначен за вечен живот в блаженство. Любовта винаги вижда човешката личност в сиянието на Бога и на вечния живот. Значи в светлината на християнската религия

човешката личност придобива непреходна ценност и става достойна за любов. Ако човек не би бил сътворен по Божи образ, ако не би носил в себе си нещо богоподобно и не би бил предназначен за вечно съществуване, ние едва ли бихме го счели за напълно достоен за любов. Любовта е от Бога и е насочена към Бога. Истинското боголюбие е дълбокият извор на истинското човеколюбие, защото в обичта ни към нашия небесен Отец ние чувстваме всички хора като наши братя и лесно можем да ги обичаме.

Християнството посочи персоналистичния характер на любовта, не само като постанови, че в любовта към Бога и към човека се съдържа целият закон и се изчерпва цялата нравственост, но и чрез засвидетелстването, че никаква отвлечена идея или ценност не стои по-горе от Бога и човека. Бог е абсолютната нравствено-ценна личност и извън него и неговата света воля не съществуват никакви ценности. Човек е сътворен по образ и подобие Божие; заради това любовта към него стои над любовта към всички земни блага и към всички отвлечени ценности.

Персоналистичният характер на любовта, т.е. любовта към живота, конкретната личност, не изисква от нас да си затваряме очите за човешките слабости, недостатъци, грехове и пороци и да оставаме индиферентни към тях.

Именно нашата любов към конкретната човешка личност, чието най-реално ядро представлява божественото, богоподобното начало, образът и подобие Божие в нея, изисква от нас да я подпомагаме да се освобождава от греха и да се утвърждава и разкрива по посока на своето идеално назначение. Ние следователно трябва да обичаме грешника като богоподобна човешка личност, а да презираме неговия грях и всячески да му съдействаме да се освободи от него, както е постъпвал Иисус Христос през целия си земен живот.

Завършвайки тези разсъждения, можем да заключим, че любовта по самата си природа съдържа в себе си един религиозен момент; тя е нещо безусловно божествено; чрез нея човек участва във вечното. Тя в собствения смисъл на думата е чудесно, свръхестествено нещо, което е възможно за човека като сътворен по образ и подобие Божие и получава пълно разкритие във вярата в Бога и в любовта към Бога. „Ние обичаме себе си истински – казва блажени Августин – когато обичаме Бога“. Следователно размисълът върху любовта ни доведе до несъмнената истина за нейните религиозно-онтологични основи, а заедно с това и до истината за религиозно-онтологични основи на нравствеността въобще, чието върховно начало е тя.

ЖАНЕТА ЗЛАТКОВА

ЕСЕИСТИЧНИ БЕЛЕЖКИ ВЪРХУ ПОНЯТИЕТО „СЪРЦЕ“ – ИЗТОЧНИК НА ЛЮБОВ И ЗНАНИЕ. СЪРЦЕТО-ПОСРЕДНИК МЕЖДУ ДУХА И ЧОВЕШКАТА ЛИЧНОСТ

ВЪВЕДЕНИЕ

Според християнската етика нравственият закон е отражение на Божията воля в човешкия дух и разкритие на Божиите действия в сърцето. Свещеното Писание определя сърцето (или чувството), а не интелекта като първичен психически орган, чрез който човек придобива нравствени познания и взема нравствени решения. Според Моисей предписанията на нравствения закон са в сърцето на човека (Втор. 30:40). Св. апостол Павел учи, че делото на закона е написано в сърцата на хората. (Рм. 2:15)

Първенството на чувството в нравствения живот се споделя и от редица писатели. Например Антоан Сент Екзюпери пише, че най-хубавото се вижда само със

сърцето. Най-същественото е невидимо за очите. В етиката е превъзможнат интелектуалният априоризъм на Имануел Кант. Етическите изследвания клонят към емоционалния априоризъм. В него се признава основно значение на емоционалния фактор в областта на нравствените прояви. Николай Хартман отбелязва, че до интелектуалното априори се нарежда самостоятелно и първоначално емоционално априори. Ясно е, че нравственото чувство е първият психичен орган, чрез който се изявява нравствената потребност. Чрез него човек отключва сърцето си за света на нравствените ценности и влиза в сферата на нравствеността. Нравственото чувство най-често се смесва със съвестта и с нравственото съзнание. Нравственото чувство се изразява в

ПРЕЗ ОЧИТЕ НА ЛЮБОВТА: БИБЛЕЙСКИ И ПРАКТИЧЕСКИ МОДУСИ

ЖАНЕТА ЗЛАТКОВА

ЕСЕИСТИЧНИ БЕЛЕЖКИ ВЪРХУ ПОНЯТИЕТО „СЪРЦЕ“ –
ИЗТОЧНИК НА ЛЮБОВ И ЗНАНИЕ. СЪРЦЕТО –
ПОСРЕДНИК МЕЖДУ ДУХА И ЧОВЕШКАТА ЛИЧНОСТ

непосредствено почувствана очевидност, а не се формира като императив или като логическо съждение. Независимостта на нравственото чувство се обуславя от неговия свръхемпиричен характер; то има духовен произход, прониква у човека, заявявани норми на живот, изразява безпристрастни оценки. Съществуват случаи, когато оценката на нравственото чувство е смътна и решителна. Тогава то е склонно повече да отрича и забранява, отколкото да позволява и заповядва. Стоическите философи обръщат внимание на тази особеност в проявите на нравственото чувство и препоръчват максимата на Плиний Млади, който препоръчва да не се върши това, в което човек се съмнява. Някои схоластици (Тома Аквински) наричат нравственото чувство практически силогизъм. Съдържанието на нравственото чувство действително може да приеме формата на силогизъм, но само след обработката му от разума.

ЗНАНИЕ И ЛЮБОВ. ЛЮБОВТА Е ИЗВОР НА ВСИЧКИ БЛАГА

Православната християнска етика държи за съществуването и валидността на обективни нравствени ценности, които са излъчвания на Божията свята воля, от една страна, и не само за правото, но и за задължението да се зачита личното

достойнство и индивидуалната особеност на всеки човек, който може да изпълни нравствения и обществен си дълг и да осъществи всичкото си призвание, когато постъпва свободно и творчески в индивидуалното си усъвършенстване и в общественото си служение, от друга страна. Псалмопевецът така е казал: „Затова се възрадва сърцето ми, и се възвесели езикът ми; а още и плътта ми ще почива в надежда, защото Ти не ще оставиш душата ми в ада и не ще дадеш на Твоя светия да види тление. Ти ще ми посочиш пътя на живота: пълна радост е пред Твоето лице, блаженство е в Твоята десница навеки“. Псалмопевецът, като в това отношение се е осланял както на Божие озарение, така и на непосредно елигиозноопитно преживяване. Според собствената му изповед той винаги виждал пред себе си Господа, Който бил от дясната му страна, и от Него черпил сила да остане непоклонен в надеждата си за тукашния и отвъдния живот. По-нататък той изповяда на Бога: „Затова се възрадва сърцето ми, и се възвесели езикът ми; а още и плътта ми ще почива в надежда, защото Ти не ще оставиш душата ми в ада и не ще дадеш на Твоя светия да види тление. Ти ще ми посочиш пътя на живота: пълна радост е пред Твоето лице, блаженство е в Твоята десница навеки“ (Пс. 15:8-11; срв. 31:2; 36:3; 45:3; и сл.; 90; 124:1). От това упование в Бога извира увереността на вярващия, че Бог никога не ще го остави в

изкушения и изпитания, които надхвърлят силите му. Нещо повече, Бог ще му посочи изход от тях и ще му даде сили да ги превъзмогне и да се утвърди още повече в пътя на доброто, правдата и истината. Св. апостол Павел укрепва във вярата и надеждата коринтските християни, а също и всички християни, като казва: „Верен... е Бог, Който не ще остави да бъдете изкушени повече от силата ви, а заедно с изкушението ще даде и изход, за да можете да търпите“ (1 Кор. 10:13).

В своето забележително тълкуване върху Първото послание на св. апостол Павел до Коринтяни св. Йоан Златоуст очертава връзката между любовта и другите духовни дарби („χαρίσματα“) и подчертава силно първенстващото значение на любовта за придобиването на всяко друго духовно благо и благодатен дар („δῶρον“) в живота на вярващите. Той илюстрира своята основна теза като разглежда отношението между любовта и знанието като духовни блага. Светителят се спира подробно на думите на св. апостол Павел в това послание, в които се казва: „Знанието възгордява, а любовта назидава“ (1 Кор. 8:1). Св. Йоан Златоуст обяснява думите на апостола по следния начин: „Когато е без любов знанието възгордява, но и любовта без знание не носи полза, както мислят някои. Апостолът подчертава, че знанието се нуждае твърде много от любовта. Този, който има любов изпълнява заповед, която е най-важната от всички и даже да има

недостатъци и недостиг в нещо той бързо ще достигне знанието благодарение на любовта, както Корнилий и много други. Онзи, обаче, който има знание, но няма любов, не само няма да спечели нищо, но ще загуби и това, което има. Защото ще изпадне във високомерие. Следователно не знанието носи любов, а точно обратното – с високомерието, което предизвиква то отдалечава невнимателния от любовта, защото високомерието има тази природа и навик да разделя, докато любовта има силата и да обединява, и да води към знание“. След това светителят продължава своето поучение като изтъква, че нито апостолът, нито той самият, са против знанието или забраняват на християните да се стремят към съвършено знание, но препоръчват „да имат знанието заедно с любовта, защото без любов това знание не носи полза, а носи вреда и загуби“. Накрая св. Йоан Златоуст заключава с думите: „Любовта възпитава, поучава, вразумява и назидава. Тя дава знание и умение за добър живот“. „Светските знания не са безполезни за душите... Ако сме разумни, вземайки това, което ни е близко и сродно на истината, ще отменим другото. И както когато берем розов цвят, избягваме бодлите, така нека се възползваме от ценното в тези текстове, пазейки се от вредното“ (св. Василий Велики).

Общо за отношението на светите отци към научното познание те критикуват само познанието и философията, която

ПРЕЗ ОЧИТЕ НА ЛЮБОВТА: БИБЛЕЙСКИ И ПРАКТИЧЕСКИ МОДУСИ

изповядва елинското езичество. Те имат същевременно високо мнение за онази част от учените, която е свързана със знанието и не отдалечава човека от Бога. Св. Григорий Палама прави разграничение между два вида знание – природно и духовно. Светските науки са свързани с природното знание, а духовното знание се придобива, ако знанието, чрез вярата, се съчетае с любовта.

ТРЕЗВЕНИЕ

Св. Йоан Дамаскин определя седемте стадия, през които преминава борбата с помислите (прилог-съчетание-страст-борба-пленение-склоняване-действие) и по този начин дава ясният механизъм на падението на личността. Затова и доброто трезвение, непрекъснатото наблюдаване на собствените помисли може да ни избави от последователността на тази трагедия. Ако врагът бъде отхвърлен веднага на ниво помисъл, тогава ще бъде предотвратена цялостната му агресивна интервенция и последваща зараза на личността. По този начин бързо и предвидливо ще бъде избегната цялата катастрофа. Затова и подвизаващия се трябва да подходи като опитен войник, който съзира врага от дистанция, но не го изчаква да влезе в окопа му, а го обстрелва отдалеч, за да предотврати рискованите последици от силата му в динамично състояние, в действие и проекция напред в непосредствен конфликт с него.

Съществената разлика на нравственото чувство от нравственото съзнание се състои в първичността, непосредствеността и произволността му.

Подобна мисъл развива и св. Макарий Велики, който учи, че привързаността на човека към материалните блага му пречи да тръгне по пътя на духовния подвиг и по този начин го лишава от небесната радост, вж. Св. Макарий Велики. Беседа 53.

В Свещеното Писание се разказва как сърцето на цар Давид „трепнало“, вследствие на което той веднага осъзнава греха си и се разкайва тежко (2 Цар. 24:10). Ясно е, че нравственото чувство се проявява спонтанно. Усвояването на добродетелите в хода на аскетизма светият отец развива според една от любимите си схеми, логотропос. Първоначално на етапа на деятельното любомъдрие се усвоява външната им страна, техният тропос, а при естественото съзерцание вече се прониква в тяхното съдържание, постига се логоса им. Този напредък в добродетелите се осъществява чрез прехода от външните, телесните добродетели към вътрешните, тези на душата. Св. Максим разглежда телесните добродетели като пост, бдение, послушание като упражнение във връзка със съхраняването на душевните добродетели. По този начин външната борба със страстите, която е и по-леката, прераства във вътрешна, имаща за цел обуздаването на неразумните душевни сили и тяхното лечение в съответствие с относимата към всяка една от

тях добродетел, например на чревоугодие се противопоставя въздържанието, на блудството – целомъдрието, на сребролюбие – нестяжанието и т.н.

Тъй като страстното движение се осъществява чрез съгласието на ума и насочването от негова страна на енергиите на човешката природа към извършването на греха на дело, усилията на подвижника са насочени към запазването на ума в чистота и единение със самия себе си и оттук и с Бог – това на езика на отците-аскети се изразява с термина „трезвение“ („νῆψις“). На много места, макар и да не го употребява изрично като термин, светият отец отбелязва, че трезвеният ум освобождава органите на възприятията от страстните движения и ги привежда в такива съобразно логоса на естеството им, направлява ги към Причината на тяхното съществуване. Трезвение на ума прави възможно преуспяването му в деятельното любомъдрие, чрез него той се отвлича от страстните мечтания и стремежи и усъвършенства своите движения, т.е. възвръща ги към първоначално установения порядък.

Отдалечаването на ума от сетивните неща заедно с въздържанието, любовта и молитвата са основните монашески постижения и само този, който действително ги е придобил, може да се нарече истински монах. Умът, съхраняващ се в трезвение по време на изкушенията в духовната бран, има познание по отношение на дяволските

помисли и бесовете.

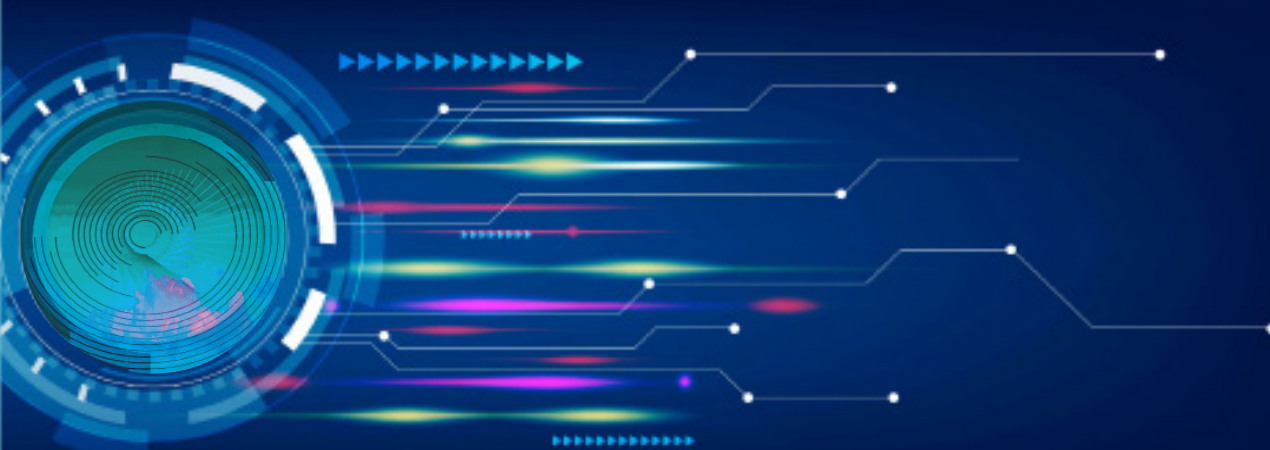
Както отбелязва В. Лоски, естественото състояние на ума е трезвение, той не е активен или пасивен, той е бдителен, трезвение и сърдечното внимание, способността за разграничаване и съждение характеризират човека в неговата цялост, а активните или пасивните състояния показват неговата фрагментираност, която е вследствие от грехопадението. Чрез трезвение на ума се постига неговата откъснатост от страстните помисли и влечения, което само по себе си води и до безстрастието („ἀπάθεια“) като цел на първата степен от подвижническия подвиг – практическата философия.

БУДНОСТ В ПРАВОСЛАВНОТО БОГОСЛОВИЕ

„Бъдете будни, понеже не знаете кога ще дойде господарят на къщата, привечер ли или среднощ, или кога петли пропеят, или на съмване, та като дойде ненадейно, да не ви намери, че спите“ (Марк. 13:33-37). Виж също: (Лука 11:24-26, 21:34-36); (Мат. 8:24-30) (притча за плевелите).

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Св. Филотей Синаит много точно ни е завещал духовния си опит, чрез следните

Сборникът е регистриран в НАЦИД
Националния референтен списък на съвременни български научни издания с научно рецензиране

МИСЪЛ, СЛОВО, ТЕКСТ

Том 17 (23) нова серия, 2024

ДА ИЗРАСТВАШ И ДА
БЪДЕШ ОЦЕНЕН:
ОПИТИ И РЕЗУЛТАТИ

Пловдивско университетско
издателство
„Паисий Хилендарски“

ISSN 2815-2816

слова: „Блажен оня човек, който е достигнал състояние на бодърстване или се бори да го постигне: в сърцето му се образува духовно небе, със слънце, луна и звезди.

Да вървим напред със сърце, изцяло внимателно, и душа, напълно съзнателна. Защото ако всеки ден съединяваме вниманието с молитвата, те стават подобни на огнената колесница на Илия, издигайки ни към небето. Какво имам предвид? Блажен оня човек, който е достигнал състояние на бодърстване или се бори да го постигне: в сърцето му се образува духовно небе, със слънце, луна и звезди“.

ИЗТОЧНИЦИ

<https://draganbachev.com/category/>

<https://openras.nacid.bg/api/FilesStorage?key=8d6095d1-d2e0-4761-ba5e-c8d1b113c-0c4&dbId=2> Петър Петков Узунов

<https://www.shu.bg/wp-content/uploads/teachers/storage/184/5417.pdf> КРАТЪК НАРЪЧНИК ПО ХРИСТИЯНСКА ЕТИКА. ЧАСТ I

<https://prespanski.wordpress.com/> Източните отци на Църквата за вярата и научното познание

https://www.pravoslavieto.com/docs/duhovni_biseri.htm

ВЕЛИЧКО ТЕЗГЯХОВ

ЛЮБОВТА КАТО ВРЪЗКА В СЪЗИЖДАНЕТО НА ЦЪРКВАТА СПОРЕД ЕФ. 4:15–16

Abstract: *The article examines the passage from chapter 4 of the Epistle of St. Ap. Paul to the Ephesians, verses 15 and 16, in order to explain the apostolic mandate to maintain and develop the church community in Ephesus through true love manifested in action, by tracing, highlighting and expounding selected patristic and theological interpretations, and drawing the corresponding conclusions, in the context of the theme of love and its role in the creation of the Church as the body of Christ.*

Key words: *Holy Scripture, Message, interpretation, love, truth, grace, body of Christ, Church*

От Свещеното Писание става ясно, че дейността на св. ап. Павел в гр. Ефес е между 56 и 58 г. (Деян. гл. 19). Според повечето тълкуватели времето и мястото на написване на посланието до Ефесяни е първото римско затворничество на апостола (Еф. 3:1; 4:1; 6:19-20). По своето съдържание то се дели на вероучителна (1 – 3 гл.) и нравоучителна (4 – 6 гл.) части. Една от няколкото причини за написването на въпросното послание е укрепването на Павловите ученици във взаимна любов и съгласие. В посланието се развива идеята за Църквата като тяло Христово. В разглеждания от нас пасаж 4:15, 16, е разяснено от апостола начинът за поддържане и развиване на църковната общност в Ефес чрез проявена на дело любов. Ще се опитаме накратко да разясним споменатия по-горе пасаж, като се проследят, открият и изложат избрани светоотчески тълкувания в контекста на темата за любовта и нейната роля в съзиждането на

Данни за автора

Величко Костадинов
Тезгяхов
бакалавър, специалност
теология

Научна област

Систематическо
богословие, библейско
богословие, практическо
богословие, християнско
изкуство, история

Научни интереси

Систематическо
богословие, библейско
богословие, практическо
богословие, християнско
изкуство, история

E-mail

tezvel@gmail.com

ПРЕЗ ОЧИТЕ НА ЛЮБОВТА: БИБЛЕЙСКИ И ПРАКТИЧЕСКИ МОДУСИ

Величко Тезгяхов

ЛЮБОВТА КАТО ВРЪЗКА

В СЪЗИЖДАНЕТО НА ЦЪРКВАТА СПОРЕД ЕФ. 4:15-16

Църквата като тяло Христово.

• „А с истинска любов да растем по всичко в Оногова, Който е глава, Христос“ (Еф. 4:15)

В тълкуването на посочения стих св. Теофан Затворник отчелязва, че „пребиваващият в любов може да бъде приеман като израз на една мисъл: а именно имайки истинска, непресторена, искрена любов. Апостолът казва в посланието си до римляните: „Любовта да бъде нелицемерна“ (Рим. 12:9) и също казва в писмото си до коринтяните: „с нелицемерна любов“ (2 Кор. 6:6). Така че, тук той заповядва да има истинска любов и с нея да се увеличи богатството на добродетелта за самия Господ. Защото е казано: „Всяка пръчка у Мене, която не дава плод. Той отрязва; и всяка, която дава плод, чисти я, за да дава повече плод“ (Йоан. 15:2). Но също може да я раздели и под истина да се има предвид - съдържаща истина, а за любовта - „пребиваване или живот в любов“. Такова разделение, противопоставяйки нехристиянския живот на християнския, казва, че там в първото няма нищо вярно, всичко е призрак и лъжа, но във второто имаме единство на истина и любов. Приемайки такова разграничение, ние ще приемем истината, като стоим в истината, като онези, които са приели вяра и познание за Господ Иисус Христос и вече не се тласкат от всеки вятър на учение; в любовта – така да бъдем с истината и в делата на любовта, които идват със духовното съзряване на човека и свидетелстват за зрелостта на характера, установен в правилата, за разлика от нехристияните, които живеят в суета, празна

суетене и лукавство преди всеки друго“.¹

Св. Теофан Затворник продължава: „Изглежда, че е достатъчно да бъдем верни и да останем в любовта, но Апостолът добавя: като бъдем истински в любовта, нека всички да израснем в Христос – тоест, да нагласим всичко в себе си, лицето си, всичките си сили и функции, според духа на Христос и по Неговата мярка да растат. Връщането на всичко към Христос се изразява в това: „нека изградим всичко в Христос (да градим върху Христос)“; „всичко наше: живот, слово и догми; още „Нека израстем в Христос всичко наше, както живот, така и догми. Защото с Него, като глава, трябва да съгласуваме всичко, което имаме, за да не внасяме нещо несъгласно и несъгласно с главата, но всичко да расте според Него“.²

По-нататък тълкуванието продължава: „Съдържанието на истината и успеха в делата на любовта са само подготовката на жилище за Христос Господ. Трябва да търсим Него, за да се дойде и да заживее в това жилище. Това ще стане, когато всичко в нас е в съгласие с Христос, нищо няма да Му е чуждо. За тази цел ние в самото начало се обличаме в Христос и след това действваме в Христос, като получаваме стимул от Него и обръщаме всичко към Негова слава и следваме Неговия пример. Действането в този дух постепенно ни довежда

до хармония с Христос и Го задълбочава все повече и повече в нас. Когато чрез труда на подвижничеството и добрите дела всичко чуждо на Христа бъде изгонено и, напротив, всичко ще се настрои според Него, тъй като Той е този, който е вседействащ тук; тогава, в същото време, когато всичко се окаже връщане към Христос, Той също ще се окаже, че ни изпълва и ще живее в нас“.³

Изводът, които с категоричност можем да направим от горепосоченото тълкувание на св. Теофан Затворник е, че той свързва безусловно истината и любовта. И тъй като Иисус Христос е носителят на истината, на правдата, на човекът е поставена задачата чрез любов да се съзижда и израства, правейки себе си достоен за Него като част от Неговото тяло, тоест Църквата.

Теофилакт Български набляга, в своето тълкувание на същият текст, на нуждата от проява на истинска любов, лишена от празнотата на светската суета, на фалшивите пориви и стремежи, стоящи извън учението на Христа. Той пише следното: „Тези, които са лукави и измамни в думите си, всички имат фалшиви и фалшиви думи и в тях няма нищо здраво и стабилно. Нека, бидейки искрени в любов към Бога и ближния, да нямаме лъжливо учение и да живеем нелицемерно (защото тук, изглежда, той дава и житейски уроци), нека израстваме в Христос с всички наши - и живот, и догми. Защото с Него, като Глава, ние трябва да съобразяваме всичко, което имаме, за да не

внасяме нещо несъгласувано и несъгласувано с Главата, но всичко да расте според Него“.⁴

Според Амброзиаст Христовата любов е градивния елемент на Църквата: „Истината, казва Павел, е, че приемайки любовта на Христос, с която Той ни възлюби, като даде Себе Си за нас, ние трябва да подчиним всичко на Него, знаейки, че Той е авторът на живота на всички. [Трябва да Му се подчиним], както частите на тялото се подчиняват на главата. Други, по погрешка или по умисъл, не вярват, че Христос е главата на всичко, че всичко е създадено чрез Него според волята на Отец“.⁵ Според Христо Попов тази любов трябва да е истинска, искрена и нелицемерна, за да „отраснем всичко наше – и живот, и слово, и догмати да градим над Христос“.⁶

• „...от Когото цялото тяло, стройно сглобено и свързано чрез всички дарувани връзки, при действието на всяка част според силите й, нараства, за да се съзижда в любов“ (Еф. 4:16).

Тълкуванието на св. Йоан Златоуст върху Еф. 4:15, 16 дава още по-детайлна представа за написаното от св. ап. Павел: „Ето какво означават думите му: как духът, излизайки от мозъка, не само съобщава чрез

¹ Св. Теофан Затворник. Толкования Сященного Писания. Толкования на Еф. 4:15. <https://bible.optina.ru/new:ef:04:15> Последно видян (26.02.2024).

² Пак там.

³ Пак там.

⁴ Теофилакт Български. Цит. съч.

⁵ Пак там.

⁶ Попов, Хр. Изяснителен преглед на апостолските послания и Апокалипсиса. С., 1990, с. 381.

ПРЕЗ ОЧИТЕ НА ЛЮБОВТА: БИБЛЕЙСКИ И ПРАКТИЧЕСКИ МОДУСИ

Величко Тезгяхов

ЛЮБОВТА КАТО ВРЪЗКА В СЪЗИЖДАНЕТО НА ЦЪРКВАТА СПОРЕД ЕФ. 4:15-16

нервите чувствителност на всички членове, но – в съответствие с всеки от тях – на този, който е способен да приеме повече и съобщава повече, а който може по-малко, по-малко му се дава (защото духът е коренът на живота), така постъпва и Христос. Тъй като нашите души са така зависими от Него, както членовете (от духа), затова Неговият промисъл и раздаване на дарове, съобразно с мярката на този или онзи член, произвеждат порастването на всекиго. Този дух, който прави разпределение от главата по членовете, като се докосва до всеки един от тях, произвежда в тях по такъв начин своето действие. Може да се каже и така: тялото, като възприема това въздействие (на духа), съразмерно на своите членове, по такъв начин пораста. Но защо (апостолът) добавил думите: „в любов“? – За това, че този дух не може иначе да се съобщава. Действително, ако се случи една ръка да се отдели от тялото, духът (който излиза от мозъка на главата), като търси продължение (на тялото) и не го намери там, не се откъсва от тялото и не преминава в отделената ръка, но като не я намира там, не ѝ се и съобщава. Същото става и тука, ако ние не сме свързани помежду си с любов.

По такъв начин ти не само трябва да бъдеш съединен с тялото, но и да заемаш в него своето място, защото иначе, ако нарушиш това, няма да бъдеш съединен с него и няма да получиш духа. Любовта съзижда отново, съединява, сближава и обединява човеците помежду си. И тъй, ако искаме да получим Духа от Главата, нека да бъдем в съюз един с другото. Има два вида отделяния от църквата: единият е, когато ние

охлажняваме в любовта, а другият – когато се осмеляваме да извършим нещо недостойно по отношение към това тяло (Църквата). В единия и в другия случай ние се отделяме от цялото. Ако пък на нас е още поръчано да съзиждаме и другите, а ние не съзиждаме, а сами първи произвеждаме разделение, какво тогава няма да претърпим за това? Нищо друго не може да произвежда толкова разделения в църквата, както властолюбието; нищо не оскърбява така Бога, както разделенията в църквата. Макар ние и да бихме извършили хиляди добри дела, ще се подхвърлим на осъждане не по-малко от тези, които измъчвали Неговото тяло, ако разкъсваме целостта на църквата⁷. От цитираното става ясно, че св. Йоан Златоуст е разбирал любовта като единственото, крепящо целостта на Църквата, необходимо условие, съединяващо членовете чрез главата Христос в Духа. Без любовта неминуемо следва разпад на тялото като духовно-обединяваща единица с Бога.

В тълкуването на посочените стихове св. Теофан Затворник отбелязва, че „християнската вяра обединява вярващите с Христос и така образува едно хармонично тяло от всички. Христос създава това тяло, като съобщава Себе Си на всеки и му дава Духа на благодатта ефективно, осезаемо, така че този Дух на благодатта, слизайки върху всеки, го прави това, което трябва да

⁷ Св. Йоан Златоуст. Тълкувание на послание до Ефесяните. Беседа единадесета. Библиотека творения на св. отци. С., 1946, с. 289 – 291.

бъде в тялото на Христовата Църква. Тялото Христово, хармонично съчетано с такъв дар на Духа, след това расте в себе си, до степеня, в която всеки член отговаря на своята цел или действа за доброто на Църквата с цялата пълнота на получения дар на благодатта: според действието в мярката на всяка част. Силата, която пленява всички навсякъде към този вид работа, е любовта – любовта към Господа, с Когото всеки се съединява и от Когото получава дара на благодатта и любовта към всички останали християни, за да може чрез тях да въздаде на Господа това, което той е получил от Него. Това е кръгът на живота на тялото Христово, в който всичко произлиза от Него и всичко се връща при Него. Но докато в материалното тяло всичко се извършва механично, според закона на необходимостта, в духовното тяло на Църквата всичко трябва да се извършва според свободната воля. Тя е квалифицирана от Апостола с думата: в любовта. Любовта, изляна в сърцата на вярващите от същия Дух на благодатта, прави така, че нито един член на тялото на Църквата да не може да задържи дара само за себе си, но предава неговата ефективност на всички братя в Христос – на цялата Църква. От това расте и се създава⁸. За светеца любовта не е само условие за единението в на тялото Христово, а е самия кръговрат на църковния живот, неговата най-велика сила.

В този контекст са разсъжденията и

⁸ Св. Теофан Затворник. Цит. съч.

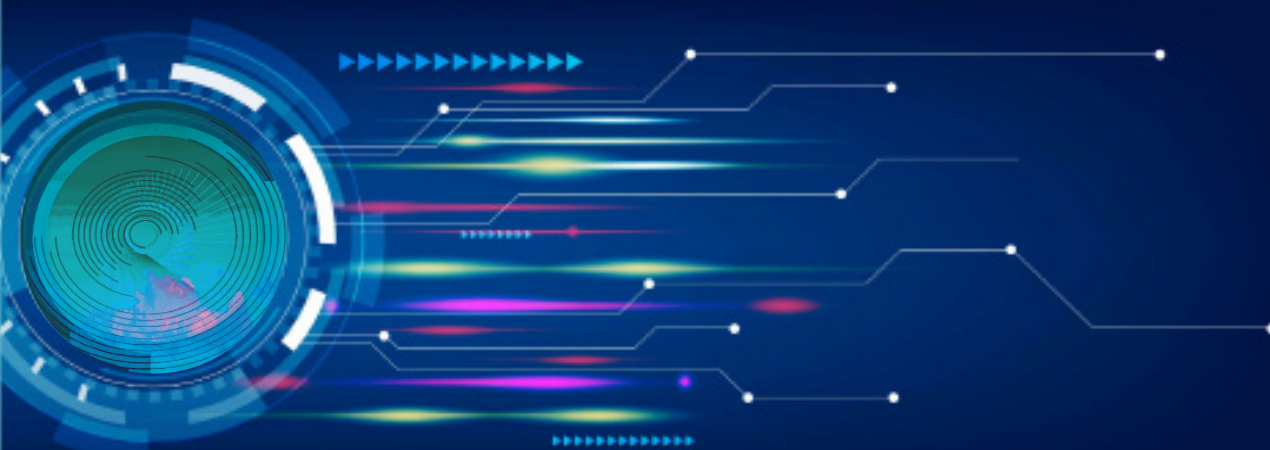
на Теофилакт Български, според когото Иисус Христос разпределя Своите дарове на благодатта на нашите души, които са Негови членове, не просто, но чрез действието на всеки член според собствената му мярка, според способностите за вместимост на всеки от нас, и по този начин цялото тяло получава увеличение за създаването на себе си в любовта. Иначе е невъзможно да възприемем благодатта свише на слизащия Дух, който ни съживява и израства, ако не сме обединени и то обединени от любов, като едно тяло. И така, нашето дело е да се укрепим и обединим чрез любов, а делото на Иисус Христос, нашата Глава, е да изпрати Духа.⁹

Според Христо Попов от Църквата (тялото) извлича своето възрастване тъкмо от Спасителя: „Благодатта се прилага член към член, които, докосвайки се един друг, чувстват и се усещат взаимно. Така се строи тялото на Църквата. Всеки член с дара си действа за нейно благо, не го затваря и не заключва в себе си, а на всички го посвещава“.¹⁰ В това именно се заключава уникалното за църковния живот „съзиждане в любов“.

И така изводите, които бяха направени от широко цитираните тълкувания на св. отци към Еф. 4:15, 16, могат да бъдат приблизително следните:

⁹ Теофилакт Български. Цит. съч.

¹⁰ Попов, Христо. Изяснителен преглед на апостолските послания и Апокалипсиса. С., 1990, с. 381.

Всички свети отци посочват Иисус Христос като причина устрояването на църковното тяло в хармонично единение, в благодатна функционалност на духовния живот. Те категорично заявяват, че любовта е този живителен сок, тази скрепителен „материал“, чрез който става възможно в Църквата да пребивава благодатта, божествения елемент на освещаване на членовете. Така Христос е и източник, и обект на „истинската любов“, а нейното отсъствие прекъсва жизнените връзки и лишава членовете от богообщение.

Формулираното от ап. Павел определение за любовта като връзка в съзиждането на Църквата като тяло Христово е в еднаква степен съотносимо и към съборното начало на отделните поместни църкви, освен като благодатно устройство на всяка отделна църковна общност. Всяко тълкувателно определение на св. отци разкрива като отделни членове на църковното тяло и самите отделни поместни църкви, от първите църковни общини, основани от апостолите, до обособените в наши дни отделни Патриаршии и автокефални църкви. Чрез съборното начало, единни в благодатта чрез истинската Божия любов, този

скрепяващ елемент на единство в Духа. За такъв именно съюз говори св. Йоан Златоуст като условие за получаване дара на Духа, а св. Теофан Затворник определя възрастването на цялата Църква според ефективността на предаването Му на всички братя в Христос. Свети Йоан Дамаскин допълва: „Нека всички ние достигнем такава висота, че да бъдем в хармония (хармонично съчетани) с Христос, нашата глава“. Именно в това е силата на Божията любов в Църквата Христова.

ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА

Библия. Синодално издателство, С., 1993.

Попов, Хр. Изяснителен преглед на апостолските послания и Апокалипсиса. С., 1990.

Св. Йоан Златоуст. Тълкувание на послание до Ефесяните. Беседа единадесета. Библиотека творения на св. отци. С., 1946.

Толкования Сященного Писания. <https://bible.optina.ru/>. Посл. видян (26.02.2024).

ВЕЛИЧКО ТЕЗГЯХОВ

АСКЕТИКА И ЕВХАРИСТИЯ

Abstract: *The article attempts to clarify the theological issues related to asceticism, the Eucharist and their synthesis in ecclesiology. The topic of the salvation and deification of man is raised as a personal ascetic act, but in the eucharistic community of the body of Christ, which represents the Church. The topic is reviewed through modern, theological Orthodox thought, taking as a basis the Tradition, the Scriptures and the patristic tradition. Aspects of christology and pneumatology related to the topic are examined, as well as the understanding of canonical and charismatic boundaries of the Church.*

Key words: *asceticism, eucharist, christology, pneumatology, ecclesiology, theology*

В теологията понякога може да се наблюдават на пръв поглед противоречащи идеи от тематичните полета на христологията и пневматологията, или по-точно в разбирането за канонични и харизматични граници на Църквата. Синтезът на Евхаристията и аскетиката, т.е. преодоляването на тяхното поляризиращо позициониране в богословската проблематика, и разглеждането на аскетизма като неразделен елемент за правилното разбиране на Евхаристията, нейното поставяне в „сърцето“ на евхаристийното събитие, е от ключово значение при осмисляне на посочените

тенденции на богословската мисъл.

Реакцията на православното богословие спрямо христомонизма на римокатолическата мисъл понякога стига до крайност, когато достигна точката на разбиране на Църквата като „общество на Светия Дух“, независимо от тялото на историческия Иисус Христос. Някои богослови разграничават христологичния от духовния „аспект“ на Църквата, до степен да се предлага отделна икономия на Духа. Други богослови считат теологията на Духа за недоразвита. Търси си преодоляване на разделението на църквите в една бъдеща

ПРЕЗ ОЧИТЕ НА ЛЮБОВТА: БИБЛЕЙСКИ И ПРАКТИЧЕСКИ МОДУСИ

Величко Тезгяхов

АСКЕТИКА И ЕВХАРИСТИЯ

„Религия на Светия Дух“. Такива тенденции в богословието се намират при В. Соловьев, С. Булгаков, Н. Бердяев, П. Флоренски и А. Комяков.¹

„Интервенцията на Владимир Лоски се движи, въпреки всички усилия за помирение, в същата логика на конфронтиране на христологията с пневматологията. Лоски адекватно диагностицира безизходицата между христомонизма и спиритуалистичните измерения на неговата едноименна и ортодоксална софиология. Затова се движи с компромисни и синтетични намерения“.² Лоски говори за двата аспекта на Църквата: едновременно тяло Христово и пълнота на Светия Дух.³

Дори водещият православен богослов о. Георги Флоровски, въпреки че зряло развива своите еклезиологични възгледи далеч от схоластиката на академичната теология, не избягва изкушението да бъде доведен до крайността да подчини духовността на христологията. Тази негова позиция по същество създава зависима пневматология сясновидими сотириологични пропуски. Отец Афанасиев е първият, който свързва универсалността и пълнотата на Църквата с Евхаристийното събрание като

водещо условие, противопоставяйки тази реалност на „икуменическата“ така наречена еклисиология, която разбира църковната универсалност като сбор от отделните географски църкви. Той изтъква значението на Евхаристията като тайнство *par excellence* на Църквата, като поставя началото на евхаристийната еклисиология. Същата основна линия на мисълта, въпреки всичките им различия с Афанасиев, е следвана от о. Й. Майендорф и о. Александър Шмеман.

В гръцката богословска реалност двама ученици на о. Георги Флоровски – Митрополит Йоан Пергамски (Зизиулас) и о. Йоан Романидис, застъпват тезата за евхаристийно-центричния състав на Църквата срещу институционалния. Основаването на Църквата на тринитарна основа, с разбирането за решаващата роля на Светия Дух от началото на спасителната икономия, представлява съществен опит за синтезиране на христологията с духовността в най-новата еклисиология. Така те говорят за еклисиологията, а не за Църквата, защото животът на самата Църква и богословието на нейните свети отци, с изключение на някои исторически периоди на западно влияние, не са изправени пред проблема.⁴

Несъмнено е недопустимо в Църквата да се вкоренява опасен духовен индивидуализъм или много повече „духовност“ при липса на

благодатта на тайнствата. Възможно е да се пренебрегнат някои аспекти на духовния живот, както и разбирането за действието на Духа в Църквата по отношение на хода на личното освещение на всеки един от нейните вярващи.

Въпреки това значителна част от православните богослови разбират ортодоксалната еклисиология като двойна еклисиология в постоянна опозиция. Така различни богословски трактати поставят дилемата Евхаристия или аскеза, скрито противопоставят литургията на монашеската духовност, Евхаристийната трапеза – на манастира, обожението – на есхатологичните очаквания. Някои автори смятат усилията за лично освещение за контрапродуктивно на есхатологичното съзнание за евхаристията и самото съществуване на монашеството като фактическо противопоставяне на богослужебното съзнание на древната Църква.

В случая идеята е да се конституира Евхаристията като център на църковния и духовен живот, свързан с аскезата и нейното неразривно участие в евхаристията, като проява на личния живот в божествената икономия на освещаване и обожение, най-вече в сотириологичен аспект.

Следователно основният принцип на евхаристийната еклисиология е неразривната връзка между евхаристията и Църквата. Въпреки че поне в светоотеческите писания не можем да намерим никаква дефиниция

на Църквата, връзката на евхаристията с Църквата е неоспорим факт. В посланията на ап. Павел, понятието „Църква“ се използва за обозначаване на местната църква, изразена в свързаността на евхаристията. Тази реалност се утвърждава по един или друг начин в светоотеческите писания, не само в ранните, но и в по-късните. Следователно идентичността на Църквата се изразява в евхаристията, Църквата съставлява евхаристията, като в същото време е съставена от нея. Тази позиция е особено важна, за да се освободи Църквата от нейното институционално разбиране, зад което стои възгледа, че христологията предшества пневматологията. Потози начин се поставя твърдение между Евхаристия и Църква, евхаристията съставлява „битието“ на Църквата.

В същото време съществува опасността от определяне и изчерпване на идентичността на Църквата в евхаристията. В този случай разглеждайки последствията от такова изчерпателно идентифициране, се задават следните въпроси: какво е значението на милосърдието според Исус Христос; на милостинята (като практическа любов и общение), на спазването на заповедите, на покаянието, на борбата със страстите и грехът, на съзерцаването на нетварната светлина, обожението, и дали остават в периферията на Църквата? Можем ли да ги отнесем към второстепенна църковна реалност, низша и подчинена на самата Църква, която се изчерпва в

¹ Abatzidis, Theofilos. *Ευγνωμοσύνη και άσκηση*, 2009, с. 1.

² Пак там, с. 2.

³ Лоски, Владимир. Очерк върху мистическото богословие на източната църква. 2013, с. 173.

⁴ Abatzidis, Theofilos. *Ευγνωμοσύνη και άσκηση*, 2009, с. 3.

евхаристията? За да бъде избегната подобна опасност, следва да се разшири понятието „евхаристия“ така, че да може да включва всички елементи на духовния живот. Това разширяване съставлява задължително условие за съществен синтез.

Ако в действителност евхаристията съставлява „битието“ на Църквата, какво е това, което съставлява „битието“ на евхаристията? Говорейки много за евхаристийните предпоставки на еклисиологията, може да се зададе въпроса, а какви са еклисиологичните условия на евхаристията?

В разсъжденията на Йоан Зизиулас се поставят еклисиологични условия: преди всичко събирането на разпръснатия Божи народ на Литургия като образ на есхатологичното единство и пълнота на Църквата; като единство във вярата, предложение на цялото творение на Бога под формата на евхаристийни дарове. Участието на епископа като изразител на единството в Христовото тяло и в същото време като Негово присъствие; функцията на презвитерите, които, представляващи апостолите, обграждат олтара; функцията на Синода, който осигурява единството на отделните църкви на вселенско ниво и др.⁵

Точно в този момент аскетиката трябва да бъде въведена като необходимо еклисиологично условие на евхаристията.

Горните условия могат да бъдат приети като структурни параметри на църковните условия във връзка с евхаристията. Въвеждането на аскетата в сърцето на евхаристийното събитие утвърждава действието на Светия Дух в Евхаристията, помага за немеханичното или функционално разбиране за него (че то просто променя честните дарове), освобождава от ех ореге орегата разбирането на ефикасността на тайнството и активизира съзнателното участие на вярващите в евхаристийното тяло, което не може да не бъде болезнено аскетично. Това разбиране на аскетиката като „друг аспект на евхаристията“ се основава на историята на Църквата и богословието на нейните отци на три нива: като необходимо условие за действителното участие в евхаристийното събитие и придобиването на освещаващата благодат на тайнството; като строго условие за участие в божественото причастяване с Тялото и Кръвта Христови, което не е безусловно; и като условие за запазване на благодатта на тайнството в живот на вярващите извън евхаристийното събрание. Аскетата е необходимото условие за тяхното приемане, в цялата светоотческа традиция. В новозаветната традиция грехът се разбира като забраняващ фактор за причастяването на християнина с Тялото Христово. Чрез смъртта Си Спасителят победи греха (1 Кор. 2:2-8; Кол. 2:15), като по този начин го осъжда (Рим. 8:3), превръщайки проклятието на закона в благословия, призовавайки всички вярващи да триумфират над силите,

на които някога са били подчинени (Рим. 6:6; Кол. 2:11). Целият път на Исус Христос, който християнинът повтаря, след акта на кръщението, трябва да бъде следван в живота ден след ден, принасяйки тялото си като жива жертва (Рим. 12:1). В този аспект ап. Павел пита как е възможно някой, който е член на тялото Христово, да вземе член на тялото му и да го направи член на блудница (1 Кор. 6:15). В този смисъл е пастирското наставление на апостола: „Но нека човек да изпитва себе си, и тогава да яде от хляба и да пие от чашата. Защото, който яде и пие недостойно, той яде и пие своето осъждане, понеже не различава тялото Господне“ (1 Кор. 11:28, 29).⁶

Светоотческата традиция следва новозаветния текст. В „Дидахи“ ясно е обусловено присъпването към евхаристийния акт след изповед и очистване: „И в Неделя Господня, когато се събрахте, разчупихте хляба и благодарихте, като изповядахте предварително нашите престъпления, както беше и вашата жертва“. В същата логика ще се движи и Климент Римски, който във второто си писмо ще посочва, че само ако изпълняваме Божията воля, ние сме членове на духовната Църква. В обратния случай ние принадлежим към онези, които превръщат Божия дом в „пещера на разбойници“. И Кирил Йерусалимски ще направи подобно наблюдение: Христос е

наистина единствения, който е свят, всички ние сме светии, но „нека той да участва и да упражнява желание“. В своето съчинение „До Таласий“ св. Максим Изповедник ясно дефинира борбите за очистване и връзката им с тайнство Кръщение, както и необходимостта да „умреш“ за добродетелта и връзката на този акт с тайнство Причастие.

Богатството на Евхаристийната трапеза представлява трамплин за извършването на практическа любов, милосърдие и милостиня, според св. Григорий Богослов. Този факт още повече засилва изискването за поддържането на висок морал и личен духовен пример от духовенството, за да бъдат достойни да принасят осветените дарове на народа. По този въпрос същата, но по-остра критика изразява и Симеон Нови Богослов. С чист ум трябва да се явим пред светия олтар, в Светая светих, подчертава св. Йоан Златоуст, като не само попречи на нечистите да се доближат до олтара, но и ги характеризира като Христови убийци и виновни за Тялото и Кръвта на Господа. Относно въпроса за честотата на пристъпване към свето Причастие, светият отец подчертава, че мярка за пристъпване към него, е чистата съвест. Св. Григорий Палама също ще изисква предварително пречистване чрез изповед и практическо покаяние, за да се приближи до тайната на спасението и обожението, като отбелязва, че божественият дар ще го напусне невидимо, без като безстрастен да е наскърбен от единението с него. Тази точка е от особена

⁵ Пак там, с. 6.

⁶ Пак там, с. 7.

важност, защото посочва, нещо, което ще срещнем по-силно при св. Никола Кавасила и св. Симеон Нови Богослов, че тайната за недостойния участник става неактивна.⁷ Отново става въпрос за действеност и действителност на св. тайнство.

Не е възможно тайнството да бъде действено и плодотворно без аскезата, Божествената благодат остава отделена от причастяващия се, тъй като тогава просто няма нищо общо между Бога и греха. Евхаристийното единение предполага борбата срещу страстите и греха. Тайната на Евхаристията е светлина за чистите, пречистване за борещите се и дори техен помощник в борбата срещу нечестивите помисли и страстите.

Аскетиката е необходима за непрекъснатото общение с благодатта, извън условието за участие и като фактор за поддържане на действеността на тайнствата. Дотук става очевидно, че аскезата принадлежи към сърцето на евхаристологията, към центъра на евхаристийното събитие.

В контекста на нашия секуларизиран начин на живот, дори и в православното пространство, всяко разбиране на еклисиологията извън нейното аскетическо-литургично измерение замъглява съдържанието на спасението. Всяка автономия или преувеличаване предимството

на аскетическата еклисиология по дефиниция е на границата на доктриналната коректност.

Монашеството като самостоятелна форма не може да се характеризира като представител на „лечебната“ еклисиология, както в своята история, така и в богословието. Случаите на една вертикална мистична сотириология, автономна от евхаристията и църковните структури, може понякога да са били изразени чрез отделни движения, но те обаче са фалшификати, диагностицирани от времето, съвременно осъдени. Концепцията за освещаване и обновление, изобилстваща в светоотеческото мислене, не трябва да се отъждествява с аспекти и параметри само на аскетическата еклисиология. Присъствието на т.н. „духовни наставници“ – старци в границите на темата за обожението (разгърната в аскетическата еклисиология) контрастира напълно на прогресивната секуларизация на духовенството, епископи и свещеници, чиято дейност се свежда до голяма степен до администриране на Църквата, отколкото до реални духовни бащи и мистици в църковната духовност.⁸

От друга страна не можем да се изчерпи действието и функцията на Св. Дух само чрез тайнствата. Несъмнено всеки евхаристичен акт представлява Богоявление. И неизбежното участие на всеки вярващ в него е предпоставка за един истински

духовен живот. Но не всяко Богоявление, не всяко посещение на благодатта на Духа към вярващия се случва непременно изключително в литургията. За това свидетелстват не само многобройните откровения на благодатта у най-важните отци и учители на Църквата, а също така и цялото Свещено писание. Не всяко харизматическо преживяване на аскета в неговата килия е непременно „неоплатоническо“. Всички резерви към мистичния опит на аскета, от страна на евхаристийната еклисиология трябва да се фокусират върху „качеството“, така да се каже, на Богоявлението, а не върху самия факт.

До тук изказаната теза отхвърля противопоставянето между мистично-аскетичния опит и опита на евхаристийната действителност. Ако аскезата е в сърцето на евхаристийното събитие, тогава истинското мистично аскетично преживяване е разширение, развитие, разгръщане на богатството на евхаристийното преживяване на благодатта във всеки аспект на личния живот. Евхаристийният опит внася есхатона в рамките на света и историята, докато аскетизмът е опит за излизане извън техните рамки. Визуализацията на края не е нещо, което липсва в монашеството. И ако се изключи сакраменталната есхатологична образност на евхаристията, какво по-добре олицетворява есхатологията от милосърдието, спазването на заповедите, чистотата от греха, саможертвата и любовта? Като такъв мистичният аскетичен опит е

есхатологичен опит. Какво друго би могло да бъде съдържанието на есхатологията на евхаристията освен единението онтологично с Троициния Бог?

В този контекста на евхаристийната и аскетическата еклисиология трябва да се разясни позицията, че вярващите са призовани към обожение не като индивиди, а като колективна църковна единица. Несъмнено всеки вярващ е неразделна част на някаква евхаристийна общност, член на евхаристийно тяло. Всеки случай на аскетичен стремеж към святост, откъснат от евхаристийното тяло, представлява извънхристиянски процес. Примерът със св. Мария Египетска, която след четиридесет години в пустинята, понесла кръста на аскетическия живот, срещайки стареца Зосима пристъпва към своето пълно приобщаване към тялото на Христос. Евхаристийно събрание неизбежно предполага мъчителен и непрекъснат аскетичен акт. Това не е механично или магическо действие. В контекста на евхаристийната еклисиология единият Христос не бива да бъде разбран поотделно, а като обединяващо множество ипостаси, които, въз основа на духовния и еклисиологичен състав на христологията са въипостасени в битието на единния Христос, което го прави събирателна личност. Евхаристията съставлява средата и референтната рамка не само на творението, но и на всяко човешко същество в битието на въплътеното Слово. Евхаристийното тяло на Христос предполага „многого“ от самото

⁷ Пак там, с. 8.

⁸ Пак там, с. 10.

начало, единството се състои от другостта. Следователно, всяка форма на духовен опит, всяко съзнание за спасителното присъствие на благодатта преминава през опита на „многого“. Тази еклисиологична рамка не може да означава спасение и обожение, ако не запазва своите съзнателни личностни характеристики.⁹ Спасението може да не е индивидуално, но със сигурност е лично, иначе по-скоро е механично и ритуално. А личен, според дотук засегнатата теза, означава аскетичен. Вярващите са призовани да станат светии, единствено в контекста на тяхната евхаристийна общност, чрез болезнен и непрекъснат процес на лично (а не индивидуално) освещение. Колективната църковна същност не може да заобиколи или принизи личната индивидуалност на всеки вярващ, нито може да замени личната борба със страстите, борбата за спазване на заповедите, постоянното покаяние, смиреннието и милосърдието, които отварят вратата към евхаристийното събрание.

В пълнотата на човешкото битие единствено Света Богородица е тази, която е постигнала завършеността на освещението и обожението тук на земята. В нея се съсредоточава цялата история на спасението. Тя е примера на съвършеното смирение и абсолютната любов, на аскетиката в нейната пълнота, с което влиза

изцяло в благодатта на Св. Дух, като се случва едно пълно евхаристийно общение при благовестието и боговъплъщението.¹⁰ Всеки християнин е призван именно по примера на тази „схема“ да приеме онтологично Словото чрез светите дарове, в една аскетическа отдаденост, позволявайки на Божията благодат да се изяви в самото му същество при личното си богообщение. Божията майка е примера, който изпълва със смисъл тезата за неразривната връзка между аскетическата и евхаристийната еклисиология, изразена чрез богословската терминология.

В „Послание към Диогнет“ Матетес дава пример за живота на ранния християнин, чието призвание звучи все така актуално и в наши дни: „Те (християните) живеят в собствените си страни, но като пришелци. Като граждани те споделят всичко с останалите и все пак понасят всичко като чужденци. Всяка чужда земя за тях е като тяхната родина и всяко родно място е като земя на чужденци...Те са в плът, но не живеят по плът. Те прекарват своите дни на земята, но са граждани на небето“.

Пример за синтеза на аскетическата и евхаристийната еклисиология е зараждането на исихазма и неговото развитие, с произход Византия и център – Света гора, Атон. Именно във Великата лавра „Св. Атанасий“

се реставрира и доработва като система „лавриотската“ форма на исихастското монашество, според която монасите прекарвали седмичните дни в „исихия“: уединени в килиите си, те се отдавали на безмълвни индивидуални молитви за постигане на Бога. В края на седмицата обаче, и по-точно всяка събота вечер, монасите се събирали заедно за изпълнение на обща възкресна служба.¹¹ „Актът на доброволното принасяне на вярващите, като действие, противоположно на егоистичната нагласа и склонност на нашата паднала природа, вече е общение и участие в божествения живот, който е безкрайна любов“.¹² „Аскетиката и църковните тайнства спасяват човека, вкарват го в Небесното царство“.¹³ А св. Григорий Нисийски изразява разбирането си, че на всеки от участниците се изработват липсващите части, нужни за спасението му.

Въпросът има и много сериозен пастирски характер, като се има предвид, че на всяко евхаристийно събрание почти никой не се причастява с Тялото и Кръвта Христови. Участието на вярващите в повечето случаи е условно и чисто ритуално,

а призиването към аскетика, ограничено в рамките на постните периоди в Църквата. Следователно е необходимо да се преоцени евхаристийният характер на аскетиката от пастирска гледна точка.

ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА

Библия. Синодално издателство.1993.

Богоносци. Лек за безсмъртие. Сборник статии. 2016.

Гондикакис, арх. Василий. Божествената литургия като богословско свещенодействие. 28.09.2023. <https://www.bogonosci.bg>. Последно видян 08.01.2024.

Куюмджиева, Светлана. Свети Йоан Кукузел. Стара българска музика. 2011.

Лоски, Владимир. Очерк върху мистическото богословие на източната църква. 2013.

Мандзаридис, Грегориос. Православен духовен живот. 2001.

Чиликов, Стоян. Православната вяра и живот. 2012.

Abatzidis, Theofilos. Ευγνώμοσύνη και άσκηση, 2009.

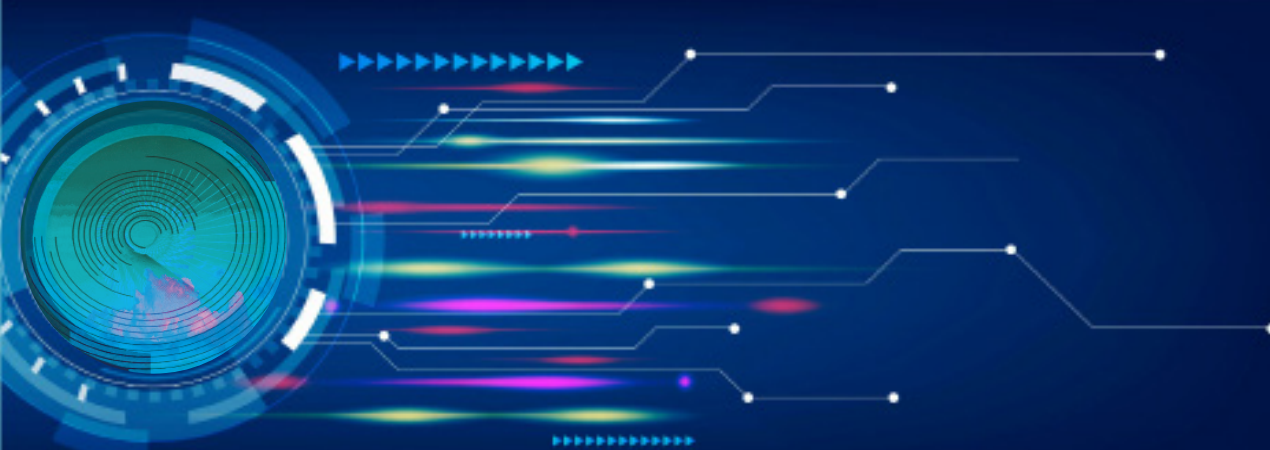
⁹ Лоски, Владимир. Очерк върху мистическото богословие на източната църква, с. 173.

¹⁰ Мандзаридис, Грегориос. Православен духовен живот. 2001, с. 83.

¹¹ Куюмджиева, Светлана. Свети Йоан Кукузел. Стара българска музика. 2011, с. 92.

¹² Гондикакис, арх. Василий. Божествената литургия като богословско свещенодействие. 28.09.2023. <https://www.bogonosci.bg>. Последно видян 08.01.2024.

¹³ Чиликов, Стоян. Православната вяра и живот. 2012, с. 100.

ПАРАШКЕВА ТАТАРЛИЕВА

ОБУЧЕНИЕ НА УЧЕНИЦИТЕ ОТ ИИСУС ХРИСТОС. ИЗПРАЩАНЕТО ИМ ПО ДВАМА НА ПРОПОВЕД (БИБЛЕЙСКИ БЕЛЕЖКИ)

Abstract: The topic of disciples of Jesus Christ has been discussed many times in biblical theology. It is also interesting because it reveals many important truths about the disciples themselves and the way Jesus Christ calls them to ministry. Here we will only try to highlight some more important ideas and point out biblical quotes related to the election of disciples by Jesus Christ. Comments and interpretations will be limited because we are trying to give a biblical profile of the topic.

Key words: Bible quotes, Biblical theology, Jesus Christ, disciples, following Jesus Christ

1. ПОСЛЕДОВАТЕЛИТЕ НА ИИСУС ХРИСТОС – НАРОДЪТ

Хората от народът също са Иисусови ученици, това са бъдещите християни: „След Него тръгна множество народ от Галилея, Юдея, Йерусалим, Идумея и извън Йордан ... около Тир и Сидон, като чува какво Той вършеше, дойдоха при Него в голямо множество“ (3:7, 8). „И веднага се пръсна слух за Него по цялата околност на Галилейска“ (1:28). Няма нищо по-бързо от мълвата: „А привечер по заник слънце, довеждат при Него всички болни и хванати от бяс“ (1:32). След Него

действително вървят мнозина и Той ги изцелява. Дори тирци и сидонци получават полза, независимо, че са другоплеменници. Чужди идват отдалеч, а юдеите гонят Него, дошлия при тях.

Господ изцелява, изцерените проповядват за Него, въпреки, че Той им забранява това. Заповядва им да не казват нищо. Беше предупреден прокажения – „никому нищо не се обаждай“ а той като излезе, захвана да разказва много“ (1:44, 45). Иисус не може вече явно да влезе в Капернаум. Затова Той се намира извън града в „самотни места“. „И дохождат при Него отвсякъде“ (1:45).

Христос се отделя в уединено място с

учениците Си, да си починат малко, „и отидоха с кораб на уединено място... „народът видя как те заминаваха, и познаха Го мнозина, и пешком се стекоха там от всички градове, изпревариха ги и се събраха при Него“ (6:33). Иисус не успява да се укрие от онези, които Го търсят. Народът внимателно наблюдава, изпреварва самите апостоли и отиват пеша на това място, където Той възнамерява да отдъхне.

Иисус приема хората за свои ученици и ги поучава с притчи: „И като повика целия народ, започва постепенно да разкрива смисъла на закона, като казва – „нищо, което влиза в човека отвън, не може да го оскверни; но което излиза от него, то осквернява човека“ (7:14, 15). Този начин на говорене не е достатъчно ясен за народа, затова Спасителят отбелязва: „Ако някой има уши да слуша, нека слуша“ т.е. Този, който може да разбере, нека разбира. „И народът пак се стичаше при Него... И по обичая пак ги поучаваше“ (10:1). Христос идва в Йерусалим за Пасха, „възседнал на осле, мнозина постилат дрехите си по пътя; други пък сечеха клони от дърветата и викаха осана спасение, благословен Идещият в име Господне“ (11:8, 9).

Когато мнозинството, хората израстват в народ „множество народ“, настъпва обратът. „И тоз час, докле Той още говореше, Юда, един от дванайсетте, дохожда, и с него множество народ с ножове и колове“ (14:43). Първосвещениците възбудиха народа,

закресяха: Разпни Го!“. „Беше третият час и Го разпнаха“ (15:13, 25).

2. НАРАСТВАНЕ НА СЪПРОТИВАТА СРЕЩУ ИИСУС ХРИСТОС

Господ Иисус Христос непоколебимо върви напред към изпълнението на Своята мисия на земята – изкуплението на човечеството от греха. А омразата и съпротивата срещу Него от страна на юдеите постоянно нараства. Ев. Марк проследява и отразява оформянето на тази противникова сила, като посочва няколко причини за това отношение към Иисус:

- Голяма част от поддръжниците Му се надяват, че Той ще ги освободи от римското владичество, но Христос се противопоставя на опита „да Го направят Цар“ (Йоан 6:15);

- Христовата присъда над законничество, която получава широко одобрение, е определящ фактор за решението на книжниците да се отърват от Него;

- Накрая е осъден въз основа на политическо обвинение, че претендира за „Цар Юдейски“ (15:26).

В Капернаум Иисус излекува един разслабен: „Като видя вярата им Иисус каза на разслабения: „чедо, прощават ти се греховете“. На това чудо присъстват някои от книжниците. „Те размишляваха в сърцата

НЕДОВЪРШЕНИТЕ ТЕКСТОВЕ: IN MEMORIAM

ПАРАШКЕВА ТАТАРЛИЕВА

ОБУЧЕНИЕ НА УЧЕНИЦИТЕ ОТ ИИСУС ХРИСТОС. ИЗПРАЩАНЕТО ИМ ПО ДВАМА НА ПРОПОВЕД (БИБЛЕЙСКИ БЕЛЕЖКИ)

си: какво тъй богохулства Той?“ (12:6, 7).

След призоваването на Левия Алфеев – Матей митаря, (2:14) поканва мнозина на обяд, Иисус и учениците Му присъстват също. „Книжниците и фарисеите, като видяха, че Той яде с митари и грешници“ осъждат това общение. Целта им е да откъснат учениците от Него (2:16). Този стих определям като завръзка към предстоящия конфликт. В отговор на нападите си, те получават добър отговор от Иисус: „Здравите нямат нужда от лекар, а болните. Не съм дошъл да призова праведници, а грешните към покаяние“ (2:17). Фарисеите също имат много поводи (причини) да мразят Иисус Христос и да желаят да Го убият. „Фарисеите ... незабавно се събраха с иродиадите на съвещание против Него, как да Го погубят“ (3:6).

Иродиадите са плътски и груби хора, Ирод означава „кожен“. Пророчеството на ап. Яков определя, че когато престанат да властват князете от Юда, тогава ще дойде Христос. По време на Ирод вече няма князе от юдеите (Бит. 49:10). Ирод е чужденец – едомец. Някои го приемат за Христос. Образуват секта. Точно тези хора са иродиади,¹ някакви новопоявили се учители, които учат, че Ирод е Христос, че трябва да се вярва в него. „Цар Ирод чу за Иисуса, понеже името Му стана известно“ (6:14).

Спасителят не се е обявявал нито срещу Ирод Велики, нито срещу императора. Представлява опасност за фарисеите и за приятелите на цар Ирод поради нарастващия Му авторитет. Осъзнавайки ясно отрицателното отношение на Иисус Христос към тях, те се страхуват да не изгубят авторитета си пред народа, тъй като Спасителят говори срещу тях неведнъж. Той публично ги изобличава и явно отклонява народа, които те опитват да задържат при себе си.

Разширява се кръга на неприятелите с „някои от книжниците дошли от Йерусалим“. Йерусалимските книжници се ползват с голяма чест (7:1). Книжниците се отличавали със своята гордост и надменност. Изисквали от народа да ги почита и да се обръщат към тях с думите „учителю, учителю“. Поради това те често пъти са изобличавани от Иисус Христос (7:1-13).²

В това време, когато Господ изгонва бесове, книжници и фарисеи въпреки, че разбират тези чудесни действия, вместо прослава Го оклетяват, че ги извършва със силата на Веелзевул. Виждайки изцеление от всякакви болести и страдания, превръщат тези чудеса в повод на завист, доноси, убийства.³

¹ Блаж. Теофилакт. Ч. 1. Тълкуване на Евангелието. Том 1. Издава „Св. вмчк Георги Зограф“, Света Гора, Атон, 2003, с. 352.

² Гяуров, Христо, Н. Проповедта на Иисуса Христа на планината. С., 1949, с. 20.

³ Бл. Теофилакт. Чит. съч., с. 47.

„А дошлите от Йерусалим книжници казваха, че в Него е Веелзевул... И като чуа близките Му“, може би хора от Неговия роден град или дори братята Му отиват да Го приберат, „понеже се говореше, че бил извън Себе Си“ (3:21, 22). Квалификация: Абсолютна „злохитрост“.

Резултати:

- увеличава се броя на вярващите в Иисус Христос;
- изоставя се учението на книжници и фарисеи;
- последва силна атака срещу Иисус.

Христос често се сблъсква с опозиция, която понякога:

- Го ругаят (Мат. 12:30, Лука 12:10);
- оклетяват Го (Марк 14:57, Мат. 2:61);
- роднините Му казват: „Не е на Себе Си“;

- обвинен в богохулство и незачитане на религиозните традиции (Лука 6:2,7).

Някои от фарисеите, на евр. „перушим“ означава „отделни“ (получили името си от това, че считали себе си за по-високо стоящи, отделни, между обикновените юдеи). Произхождали, както и книжниците, от времето след плена. Държали за строго изпълнение на закона и предание на старците,⁴ не всички, а по-дръзките казват:

⁴ Гяуров, Христо, Н. Проповедта на Иисуса Христа

„Тоя човек не е от Бога“, а други казват: „Как може грешен човек да върши такива чудеса?“ и „произлезе между им разпра“ (Йоан 9:16). Заради това чудо (прогледналия слепец) фарисеи и началници се засрамват и защитават Господ.

Началниците са по-бавни за добро от народа. Народът още преди това е разделен в мнения и не всички говорят против Христос, а началниците след народа стигат до това похвално разделение. Защото и разделението понякога е добро (Йоан 7:12, 43). Както и Господ казва: „Дойдох да донеса на земята меч“ (Мат. 10:34), т.е. разногласие, заради доброто и благочестието.⁵

Христос е без грях. Въпросът Му към юдеите: „Кой от вас ще Ме укори в грях?“, остава и до днес без отговор (Йоан 8:46). Христос е осъден за това, че се нарича Син Божи.⁶

След толкова много Негови благодеяния, хората се отдръпнали от Него без причина, без да имат повод да Го обвинят в нищо, нито малко, нито голямо.⁷ Ев. Матей посочва една абсурдна причина. Заради свинете гадарински жители гонят

на планината, с. 21.

⁵ Бл. Теофилакт. Чит. съч., с. 554.

⁶ Еп. Никодим и свещ. Христов. Учебник по основно богословие. С., 1934, с. 330.

⁷ Св. Йоан Златоуст. Творения. Т. 2, Света Гора, Атон, 2008, с. 287.

НЕДОВЪРШЕНИТЕ ТЕКСТОВЕ: IN MEMORIAM

ПАРАШКЕВА ТАТАРЛИЕВА

ОБУЧЕНИЕ НА УЧЕНИЦИТЕ ОТ ИИСУС ХРИСТОС. ИЗПРАЩАНЕТО ИМ ПО ДВАМА НА ПРОПОВЕД (БИБЛЕЙСКИ БЕЛЕЖКИ)

Господ от себе си: „И ето цял град излезе да посрещне Иисус и, като Го видяха, молеха Го да си отиде от пределите им“ (Мат. 8:34). Гонят Го не затова, че са лишени от храна, а защото са лишени от печалба. Юдеите не ядели свинско.⁸ „И бесовете Го молеха и думаха: ако ни изгониш, позволи ни да идем в стадото свине“ (Мат. 8:31). Свинята символизира всичко презряно и омразно.

Иисус Христос постоянно е притискан, за да бъде впримчен в говоренето Си. Враговете Му подготвят манипулативен казус, за да Го подведат. „Изпращат при Него някои от фарисеите и иродиадите да Го уловят на дума: Позволено ли е да се дава данък кесарю, или не? Да дадем ли или да не дадем?“ (12:13, 14). Целта на този въпрос е Иисус да бъде дискредитиран. Ако отговори, че е право да се дава на Кесаря, ще бъде обвинен в национално предателство. Ако каже, че не трябва да се дава данък на Кесаря, ще бъде обвинен като противник на Римската империя. Христос отговаря мъдро и по този начин слага край на дилемата: „Отдайте кесаровото кесарю, а Божието – Богу“ (12:17).

„След това дойдоха при Него садукее, които казват, че няма възкресение“ (12:18). Садукееите са еретици между юдеите. Не признават нито възкресение, нито ангел,

нито дух. Задават въпрос за това, което никога не е било и не може да бъде, за подигравка над възкресението, че седем мъже са взели един след друг една и съща жена. Иисус ги изобличава, като непознаващи Свещеното Писание, нито силата Божия. „Когато възкръснат от мъртвите, нито се женят, нито се мъжат, а са като Ангели на небесата“ (12:24, 25). Последваща атака: „Един от книжниците Го попита коя е първа от всички заповеди?“. Отговаря им, че първата и най-голяма заповед е: „Възлюби Бога, а втората подобна на нея е: „Възлюби ближния“ (12:30, 31). А защо подобна? Защото двете са свързани помежду си. Бог възлюби всички човеци и – обратно, който люби ближния си, той още повече обича Бога.⁹ Попълнение към противниците: „И когато Той ходеше из храма, приближиха се до Него първосвещенниците, и книжниците и стареите“ (11:27). През последните седем дни в Йерусалим враждебността от страна на първосвещенниците, книжниците, стареите, фарисеите, иродиадите и садукееите достига върхната си точка, когато Иисус публично оборва техните аргументи в храма.

Христос знае, че последното идване в Йерусалим ще доведе до окончателния сблъсък с властите, резултатът от който ще бъде собствената Му смърт. „Ето, възлизаме за Йерусалим, и Син Човеческий ще бъде предаден на първосвещенниците

и книжниците, и ще Го осъдят на смърт и ще Го предадат на езичниците“ (10:33). От храма Той изгонва продавачите на гълъби и менячите на пари. Прави това, ревнувайки за Божия дом и в същото време иска да покаже, че не се противи на Бога, а е съгласен с Отца, затова и наказва за Неговия дом, в който се извършва търговия. Кулминацията: „Веднага заранта първосвещенниците със стареите и книжниците и целия Синедрион направиха съвещание и Го предадоха на Пилата“ (15:1).

3. ОБУЧЕНИЕ НА УЧЕНИЦИТЕ НА СЛУЖЕНИЕ. ХРИСТОВИТЕ ПОУЧЕНИЯ (ПРИТЧИ И ЧУДЕСА)

Учението е промяна на поведението в резултат от личния опит на ученика. То се прави през целия съзнателен живот. Учението на Иисус Христос е универсално, предназначено на всички хора. „И чудеха се на учението Му, понеже Той ги поучаваше като такъв, който има власт, а не като книжниците,“ (1:22). Той поучава чрез притчи: „И много такива притчи им проповядваше... и без притчи не им говореше“ (4:33, 34). Да не се разбере Христос, означава да не се разберат притчите Му, толкова неделими са те от него. Учениците на Иисус Христос са поучавани и упълномощени като Негови

представители, проповядват учението Му да изгонват нечисти духове и да изцеряват болни.

Христос лично свидетелства, че учението Му има божествен произход: „Учението Ми не е Мое, а на Оногова, Който Ме е пратил... ще разберете, дали учението Ми е от Бога, или Аз от Себе Си говоря“ (Йоан 7:16, 17). Човекът, когото Господ обучава, непременно става обучен. В Евангелието на св. ап. и ев. Марк намират място 11 притчи и 20 описания на чудеса.

ЦЕЛТА на чудесата е да привлекат човека да следва Спасителя. Те показват не само силата Му, но и Неговата състрадателност. Христос извършва всички чудеса чрез Словото Си, което е Слово на Божия Син.¹⁰

„Чудесата на Спасителя имат винаги точно определена задача : да разкрият важно послание, което Бог трябва да възвести на хората. Степента на въздействието на чудото върху човека е в зависимост от желанието му да бъде изцерен от Бога (1:40, 10:51). Чудесата потвърждават пророческото, първосвещеническото и царско достойнство на Иисус Христос (Ис. 9:6). Самата Христова Личност е най-голямото чудо“.¹¹

⁸ Николов, Иван. Червеният Великден. За тримата Оптински Новомъченици, убити на Великден 1993 г. С., 2004, с. 65.

⁹ Бл. Теофилакт. Ч. 1, Цит. съч., с. 435.

¹⁰ Св. Григорий Богослов. Творения. Т. 4, Света Гора, Атон, 2010, с. 21.

¹¹ Николова, Ивелина. Въведение в Християнската Апологетика (Учебно помагало). С., 2013, с. 101.

НЕДОВЪРШЕНИТЕ ТЕКСТОВЕ: IN MEMORIAM

ПАРАШКЕВА ТАТАРЛИЕВА

ОБУЧЕНИЕ НА УЧЕНИЦИТЕ ОТ ИИСУС ХРИСТОС. ИЗПРАЩАНЕТО ИМ ПО ДВАМА НА ПРОПОВЕД (БИБЛЕЙСКИ БЕЛЕЖКИ)

Христос е Богочовек. Негови са, както чудесата, така и страданията. Чудесата върши по силата на божествената Си природа, а страданията търпи поради Човешката (преп. Йоан Дамаскин). „Това, че Той се е родил, е бил изкушаван, че е гладувал, уморявал се, спал, се приписва на Човешката природа, а това, че бил прославян от Ангелите, че победил Изкусителя, нахранил народа и ходил по вода се отнася към Божественото“ (Писмо 102, св. Григорий Богослов).¹²

Христос извършва само няколко чудеса в Назарет. Не може да продължи, тъй като цялото Му служение или Откровение е отхвърлено (6:5): „Защо не вярвали като виждали Неговите чудеса? Но вината не е на този, на когото не вярват, а на тези, които посред бял ден не виждат нищо“, пише св. Йоан Златоуст.¹³

ЗА ЧУДОТО С ХЛЯБОВЕТЕ. ПЪРВО ЧУДО

На пусто място Иисус Христос сътвори чудото с хлябовете. То става в пустинята, за да не помисли някой, че Той купува хлябовете в близкия град. Чудото е „нахранване на петте хиляди с пет хляба и две риби“, а

остатъците са дванайсет пълни коша къшеи.

Христос нарежда Апостолите да носят кошовете. Прави го не без цел, а за това те, като бъдещи проповедници, винаги да помнят за чудото. Кошовете се правят от финикови клонки, а праведника ще процъфти като финикова палма“ (Пс. 91:13).¹⁴ Чудото описват и четиримата евангелисти, почти без различия (6:38, Мат. 14:17, Лука 9:13, Йоан 6:9).

ВТОРОТО ЧУДО С ХЛЯБОВЕТЕ

„Седем хляба и малко рибки“. Четири хиляди нахранени, седем кошници къшеи вдигат апостолите (8:5, 20). Господ не винаги извършва чудеса над храната, за да не решат другите, че народът върви след Него заради храната. Христос не допуска да отпрати някого гладен. Желает да насити със Своите дарове всички и винаги, особено тези, които прекарват с Него вече три дни т.е. тези, които са се кръстили. Кръщението се нарича просвещение. Просвещението в пустинята от Иисус Христос се оказва тридневен, както кръщението се извършва чрез три потапяния.¹⁵

Христовите ученици все още нямат вяра в Неговата сила, а бяха видели това

чудо с хлябовете преди. „А Иисус, като узна каза им: какво размишлявате, задето нямате хляб? Очи имате, не виждате ли? Уши имате, не чуватели? И не помните ли?“ (8:17, 18).

СРАВНЕНИЕ: В Стария Завет Моисей дава манна според нуждите, защото излишъкът се разваля. Пр. Илия изхранва вдовица като и доставя толкова брашно и дървено масло, колкото е нужно. Христос обратно, като Владика произвежда това, което се оказва излишък.¹⁶

4. ИЗПРАЩАНЕ АПОСТОЛИТЕ НА ПРОПОВЕД. ХРИСТОВИТЕ НАСТАВЛЕНИЯ. ЗАВРЪЩАНЕ НА АПОСТОЛИТЕ ОТ ПРОПОВЕД

След дълго обучение апостолите са изпратени, също като своя Учител, да разнасят (разпространява, прокламират) благовестието, че Той е Месията. Преди изпращането Христос ги наставлява и им дава указание как да се справят с поставеното поръчение: „Начена да ги изпраща по двама и им даде власт над нечистите духове“ (6:7).

Когато се четат имената на Апостолите се забелязва, че са изброени по двойки. Христос ги изпраща „двама по двама“. Може да се разпределят точно по този

начин и навярно това е идеята на ев. Марк. Изпраща ги по двама, за да бъдат по-силни. Ако изпратеше повече от двама, броят на апостолите нямаше да стигнат за всички селища, и „по-добре двама, нежели един“, пише Еклисиаст (Екл. 4:9). Според Мойсеевия закон, двама свидетели са необходими, за да се засвидетелства истинността на нещата (Втор. 19:15).

След като изпраща учениците на проповед Господ се отдалечава: „Замина оттам, за да им даде място и време да вършат това, което им заповяда. Ако беше сред тях и изцеляваше, никой нямаше да отива към учениците“, казва св. Йоан Златоуст.¹⁷

Спасителят за първи път ги праща на проповед без да присъства, „те тръгнаха и проповядваха покаяние, изгонваха много бесове и мнозина болни помазваха с елей и ги изцеляваха“ (6:13). За това, че апостолите помазват с елей отбелязва само ев. Марк. Но общо за помазване с елей споменава ап. Яков, брат Господен в съборното послание (Як. 5:14).

В новозаветните книги е упоменато едно единствено помазание извършено над Господ Иисус Христос при кръщението Му. Спасителят обяснява помазването Си като пророческо (Лука 4:18).¹⁸ Проповедта на

¹² Чиликов, Стоян. Въведение в богословието на отците. Пловдив, 2007, с. 182, 127.

¹³ Св. Йоан Златоуст. Творения. Т. 2, Света Гора, Атон 1, 2008, с. 303.

¹⁴ Бл. Теофилакт. Ч. 1, Цит. съч., с. 477.

¹⁵ Пак там, с. 389.

¹⁶ Бл. Теофилакт. Ч.1, Цит. съч., с. 176, 177.

¹⁷ Св. Йоан Златоуст. Тълкуване Евангелието от Матей. С., 1935, с. 253.

¹⁸ Архм. Авксентий. Литургика. Ч. 2, Пловдив, 2007, с. 82.

НЕДОВЪРШЕНИТЕ ТЕКСТОВЕ: IN MEMORIAM

ПАРАШКЕВА ТАТАРЛИЕВА

ОБУЧЕНИЕ НА УЧЕНИЦИТЕ ОТ ИИСУС ХРИСТОС. ИЗПРАЩАНЕТО ИМ ПО ДВАМА НА ПРОПОВЕД (БИБЛЕЙСКИ БЕЛЕЖКИ)

апостолите трябва да свидетелства против
евреите за тяхното неверие.

ИИСУСОВОТО НАСТАВЛЕНИЕ КЪМ УЧЕНИЦИТЕ (6:8-13, ЛУКА 9:1-6)

Според св. Йоан Златоуст „общата наставка е да бъдат мъдри като змия и незлобни като гълъби“. „Като змията - най-вече се старее да спаси главата си, така и ти отдай всичко имане, тяло, даже живот, но само запази вярата, защото вярата е глава и корен“.¹⁹

Иисус наставлява устно. Не оставя писмен текст. Учениците Му отначало също разпространяват Евангелието устно. Винаги следват поведението Му. По-късно записват само част от казаното и извършеното от Учителя. „Заповяда им, нищо да не вземат за по път, (защото за тях ще бъде достатъчно да се грижат за словото)... освен една тояга; ни торба, ни хляб, ни пари в пояса, да се обуват в прости обуца, да не обличат две дрехи, в къща оставайте в нея, докато си отидете оттам, ...ако не ви приемат, отърсете праха от нозете си“; това е изиграно пророчество с.м. (6:8-11).

Спасителят посочва най-строг начин на

живот. Не им позволява тояга дори да носят (Мат. 10:10). Това е върхът на нестяжанието и силен подтик да се вярва на учителя по нестяжание.²⁰ Неприелите апостолите ще търпят мъки по-тежки от наказанията тук на земята люде от Содом и Гомор, защото при тях не са изпращани апостоли. „Отивайте най-вече при загубените овци на дома Израилев“ (Мат. 10:6). Иисус ги изпраща най-напред при юдеите, за да нямат повод да кажат: не повярвахме, защото те бяха пратени при езичниците. Сега са лишени от оправдание. Ев. Марк пропуска да посочи забраната, апостолите да ходят при езичниците. Вече казахме, че Марковото евангелие е адресирано до повярвалите езичници. Не иска да ги притеснява с тази заповед, която по-късно е отменена (Мат. 28:19).

ЗАВРЪЩАНЕТО НА АПОСТОЛИТЕ ОТ ПРОПОВЕД (6:30)

Учениците се завръщат от проповед и започват да разказват за преживяното на Учителя: „И събраха се апостолите при Иисуса, та Му разказаха всичко и какво са извършили, и какво са поучавали“ (6:30). Тук е единственото място, където ев. Марк употребява думата „апостоли“.

Навярно използва титла, за да подчертае специалната роля, която им е определена. Въодушевени са от нещата, които виждат и преживяват, но и уморени и изтощени. Необходима им е почивка, а на Господ уединение. „Той им казва: дойдете в уединено място и си починете малко“ (6:31). Думата „дойдете“ е със значение: „Елате, елате тук, вървете след Мене, следвайте Ме“. До Христос идва слух, че в двореца на цар Ирод се носи мъква за Него и че иска да Го види (6:14). Той кара Христос да отиде с учениците в уединено място. Народът се тълпи около тях и не им дава възможност за почивка. Господ винаги е заобиколен от народ, но сега е особено много. Не дава възможност на Христос и учениците да се подкрепят не само с почивка, но и с храна. Отдалечават се от шума на множеството на „уединено място“. „И отидоха с кораб в уединено място насаме“ (6:32). Според ев. Лука това „уединено място е близо до град Витсад“ (Лука 9:10), а ев. Матей пояснява, че Галилейското езеро също се намира до това място (Мат. 14:13). Почивката не се осъществява, защото „мнозина изпревариха ги, и се събраха при Него“ (6:33). Иисус започва да поучава дълго народа.

5. ПОВРАТНА ТОЧКА В СЛУЖЕНИЕТО НА ИИСУС ХРИСТОС

Цялата гл. 8 е централна по отношение на Евангелието на свети апостоли евангелист Марк, а Перикопът 8:27-38 е повратната точка в служението на Иисус Христос, което започва в Кесария Филипова. Ев. Марк споменава Кесария Филипова, защото има и друга Кесария Стратонова. Христос не е в нея, а във Филипова (Мат. 16:13). Той отвежда учениците Си далеч от юдеите, за да не се страхуват от никого и да отговарят смело на важните за Него въпроси, които ще им зададе.²¹

Случилото се в Кесария Филипова може да се раздели на две части: ст. 27-30 е Обещаващата част; ст. 31-38, Разочароващата част. Обещаващата част се отнася до въпроса, който Христос задава на учениците: „Какво мислят за Мене човеците?“ Отговорът: Той е смятан за Йоан Кръстител, други за пр. Илия, за когото има обещание в Малахия 4:5: „Ето, аз ще изпратя при вас пророк Илия, преди да настъпи денят Господен“ (срв. Мат. 17:10, Лука 1:17). Разочароващата част ст. 31-33, съобщението за предстоящата смърт: „Човешкият Син трябва много да пострада“. В посочения перикоп ще се разгледа съществителното „Помазаникът“ и глаголят

¹⁹ Попов, Христо. Цит, съч., с. 229.

²⁰ Бл. Теофилакт. Т. 1, Цит. съч., с. 125.

²¹ Бл. Теофилакт. Т. 1, Цит. съч., с. 192.

„изповядвам“. „Христос“ на гръцки език, а „Месия“ на староеврейски и арамейски език, означава „Помазаник“. Думата има смисъл на ръкополагане от Бог за някаква специална задача. Пример: в Стария Завет е (Исх. 29:7, 21), „И помазам елей, и излей на главата му и го помажи“... „че Господ е помазал за цар за Свето наследство“ (1Ц 10:1), или думата се използва за царе и свещеници. В Новия Завет „Помазаникът“ се използва за означаване на този, Който ще освободи юдеите от потисниците му като Месия.

Глаголът „изповядвам“ в зависимост от контекста: като „признавам“: „Ти Си Помазаникът“ е изповядването във вярата към Христос от страна на ап. Петър (ст. 29). Като значение на „следвам“: „И така, нека Ме следва“ (ст. 34). Този перикоп е дискурсивна реч,²² а речите са носители на идеи.

Ще посочим идеите, които откриваме:

ст. 27: „За Кого Ме мислят човеците?“ Идеята - от отговора на въпроса ще чуем и разберем нашите грешки;

ст. 33: „Махни се от Мене Сатана! защо мислиш не за това, що е Божие, а що е човешко“. Идеята „мисленето за човешките неща“ е голям грях и основата на повечето грехове, за множествените грехове;

ст. 34: „Който иска да върви след Мене,

нека се отрече от себе си, да вземе кръста си и Ме последва“. Идеята: „Носенето на кръста в качество на последовател на Иисус Христос, Негов ученик. Нека се отрече от себе си“, не трябва да угаждаме на плътските си желания.

6. АП. ПЕТЪР ИЗПОВЯДВА ВЯРАТА СИ В ИИСУС ХРИСТОС (8:29–33)

„И излезе Иисус с учениците Си по селата на Кесария Филипова. По пътя попита учениците Си и им казваше: За кого Ме мислят човеците?“ (8:27). Моментът в Кесария Филипова е важен, защото Христос изисква от учениците да Го изповядват. Отговорът, който получава изразява уважението на хората към Него. Убедени са в чудесата Му и в това, че е изключителна личност с божествена мисия. Отговорът им съвпада с Йоан 20:31: „А това е написано за да повярвате, че Иисус е Христос, Син Божий“. Христос е не само съвършен Бог, но и съвършен Човек. Той е съвършен човек, в Когото Творецът благоволи“. „Ти си Моят Син възлюбен, в Когото е моето благоволение“ (1:11). Същественото: всички са съгласни, че Той е възкръснал от мъртвите.²³

Главното събитие: в Евангелие от ап. Марк е изповядването на ап. Петър: „Ти си Христос“ (8:29). Този отговор вдъхновен от вярата, довежда до нов етап както в съдържанието, така и в развитието на Иисусовото служение. Изповядването на вярата в Иисус Христос от страна на ап. Петър е кулминационен момент в разказа. Има паралел в Мат. 16:16, Лука 9:20, Йоан 6:69. Изповядването е: Марк 8:29: „Ти си Христос“; Мат 16:16: „Ти си Христос, Синът на Бога живий“; Лука 9:20: „За Христос Божий“; Йоан 6:69: „Ти си Христос, Синът на Бога живий“.

Господ първо пита за мнението на народа, а след това учениците: а вие за кого Ме мислите?“. „Вие избраните, вие отделените как Ме наричате?“ Ап. Петър изпреварва другите и Го изповядва: „за Христос Божий“, за да покаже, че Той е собствено Божият Помазаник.²⁴ Не се казва за изповядване на другите ученици. Ап. Петър отговаря за целия лик на апостолите. Другите са се колебаели да изразят мислите си на глас: „И запрети им да говорят за Него комуто и да е било“ (8:30). Въпросът, който Христос отправя към учениците Си: „За кого Ме мислят човеците?“ е вълнувал и вълнува и досега човечеството. Още в началото се оказва, че човек не може да вземе неутрално положение по този въпрос, а трябва да се определи за Христос ли е, или против Него, а това зависи от отговора, който човек дава

на горния въпрос.²⁵

Учениците знаят вече, че Христос е Спасителя, но за момента се налага да го запазят в тайна. Тайната на изповядването ще е докато доказателството бъде завършено и учениците станат напълно подготвени да свидетелстват за Него.

Ев. Марк не обяснява защо е тази забрана. Допускаме две причини. Едната е политическото виждане на съвременниците, по какъв начин Месията ще ги освободи. Очакват един земен освободител – воин. Йерусалим предпочита такива водачи, които ще поведат народа към бунт срещу римляните. След като разбира грешката си Йерусалим повежда Иисус към Голгота.

Второ допускане: Христос желае да формира месианството съгласно волята на Своя небесен Отец по начин, който учениците все още не могат правилно да разберат, Освобождението ще стане чрез смъртта и Възкресението, а не от армии и военни победи.

Господ им нарежда да не казват на никого, за да прикрие славата Си, да не би мнозина да се съблазнят поради Него и при неверието си да станат виновни за още по-голямо наказание.

²² Дискурс (фр. „discours“) слово, разказ, разискване. Речник на чуждите думи в българския език. С., 1970, с. 207.

²³ Мандзаридис, Георгиос. Християнска етика, т. 1. С., 2011, с. 58.

²⁴ Бл. Теофилакт. Т. 2, Цит. съч., с. 108, 498.

²⁵ Архм. Никодим, свещ. Христов, Цвятко. Цит. съч., с. 318.

7. НОВОТО СЪДЪРЖАНИЕ НА ПОНЯТИЕТО „СИН ЧОВЕШКИ“

Христос предпочита названието „Син Човешки“, а също и „Учителю“. Настъпва моментът за смяна на понятието „Помазаник“ в „Син Човешки“. Иисус предава ново съдържание на това название: „И начена да ги учи, че Син Човешки трябва много да пострада, да бъде отхвърлен.. И да бъде убит и на третия ден да възкръсне“ (8:31). „Човешки Син“ е титла. Названието има своя произход от Дан. 7:13: „И ето на небесните облаци идеше Син Човешки... Дойде до Стария по дни“. Този текст се отнася за предстоящото идване на Христос да съди света: „Аз съм; и ще видите Сина Човешки да седи отдясно на Силата и да иде на небесните облаци“ (14:62). Съобщението за предстоящата Му смърт има разтърсващ ефект върху учениците. Тази е разочароващата част на Иисусовата реч. Човешкото множество ще присъства и ще слуша как Христос поучава Дванайсетте за страданията, смъртта и възкресението на Човешкия Син. Учениците не искат да повярват в истинността на това откровение. Ап. Петър отново е обграден от тишина: „Но Петър като Го взе настрана, захвана да Му възразява“ (8:32). „Иисус Христос се обърна и погледна учениците Си за да види дали така мислят и останалите казва: Махни се от Мене сатана! защото мислиш не за това, що е Божие, а човешко“ (8:33). Като мисли

по този начин, ап. Петър не се различава от останалите юдеи. Иисус Христос дава ясно да се разбере, че не тази е Неговата роля от Бога за избрания от Него Месия.

8. НОСЕНЕТО НА КРЪСТА КАТО ЦЕНА НА УЧЕНИЧЕСТВОТО (ПОСЛЕДВАНЕТО)

След като приема от учениците изповядването, че Той е истинския Христос, Господ им открива и тайната на кръста. Но все още не я разкрива напълно, защото апостолите не разбират какво означава Той да възкръсне. Тяхното тогавашно разбиране, както и на народа е, че Месия не трябва да умира. „Ние сме слушали от Закона, че Христос пребъдва вовеки; а как Ти казваш, че трябвало Син Човешки да бъде въздигнат? Кой е Този Син Човешки?“ (Йоан 12:34). Това разбиране учениците поддържат даже и тогава, когато Христос възкръсва: „Защо още не знаеха Писанието, че Той трябва да възкръсне от мъртвите“ (Йоан 20:9). Те мислят, че е по-добре Той да не страда. Ап. Петър започва да възразява, че напразно предава Себе Си на смърт, когато може и да не страда. Господ посочва, че страданието Му ще бъде за спасението на него и на мнозина и че само Сатаната не иска Той да пострада и да спаси хората. Нарича ап. Петър „сатана“ заради неговите мисли.

„Сатана“ означава „противник“. „Махни се от Мене“ и не ми противоречи и не бъди Мой противник, а Ме следвай“. ²⁶ Иисус Христос чака подходящо време, когато ще потвърди, че Той е Месията когото очакват. Стъпките Го водят с всеки изминат ден по-близо до Йерусалим – мястото където ще покаже в пълна степен Своето служение.

Започва да укрепява учениците заради предстоящите Му страдания и смърт в ръцете на религиозните водачи. Страданията на Христос, свети апостол Марк оповестява три пъти (8:31, 9:31, 10:33). Защо ев. Марк говори на три пъти за страданията на Човешкия Син? Това става по дидактически причини. Учението става чрез повторение. Има общо с пренасянето на страданията върху живота на последователите. При трите оповестявания на страданията на учениците не Го разбират: „Но те не разбираха тия думи и се бояха да Го попитат“ (9:32). Ето тяхното поведение:

- при първото оповестяване 8:31, „че Син Човешки трябва много да пострада“. „Петър го взе настрана, захвана да Му възразява“;

- при второто оповестяване 9:31, „че Син Човешки ще бъде предаден“; „Тогавя Йоан Му отговори и рече: Учителю, видяхме един човек, който в Твое име изгонва бесовете“;

- при третото оповестяване 10:33: „И Синът Човешки ще бъде предаден“; „Тогавя се приближиха Заведеевите синове Йоан, Иаков и рекоха Учителю, желаем да ни сториш, каквото поискахме“.

Неразбирането на учениците се състои не само в това, че искат да отклонят Христос от Неговия път на страдания, но и че те спорят помежду си за това, кой е по-голям между тях (9:34), кой ще стои отляво и отдясно на Неговия престол при Второто Пришествие (10:37). „И като седна (Той е представен като седящ, типична поза на учител), повика дванайсетте и им рече: „Който иска да бъде пръв; нека бъде най-последен от всички и на всички слуга“ (9:35). Ако учениците Го разбираха нямаше да Му задават такива въпроси.

За първи път Христос заявява ясно колко важна ще бъде Неговата смърт на кръста, но прави и недвумислена демонстрация на Собствената Си слава: „и на третия ден да възкръсне“. Сякаш не е достатъчен силният шок за един ден. Христос прави и още нещо, този път насочено към множеството и към учениците. Не само Той ще извърви пътя на смъртта, това трябва да направи всеки, който иска да е Негов ученик: „Който иска да върви след Мене, нека се отрече от себе си, да вземе кръста си и Ме последва“ (8:34).

Който желае да бъде Негов ученик, следва да умре не със слава, но с позорна смърт, да бъде убит като осъден и добавя: „И да ме следва“ т.е. да се

²⁶ Бл. Теофилакт. Т. 1. Цит. съч., с. 393.

упражнява в добродетели. Следването на Христос изисква лично самоотричане и самоутвърждаване (рефлексия). Христос призовава към нравствено съвършенство, към дела на милосърдие и любов, които всеки да извършва, без да очаква нещо в замяна.²⁷ „Милосърдието, покаянието, любовта, както и всички християнски добродетели имат есхатологична стойност. Очистват сърцата и въвеждат в Царството Небесно“ (св. Йоан Златоуст).²⁸ Наградата за следването на Иисус Христос не е нищо друго освен притежаване на Божието Царство. В живота на Неговите ученици и последователи Божието Царство заема първо място. За него се полагат особени старания. Досега законът беше в действие, а от сега настъпва Божието Царство. Започва животът според Евангелието.

Христос не обещава на последователите участие в земния живот. Даже предсказва, че Неговите ученици ги очаква скръб и трудности (13:19), че пътят който води към вечния живот среща много съблазън и препятствия: „Ако Мене гонеха и вас ще гонят.. ще ви предадат на съдилища и по синагогите ще бъдете бити заради Мене, за свидетелство“ (13:9, Йоан 15:20). Очаква ни още една изненада. Ако пазиш живота си, единствено само за себе си, настоявайки за всичките си

права и привилегии, ще го загубиш. Който иска да спаси душата си, той ще я погуби. Ако някой иска да живее по светски ще умре духовно: „Каква полза за човека, ако придобие цял свят, а повреди душата си?“ (8:36). Който изгуби душата си за Христос и Евангелието ще я намери във вечния живот в пълнота на обожанието и обратно, ако човек се ръководи от природните си инстинкти, той деградира като личност.²⁹

Спечелването на целия свят чрез грях не е достатъчно, за да компенсира погубването на душата от грех. Тук „душа“ в смисъл на живот, надхвърля физическия план. Отваря нова тема за разговор (8:36): „Живот и смърт ти аз предложих, благословения и проклетие. Избери живота за да живееш ти и потомството ти“ (Втор. 30:15). Христос, Месията, Човешкият Син, сега ни дава право на избор. От Иисус Христос се срамува този, който казва: как мога да вярвам в разпнат и поруган Бог? А от думите Му се срамува, който се надсмива на Евангелието. Господ ще се срамува от такъв в славата Своя при Второто Пришествие (Лука 9:23-27).³⁰ Идеята за спасение е свързана изключително с Христовата смърт. На въпроса как се придобива спасение Новозаветният отговор е един и същ: „Повярвай в Господа Иисуса Христа и ще се спасиш ти и целият твой дом“ (Деян. 16:31). Спасителният акт на Иисус

Христос е осъществен на кръста. Ев. Марк особено подчертава това (8:34, 15:21, 30, 32, 16:6).

Следват цитатите:

- „Който иска да върви след Мене, нека се отрече от себе си, да вземе кръста си и Ме последва“ (8:34);

- „Симон Киринеец... да носи кръста Му“ (15:21);

- „Спаси Себе Си и слез от кръста!“ (15:30). „Христос, царят Израилев, нека слезе сега от кръста, та да видим и повярваме“ (15:31);

- „Вие търсите Иисуса Назарееца, разпнатия“ (16:6).

Изразът „носеши кръста си“ се използва като метафора за жизнения път на учениците. Христос принася Себе Си на Бога без недостатък, като изпълни волята Му на кръста. Прослави Го съвършено, точно там където всичко е било срещу Него – на Голготския кръст. Обикновено разглеждаме кръста като място, където вината на човечеството е изкупена и където Сатаната е сразен. Кръстът настина е всичко това, но е и нещо повече. Той е място откъдето Христос провъзгласи любовта Си към Отца, разказа на езика, който само Отец може да чуе и разбере. Между Голготския кръст и Божия престол е имало общение, което не е схванато и от най-висшите човешки умове. „Да оставим предразсъдъците си и богатството на този свят, за да Го последваме,

носейки кръста си, е въпрос на личен избор“.³¹ Придобиването или изгубването на „спасението“ в християнството е насочено към Спасителя Христос. Идва ден, когато учението на Христос ще се изяви светло и ярко, колкото сега изглежда презряно. Тези, които не са пожелали да участват в страданията Му, няма да споделят славата Му. Ако слушателите се срамуват от Него трябва да знаят, че приближава денят на славата, когато Сина Човешки ще се срамува от тях. Иисус илюстрира това с думите, че някои от присъстващите ще доживеят „да видят Божието Царство дошло в сила“ (9:1). Допуска се, че Христос загатва за Преображението като проявление на силата на Божието Царство (9:2).

Основните качества на това Царство не са сила, власт и насилие, а правда, милост и любов.

ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА

Авксентий, архим. Литургика. Ч. 2, Пловдив, 2007.

Блаж. Теофилакт. Ч. 1. Тълкуване на Евангелието. Том 1. Издава „Св. вмчк Георги Зограф“, Света Гора, Атон, 2003.

Гяуров, Хр. Проповедта на Иисус Христос на планината. С., 1949.

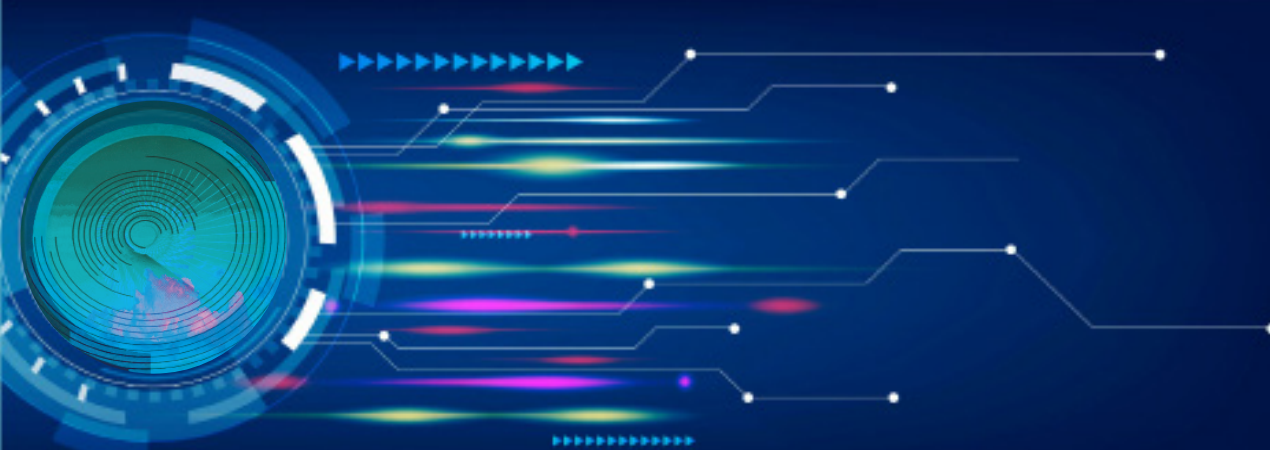
³¹ Николова, И. Николова, Ивелина. Въведение в християнската апологетика (учебно помагало), с. 166.

²⁷ Игуменов, архм. Платон. Цит. съч., с. 105.

²⁸ Чиликов, Стоян. Въведение в богословието на отците. Пловдив, 2007, с. 148.

²⁹ Архм. Алипий, архм. Поликарп. Цит. съч., с. 295.

³⁰ Бл. Теофилакт. Цит. съч., т. 2, с. 109.

Сборникът е регистриран в НАЦИД
Националния референтен списък на съвременни български научни издания с научно рецензиране

МИСЪЛ, СЛОВО, ТЕКСТ

Том 17 (23) нова серия, 2024

ДА ИЗРАСТВАШ И ДА
БЪДЕШ ОЦЕНЕН:
ОПИТИ И РЕЗУЛТАТИ

Пловдивско университетско
издателство
„Паисий Хилендарски“

ISSN 2815-2816

- Мандзаридис, Георгиос. Християнска Етика. Т. 1. С., 2011.
- Никодим, архим. Христов, Цвято. Учебник по основно богословие. С., 1934.
- Николов, Иван. Червеният Великден. За тримата Оптински новомъченици, убити на Великден 1993г. С., 2004.
- Николова, Ивелина. Въведение в християнската апологетика (учебно помагало). С., 2013.
- Платон, архим. (Игуменов). Православно нравствено богословие. Сборник Лекции. С., 1994.
- Речник на чуждите думи в българския език. С., 1970.
- Св. Григорий Богослов. Творения. Т. 4, Света Гора, Атон, 2010.
- Св. Йоан Златоуст. Творения. Т. 2, Света Гора, Атон, 2008.
- Св. Йоан Златоуст. Тълкуване Евангелието от Матей. С., 1935.
- Чиликов, Стоян. Въведение в богословието на отците. Пловдив, 2007.

ВАСИЛ ПЕТРОВ

СПЕЦИФИЧНИ ОСОБЕНОСТИ НА ТАЙНСТВАТА И ОБРЕДИТЕ, ИЗВЪРШВАНИ В МЕСТАТА ЗА ЛИШАВАНЕ ОТ СВОБОДА ДНЕС

Abstract: *Worship in prisons is a specific action that requires special attention. In Bulgarian theology, this topic has been partially addressed, but in modern theology there is a lack of in-depth research. In this article, we try to clarify some specific features related to the sacraments performed in places of imprisonment. The topic does not pretend to be exhaustive.*

Key words: *places of imprisonment, pastoral theology, sacraments*

Богослужебната традиция на Православната църква е изключително богата и има многовековна история. В основата ѝ е залегнала традицията на Антиохия, значително преработена в Константинопол и обогатена с елементи, заимствани от Йерусалимската и в незначителна степен от Александрийската църква.¹

¹ По-подробно виж Шмеман, Прот. А. Литургическо богословие. С., 2013; Арранц, М. Око церковное. Ленинград, 1978; Тафт, Роберт, Византийский церковный обряд. Санктпетербург, 2000; Bradshaw, P. The search of the Origins of Christian Worship. London, 1992.

1. СПЕЦИФИКА В ИЗВЪРШВАНЕТО НА ТАЙНСТВАТА В МЕСТАТА ЗА ЛИШАВАНЕ ОТ СВОБОДА

Богослужебните последования, тайнствата и обредите, извършвани в местата за лишаване от свобода, се извършват съобразно разпоредбите на Устава на Българската Православна Църква и по-конкретно на последната му редакция, публикувана през 1980 г. по решение на Светия Синод в София. Извършването им

е съобразено и с условията и правилата в съответното пенитенциарно заведение и е съгласувано с ръководството им.

Особеностите на живота и реда в местата за лишаване от свобода дават своето отражение и върху богослужебните последования, извършвани в тях. По-често се прилага принципът на икономията, отколкото този на акривията.

За разлика от енорийските, в храмовете в местата за лишаване от свобода богослужебният живот няма за свой център евхаристията. Много по-често се извършват водоосвещения, молебени, изповеди и др. Основна причина за това е невъзможността лишените от свобода да бъдат запознати със смисъла, значението и важността на литургията за времето, което прекарват зад стените на затвора. Това не се отнася до осъдените на доживотен затвор, при които времето не е фактор. В някои места за лишени от свобода извършваното последование се съобразява с присъстващите в храма и може да бъде утрень, литургия, акатист(и), молитви или само проповед. Предпочитани са кратки последования, тъй като привличането и задържането на вниманието на лишените от свобода за по-дълго време е трудно. По същите съображения по-дълги последования са съкращавани. По правило литургията не се съкращава никога, но има и изключения. В местата за лишаване от свобода не се извършва и преждеосвещена литургия. Има и изключения, но като цяло тя

е трудно разбираема и трудно възприемана от лишените от свобода.

Вечерня, вечерие, полунощница, утрень, първи час, трети час, шести час, девети час и изобразителни почти не се извършват в местата за лишаване от свобода в страната. Причините за това са няколко:

– последованията от денонощния кръг произхождат от манастирската практика, т.е. съставени са от монаси и са предназначени за монаси или по-точно за малка група хора с висока религиозна култура. Те ще са свършено непонятни за лишените от свобода и като език, и като богословски идеи.

– значителна част от богослужебните текстове, съставляващи последованията от денонощния кръг, не са преведени на български език.

– извършването на последованията от денонощния кръг или само на някои от тях изисква много време.

– извършването на последованията от денонощния кръг предполага участието на един или повече много добре подготвени църковни певци, каквито в местата за лишаване от свобода няма.

Има и изключения, продиктувани отново от пастирски съображения. В някои затвори се правят опити всяка сутрин да бъде извършвана кратка редакция на утренята, какъвто е случаят със СЦЗ.

По отношение тайнствата и обредите, извършвани в храмовете и параклисите на местата за лишаване от свобода, се наблюдава известна диференциация, т.е. определени тайнства и обреди се извършват преимуществено в определени затвори. Например последования, свързани със здравето на човека, се извършват най-вече в затвори, в които има болници, респективно затворници с влошено здраве, чин на приемане на иноверни в Православната църква в затвори, в чиито региони преобладава нехристиянско население, последования, свързани с родилка и новородено в женски затвор, в който има отделение за родилки, и т.н.

2. КРЪЩЕНИЕ И МИРОПОМАЗВАНЕ

Кръщението е първото тайнство, извършвано над желаещите да станат членове на Църквата. Чрез него животът им придобива смисъл и назначение, след като се съпогребат и съвъзкресят с Богочовека. Извършва се само веднъж и не се повтаря. Извършва го свещеник, а по изключение и обикновен християнин, включително и лишен от свобода. В кръщението вярващият умира за греха, за да заживее в Господ Исус Христос (Рим. 6:1 – 11; Кол. 3:1 – 10; 1 Петр. 1:14 – 16). Днес използваният чин на кръщение е съкратена редакция на няколко независими някога последования, извършвани по

различно време в продължение на месеци или години. Рубриките му и в по-малка степен съдържанието му са изцяло съобразени с кръщаването на деца.

Задължително кръщението е предшествано от период на оглашение, който е благоприятстван от условията в местата за лишаване от свобода, тъй като обитателите им имат достатъчно свободно време. Необходимостта от него много ясно е описано от св. Кирил Йерусалимски в едно от предогласителните му слова: „Редовните поучения около купела, ако занемариш да ги чуеш днес, кога ще ги постигнеш. Помисли, че сега е време за садене на растението...“.² В този процес могат да се включат и миряни доброволци, които да подпомогнат лишените от свобода. Това е отдавна доказала се положителна практика в други страни с преобладаващо православно население. Оглашението протича като разговор, като оглашаваните могат да задават въпроси. С оглед оптимизирането на процеса на оглашение, те могат да бъдат разделени на групи, като бъдат поощрявани да си помагат взаимно. Задължително трябва да имат на разположение подходяща литература. Подходът на свещенослужителя трябва да бъде индивидуален и да включва няколко срещи с готвещия се да приеме кръщение. Продължителността на оглашението

² Цит. По Пено, Здравко. Основи на православната вяра. Катихизис. Велико Търново, 2008, с. 15. Срв PG, 33. 352 AB.

НЕДОВЪРШЕНИТЕ ТЕКСТОВЕ: IN MEMORIAM

ВАСИЛ ПЕТРОВ

СПЕЦИФИЧНИ ОСОБЕНОСТИ НА ТАЙНСТВАТА И ОБРЕДИТЕ, ИЗВЪРШВАНИ В МЕСТАТА ЗА ЛИШАВАНЕ ОТ СВОБОДА ДНЕС

се определя от свещенослужителя и е строго индивидуално. Не е изключено продължителността му да надхвърли две или три години каквито случаи има например в СЦЗ.

От голяма важност е правилният подбор на възприемник (кръстник), който наистина да има отношение към духовното развитие на кръщаваания. Нерядко възниква проблем с намирането на подходящи възприемници (кръстници). В ранната Църква те са своеобразни гаранتي, че кръщавааният става член на църквата не от користни подбуди, както и че притежава необходимите качества и подготовка за това. Дълги години кръстници на лишени от свобода ставаха представители на затворническата администрация. Стигна се до там един от тях да поеме възприемничеството на близо петстотин затворници. Това се превърна в проблем и към настоящия момент, с някои изключения, на служителите на затворите е забранено да стават кръстници. Там, където към местата за лишени от свобода има училище, с това задължение са натоварени част от преподавателите в него. В някои места за кръстници при кръщаването на по-големи групи лишени от свобода, са канени обществени личности. Напоследък се налага практиката духовното попечителство над кръщавани затворници да поемат вече кръстени лишени от свобода.

В много от местата за лишаване от свобода свещеникът е кръщавал

и представители на затворническата администрация или преподаватели в училището към затвора, които по една или друга причина не са били кръстени като деца. В други случаи се налага служители на местата за лишаване от свобода да поемат ролята на духовни гаранти (кръстници) на лишените от свобода при кръщаването им.

В ранната църква кръщение е извършвано преимуществено на големи празници като Пасха, Петдесетница, Богоявление и др., когато големи групи оглашени са приемали новата вяра в басейни, наречени баптистерии. Няма причина тази традиция да не бъде възстановена в местата за лишаване от свобода. Кръщението се извършва пред цялата общност, а при наличие на възможност и желание, пред всички лишени от свобода. За целта се използва купел или друг подходящ съд, когато става въпрос за кръщението на неголям брой лишени от свобода. Кръщаването на по-голяма група може да стане в неголеми водохранилища, басейни, езера, фонтани, които са на територията на затвора. Всеки, приел кръщение, получава нагръдно кръстче. При всяко кръщение трябва да бъде освещавана и водата, в която ще бъде извършвано. Недопустимо е използването на по-рано осветена вода. Кръщението на лишени от свобода винаги се извършва чрез потапяне, а не чрез поръсване, каквато е неправилната практика на някои места. В затворите в страната днес това става, като лишеният от свобода влезе

в подходящ съд, а свещеникът го полее три пъти с вода. За подобна практика в СЦЗ и ОЗ Стара Загора споменават обслужващите ги свещеници в цитираните разговори. Добре е новоприелите кръщение да бъдат поздравени и да получат подаръци. Процесът на оглашение задължително продължава и след кръщението с т.нар. „мистагогийни (тайноводствени)“ беседи.

В местата за лишаване от свобода броят на кръщаващите започва с един и достига до над сто.³ Масовите кръщения създават редица неудобства, затова препоръчително е затворниците да бъдат кръщавани на групи от по четири-пет до седем-осем човека. В някои затвори кръщението винаги се извършва над един единствен лишен от свобода, например в СЦЗ. Това позволява почти индивидуален подход към всеки от тях и внимание, от което те имат особена нужда.

В местата за лишаване от свобода пастирът се сблъсква с още един проблем, свързан с кръщението. Много от обитателите им са приели кръщение от различни сектантски „свещенослужители“, които развиват агресивна политика в местата за лишаване от свобода. В този случай той трябва да се ръководи от принципа за недействителността на всички „тайнства“, извършвани от еретици, и не бива да прави

компромиси и изключения. Проблемът е предришен от св. апостол Павел, който заявява недвусмислено в Ефес. 4:5: „Един е Господ, една е вярата, едно е кръщението“. Същото разбиране повтаря и 46-то апостолско правило: „Заповядваме да се низвергват епископ или презвитер, които са приели кръщение или жертва на еретици...“.⁴

Някои от лишените от свобода не знаят или не помнят дали са били кръстени като деца. Други имат неясни, т.е. несигурни спомени за извършено над тях кръщение. С кръщаването на деца е свързан и проблемът за т.нар. условно кръщение. Той засягал деца, за които липсват сведения дали са били кръстени или не. През XII век римският папа Александър III издава наредба за задължителна употреба на условната форма на кръщение „Ако не е кръстен(а)...“ във всички подобни случаи. На Изток тази формулировка за първи път е поместена в Требника на Киевския митрополит Петър (Могил). От там добива популярност и в други православни църкви, между които и нашата. Протопрезвитер Н. Афанасиев в изследването си „Встъпване в църквата“ отхвърля подобни „условни молитви“ я нарича „литургично недоразумение“. Западната практика в този случай влиза в явно противоречие с 84-то правило на Трулския

³ Само за последните десет години в храма на ОЗ Стара Загора „Св. Николай Мирликийски“ кръщение са приели повече от 1500 лишени от свобода.

⁴ Виж още 49-то и 50-то апостолско правило, 8-то и 19-то правило на Първия вселенски събор, 7-то правило на Втория вселенски събор и 95-то правило на Трулския събор.

събор и седмо правило на Картагенския събор (419 г.): „Относно младенците, когато не бъдат намерени достоверни свидетели, които да потвърдят без съмнение, че са били кръстени, а самите те поради възрастта си не могат да дадат удовлетворителен отговор за преподаденото им тайнство, смятаме че подобава без всякакво съмнение да бъдат кръстени...“.

Много от лишените от свобода, приемащи кръщението, си запазват старото си име, което често не е християнско. Такава е практиката в СЦЗ. Подобна е била практиката в епохата на гоненията. Около III век се утвърждава практиката всеки кръщава да получава име на християнски светец или светица, на християнска добродетел или име, съдържащо в себе си някое от определения на Бога.⁵ Тя е следствие от разбирането, че смяната на името означава решителна промяна на човешкия живот, както когато Аврам става Авраам (Бит. 17:5), Яков става Израел (Бит. 32:28) или Савел – Павел (Деян. 13:9). В началото на византийската епоха се обособява Чин на даване християнско име на детето. В миналото, по подражание на старозаветната практика, е извършван на осмия ден от раждането му (Бит. 17:12; Лев. 12:3). В тази връзка е и 45-то правило на св. Василий Велики: „Ако някой, като е

приел християнско име, оскърбява Христа, той няма никаква полза от това, че се нарича християнин“.

Отизключителна важност е оглашението, започнало преди кръщението, да продължи и след него под формата на следкръщелни тайноводствени (мистагогийни) беседи. То е „най-съвършеното поучение за вярата, защото извира от непосредственото преживяване на живия Бог в Евхаристията...“.⁶ В различните затвори процесът на оглашение продължава различно време. От няколко часа, до няколко дни, например в СЦЗ и ОЗ Стара Загора или седмици като в ОЗ Ловеч. Това обикновено става по преценка на обслужващия го свещеник. Обикновено се изхожда от личните възможности на оглашения да възприеме и осмисли преподаваното му учение. Възможно е по този признак оглашените да бъдат разделени на групи. При някои от тях сериозен проблем предизвиква незнанието на български език или неразбирането на специфичните термини и особено на по-абстрактните от тях. Рядко се налага кръщението на лишени от свобода от ТПО от открит тип да бъдат кръщавани в близък енорийски храм. Причините за това са различни – недостатъчно голям параклис в затвора какъвто е този в ТПО Велико Търново или липса на параклис както е в ТПО Враца.

Във връзка с кръщаването на лишени от свобода възниква и проблем с кръщелните свидетелства. В системата на Българската православна църква те са ценни книжа, а осигуряването на средства за закупуването им понякога се оказва проблем. Както във всички други храмове, и в тези в местата за лишаване от свобода, се водят регистри с имената на приелите кръщение. По решение на Светия Синод от месец юни 1913 г. те се съхраняват в някой от другите енорийски храмове, обслужвани от свещеника, служещ в затвора.

Съгласно учението на Православната църква всички грехове, извършени преди кръщението, включително престъплението, станало причина за осъдителна присъда, се опрощават. Около 4. в. „престанали да възприемат кръщението като начин на встъпване в църквата, а по-скоро като възможност за лично очистване. По примера на император Константин Велики (+337) много оглашени отлагали кръщението си до последния възможен момент, водени от разбирането за опрощаване на извършените преди него грехове“.⁷ Днес тази практика е забравена.

Миропомазването се извършва винаги след кръщението, а до XII век на свой ред е следвано от евхаристия, т.е. причастяване. Трите тайнства са наричани християнско

посвещение. Няма причина тяхното единство да не бъде възстановено в местата за лишаване от свобода, като може да се използва сухо причастие.

Помазват се всички части на тялото на новопокръстения, запечатват се с „печата на дара на Светия Дух“ и чрез видимия знак на осветеното миро целият човек става Божи, „храм Божий“ (1 Кор. 3:16), „храм на Духа Светаго“ (1 Кор. 6:19). Даровете на Светия Дух изпълват цялото същество на новопосветения, обличат го в Божието всеоръжие и го подготвят за духовна битка (Ефес. 6:13), за да живее живот в Господ Исус Христос. Нещо изключително необходимо за лишените от свобода.

Неголямо количество миро заедно с неголямо количество осветен елей се съхраняват в специална кутия във всеки храм, включително тези в местата за лишаване от свобода. Когато количеството му намалее от съответната митрополия се изисква ново. Не бива да се допълва с осветен или неосветен елей. Миропомазването се извършва само веднъж. Повтаря се само когато отпаднал от евхаристийно общение християнин поиска отново да го възстанови.⁸

3. ЕВХАРИСТИЯ

Евхаристията е основана от Господ

⁵ Йехония (1 Цар. 3:16), Йоав (2 Цар. 2:18), Йоаким (4 Цар. 23:34), Елисей (Лев. 10:16), Теофил (Деян. 1:1)

⁶ Пено, Здравко. Основи на православната вяра, с. 15.

⁷ Авксентий, архим. Литургия, Ч. II. Пловдив, 2006, с. 144.

⁸ По-подробно виж Чифлянов, Благой. Литургия, С., 1996, с. 283 – 284.

НЕДОВЪРШЕНИТЕ ТЕКСТОВЕ: IN MEMORIAM

ВАСИЛ ПЕТРОВ

СПЕЦИФИЧНИ ОСОБЕНОСТИ НА ТАЙНСТВОТА И ОБРЕДИТЕ, ИЗВЪРШВАНИ В МЕСТАТА ЗА ЛИШАВАНЕ ОТ СВОБОДА ДНЕС

Иисус Христос на Тайната вечеря и оттогава се извършва първоначално всеки ден, а по-късно във всеки неделен ден и на всеки празник до днес. Последованието, на което се извършва евхаристията, се нарича литургия. Тя е „безкръвна, хвалебна, мирна и благодарствена жертва на Св. църква...“,⁹ чрез която християните осъществяват най-пълно общение със своя Изкупител и Спасител, Богочовека Господ Иисус Христос. По този начин те се съединяват с него, освещават се и получават прощение за сторените от тях грехове. Днес в православните църкви се използват само два литургични чина – на св. Василий Велики и на св. Йоан Златоуст.¹⁰

В ранната църква всички тайнства и обреди са извършвани по време на евхаристийното събрание, т.е. свързани с последованието на литургията: „Литургията винаги съдържа в себе си всички останали тайнства...“.¹¹ По различно време и по различни съображения повечето от тях се откъсват и превръщат в „самостоятелни“ последования. Това е сериозно отстъпление от ранната традиция и богословското им

осмисляне. Напоследък се правят опити за преодоляване на това изкуствено разделение. Условието в местата за лишаване от свобода благоприятстват извършването на тайнства и обреди да бъдат свързани с чина на литургията, в каквато посока трябва да бъдат насочени и усилията на пастира.

Евхаристията е център на духовния живот, включително и в местата за лишаване от свобода. Нейното извършване там е изключително важно, тъй като „Светата литургия е най-висшият акт на социализиране, защото общението с вярата, общението с Христос създава от различните хора братя, свързва ги в единство и ги превръща в истински социум. Когато влязат в църковното тяло, когато станат част от безкрайния кръговрат на благодатта, хората едва тогава стават способни на социално общение, на съвместно и взаимно отношение един към друг“.¹² В съдържанието и на двете византийски литургии са включени текстове, имащи за цел да измолят Божията милост за затворниците и пленниците. Някои от тях се прибавят, само когато литургията е извършвана зад стените на затвора. Други се четат във всички градски и селски енорийски храмове.

⁹ Николай, Еп. Макариополски. Светата Евхаристийна жертва, с. 5.

¹⁰ По-скоро по изключение един или два пъти в някои храмове на поместните църкви се извършва йерусалимската литургия на св. апостол Яков, брат Господен.

¹¹ Пено, Здр. Основи на православната вяра, с. 25.

¹² Георгиев, прот. Николай. Православното пастирство и социалните грижи (Доклад пред международната конференция „Църквата и социалната дейност“ С., 2002). <http://www.pravoslavie.bg>. 12.01.2015, 12:47.

Литургията не е най-често извършваното последование в храмовете и параклисите на затворите. Това я прави и неразпознаваема от лишените от свобода. В сравнение с последованията от денонощния кръг тя има сравнително малко изменяеми части, т.е. всеки път е почти една и съща. Това улеснява заучаването на много от молитвите и песнопенията от участващите в извършването ѝ. От друга страна, литургията е последованието, в което се съдържат най-много прошения за лишените от свобода и пленниците.

„Приспособяването“ на последованието на литургията към местата за лишаване от свобода започва още в първата ѝ част – проскомидията (протесиса). Към нея се прибавя молитвата „Господи Иисусе Христе, Боже наш, който освободи Твоя свят апостол Петър от вериги и тъмница без всякаква вреда, приеми смирено тая жертва за прошка греховете на Твоя раб (името), затворен в тъмница, и по молитвите на Църквата като човеколюбец, с всесилната Твоя десница, го избави от злото обстоятелство и на свобода изведи“. Св. апостол Петър е най-често срещаният „образец“ за затворник, пострадал заради вярата си в Господ Иисус Христос и освободен по чуден начин. Цар Ирод „хвана и Петра – тогава бяха дните на Безквасници, – и, като го задържа, хвърли го в тъмница...“ (Деян. 12:3 – 4).

В самото начало на литургията на оглашените са включени три нови прошения,

свързани с лишените от свобода:

– „За да прости на раба Си всички съгрешения и да бъде милостив и благосклонен, на Господа да се помолим“;

– „За да чуе милостиво и сега нашата, както някога усърдна молитва на Църквата Си за Петра, и да избави от вериги раба си, на Господа да се помолим“;

– „За да избави по многото Си щедрости и милости и освободи от злата беда раба Си, на Господа да се помолим“.

Освен тези три нови прошения сред прошенията на великата ектения винаги стои и „За ония, които плават, пътуват, боледуват, страдат, за пленените и за тяхното спасение, на Господа да се помолим“.¹³ В този случай е налице обръкване между лишени от свобода, т.е. затворници и военнопленници. В него не става въпрос за затворника, извършил престъпление и получил съответната присъда, а за войник, който, сражавайки се за страната си, е пленен от враговете.

В същата част на литургията към прошенията на сугубата (двойната) ектения са прибавени три нови, също имащи отношение към лишените от свобода:

– „Христе, Който изведе Петра от вериги и тъмница и представи невредим на Църквата, и Твоя раб, който сега чрез нас се моли като милосърден, помилвай и от

¹³ Тази редакция на великата ектения се използва в последованията на вечернята, утреньята и др.

НЕДОВЪРШЕНИТЕ ТЕКСТОВЕ: IN MEMORIAM

ВАСИЛ ПЕТРОВ

СПЕЦИФИЧНИ ОСОБЕНОСТИ НА ТАЙНСТВОТА И ОБРЕДИТЕ, ИЗВЪРШВАНИ В МЕСТАТА ЗА ЛИШАВАНЕ ОТ СВОБОДА ДНЕС

вериги освободи, молим Ти се, всемилостиви Спасителю, чуй и помилвай.“;

– „Ти, Който от силния избавяш сиромаша, който няма помощник, и този, който е в беда и заключение и вериги, като щедър милостиво освободи, молим Ти се усърдно, скоро чуй и като щедър помилвай“;

– „Ти, Който някога Йосиф, заключен в Египет, преславно освободи, и сега този, който чрез нас Те призовава, като щедър от вериги и тежки беди избави, молим Ти се, Избавителю милостив, чуй и скоро помилвай“.

Второто от трите прошения поставя въпроса за несправедливо осъдени „сиромаси“, които нямат „помощници“, т.е. за различните критерии, прилагани според социалното положение на подсъдимия, проблем актуален и в днешното общество.

В третата част на литургията, тази на верните, за задържани против волята им се споменава единствено в ходатайствената молитва. Тя е близка и до голяма степен е в основата на последованието на проскомидията. Наред с другите ходатайства в чина на литургията на св. Йоан Златоуст са споменати и „които са пленени и ги спаси“. И в този случай не става въпрос за затворени заради извършени престъпления, а за военнопленници.¹⁴ В същата част

на литургията на св. Василий Велики ходатайствата за лишените от свобода са доста по-обстоятелствени:

– „Помени, Господи, ония, които са в пустините и планините, в пещерите и земните пропасти...“.

– „пленените избавяй...“.

– „Помени, Господи, ония, които са изправени на съд, които се намират в затвори, и в изгнание, и в горчиво робство...“.

Обект и на тези прошения наред с нарушителите на закона се споменават пленници и роби, които са с различен статут, и не са престъпници в собствен смисъл на думата.

Целта на литургията е „да спаси човека от греха, тлението и смъртта, да го спаси от властта на дявола и да го съедини с Христа, да го възчлени в Тялото Христово...“.¹⁵ Тази цел може да бъде постигната само чрез редовно участие в евхаристийните събрания и приобщаване със св. тайни. В различните места за лишаване от свобода броят на извършваните литургии в рамките на месец е различен. Различен е и броят на пристъпващите към причастието. Както

за тях са под общата рубрика „За затворници и пленници“.

¹⁵ Йевтич, Еп. Атанасий. Литургия и възпитание. В: Църква Православие Евхаристия, кратка антология на съвременното сръбско богословие. Ч. I. С., 1999, с. 133.

и в енорийските храмове, по-голям е броят на причастяващите се жени. Обикновено причастниците са съгласували намерението си със свещеника, като се стига до случаи, при които се изисква изричното му съгласие. Това натоварва целия акт с известен субективизъм. Сред свещениците, обслужващи затворите в страната, все още има такива, които възпрепятстват причастяването на лишените от свобода, изтъквайки богословски необосновани или схоластични съображения, отдавна преодолени в останалите църкви.

В много отношения литургията, извършвана в храмовете и параклисите на затворите, се различава от тази, извършвана в енорийските и манастирските храмове. И тук съображенията са пастирски или са продиктувани от специфичните условия на живот в местата за лишаване от свобода. Тенденцията е последованието на литургията да бъде съкратено, като бъдат пропуснати негови второстепенни елементи, за да остане повече време за проповед, която, по общото мнение на свещениците, обслужващи затворите, е най-полезна на лишените от свобода. Дори когато Богослужбният устав предвижда извършването на литургията на св. Василий Велики¹⁶ в местата за лишаване от свобода,

по пастирски съображения тя е заменяна с по-кратката и по-познатата литургия на св. Йоан Златоуст. Има и неголям брой изключения на 1 януари, когато Църквата отбелязва паметта на великия кесарийски светител. Такава е практиката в СЦЗ.

Обичайна практика е преди началото на литургията свещеникът съвсем накратко да припомни целта и смисъла от извършването ѝ. На подходящ език той трябва да изясни на лишените от свобода догматичния, нравствения и историческия смисъл на богослужбния текст и богослужбните действия и предмети, да изтъкне изключителното значение на евхаристията за човешкото спасение, като по този начин да внуши на слушателите си подходящите чувства и настроения. В разясненията си той трябва да се пази от символични коментари и тълкувания, тъй като по този начин ще внесе неяснота и объркване в съзнанието на присъстващите в храма.

Популярна е практиката да бъдат записвани имена на живи и покойни, които свещеникът да споменава на проскомидията и в ходатайствената молитва в края на анафората. Тази възможност трябва да бъде предоставена на всички участващи в богослужението затворници, тъй като по този начин те се приобщават към извършването последование. Макар и в нарушение на обичайната практика, свещеникът може да спомене записаните имена високо и на Великия вход. В някои затвори, като СЦЗ, на

¹⁴ В Служебника е направен опит за обвързването на затворниците с военнопленниците, като добавките

¹⁶ Византийската литургия на св. Василий Велики се извършва само десет пъти в годината, което я прави „неразпознаваема“ от голяма част от християните.

това място се дава възможност на лишените от свобода да казват високо имената на свои близки. Проповедта, или по-точно тълкуванието, е изключително важна част на литургията, тъй като е изпълнение на поръчението на Господ Исус Христос „идете научете всички народи...” (Мат. 28:19). Тя следва непосредствено евангелското четиво и обикновено се явява негов коментар. Допустимо е в края на литургията да има втора проповед, чийто предмет трябва да е съобразен с духовните потребности на лишените от свобода. Редица компромиси с лишените от свобода се правят при подготовката им за приемането на св. дарове. Съображенията са преди всичко пастирски. В ранната Църква стриктно е спазван строго определен ред на причастяване. Според св. Климент Римски той е следният: „Да се причастят епископът, след това свещениците и дяконите, и иподяконите, и четците, и певците, и подвижниците, а от жените – дяконисите, девиците, вдовиците и след това децата, и тогава целият народ, с благоговееен страх и без шум...”¹⁷ В местата за лишаване от свобода за подобен ред не може да се говори. Въпреки това трябва да се избягва безпорядъка пред св. дарове, а редът при преподаването им да бъде съобразен с възрастта на лишените от свобода.

В деня, преди извършването на литургия

трябва да бъде дадена възможност на всички желаещи да се причастят със св. тайни, да се изповядат, което по правило отнема много време. Предвид условията, отстъпки могат да се правят и при спазването на установените пости. Молитвите преди причастие се четат по килиите. Броят им може да бъде намален според духовното състояние на четящия ги. Пристъпващите към причастие лишени от свобода трябва да бъдат с чисто тяло и чисти дрехи, да са се изповядали същия или предишния ден и да не са приемали храна и вода от полунощ до сутринта, когато ще приемат св. дарове. Като изключително важна предпоставка за участие в евхаристия е смятана примиреността с ближните. Тя трябва да бъде искрена и нелицемерна, като взаимното опрощаване става преди началото на литургията. Лишените от свобода жени в месечен цикъл не могат да бъдат причастени съгласно примера с кръвоточивата жена, описан в Мат. 9:20 – 22. Затворниците трябва да имат още ясното съзнание за същността на евхаристийните дарове, както и личната убеденост в необходимостта от приемането им. Молитвите след причастие също се четат по килиите. Това може да става индивидуално, но може да става и на групи. И броят на тези молитви може да бъде намален, като се изхожда от духовното равнище на тези, които ги четат.

Лишените от свобода трябва да знаят, че в последованието на литургията няма нито една молитва, предназначена за християни, които няма да се причастяват.

Това предполага системно и последователно изграждане на евхаристийна култура у тях, колкото и трудно да е това, за да възприемат евхаристията преди всичко като събитие на общението, и едва след това като средство за спасение. В края на литургията всички лишени от свобода, които по една или друга причина не са се причастили, получават нафора (антидор). Представлява благословен хляб и в никакъв случай не може да бъде определена като „вместопричастие“, каквото от богословска гледна точка не може да съществува.

В различните места за лишаване от свобода литургия се извършва всяка седмица, както е в ОЗ Стара Загора, но в различни дни, веднъж на две седмици или веднъж в месеца, както е в ОЗ Пловдив, ОЗ Ловеч и ОЗ Сливен): неделя в СЦЗ, понеделник в ОЗ Пловдив, вторник в ТПО Чирпан, сряда в ОЗ Стара Загора или събота в ТПО Велико Търново. В някои извършването ѝ е „плаващо“, т.е. няма определен ден за това. Причина за това е липсата на достатъчно охранителен състав, проблем, който особено остро се чувства в почивните и празничните дни.

Веднъж в годината, на литургията на Велики четвъртък (денят, в който е установена евхаристията), свещеникът освещава не един, а два агнеца. Единият от тях се нарязва, изсушава и съхранява през цялата година за извънредни случаи – причастяване на умиращ, причастяване

на приел кръщение, закъснел за службата и др. Това би трябвало да се прави в храмовете и параклисите на затворите в случай, че обслужващият ги свещеник няма друга енория или енории. В страната всички свещеници, които служат в местата за лишаване от свобода, служат и в други храмове и обикновено там приготвят сухото причастие. Тази практика е съобразена с необходимостта от предпазването на светинята. Това е причината в храмовете и параклисите на затворите да не се приготвят и съхраняват запасни св. дарове.

След възнесението си до второто си идване Господ Исус Христос присъства в Църквата чрез Светия Дух в литургията. Ето защо на много места в Священото Писание Църквата е отъждествявана с евхаристията. Оттук събирането на християните има смисъл, само ако ще бъде извършвана литургия (1 Кор. 11:20 – 22). На него те се обожават и охристовяват, ставайки Божии синове по благодат.

4. ИЗПОВЕД

Възможността за покаяние и опрощение е израз на Божията любов към човека: „Жив съм аз, казва Господ Бог: не искам аз смъртта на грешника, но да се отвърне грешникът от пътя си и да бъде жив. Върнете се, върнете се от вашите лоши пътища; за какво да умираме вие...” (Иезек. 33:11). Покаянието е безусловно необходимо за човешкото

¹⁷ Цит по Авксентий, архим. Литургика. Ч. III. Пловдив, 2010, с. 63.

спасение, което се вижда от думите на Господ Исус Христос „ако се не покаете, всички тъй ще загинете...” (Лука 13:3). Няма човек, който през живота си да не е извършвал грехове. Безгрешен е само Бог. Грехът отделя човека от Църквата и възможността му да участва в евхаристийните събрания. Единственият начин за борба с него е изповядването му: „Изповядвайте си един другиму греховете и молете се един за други“ (Як. 5:16). Изповедта, обществена или лична, представлява външен израз на вътрешното покаяние. Св. Симеон Солунски я определя като „второ кръщение“.¹⁸ Същевременно изповедта е тайнството, където в най-голяма степен се изявява способността за духовно ръководство от страна на пастира.

Изповедта предполага изпитване на делата, за които съвестта изобличава изповядващия се, а покаянието, след нея, води до истинска промяна. „Тайнството изповед е необикновено мощна божествена лечебница на душата...“,¹⁹ което го поставя между т.нар. лечителни тайнства: „Когато изповядва, свещеникът е преди всичко терапевт. Тайнството на изповедта не се изчерпва с формалното опрощаване от западен тип, което съответства на

разбирането, че Бог е разгневен и се нуждае от омилостивяване. Изповедта е част от терапевтичното ръководство. Има немалко християни, които се изповядват години наред, но не се лекуват от духовните си болести“.²⁰ Лечителните тайнства са необходими за възстановяване на душевното и психично равновесие в човека.

В богослужебен план изповедта представлява последование, при което християнинът, изповядвайки пред свещенослужител своите грехове, получава за тях прощение от Бога. Израз е на съзнание за греховност и е средство за примирение с Църквата, т.е. връщане в евхаристийно общение.

Най-подходящото време за извършване на изповед е периодана Св. Четиридесетница. Това се отнася и за обитателите на местата за лишаване от свобода.

Изповедта е предшествана от няколко последователни стъпки, без които не може да бъде извършвана. Първата от тях е изследването на съвестта или себеизпитването на изповядващия се. Представлява дълбоко вглеждане и изследване на собствената душа. Следващата стъпка е себеобвинението. Водеща роля в него играе събудената съвест, водеща до сърдечно съкрушение поради извършените грехове. Следва разкаянието,

представляващо сложно душевно преживяване, преминаващо в намерение за отхвърляне на извършените грехове и промяна на живота. След тези стъпки може да се пристъпи към последованието на изповедта. Изясняването им на лишените от свобода понякога е много трудно и предполага да им бъде отделено повече време.

В местата за лишаване от свобода изповедта е най-често извършваното тайнство. Възможността за извършването ѝ по всяко време формално е гарантирано от Закона за изпълнение на наказанията и задържането под стража, в чийто Чл. 167. (2) се казва: Духовното лице може да се среща насаме с лишения от свобода.

Воден от пастирската си практика, свещеникът трябва изключително внимателно да подхожда към изповядващия се, прилагайки принципна акривията или икономията според всеки конкретен случай: „Добрият изповедник знае кога трябва остро да укори и кога благо да прости, както прави добрият хирург – невинаги разрязва гнойната рана, но понякога я оставя с помощта на лековита билка сама да узрее и да се отвори“.²¹ Не е препоръчително да използват т.нар. въпросници за изповед, появили се вследствие влиянието на римокатолическата схоластика. Въпреки това

се среща и такава практика.²² Изповедта е изключително подходяща за установяването на близки отношения и доверие между пастира и лишените от свобода. Тя е онзи мост, свързващ пастира с всяка човешка душа, подпомагащ по-доброто опознаване и по-целесъобразно въздействие върху нея.

Изповедта на обитателите на пенитенциарните учреждения е трудна и отговорна задача. Лишените от свобода са свикнали да крият греховете и престъпленията, които са извършили, а споделянето им, в т.ч. и изповядването им да считат за проява на слабост. У тях липсват ясни критерии за добро и зло, за грях, за прощение и т.н. Подозрението и недоверието в затворите са част от живота в тях. Оттук произтича и необходимостта изповедта да бъде предшествана и следвана от изяснение. В огромната си част лишените от свобода се изповядват за първи път в живота си именно в затвора. При повечето от тях изповедта започва като обикновен разговор. Представите им за добро и зло, за това какво е грях, най-често са деформирани. В подобни случаи първата изповед обхваща целия живот на затворника и се нарича условно „голяма“, а последващите времето

¹⁸ Цит по Стефан, Митр. Софийски. Практическа страна на пастирското служение. – В: Духовна култура, кн. 9 – 10. С., 1941, с. 258.

¹⁹ Поптодоров, Т. Възпитателното въздействие на пастира в живота на църквата. ГДА, Т. IX (XXXV). С., 1959 – 1960, с. 103.

²⁰ Влахов, Митр. Йеротей. Православна психотерапия. Велико Търново, 2009, с. 57 – 58.

²¹ Йеротич, Владета. Учението на св. Йоан Лествичник и нашето време. С., 2007, с. 28.

²² В женския затвор в Сливен употребата на въпросници става по настояване на епархийското управление, което е и техен издател. Сведенията са получени в разговор със свещеник Методий Иванов обслужващ затвора на 22.09.2015 г. в 17:22 часа.

от предишната са „малки“. Естествено е „в своето душепопечение за заблудени и осъдени, пастирите, чрез покаянието, узнавайки скритото от следствието и правосъдието, да се ръководят от принципа за тайната на изповедта“.²³ Още по-деликатен е случаят, при който при изповед лишен от свобода сподели за намерение да извърши престъпление. Свещенослужителят е длъжен да направи всичко възможно, за да го разубеди, като същевременно съхрани тайната на изповедта.²⁴ Православният пастир непременно трябва да обсъди с всеки лишен от свобода престъплението, заради което той се намира в затвора. Това той трябва да направи не като строг изобличител, а като любящ баща, искрено загрижен за своето съгрешило чедо. Служението на православния пастир не включва определянето виновен или невинен на един или друг лишен от свобода.

Свещеникът в затвора трябва да направи всичко необходимо, за да привлече към редовна изповед максимално голяма част от лишените от свобода. Ръководен принцип за него трябва да бъдат думите на

св. апостол Павел: „За всички станах всичко, щото по какъвто и да е начин да спася някои“ (1 Кор. 9:22). В работата с лишените от свобода тези думи означават „за детето станах като дете, за младежа – като младеж, за зрелите хора – като зрял човек, за старците – като старец, за немощните – като немощен, за болните – като болен, за образованите – като образован, за простите – като прост...“.²⁵ При по-сложните и деликатни проблеми, произтичащи от изповедта на лишените от свобода, свещеникът трябва да търси съвета на по-опитни събратя или на местния митрополит.

Нерядко изповедта е последвана от налагането на т.нар. епитимии,²⁶ които са преди всичко лечебно средство: „Клирът следва принципа на любов към ближния, страейки се по Христа повече да поправи, отколкото да накаже...“.²⁷ Те са строго индивидуални и винаги са обвързани с определен период от време. През периода на епитимията каещият се не се допуска до причастие. Изключение се прави при умиращите. По отношение лишените от свобода, епитимииите трябва да бъдат много внимателно подбрани и изцяло съобразени с

условията зад стените на затвора, духовното състояние на изповядващия се и др. Трябва да прави разлика между грехове и слабости, проявени против волята, несъзнателно и съзнателно и свободно извършвани грехове. В зависимост от извършените грехове са налагани различни епитимии – допълнителен пост, определен брой обикновени или земни поклони, четене на молитви, даване на милостиня, пеене на псалми, поклоннически пътувания, четене на подходящи текстове от Священото Писание и др. Някои свещеници избягват налагането на епитимии,²⁸ тъй като смятат, че лишеният от свобода вече е наказан и не бива да бъдат налагани две наказания за една и съща простъпка.

Изповедта е най-често извършваното тайнство в местата за лишаване от свобода, което се обяснява с особеностите и начина на живот в тях. По правило към изповед пристъпват почти всички поповостъпили. Много от тях продължават да се изповядват редовно и след това, особено ако обслужващият затвора свещеник е добър и опитен изповедник. В някои затвори изповедта е свързана с пост и приемане на причастие (СЦЗ), в други не, т.е. лишените от свобода се изповядват винаги, когато съвестта ги изобличава в извършен грях. По-особен е случаят с изповядването на затворници с доживотни присъди, при които

се наблюдават и деформации в психиката.

Изповедта може да играе и играе огромна роля в процеса на приобщаване на лишения от свобода към Църквата. Същевременно извършването ѝ е изключително деликатен въпрос. От значение са и качествата на свещеника като изповедник. На първо място той трябва да създаде у обитателите на затвора правилна представа за това що е грях и опрощение и че единственият начин да се борят с греха е да го изповядат.

5. ЕЛЕОСВЕЩЕНИЕ

Богослужбната традиция на Православната църква включва освещаването и помазването с елей на болни, основащи се на думите на св. апостол Яков от Съборното му послание: „Болен ли е някой между вас, нека повика презвитерите църковни, и те да се помолят над него, като го помажат с елей в името Господне. И молитвата, произлизаща от вярата, ще изцери болния, и Господ ще го дигне; и ако грехове е сторил, ще му се простят“ (Як. 5:14 – 15). Изкупителната жертва, принесена от Божия Син на кръста, засяга не само греха, но и неговите последствия, в т.ч. и болестите. В този смисъл „делата на Христос като лечител, не са случайна добавка към цялостното Му дело, а откровен и конструктивен център на

²³ Основы социальной концепции Русской Православной церкви. Москва, 2000, с. 95. Защитата на тайната на изповедта е част от законодателството на редица страни, например в Руската Федерация в закона „За свободата на съвестта и за религиозните объединения“.

²⁴ Тайната на изповедта е гарантирана на основа 147 правило на Картагенския събор.

²⁵ Поптодоров, Т. Цит. съч., с. 104.

²⁶ Думата „επιτιμία“ е гръцка и едно от значенията ѝ в старогръцкия език е „забрана“, „запрещение“, а в новогръцкия – „упрек“, „мъмрене“, „осъждане“.

²⁷ Чурешки, С. Православието и комунизмът в България: 1944-1960 г. С., 2004. с. 53, с. 27.

²⁸ Такава е практиката на отец Даниил Ганев от СЦЗ. Сведенията за това са получени в разговор с него проведен на 12.11.2015 г. в 12:20 часа.

спасението, за което Той е бил призван²⁹.

Елеосвещението е повтаряемо тайнство и може да бъде извършвано над човек всеки път, когато се разболее тежко. То не се извършва над осъдени на смърт,³⁰ но от 10.12.1998 г. законодателството на Република България изключва прилагането на смъртно наказание.³¹

Чинът на елеосвещение е извършван изключително рядко в местата за лишаване от свобода. Мястото на извършването му може да бъде различно – затворническата болница, килията на болния, храма или параклиса на затвора. Това зависи от тежестта на заболяването и възможността на болния да се придвижва. Извършва се върху маса, върху която е поставен съд с елей, поставен в друг съд с брашно (пшеница). В него са забити седем клечки с навит накрая им памук. След освещаването на елея с тях се помазва болният. Върху масата е поставено и богослужебно евангелие.

С осветения елей се помазват кръстообразно различни части от тялото

на болния, в някои случаи и езикът. Преимущество се помазват заболелите части. Някога е помазвано цялото тяло, като осветеният елей е изливан върху него.

Елеосвещение трябва да се извършва само над тежко болен затворник. Неправилна и необоснована практика е заедно с него да бъдат помазвани и всички присъстващи на извършването му лишени от свобода. Неправилно е на елеосвещението да се гледа единствено като на средство за прощаване на грехове, а извършването му да замества това на изповедта или да се превръща в подготовка за приемане на причастие.

На Велики четвъртък (на някои места на Велика събота) във всички храмове се извършва т.нар. „общ маслосвет“. Става въпрос за ранно последование, на което готвещите се за кръщение оглашени са помазвани с осветен елей. По-късно, неясно как, то е объркано, а по-късно отъждествено с чина на елеосвещение. Общ маслосвет в местата за лишаване от свобода в страната не се извършва или се извършва рядко. Причина за това е фактът, че свещениците, които ги обслужват, обикновено обгрижват още една или повече енории. По-често срещана практика е лишените от свобода да бъдат помазвани с осветен по-рано на друго място елей от общ маслосвет, каквато е практиката в Софийския центраен затвор.

В някои от местата за лишаване от свобода обитателите им се помазват с елей от кандила, горящи в Йерусалим, за каквато

практика научаваме от свещениците в ЦСЗ и ОЗ Стара Загора в споменатите по-горе разговори.

6. ВЕНЧАНИЕ (БРАК)

Бракът е доброволен съюз между мъж и жена, установен и благословен от Бога още в рая: „...не е добро за човека да бъде сам; да му сътворим помощник, нему подобен...“ (Бит. 2:18). Те обещава пред Църквата взаимна съпругеска любов и вярност, връзката им се благославя и се счита за свещена, подобно на съюза между Господ Иисус Христос и Църквата му. Така мъжът и жената стават „едно тяло“. „Тъй че те вече не са двама, а една плът. Прочее, което Бог е съчетал, човек да не разлъчва.“ (Мат. 19:6). Следствие от това е чадородието и умножаването на човешкия род.

Последованието на венчанието се състои от две независими някога части – обручение, извършвано в притвора на храма, и венчание, извършвано в централната част на наоса. През първите християнски векове съгласно наследена от предхристиянската епоха практика, обручението е извършвано отделно от венчанието. Тя, макар и рядко, се среща и днес.

Днес използваният чин на венчание се оформя след VIII век. Обвързано е с дворцовия императорски церемониал и повлияната от него енорийска практика. Както останалите тайнства и обреди „още от

древност тайнството Брак се свързва и се изпълнява като такова само при участие на младоженците в Евхаристията“.³²

Съгласно ЗИНЗС Чл. 89. (1) Лишените от свобода могат да сключват граждански брак. Времето и мястото на бракосъчетанието, когато се извършва в място за лишаване от свобода, се определят от съответния началник. В местата за лишаване от свобода обручението и венчанието е все по-често извършвано тайнство. Понякога се налага някой от съпрузите да бъде кръстен преди да бъде венчан. Рядко това се прави с някой от свидетелите (кумовете). Не липсват случаи, при които лишени от свобода се венчават, за да си осигурят среща със семейството и да разнообразят скучното си ежедневие. В повечето от местата за лишаване от свобода са оборудвани стаи за срещи на лишените от свобода с техните съпруги.

Последованията на обручението и венчанието, извършвано в местата за лишаване от свобода, по нищо не се различават от тези, извършвани в енорийските храмове. Различие може да се появи от липсата на притвор в параклисите на затворите, където обичайно се извършва обручението. Бракосъчетанията, извършвани зад стените на затворите, са лишени и от традиционната тържественост.

²⁹ Вучков, д-р Йордан. Медицина и религия – традиции и перспективи. Стара Загора, 2002, с. 211.

³⁰ Виж Мелетий, Митр. Софийски. Длъжностите и правата на свещениците. С., 1897, с. 563.

³¹ В България смъртната присъда е въведена на 21.02.1896 г. и е отменена на 10.12.1998 г. с приемането на съответните поправки в Наказателния кодекс от 38-то Народно събрание.

³² Иванов, Дякон Иван. Венчават се Божиите раби (Литургическо изследване на тайнството Брак). С., 2009, с. 29.

Свидетелите или кумовете много често са служители на администрацията на затвора.

В проповедта си след извършването на последованието на брака е необходимо свещеникът да подчертае важността и необходимостта от Божието благословение над новото семейство, да обърне внимание на светостта и богоустановеността на брачната институция, както и усилията, които венчаните трябва да положат, за да съхранят брачното ложе неосквернено.

Напоследък в градските и селските енорийски храмове се наблюдават опити да бъде възстановена връзката между последованието на литургията с това на венчанието. Това става по няколко различни начина, но винаги включва причастяване на венчаните със св. дарове. Няма причина това да не става и в местата за лишаване от свобода.

7. ПОСВЕЩЕНИЕ (ХИРОТЕСИЯ)

Посвещението може да бъде извършвано само от епископ. Извършването му става в централната част на храма непосредствено преди или отделно от литургията. Извършването му извън олтара е следствие от разбирането, че служението на посветените също е свързано с извънолтарното пространство. Представата за посвещението като обикновен обред,

различен от ръкоположението, е характерна за западното схоластично богословие, и е в противоречие с разбирането на ранната църква, според което всяко църковно служение предполага преподаването на особен дар на служение. Повечето от посвещенията се извършват чрез кръстообразно постригване на косите. На това, както и при монашеството, се гледа като на акт на посвещение.

В местата за лишаване от свобода посвещение на четец, певец, иподякон и др. се извършва сравнително рядко. Причина за това е, че негов извършител може да бъде само епископ.

ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА

Авксентий, Архим. Литургика, Ч. II. Пловдив, 2006.

Авксентий, Архим. Литургика. Ч. III. Пловдив, 2010.

Арранц, М. Око церковное. Ленинград, 1978.

Влахос, Митр. Йеротей. Православна психотерапия. Велико Търново, 2009.

Вучков, Д-р Йордан. Медицина и религия - традиции и перспективи. Стара Загора, 2002.

Георгиев, прот. Николай. Православното пастирство и социалните грижи (Доклад пред международната конференция „Църквата и социалната дейност“ София, 2002). [http://](http://www.pravoslavie.bg)

www.pravoslavie.bg. 12.01.2015, 12:47

Иванов, Дякон Иван. Венчават се Божиите раби (Литургическо изследване на тайнството Брак). С., 2009.

Йевтич, Еп. Атанасий. Литургия и възпитание. В: Църква Православие Евхаристия, кратка антология на съвременното сръбско богословие. Ч. I. С., 1999.

Йеротич, Владета. Учението на св. Йоан Лествичник и нашето време. С., 2007.

Мелетий, Митр. Софийски. Длъжностите и правата на свещениците. С., 1897

Николай, Еп. Макариополски. Светата Евхаристийна жертва (Изяснение на православната литургия). С., 1968.

Основы социальной концепции Русской Православной церкви. Москва, 2000.

Пено, Здравко. Основи на православната вяра. Катихизис. Велико

Търново, 2008.

Поптодоров, Т. Възпитателното въздействие на пастира в живота на църквата. ГДА, Т. IX (XXXV). С., 1959–1960.

Стефан, Митр. Софийски. Практическа страна на пастирското служение. – В: Духовна култура, кн. 9 – 10. С., 1941.

Тафт, Роберт, Византийский церковный обряд. Санктпетербург, 2000.

Чифлянов, Благой. Литургика, С., 1996.

Чурешки, С. Православието и комунизмът в България: 1944-1960 г. С., 2004.

Шмеман, Прот. А. Литургическо богословие. С., 2013.

Bradshaw, P. The search of the Origins of Christian Worship. London, 1992.

PG, 33. 352 AB.